

И.СТАЛИН

СЪЧИНЕНИЯ

6

Пролетарии от всички страни, съединявайте се!

ИНСТИТУТ МАРКС—ЕНГЕЛС—ЛЕНИН при ЦК на ВКП(б)

И.В. СТАЛИН

СЪЧИНЕНИЯ

ИЗДАТЕЛСТВО НА БЪЛГАРСКАТА КОМУНИСТИЧЕСКА ПАРТИЯ

И.В. СТАЛИН

ТОМ

6

1924

ПРЕДГОВОР

В шестия том на Съчиненията на И. В. Сталин влизат произведенията, написани през 1924 г.

1924 година беше първата година, през която Болшевишката партия и съветският народ продължаваха своята градивна работа по строителството на социализма, без В. И. Ленин, под ръководството на другаря Сталин. Другарят Сталин сплоти партията около Централния комитет и я мобилизира за борба за построяването на социализма в СССР.

Произведенията на другаря Сталин, които влизат в настоящия том, изиграха огромна роля в идейния разгром на троцкизма и другите антиленински групировки, в защитата, обосноваването и развиването на ленинизма.

Шестият том започва с беседата на другаря Сталин с кореспондент на Роста „За дискусията“ и с доклада пред XIII конференция на РКП(б) „За най-близките задачи на партийното строителство“, посветени на разобличаването на троцкизма и на борбата за идейното и организационно единство на Болшевишката партия.

В речта си на II Всесъюзен конгрес на Съветите „По повод смъртта на Ленин“ другарят Сталин даде от името на Болшевишката партия велика клетва да пази света и да осъществява заветите на В. И. Ленин.

В тома влиза известният труд на И. В. Сталин „За основите на ленинизма“, в който е дадено майсторско изложение и теоретическо обосноваване на ленинизма.

На въпросите на международното положение, вътрешния живот на партията и нейното укрепване, съюза на работническата класа със селячеството, възпитанието и превъзпитанието на трудещите се маси в социалистически дух са посветени работите: „Организационен отчет на Централния комитет пред XIII конгрес на РКП(б)“, „За резултатите от XIII конгрес на РКП(б)“, „За международното положение“, „За най-близките задачи на партията в селото“ и други.

Томът завършва с произведението „Октомврийската революция и тактиката на руските комунисти“, в което е теоретически обобщен опитът на Великата октомврийска социалистическа революция, обосновано е и е развито ленинското учение за победата на социализма в една страна.

В тома се публикува за пръв път „Писмото до др. Демян Бедни.“

*Институт Маркс—Енгелс—Ленин
при ЦК на ВКП(б)*

1924

ЗА ДИСКУСИЯТА

Беседа с кореспондент на Роста *

9 януари 1924 г.

Едва предстоящата след една седмица Всесъюзна партийна конференция ще направи окончателна равностметка на широко разгърналата се в РКП(б) и нейната преса дискусия. Още сега въз основа на разполагаемите резолюции, постъпващи от местните партийни организации, е несъмнено, че повече от 90% от цялата маса членове, организирани в РКП(б), одобряват позицията на Централния комитет.

Партията си дава сметка, че нашите врагове се опитват да се възползват от развилата се дискусия, за да разпространяват всякакви измислици за мнимо разложение в РКП(б), за отслабване на съветската власт и т. н. Подобна оценка на нашата дискусия е, най-малкото, смешна. В действителност неведнаж възниквалите в нашата партия дискусии неизменно са довеждали на края до изживяване на разногласията. Партията всякога е излизала от тези дискусии още по-сплотена и укрепнала. С настоящата дискусия се прояви извънредно високата политическа зрелост на работническите маси, които са носители на държавната власт в СССР. Трябва да заявя — и всеки, който е запознат със съдържанието на дискусията, може да се убеди в това, — че по всички основни политически и икономически въпроси в преобладаващото мнозинство на партията господства пълно единство на мислиятa. Основите на нашата външна и вътрешна политика остават непоклатими.

* Российское телеграфное агентство. *Бел. ред.*

Същността на спора, която с голяма страстност се дискутира на всички без изключение събрания на партийните организации, се заключава в следното:

1) Трябва ли нашата партия да бъде единен самодееен организъм с единна воля или пък, обратно, следва да се допусне образуването на отделни фракции и групировки, като договарящи се страни вътре в партията?

2) Оказа ли се правилна в основни линии така наречената нова икономическа политика или тя се нуждае от ревизия?

Централният комитет мисли, заедно с преобладаващото мнозинство в партията, че партията трябва да бъде единна, че непът не се нуждае от ревизия. Немногобройната опозиционна група, която има в състава си няколко известни имена, се придържа към гледище, противно на това на партията в нейната цялост.

Чрез изчерпателна и при това съвсем открита дискусия партията се старее да изясни всички детайли на този въпрос. Партийната конференция ще вземе своето авторитетно решение по този въпрос, задължително за всички партийни членове.

Аз съм убеден — завърши другарят Сталин, — че в резултат на дискусията партията ще стане по-силна и единна от когато и да било и ще може още по-добре да се справи със задачата да ръководи живота на гражданската страна в условията на започналия бърз стопански и културен подем.

Вестник „Завя Востока“ бр. 473,

10 януари 1924 г.

ХІІІ КОНФЕРЕНЦІЯ НА РКП (б)¹

16—18 януари 1924 г.

*Тринадцатая конференция
Российской коммунистической
партии (большевиков)
Бюллетень. М., 1924.*

---

1 ДОКЛАД ЗА ПРЕДСТОЯЩИТЕ ЗАДАЧИ НА ПАРТИЙНОТО СТРОИТЕЛСТВО

17 януари

Другари, обикновено на дискуссионните събрания нашите оратори почват с историята на въпроса: как е възникнал въпросът за вътрешнопартийната демокрация, кой първи е казал А, кой след това е произнесъл Б и пр. Аз мисля, че този метод е непригоден за нас, защото той внася елемент на интриги и взаимни обвинения и не дава нищо разумно. Аз мисля, че ще бъде много по-добре, ако ние почнем с въпроса, как партията посрещна резолюцията на Политбюро за демокрацията², потвърдена после от пленума на ЦК.

Аз трябва да констатирам, че тази резолюция, струва ми се, е единствена в цялата история на нашата партия, която, след ожесточената дискусия по въпроса за демокрацията, намери пълно — аз бих казал: буквално единодушно одобрение на цялата партия. Даже опозиционните организации и ядки, които изобщо бяха настроени опозиционно против мнозинството на партията и против ЦК, даже и те, при всичкото желание да се заловят за нещо си, не намериха повод и основание да се заловят и обикновено в своите резолюции тези организации и ядки, признавайки верността на основните принципи на резолюциите на Политбюро за вътрешнопартийната демокрация, се стараеха да се отличат с нещо от другите организации, като прибавяха към нея някоя опашчица, да кажем, такава: да, всичко у вас е добре, но не обиждайте Троцки; или още нещо: всичко у вас е вярно, но малко нещо сте закъснели, добре би било да направехте това по-рано. Аз не подигам

тук въпроса, кой кого обижда. Аз мисля, че ако хубавичко вникнем във въпроса, то може да се окаже, че известното изречение за Тит Титич достатъчно близко подхожда към Троцки: „Кой ще те обиди тебе, Тит Титич? Ти сам всекиго ще обидиш“ (Смях). Но аз казах, че няма да се впускам по този въпрос. Аз даже допускам, че всъщност един или друг обижда Троцки, но нима там е въпросът? Какво принципиално има тук във въпроса за обида? Нали става дума за принципиалната страна на резолюцията, а не за това, кой кого обидил. С това аз искам да кажа, че даже рязко и грубо опозиционните ядки и организации, даже те не се решиха да възразят нещо принципиално против резолюцията, предложена от Политбюро на ЦК и от Президиума на ЦКК*. Аз констатирам това като факт, за да отбележа още веднаж, че в цялата история на нашата партия мъчно ще се намери друг подобен факт, когато една резолюция, преминала през огъня и водата на ожесточена дискусия, бе одобрена така единодушно не само от мнозинството, но и буквално от цялата партия.

От това аз правя два извода. Първият извод се състои в това, че следователно резолюцията на Политбюро и ЦКК напълно отговаря на потребностите и изискванията на партията в дадения момент. И вторият извод, че следователно партията ще излезе от тази дискусия за вътрешнопартийната демокрация по-закрепнала и по-сплотена. Този извод, така да се каже, удря направо в лицето ония чуждестранни наши недоброжелатели, които отдавна потриват ръце във връзка с нашата дискусия, мислейки, че партията ни ще отслабне вследствие на дискусията, а властта ще се разложи.

Аз няма да се разпростирам по същността на вътрешнопартийната демокрация. Основите на тази демокрация са изложени в резолюцията, резолюцията е вече дискутирана надълго и нашироко от цялата партия — защо трябва да се повтарям? Ще кажа само едно, че широка демокрация, пълна демокрация очевидно няма да има, очевидно тази демокрация ще бъде демокрация

* Централна контролна комисия. *Ред.*

в рамките, очертани от X, XI и XII конгрес. В какво се състоят тези рамки — на вас е добре известно и тук аз не ще повтарям. Не ще се разпростирам също така върху това, че основната гаранция за това е обстоятелството, че вътрешнопартийната демокрация ще стане плът и кръв на нашата партия — това ще засили активността и съзнателността на партийните маси. Затова също така е казано достатъчно подробно в нашата резолюция.

Аз преминавам на въпроса, как у нас някои другари и някои организации фетишизират въпроса за демокрацията, разглеждайки го като нещо абсолютно, във времето и пространството. С това искам да кажа, че демокрацията не е нещо дадено за всички времена и условия, защото биват моменти, когато няма възможност и смисъл да бъде проведена тя. За да може тя, тази вътрешнопартийна демокрация да стане възможна, необходими са две условия или две групи от условия, вътрешни и външни, без които е безполезно да се говори за демокрация.

Необходимо е, първо, да се развива индустрията, да не се влошава материалното положение на работническата класа, работническата класа да расте количествено, да се издига културността на работническата класа и работническата класа да расте също и качествено. Необходимо е партията, като авангард на работническата класа, също да расте преди всичко качествено, и преди всичко за сметка на пролетарските елементи в страната. Тези условия от вътрешен характер са абсолютно необходими, за да може да се постави въпроса за действителното, а не книжното провеждане на вътрешнопартийната демокрация.

Но само тези условия са недостатъчни. Аз вече казах, че има още втора група условия, условия от външен характер, без наличиостта на които демокрация вътре в партията е невъзможна. Аз имам предвид известни международни условия, които, малко или много, осигуряват мира, мирното развитие, без което е немислима демокрация в партията. Иначе казано, ако ни нападнат и ще трябва да защищаваме страната с оръжие в ръце, то за

демократия не може и дума да става, защото ще стане нужда да я ограничим. Партията се мобилизира, ние сигурно ще я милитаризираме и въпросът за вътрешнопартийната демокрация отпада от само себе си.

Ето защо аз мисля, че демокрацията трябва да се разглежда в зависимост от условията, че фетишизъм по въпросите за вътрешнопартийната демокрация не трябва да има, защото провеждането на вътрешнопартийната демокрация, както виждате, зависи от конкретните условия на времето и мястото във всеки даден момент.

За да няма по-нататък излишни увлечения и необосновани обвинения, аз трябва също така да напомня за ония препятствия, които стоят пред партията при провеждане на демокрацията — препятствия, които пречат да се проведе демокрацията даже при наличността на очертаните по-горе две основни благоприятни условия, вътрешни и външни. Другари, тези препятствия съществуват, те влияят дълбоко на нашата партийна работа, и аз нямам право да ги премълчавам. В какво се състоят тези препятствия?

Тези препятствия, другари, се състоят, първо, в това че в главите на една част от нашите дейци още живеят остатъци от стария военен период, когато у нас партията беше милитаризирана — остатъци, които пораждат някои немарксихески възгледи, че нашата партия била не самодееен организъм, живеещ самостоятелен идеен и практически живот, а нещо като система институти, низши, средни и висши. Това е абсолютно немарксихески възглед, който наистина още никъде не е получил завършен вид, никъде още не е изказван завършено, но елементи от този възглед живеят в главите на една част от нашите партийни дейци и им пречат да прокарват последователно вътрешнопартийната демокрация. Ето защо борбата с такива възгледи, борбата с остатъците от военния период както в центъра, така и по места е предстояща задача на партията.

Второто препятствие, което се изпречва на пътя за провеждането на демокрацията в партията, е съществуването на въздействие от страна на бюрократическия държавен апарат върху партийния апарат, върху нашите

партийни дейци. Въздействието на този тежък апарат върху нашите партийни дейци не винаги е забележимо и не всякога се хвърля в очи, но той не се прекратява нито за една секунда. Това въздействие на тежкия държавен бюрократически апарат, в края на краищата, се проявява в това, че цяла редица наши дейци, и в центъра, и по места, често въпреки своята воля и съвършено безсъзнателно се отклоняват от вътрешнопартийната демокрация, от оная линия, в правилността на която те вярват, но която те често нямат сили да проведат докрай. Вие можете да си представите бюрократическия държавен апарат, който има не по-малко от милион служачи и се състои от елементи, в голямата си част чужди на партията и нашия партиен апарат, който има не повече от 20—30 хиляди души, призвани да подчинят на партията държавния апарат, призвани да го социализират. Какво струва нашият държавен апарат без поддръжката на партията? Без помощта, без поддръжка от страна на нашия партиен апарат, за съжаление, той струва немного. И ето всеки път, когато нашият партиен апарат вмъква своите пипалца във всички клонове на държавното управление, често той е принуден своята партийна работа в тези органи да съгласува с линията на държавните апарати. Конкретно: партията е длъжна да води работа по политическата просвета на работническата класа, по задълбочаване съзнанието на работническата класа, а в същото време трябва да се събере продоволствения данък, да се проведе известна кампания, защото без кампания, без помощта на партията държавните апарати не са в състояние да изпълнят тази задача. И тук нашите дейци изпадат между два огъня, между необходимостта да се изправи линията в работата на държавните апарати, които действуват по старому, и между необходимостта да се запази връзката с работниците. И често тук самите те се бюрократизират.

Такова е второто препятствие, което е трудно да се преодолее, но което трябва да се преодолее на всяка цена, за да се облекчи провеждането на вътрешнопартийната демокрация.

Най-после, съществува още и трето препятствие, което пречи за осъществяване на демокрацията — това

е ниското културно ниво на цяла редица наши организации, на наши ядки, особено по покрайнините (не за обида им се казва това), което пречи на нашите партийни организации да проведат докрай вътрешнопартийната демокрация. Вие знаете, че демокрацията изисква известен минимум културност от членовете на ядката и организацията изцяло и наличност на известен минимум от активни дейци, които могат да бъдат избирани и поставени на постове. А ако такъв минимум активни дейци няма в организацията, ако културното ниво на самата организация е ниско — какво да се прави? Естествено, че тук ще трябва да се отстъпи от демокрацията, да се прибегва до назначаването на длъжностни лица и пр.

Такива са препятствията, които са стояли пред нас, които още ще стоят и които ние сме длъжни да преодолеем, за да проведем честно и докрай вътрешнопартийната демокрация.

Аз ви напомних за тия препятствия, които стоят пред нас, и за ония външни и вътрешни условия, без които демокрацията се превръща в празна демагогска фраза, тъй като някои другари фетишизират, абсолютизират въпроса за демокрацията, като мислят, че демокрацията е възможна всякога и при всички условия и че за нейното провеждане пречела само „злата“ воля на „апаратчиците“. Ето против този идеалистически възглед, не наш, не марксистически, не ленински възглед, ви напомних аз, другари, за условията, необходими за провеждане на демокрацията, и за препятствията, които стоят в дадения момент пред нас.

С това, другари, аз бих могъл да завърша своя доклад, но смятам, че ние сме длъжни да направим равносметка от дискусията и от тази равносметка да извлечем известни изводи, които биха могли да имат за нас сериозно значение. Аз бих могъл да разделя цялата наша борба в областта на дискусията, по въпроса за демокрацията, на три периода.

Първият период, когато опозицията нападна ЦК и го обвини, че през последните две години, изобщо през периода на непа, цялата линия на ЦК била неправилна. Това бе периодът до публикуване резолюцията на

Политбюро и Президиума на ЦКК. Аз няма да засягам тук въпроса, кой бил прав и кой крив. Нападките бяха жестоки и не всякога, както знаете, обосновани. Но едно е ясно, че този период може да се характеризира като период на най-големи нападки против ЦК от страна на опозицията.

Вторият период се започна от момента, когато резолюцията на Политбюро и ЦКК беше публикувана, когато опозицията беше поставена пред необходимостта да противопостави на резолюцията на ЦК нещо цялостно, конкретно и когато от опозицията не се противопостави нищо, нито цялостно, нито конкретно. Това беше периодът на най-голямото сближение между ЦК и опозицията. Както изглеждаше, работата се завършваше или можеше да се завърши с известно примирение на опозицията с линията на ЦК. Добре помня как в Москва, в центъра на дискуссионната борба, струва ми се на 12 декември на заседанието в Колонната зала, Преображенски предложи резолюция, която, кой знае защо, беше отхвърлена, но която твърде малко се отличаваше от резолюцията на ЦК. В основата си тази резолюция, даже в някои второстепенни точки, никак не се различаваше от резолюцията на ЦК. И тогава мен ми се стори, че собствено няма защо повече да се води борба: има резолюция на ЦК, тя удовлетворява всички, поне на девет десети, самата опозиция, вижда се, чувствава това, съгласява се и ние може би с това ще турим край на разногласията. Това беше вторият, примиренчески период.

Но след това настъпи трети период. Този период се откри с изказването на Троцки, с неговото обращение към районите, изказване, което в миг ликвидира примиренческите тенденции и превърна всичко с главата надолу. С това изказване на Троцки се почна периодът на най-жестоката вътрешнопартийна борба, борба, която не би съществувала, ако Троцки не би излязъл със своето писмо на другия ден, след като той гласува за резолюцията на Политбюро. Известно ви е, че след първото изказване на Троцки последва второ, след второто — трето, и във връзка с това борбата се изостри още повече.

Аз мисля, другари, че в тези изказвания Троцки допусна най-малко шест сериозни грешки. Тези грешки доведоха до изостряне на вътрешнопартийната борба. Аз преминавам към анализа на тези грешки.

Първата грешка на Троцки се изрази в самия факт на неговото излизане със статия на другия ден след публикуването на резолюцията на Политбюро на ЦК и ЦКК, със статия, която не може да се прецени иначе освен като платформа, противопоставена на резолюцията на ЦК. Аз повтарям и подчертавам, че това бе статия, която не може да се разглежда иначе освен като нова платформа, противопоставена на резолюцията на ЦК, приета единогласно. Помислете само, другари: на това и това число се събира Политбюро и Президиумът на ЦКК и се поставя въпросът за резолюция по вътрешнопартийната демокрация, резолюцията се приема единогласно и само един ден след това, независимо от ЦК, въпреки волята на ЦК, през главата на ЦК, се разпраща по районите статията на Троцки — новата платформа, която поставя отново въпроса за апарата на партията, за кадрите и младежта, за фракциите и единството на партията и пр. и пр., — платформа, която цялата опозиция подхваща и противопоставя на резолюцията на ЦК. Това не може да се смята за нещо друго, освен за противопоставяне себе си на Централния комитет. Това е открито и рязко противопоставяне от страна на Троцки себе си на целия ЦК. Пред партията се постави въпросът: имаме ли ЦК като ръководещ орган, или нямаме такъв, съществува ли ЦК, единогласните решения на който се уважават от членовете на същия ЦК, или съществува само свръхчовек, който стои над ЦК, свръхчовек, за когото законите не са писани, който може да си позволи днес да гласува за резолюцията на ЦК, а утре да публикува и се яви с нова платформа против тази резолюция? Другари, не може да се иска от работниците да се подчиняват на партийната дисциплина, когато един от членовете на ЦК открито, пред очите на всички, игнорира Централния комитет и неговото единогласно прието решение. Не може да се провеждат две дисциплини: една за работниците, а другата за велможите. Дисциплината трябва да бъде една.

Грешката на Троцки се състои именно в това, че той противопостави себе си на ЦК и като си въобрази, че е свръхчовек, стоящ над ЦК, над неговите закони, над неговите решения, даде заедно с това повод на известна част от партията да отпочне работа за подкопаване доверието към този ЦК.

Някои другари изказваха недоволство, че този антипартиен акт на Троцки бил отбелязан в някои статии на „Правда“ и от отделни членове на ЦК. Другари, аз трябва да кажа в отговор на тия другари, че никоя партия не може да уважава такъв ЦК, който в такъв труден момент не прояви способност да защити достойнството на партията, когато един член на ЦК се опитва да застане по високо от целия ЦК. ЦК би се самоубил морално, ако той отминеше мълком тези опити на Троцки.

Втората допусната от Троцки грешка се състои в това, че през целия период на дискусиата Троцки се държеше двусмислено, като игнорираше грубо волята на партията, която желаше да узнае неговата действителна позиция, а той дипломатически изклончваше да отговори на въпроса, поставен пряко от цяла редица организации: с кого е, в края на краищата, Троцки — с ЦК или с опозицията? Дискусиата се води не за да се извърта, а да се изложи направо и честно цялата истина пред партията, тъй както умее да прави това Илич, тъй както е длъжен да прави всеки болшевик. Казват, че Троцки бил сериозно болен. Да допуснем, че е сериозно болен. Но през време на своята болест той е написал три статии и четири нови глави от излязлата днес негова брошура. Нима не е ясно, че Троцки има пълната възможност да напише, за да удовлетвори запитващите го организации, два реда — дали той е за опозицията или *против* опозицията? Трябва ли да се доказва, че това игнориране волята на редица организации не можеше да не изостри вътрешнопартийната борба.

Третата допусната от Троцки грешка се състои в това, че той в своите изказвания партийния апарат противопостави на партията, като издигна лозунг за борба с „апарат-

чиците“. Болшевизмът не може да възприеме противопоставянето партията на апарата. От какво се състои реално нашият партиен апарат? Апаратът на партията е ЦК, областните комитети, губернските комитети, околийските комитети. Подчинени ли са те на партията? Разбира се, че са подчинени, защото 90% от тях се избират от партията. Не са прави ония, които казват, че губкомите се назначават. Не са прави. Вие знаете, другари, че у нас губкомите се избират тъй, както и укомите*, както и ЦК. Те са подчинени на партията, но след като бъдат избрани, те са длъжни да ръководят работата — ето в какво се състои работата. Мислима ли е партийна работа, ако след като бъде избран от конгреса ЦК, след като бъде избран губком от губернската конференция, ЦК и губкомът да не ръководят работата? Ясно е, че без това е съвършено немислима партийна работа у нас. Ясно е, че това е някакъв си лекомислен анархо-меншевишки възглед, който отрича самия принцип за ръководство на партийната работа. Аз се боя, че Троцки, когото аз, разбира се, нито за минута не бих се решил да поставя на една дъска с меншевиките, с такова противопоставяне партийния апарат на партията потиква някои неопитни елементи от нашата партия да застанат на гледището на анархо-меншевишката разхалтавеност и организационна разпуснатост. Аз се боя, че тази грешка на Троцки ще постави под удар неопитните членове на партията, целия наш партиен апарат, апарат, без който партията е немислима.

Четвъртата допусната от Троцки грешка се състои в това, че той противопостави младежта на кадрите на нашата партия, че той хвърли голословното обвинение за израждането на нашите кадри. Троцки постави нашата партия на една дъска с партията на социалдемократите в Германия, взема за пример как някои ученици на Маркс, стари социалдемократи, се израждали и от това направи извод, че пред такава опасност от израждане се намират нашите партийни кадри. Собствено, би трябвало човек да се надсмее над това, как един от членовете на ЦК, до вчера още борейки се против болшевизма

* Околийските комитети. *Ред.*

ръка за ръка с опортюнистите и меншевиките, как той на 7-та година от съществуването на съветската власт се опитва, макар и в предполагаема форма, да твърди, че кадрите на нашата партия, родени, израсли и укрепнали в борба против меншевизма и опортюнизма, че тези кадри се намирали пред израждане. На такъв опит, повтарям, би трябвало човек да се посмее. Но тъй като това твърдение е изказано не в обикновено време, а във време на дискусия, и тъй като тук ние имаме работа с известно противопоставяне на кадрите, които можели да се изродят, младежта, която уж не била застрашена от такава опасност или почти не била застрашена, то тук такова предположение, по своята същност смешно и несериозно, може да придобие, и вече придобива, известно практическо значение. Ето защо аз мисля, че ние трябва да се спрем на този въпрос.

Понякога казват, че старците трябва да се уважават, тъй като те са живели по-дълго отколкото младите, че повече знаят и по-добре ще ни упътят. Другари, аз трябва да кажа, че този възглед е съвършено неправилен. Не всеки старец трябва да уважаваме и не всеки опит е важен за нас. Какъв опит — там е работата. Германската социалдемокрация има свои кадри, твърде опитни (Шайдеман, Носке, Велс и др.), кадри във висша степен опитни, големи майстори в борбата . . . Но в борба против какво? В борба против кого? Какъв опит — там е цялата работа. Там кадрите са израсли в борбата против революционността, в борбата не за диктатура на пролетариата, а против диктатурата на пролетариата. Това е грамаден опит, но този опит е опит отрицателен. Младежта е длъжна да разбива такъв опит, другари, да го разрушава и да изгонва такива старци. Там, в германската социалдемокрация, където младежта не притежава опита на борба против революционността, там тази младеж е по-близо до революционността, или по-близо до марксизма, отколкото старите кадри, които са обременени от опита на борба против революционния дух на пролетариата, които са обременени от опита на борба за опортюнизма против революционизма. Такива кадри трябва да се разбиват и всички наши симпатии трябва да бъдат на страната

на оная младеж, която, повтарям, не притежава този опит на борба против революционността и която поради това голкова по-лесно усвоява новите спѳсоби и новите методи на борба за диктатурата на пролетариата против опортюнизма. Там, в Германия, такава поставяне на въпроса ми е понятно. Ако Троцки говореше за социалдемократията в Германия и за кадрите на такава партия, аз с две ръѳе бих се подписал под неговото заявление. Но у нас става дума за друга партия — за комунистическата партия, за партията на болшевиките, кадрите на която са се родили в борбата против опортюнизма, които са укрепнали в борбата против опортюнизма, които израснаха, взеха властта в борбата с империализма, в борбата против всякакви опортюнистически лакеи на империализма. Нима не е ясно, че тук ние имаме работа с принципиално различие? Как могат да се поставят на една дѳска кадрите, израснали в борба за революционността, кадри, които са провели борбата за революционността, кадри, които дойдоха на власт в боеве против империализма, кадри, които разтърсиха основите на световния империализъм, как може тези кадри, ако говорим по съвест, без да си кривим душата — как може тези кадри да се поставят на една дѳска с такива кадри като германската социалдемократия, която по-рано се приобщаваше с Вилхелм против работническата класа и сега се приобщава със Сект, която е укрепнала и се е формирала в боеве против революционния дух на пролетариата — как може тези принципиално разнородни кадри да се поставят на една дѳска, как може те да се смесват? Нима е трудно да се разбере, че пропастта между тези два вида кадри е непроходима? Нима е трудно да се разбере, че това грубо изопачаване, това грубо смесване, допуснати от Троцки, са направени с оглед да се подкопае авторитета на нашите революционни кадри, ядрото на нашата партия? Нима не е ясно, че това изопачаване би могло само да разпали страстите и да изостри вътрешнопартийната борба?

Петата допусната от Троцки грешка се състои в това, че той в своите писма даде повод и издигна лозунга за равняване по учащата се младеж, по този „най-

верен барометър на партията“. „Младежта е най-верен барометър на партията, най-рязко реагира против партийния бюрократизъм“, казва той в своята първа статия. И за да не остане съмнение за каква младеж става дума, Троцки добавя във второто писмо: „Особено остро, както видяхме, реагира на бюрократизма учащата се младеж.“ Ако изхождаме от това положение, абсолютно неправилно, теоретически невярно, практически вредно, то можем да отидем по-нататък и да дадем лозунг: „Повече учаци се младежи в нашата партия, открийте широко вратите за учащата се младеж в нашата партия.“

Досега работата стоеше така, че ние се ориентирвахме към пролетарския сектор на нашата партия и казвахме: открийте широко вратите на партията за пролетарските елементи, да расте нашата партия за сметка на пролетарската част. Сега тази формула се преобръща от Троцки с краката нагоре.

Въпросът за интелигенцията и за работниците в нашата партия не е нов за нас. Той бе поставен още на II конгрес на нашата партия, когато ставаше дума за формулирането на първия член от устава за членството в партията. Известно е, че тогава Мартов искаше да се разширят рамките на партията за непролетарските елементи, противно на др. Ленин, който искаше решително да се ограничи достъпа в партията на непролетарски елементи. По-нататък, на III конгрес на нашата партия, този въпрос отново се подига с нова сила. Аз помня как там др. Ленин рязко постави въпроса за работниците и интелигенцията в нашата партия. Ето какво казваше тогава др. Ленин:

„Указват, че начело на разкола стояли обикновено интелигенти. Това указание е много важно, но то не решава въпроса . . . Аз мисля, че трябва да погледнем на работата по-широко. Да въвличаме работниците в комитетите е не само педагогическа, но и политическа задача. Работниците имат класов инстинкт и при малък политически навик работниците достатъчно скоро стават издържани социалдемократи. Аз бих съчувствувал много на такова положение, щото в състава на нашите комитети срещу всеки двама интелигенти да влизат 8 работници“ (гл. т. VII, стр. 184—185).

Така стоеше въпросът още в 1905 г. Оттогава това указание на др. Ленин ни служеше за ръководеща идея

в работата на партийното строителство. А сега Троцки ни предлага всъщност да скъсаме с организационната линия на болшеvizма.

И най-после, шестата грешка на Троцки, която се изрази в провъзгласената от него свобода на групировките. Да, свобода на групировките! Аз помня как още в подкомисията, която изработваше проекта на резолюцията за демокрацията, ние спорихме с Троцки за групировките и фракциите. Троцки, не възразявайки против забраняване на фракциите, решително защитаваше идеята за допускане на групировки вътре в партията. На същата позиция стои опозицията. Тези хора очевидно не разбират, че с допускането свобода на групировките откриват цепнатинка на мястниковските елементи, като им улесняваме възможността да мамят партията и да представят фракцията за групировка. Защото каква е разликата между групировка и фракция? Само външна. Ето как определя др. Ленин фракционността, като я съпоставя с групировката:

„Още до общопартийната дискусия за професионалните съюзи в партията се проявиха някои признаци на фракционност, т. е. възникнаха групи с особени платформи и със стремление до известна степен да се обособят и да създадат своя групова дисциплина“ (виж стеногр. отчет на X конгрес на РКП (б), стр. 309).

Както виждате, тук няма разлика между фракция и група. Когато тук в Москва опозицията създаде особено бюро начело със Серебряков и когато тя разпращаше свои оратори, като ги задължаваше да вземат думата на такива и такива събрания, да възразяват така и така, и когато опозиционерите в хода на борбата бяха принудени да отстъпват именяваха своите резолюции по команда, тук имаше, разбира се, групировка и групова дисциплина. Това, казват, не било фракция, но тогава какво нещо е фракция — нека обясни Преображенски. Изказванията на Троцки, неговите писма, неговите статии по въпроса за поколенията и фракциите тласкат партията към това, тя да търпи в своите недра групировки. Това е опитване да се легализират фракциите и преди всичко фракцията на Троцки.

Троцки твърди, че групировки възникват вследствие бюрократическия режим на Централния комитет, че ако у нас нямаше бюрократически режим, нямало да има и групировки. Това не е марксистически подход, другари. У нас възникват и ще възникват групировки, защото в страната съществуват най-разнообразни стопански форми—от зачатъчните форми на социализма до средновековието. Това е първо. След това ние имаме неп, т. е. допуснахме капитализъм, възраждане на частния капитал и възраждане на съответните идеи, които проникват в партията. Това е второ. И трето, защото у нас партията има три състава: има работници, има селяни, има и интелигенция в партията. Ето причините, ако се отнесем към въпроса по марксистически, причини, които изтикват из недрата на партията значителни елементи за създаване на групировки, които понякога ние трябва с хирургически мерки да отрежем, а понякога чрез дискусия да ги разсеем по идеен път.

Тук работата не е в режима. Ако ние имаме максимално свободен режим, то би имало много повече групировки. Така че не режимът е виновен, а виновни са условията, в рамките на които ние живеем, условия, които имаме в нашата страна, условия за развитие на самата партия.

Ако при такова положение, при такава сложност допуснем още и групировки, ние ще погубим партията, ще я превърнем от монолитна, сплотена, единна организация в съюз от групи и фракции, които се договарят помежду си и устройват временни обединения и съглашения. Това ще бъде не партия, това ще бъде разпадане на партията. Никога, нито за минута, болшевиките не са си представлявали партията иначе, освен като монолитна организация, обдялана от един къс, имаща една воля и обединяваща в своята работа всички нюанси на мисълта в един поток на практически действия.

А онова, което предлага Троцки, е дълбоко погрешно, отива в разрез с болшевишките организационни принципи и ще доведе до неизбежното разлагане на партията, до нейното разхлабване, разслабване, превръщане на единната партия във федерация от групи. На нас, в на-

щата обстановка на капиталистическо обкръжение, е нужна не само единна, не само сплотена, но истинска стоманена партия, способна да издържи натиска на враговете на пролетариата, способна да поведе работниците на решителен бой.

Какви са изводите?

Първият извод се състои в това, че ние дадохме конкретна определена резолюция относно резултатите на тази дискусия, че ние казахме: ние не можем да търпим групировки и фракции, партията трябва да бъде единна, монолитна, не бива да се противопоставя партията на апарата, не бива да се дрънка за опасност от изграждане на кадрите, защото тези кадри са революционни, не бива да се търсят цепнатини между тези революционни кадри и младежта, която върви в крак с тези кадри и ще върви в крак и по-нататък.

Имаме също и някои положителни изводи. Първият и основен извод се състои в това, занаяпред партията да се ориентира решително и да се равнява по пролетарския сектор на нашата партия, да стесни, да ограничи входа за непролетарските елементи или изобщо да го закрие, като открие широко вратите за пролетарските елементи.

Що се отнася до групировките и фракциите, аз мисля, че е дошло време, когато ние ще трябва да дадем гласност на оня пункт от резолюцията за единството, който по предложението на др. Ленин беше приет на X конгрес на нашата партия и който не подлежеше на публикуване. Партийните членове забравиха този пункт. Боя се, че не всички го помнят. Този пункт, който досега остана в тайна, трябва да стане явен и да намери място в резолюцията, която ние ще приемем по въпроса за изводите от дискусията. Ако разрешите, аз ще го прочета. Той гласи:

„За да се осъществи строга дисциплина вътре в партията и в цялата съветска работа и да се създаде най-голямо единство при отстраняване на всяка фракционност, конгресът дава на ЦК пълномощия да прилага в случай (—и) на нарушение дисциплината или възграждане или допускане на фракционност всички мерки на партийни наказания, включително до изключване из партията, а относно членовете на ЦК — понижаването им в кандидати и даже, като

крайна мярка, изключване из партията. Като условие за прилагането (към членовете на ЦК, към кандидатите на ЦК и към членовете на контролната комисия) на такава крайна мярка трябва да бъде свикването пленума на ЦК, като бъдат поканени всички кандидати на ЦК и всички членове на Контролната комисия. Ако такова общо събрание на най-отговорните ръководители на партията признае с две трети гласове за необходимо да понижи члена на ЦК в кандидат или да го изключи от партията, то такава мярка трябва да бъде осъществена незабавно.“

Аз мисля, че този пункт ние трябва да внесем в резолюцията за изводите от дискусията и да го разгласим.

Най-после, един въпрос, който постоянно се задава от опозицията и на който те не винаги, както изглежда, получават удовлетворителен отговор. Кои, тъй да се рече, настроения ние, опозицията, изразяваме? — често питат те. Аз мисля, че опозицията изразява настроенията на непролетарския сектор в нашата партия. Аз мисля, че опозицията, може би сама не съзнавайки това, въпреки волята си, е неволен проводник на настроенията на непролетарския елемент в нашата партия. Аз мисля, че опозицията в своята неударжима агитация за демокрация, която тя често абсолютизира и фетишизира, развързва дребнобуржоазната стихия.

Запознати ли сте вие с настроенията на такива другари, като учащите се Мартинов, Казарян и др.? Чели ли сте фейлетона на Ходоровски в „Правда“, гдето той предава цитати из речите на тези другари? Ето например речта на Мартинов (оказва се той е член на партията): „нашата работа е да постановяваме, а работата на ЦК да изпълнява и по-малко да разсъждава“. Тук става дума за ядката на вуза* при НКПС**. Но, другари, ние имаме всичко не по-малко от 50 хиляди ядки в партията; ако всяка ядка ще се обръща така към ЦК, че работата на ядките е да решават, а работата на ЦК да не разсъждава, аз се страхувам, че ние никога няма да имаме някакво решение. Откъде такова настроение у Мартиновци? Какво пролетарско има тука? А Мартиновци са за опозицията — имайте това предвид. Има ли разлика между Мартинов и Троцки? Разликата е само в това, че Троцки откри атака против партийния апарат, а Мартинов го доунищожава.

* Висше учебно заведение. *Ред.*

** Народен комисариат на пътищата и съобщенията. *Ред.*

Но ето ви и друг вузовец—Казарян, също, оказва се, член на партията. „Какво е у нас — пита той — диктатура на пролетариата или диктатура на компартията над пролетариата?“ Това говори, другари, не меншевикът Мартов, а „комунистът“ Казарян. Разликата между Троцки и Казарян се състои в това, че според Троцки кадрите се израждат, а според Казарян кадрите трябва да се изгонят, защото, според неговото мнение, те висели на шията на пролетариата.

Аз питам, чии настроения изразяват Мартиновци и Казаряновци? Пролетарските ли? Разбира се, че не. Кои тогава? Настроенията на непролетарските елементи в партията и страната. Случайно ли е това, че тези изразители на непролетарските настроения гласуват за опозицията? Не, не е случайно (*Аплодисменти*).

---

2. ЗАКЛЮЧИТЕЛНО СЛОВО

18 януари

Аз вече казах в доклада, че не исках да засягам историята на въпроса, не исках, защото това внася елемент на интриги, както се изразих, и взаимни обвинения. Но щом Преображенски иска това, аз съм готов да отстъпя и да кажа две думи за историята на въпроса за вътрешнопартийната демокрация.

Как възникна въпросът за вътрешнопартийната демокрация в ЦК? Той възникна най-напред на пленума на ЦК през септември, възникна във връзка с конфликтите, които се разиграха в предприятията, и във връзка с откъснатостта на някои партийни и професионални организации от масите, което ние тогава констатирахме. ЦК тогава разбра, че работата е сериозна, че в партията са се натрупали недостатъци, че трябва да се създаде специална авторитетна комисия, която да разгледа тази работа, да изучи фактите и да внесе конкретни предложения за подобрене партийното положение. Същото може да се каже и по въпроса за кризата във връзка с пласмента на стоките и за „ножиците“. И постановката на въпроса, и изборът на комисията за вътрешнопартийното положение и за „ножиците“ минаха без каквото и да е участие на опозицията. Къде беше тогава опозицията? Ако не се лъжа, Преображенски беше тогава в Крим, Сапронов — в Кисловодск, Троцки завършваше в Кисловодск своите статии за изкуството и се тъкмеше да се върне в Москва. Още преди тяхното пристигане ЦК постави този въпрос на свое заседание. Идвайки наготово, те нито с една дума не се намесиха,

не направиха нито едно възражение против плана на ЦК. По въпроса за партийното положение през септември бе направен доклад от др. Дзержински на съвещанието на секретарите на губкомите. Аз твърдя, че нито на пленума през септември, нито на съвещанието на секретарите днешните членове на опозицията не намекнаха нито с една дума за „жестоката стопанска криза“ или за „кризата в партията“ и за „демокрацията“.

Както виждате, въпросите за демокрацията и „ножиците“ бяха поставени от самия Централен комитет, инициативата се намираше изцяло в ръцете на ЦК, а членовете на опозицията мълчаха, защото те се намираха неизвестно где.

Това е тъй да се каже, първият акт, първият стадий от историята на въпроса.

Вторият акт започва с пленума на ЦК и ЦКК през октомври. Опозицията начело с Троцки, виждайки, че работата върви към разкриването на недостатъците вътре в партията, че ЦК се е заел вече за тази работа, че е създал комисия, не дай боже, инициативата остане в ръцете на ЦК — се опита, постави си за цел да изтръгне инициативата от ръцете на ЦК и да яхне кончето на демокрацията, понеже това конче, както е известно, е пъргаво и на него може да се направи опит да се изпревари ЦК. Върху тази основа възникнаха ония документи, за които тук се разпростря Преображенски — документът на 46-те³ и писмото на Троцки. Същият този Троцки, който през септември, няколко дни преди своите фракционни изказвания, мълчеше на пленума и във всеки случай не възразяваше против решенията на ЦК, две седмици след това изведнаж открива, че страната и партията загиват, и той, Троцки, този патриарх на бюрократите, не може да живее без демокрация. Беше ни малко смешно да слушаме речи за демокрация от устата на Троцки, от този самия Троцки, който на X конгрес на партията изискваше *раздрусване* на профсъюзите *отгоре*. Но ние знаехме, че между Троцки от периода на X конгрес и Троцки от нашите дни няма голяма разлика, защото както тогава, така и сега той е за раздрусване на ленинските кадри: разли-

ката е само в това, че на X конгрес той раздрусваше отгоре ленинските кадри в *областта на профсъюзите*, а сега раздрусва същите ленински кадри отдолу в *областта на партията*. Демокрацията е нужна като конче, като стратегическа маневра. Там е всичката философия.

Защото ако опозицията искаше действително да помогне на делото, по деловому, да се отнесе към делото по другарски, тя трябваше да излезе със своето заявление преди всичко в комисията на септемврийския пленум и да каже приблизително: „Ние смятаме вашата работа за неудовлетворителна, ние изискваме да се доложи на Политбюро за резултатите на вашите работи, да се свика пленума на ЦК, на който ние ще съобщим нашите нови предложения“ и т. н. И ако комисииите не биха ги изслушали или ако Политбюро не би ги изслушало, ако то би игнорирало мнението на опозицията или би се отказало да свика пленума за разглеждане предложенията на Троцки, и изобщо на опозицията, тогава опозицията би имала — и само тогава — пълно право да излезе открито през главата на ЦК с обращение към членовете на партията и да каже на партията: „Страната се намира пред гибел, стопанската криза се усилва партията загива, ние предлагаме на комисииите на ЦК да разгледат тези въпроси — те отказаха да ни изслушат, ние се опитвахме да се отнесем до Политбюро — нищо не излезе от това, ние сме принудени сега да апелираме към партията, за да се заеме за тази работа самата партия.“ Аз не се съмнявам, че партията в отговор на това би казала: „Да, това са революционери на дело, защото същността на работата поставят по-високо от нейната форма.“

Но нима опозицията постъпи така? Нима тя се опита поне веднаж да надникне в комисията на ЦК със своите предложения? Нима тя помисли, нима се опита да постави и изчерпи въпросите в рамките на ЦК или в неговите органи? Не, такъв опит опозицията не прави. Очевидно, сред опозицията става дума не да се подобри вътрешнопартийното положение, да се помогне на партията да подобри стопанското положение, а за това, да се изпревари работата на комисията и пленума на ЦК, да се изтръгне от ЦК инициативата, да се яхне на кончето на

демокрацията и докато не е късно, да се дигне шум, за да се направи опит за подкопаване доверието към ЦК. Както се вижда, опозицията е побързала да създаде „документи“ против ЦК под формата на писмо от Троцки и заявление на 46-те, за да могат те да бъдат отнесени до свердловците*, в районите, и да се каже, че те, опозицията, са за демокрацията, за подобрене на стопанството, а ЦК пречи, че е необходима помощ против ЦК и пр.

Такива са фактите.

Аз настоявам Преображенски да опровергае тези мои твърдения. Аз настоявам той да ги оправдае поне в печата. Нека Преображенски да опровергае факта, че са били създадени комисии през септември от пленума на ЦК без опозицията, преди излизането на опозицията. Нека Преображенски да опровергае факта, че нито Троцки, нито други опозиционери не са се опитвали да се обърнат към тези комисии със свои предложения. Нека Преображенски да опровергае факта, че опозицията е знаела за съществуването на тези комисии, че тя е игнорирала тяхната работа, че тя не се е опитала да изчерпи въпроса в рамките на ЦК.

Ето защо, когато Преображенски и Троцки през октомври заявиха на пленума, че те искат да спасят партията чрез демокрация, а ЦК е сляп и нищо не вижда, ЦК се надсмя над тях и каза: не, другари, ние, ЦК, сме изцяло за демокрацията, но във вашата демокрация ние не вярваме, защото смятаме, че вашата „демокрация“ е стратегически ход против ЦК, продиктуван от вашата фракционност.

Какво постановиха тогава пленумите на ЦК и ЦКК по въпроса за вътрешнопартийната демокрация? А ето какво:

„Пленумите одобряват напълно своевременно набелязания от Политбюро курс на вътрешнопартийна демокрация, а също така и предложеното от Политбюро усилване на борбата с излишествата и с разлагачното влияние на непа върху отделни партийни елементи.

---

* Учащите се в Свердловския комунистически университет в Москва. *Прев.*

Пленумите поръчват на Политбюро да направи всичко необходимо за ускоряване работите на комисиите, назначени от Политбюро и от септемврийския пленум: 1) на комисията за „ножиците“, 2) за работната заплата, 3) за вътрешнопартийното положение.

След изработването на необходимите мерки по тези въпроси Политбюро трябва незабавно да ги проведе в живота и да направи за това доклад на следващия пленум на ЦК.

В едно от своите писма до ЦК Троцки пише, че октомврийският пленум бил „висш израз на апаратно-бюрократически курс“. Нима не е ясно, че това заявление на Троцки е клевета против ЦК? Само човек, изгубил ума си и заслепен от фракционност, може да говори след съобщения от мене документ, че октомврийският пленум бил висш израз на бюрократизъм.

А какво решиха тогава пленумите на ЦК и ЦКК за „демократическите“ маневри на Троцки и 46-те? А ето какво:

„Пленумите на ЦК и ЦКК с представители от 10 партийни организации признават заявлението на Троцки в преживявания от международната революция и от партията извънредно отговорен момент за груба политическа грешка, особено затова, защото нападението на Троцки, насочено против Политбюро, обективно взема характер на фракционно изказване, което застрашава да нанесе удар на единството на партията и създава криза в партията. Пленумите със съжаление констатира, че Троцки, за да постави засегнатите от него въпроси, е избрал пътя на обращение към отделни членове на партията вместо единствено допустимия път — предварителното поставяне на тези въпроси за обсъждане пред колегиите, член на които е Троцки.

Избраният от Троцки път послужи като сигнал за фракционна групировка (заявлението на 46-те).

Пленумите на ЦК и ЦКК и представителите на 10 партийни организации решително осъждат заявлението на 46-те като стъпка към фракционно-разцепническа политика, придобила такъв характер, макар и мимо волята на подписалите това заявление. Това заявление застрашава да постави целия живот на партията в близките месеци под знака на вътрешнопартийна борба и с това да отслаби партията в най-отговорния момент за съдбата на международната революция.“

Както виждате, другари, изложените тук факти ни най-малко не съответствуват на картината, която ни рисува тук Преображенски.

Третият акт, или третият стадий на историята на въпроса, е периодът след октомврийския пленум. Октом-

врийският пленум постанови да предложи на Политбюро да вземе всички мерки, за да осигури дружна работа. Трябва да заявя, другари, че през периода след Октомври ние взехме всички мерки, за да бъде създадена дружна работа с Троцки. макар че, трябва да кажа, тази работа далеч не беше от лесните. Ние имахме две частни съвещания с Троцки, прегледахме всички въпроси от стопански и партиен характер, при това дойдохме до известни мнения, които не предизвикваха никакви разногласия. Продължението от тези частни съвещания и от тези опити да се уреди дружна работа вътре в Политбюро беше, както вече докладвах вчера, създаване на подкомисия от трима. Тази комисия изработи проекторезолюция, която впоследствие стана резолюция на ЦК и ЦКК за демокрацията.

Тъй стоеше работата.

Ние мислехме, че след като резолюцията беше приета единогласно, няма повече основание за спорове, няма основания за вътрешнопартийна борба. Та така и беше всъщност до новата акция на Троцки с неговото обращение към районите. Но акцията на Троцки на другия ден след обнародването на резолюцията на ЦК, проведена независимо от ЦК и през главата на ЦК, разстрои всичките работи, измени радикално положението и отхвърли партията назад, към нови спорове, към нова борба, по-остра отколкото по-рано. Казват, че ЦК трябваше да забрани да се печатат статиите на Троцки. Това е невярно, другари. От страна на ЦК това би било извънредно опасна крачка. Опитайте се да забраните статията на Троцки, вече огласена в районите на гр. Москва! ЦК не можеше да направи такава необмислена крачка.

Такава е историята на въпроса.

От казаното следва, че за опозицията е важен не толкова въпросът за демокрацията, колкото да се използва идеята за демокрацията, за да се разклати ЦК, че в лицето на опозицията ние имаме работа не с хора, които желаят да помогнат на партията, а с фракция, която дебне ЦК: „така някак си ще сгреша, ще пропусне нещо, а ние ще го чукнем“. Това е именно фракция, когато една

група от членове на партията причаква централните учреждения на партията в някоя затънтена уличка, за да се възползува или от неурожая, или от падането на червонца*, или от други затруднения на партията, и след това да изскочи неочаквано от засадата и да чукне партията по главата. Да, прав беше ЦК през октомври, като ви каза, другари опозиционери, че едно нещо е демокрация, а друго нещо е дебненето на партията, едно нещо е демокрация, а друго — използване на шума около демокрацията против мнозинството на партията.

Такава е, Преображенски, историята на въпроса, за която аз не исках тук да говоря, но за която все таки бях принуден да разкажа, отстъпвайки на вашето настойчиво желание.

Опозицията си е взела за правило да превъзнася др. Ленин като най-гениалния от всички гениални хора. Страхувам се, че тази похвала е неискрена, и тук също така се крие стратегическа хитрост: искат с шум около гениалността на др. Ленин да прикрият своето отстъпление от Ленин и да подчертаят едновременно слабостта на неговите ученици. Разбира се, ние ли, учениците на др. Ленин, не разбираме, че др. Ленин е най-гениалният от гениалните и че такива хора се раждат само веднаж в столетията. Но позволете да ви запитам, Преображенски, защо вие не се съгласихте с този най-гениален човек по въпроса за Бресткия мир? Защо вие напуснахте този най-гениален човек в трудната минута и не го послушахте? Къде, в какъв лагер се намирахте вие тогава?

А Сапронов, който сега фалшиво, фарисейски възхвалява др. Ленин, същият този Сапронов, който имаше нахалството на един конгрес да нарече др. Ленин „невежа“ и „олигарх“! Защо той не оказа поддръжка на гениалния Ленин, например на X конгрес, защо той в трудните минути постоянно се оказваше в противоположния лагер, ако той действително мисли, че др. Ленин е най-гениалният от гениалните? Знае ли Сапронов, че др. Ленин, внасяйки на X конгрес резолюцията за единството, с която се искаше изключването на фракцион-

* 10-рублева банкнота. *Ред.*

рите из партията, имаше предвид между другите и Сапронов? Или още нещо: защо Преображенски не само в периода на Бресткия мир, но и по-късно, в периода на профсъюзната дискусия, се оказа в лагера на противниците на най-гениалния Ленин? Случайно ли е всичко това? Няма ли тук някаква закономерност? *Преображенски*: „Опитвах се да работя със своя ум“.)

Това е твърде похвално, Преображенски, че сте искали да работите със своя ум, но погледнете какво се получава: по бресткия въпрос работихте със своя ум и сгрешихте; после, при дискусията за профсъюзите, пак се опитвахте да работите със своя ум и пак сгрешихте; сега аз не зная със своя ум ли работите или с чужд, но като че ли пак сгрешихте (*Смях*). Аз все пак мисля, че ако Преображенски работеше сега повече със своя ум отколкото с ума на Троцки — с ума, който намери израз в писмото му от 8 октомври, то той би бил по-близо до нас отколкото до Троцки.

Преображенски упрекуваше ЦК, като казва, че докато Илич бил начело у нас, въпросите се решавали своевременно и без закъснение, защото Илич умеел да схваща новите събития още в тяхния зародиш и да дава лозунги изпреварващи събитията, а сега, казва той, след Илич, ЦК започнал да изостава назад от събитията. Какво иска да каже с това Преображенски? Че Илич стои по-високо от своите ученици? Но няма някой се съмнява в това? Нима има у някого съмнение, че в сравнение със своите ученици Илич изглежда Голиат? Ако става дума за вожд на партията, не за вестникарски вожд с куп поздравления, а за истински вожд, то ние имаме един вожд — др. Ленин. Затова именно неведнаж се е говорило у нас, че при сегашните условия — при временното отсъствие на др. Ленин — трябва да се държи курс на колегия. Що се касае до учениците на Ленин, може да се посочи например на събитията, свързани с ултиматума на Кързон⁴ и които се явиха като образец на изпитание, на екзамен за тях. Този факт, че ние излязохме тогава от затрудненията без вреда за делото, несъмнено говори, че учениците на др. Ленин вече са научили нещо от своя учител.

Не е прав Преображенски, като твърди, че нашата партия не е изостанала назад от събитията в миналите години. Не е прав, тъй като това твърдение е фактически невярно и теоретически неправилно. Можем да се позовем на редица примери. Да вземем макар Бресткия мир. Нима ние не закъсняхме с Брест? Нима не станаха нужни такива факти, като настъплението на немците и масовото бягство на нашите войници, за да разберем най-после, че е необходим мир? Разпадането на фронта, настъплението на Хофман⁵, неговото приближаване към Питер, натискът на селяните върху нас — нима всички тези факти не бяха необходими, за да разберем, че темпът на международната революция не е така бърз, както ни се искаше, че нашата армия не е така здрава, както мислехме, и че селячеството не е така търпеливо, както мислеха някои от нас, че то иска мир и че то ще наложи мира със сила?

Или да вземем пример с отмяната системата на изземването всички излишъци на селяните. Нима ние не закъсняхме с отмяната системата на изземването всички излишъци на селяните? Нима не бяха необходими такива факти като Кронщад и Тамбов⁶, за да разберем, че е невъзможно повече да се живее в условията на военния комунизъм? Нима сам Илич не призна, че на този фронт ние претърпахме по-сериозно поражение от което и да е поражение на фронтовете на Деникин и Колчак?

Случаен ли е този факт, че във всички тези случаи партията изоставаше от събитията, малко закъсняваше? Не, не е случаен. Тук ние имахме работа със закономерност. Очевидно е, че доколкото тук се касае не за общи теоретически предвиждания, а за непосредствено практическо ръководство, управляващата партия, която се намира на кормилото и е въввлечена в събитията на деня, няма възможност да забележи изведнаж и да схване процесите, които стават в дълбочината на живота, и е нужен тласък отвън и известна степен развитие на новите процеси, за да може партията да забележи тези процеси и да се ориентира по тях. Именно поради това нашата партия е изоставала малко нещо в миналото от събитията и още ще изостава в бъдеще. И тук работата съвсем не е в изоставането, а в това, да се разбере смисълът на съби-

тията, смисълът на новите процеси и след това умело да ги направлява съответно общата тенденция на развитието. Така именно стои работата, ако се гледа на нещата с очите на марксиста, а не с очите на фракционеря, който навсякъде търси виновници.

Преображенски се възмущава, че представители на ЦК говорят за уклоните на Троцки от ленинизма. Той се възмущава, но нищо по същество не възрази и изобщо не се опита да обоснове възмущението си, забравяйки, че възмущението не е аргумент. Да вярно е, че Троцки се отклонява от ленинизма по организационните въпроси. Ние това твърдахме и ще продължаваме да твърдим. Известните статии в „Правда“ под названието „Долу фракционността“, които принадлежат на перото на Бухарин, са посветени изцяло на въпроса за уклоните на Троцки от ленинизма. Защо Преображенски не възрази по същество против основните мисли на тези статии? Защо Преображенски не се опита да подкрепи своето възмущение с доказателства или с нещо подобно на доказателства? Аз говорих вчера и ще трябва да повтора и днес, че такива стъпки на Троцки, като противопоставяне себе си на Централния комитет, игнориране волята на редица организации, които изискват от Троцки ясен отговор, противопоставяне партията срещу апарата на партията, противопоставяне младежите срещу партийните кадри, ориентиране партията по учащата се младеж и провъзгласяване свободата на групировките — че такива стъпки са несъвместими с организационните принципи на ленинизма. Защо Преображенски не се опита да опровергае това мое твърдение?

Говорят за хайка срещу Троцки. За това говориха Преображенски, Радек. Другари, длъжен съм да заявя, че заявленията на тези другари за хайка свършено не отговарят на действителността. Аз ще ви припомня два факта, за да имате възможност да съдите. Първият факт — това е инцидентът, който се разигра на септемврийския пленум на ЦК, когато Троцки в отговор на заявлението на члена на ЦК Комаров, че членове от ЦК не могат да се отказват от изпълнение решенията на ЦК, скочи и

напусна заседанието на пленума. Вие помнете, че пленумът на ЦК изпрати тогава „делегация“ до Троцки с *молба* да се върне на заседанието на пленума. Вие помнете, че Троцки се отказа да изпълни молбата на пленума, като по този начин прояви отсъствие на минимална доза от уважение към своя ЦК.

Или още историята с друг факт, който се състоеше в това, че Троцки се отказва решително да работи в централните съветски органи, в СТО* и в Совнаркома, въпреки приетото два пъти от ЦК решение Троцки да пристъпи най-после към работа в съветските органи. Вие знаете, че Троцки не се опита пръста си да мръдне, за да изпълни решението на ЦК. Защо всъщност Троцки да не работи в СТО и в Совнаркома? Защо Троцки, който така много обича да говори за план, защо да не надникне веднаж в нашия Госплан? Може ли да се смята нормално положението, когато член на ЦК игнорира решението на ЦК? Не говорят ли всички тези факти, че разговорите за хайка са празна клюка, че ако ще трябва да се обвинява някой, то трябва да се обвинява самият Троцки, поведението на когото не може да се разглежда другояче, освен като подигравка над ЦК?

Разсъжденията на Преображенски за демокрацията са съвършено неправилни. Преображенски поставя въпроса така: или у нас има групировки, и тогава има демокрация, или вие забранявате групировки, и тогава няма демокрация. У него свободата на групировките и демокрацията са неразделно свързани помежду си. Ние не така разбираме демокрацията, ние разбираме демокрацията като подем на активността и съзнателността на партийната маса, като систематическо въвличане на партийната маса не само в обсъждане на въпросите, но и в ръководството на работата. Свобода на групировките, т. е. свобода на фракциите — това е едно и също, — е зло, което заплашва да разцепи партията и да я превърне в дискуссионен клуб. Вие се разобличихте, Преображенски, защото вие защитавате свободата на фракциите. Партийната маса разбира демокрацията като създаване на условия, които осигуряват активното участие на членовете на

* Съвет на труда и отбраната. *Ред.*

партията в ръководството на нашата страна, а няколко интелегенти от опозицията разбират работата така, да ѝ се даде възможност да създаде фракция. Вие се разобличихте, Преображенски.

И откъде е у вас този страх относно седмата точка за единството на партията, от какво може да се плаши тук човек? Седмата точка казва: „За да се осъществи строга дисциплина вътре в партията и в цялата съветска работа и да се постигне най-голямо единство при отстраняване на всяка фракционност“ ... Нима вие сте против „строгата дисциплина вътре в партията и в съветската работа“, другари опозиционери, нима вие сте против всичко това? Виж, не знаех, другари, че вие сте против това. А нима вие, Сапронов и Преображенски, сте против това, да се постигне максимално единство и „отстраняване на фракционността“? Кажете направо — може би ние ще внесем някои поправчици (Смях).

По-нататък: „Конгресът дава пълномощия на ЦК да предприема мерки за партийни наказания в случай на нарушаване партийната дисциплина или възраждане на фракционността“ ... Нима и от това вие се боите? Нима вие мислите, Преображенски, Радек, Сапронов, да нарушавате партийната дисциплина, да възродите фракционността? Е добре, ако вие не мислите, тогава от какво се боите? Вие се разобличавате, другари, с паниката, която ви е обхванала. Очевидно, щом се боите от седмата точка на резолюцията за единството, вие сте за фракционността, за нарушаване на дисциплината, против единството. А ако вие не сте против всичко това, то защо изпадате в паника? Ако ви е чиста съвестта, ако вие сте за единството, против фракционността и против нарушаване на дисциплината, то нима не е ясно, че наказателната ръка на партията не ще се докосне до вас? От какво се боите? (Глас от местата: „А защо го внасяте, ако не е страшно?“)

А ние ви *напомняме*. (Смях, аплодисменти. Преображенски: „Вие заплашвате партията.“)

Ние заплашваме фракционерите, а не партията. Нима вие мислите, Преображенски, че партията и фракционерите са едно и също? Вижда се, тук гузен негонен бяга (Смях).

По-нататък: „А относно членовете на ЦК — понижаването им в кандидати и даже, като крайна мярка, изключване из партията. Като условие за прилагане към членовете на ЦК, към кандидатите на ЦК и към членовете на ЦКК на такава крайна мярка трябва да бъде свикването на пленума на ЦК.“

Какво страшно има тук? Ако вие не сте фракционери, ако сте против свободата на групировките, ако сте за единството, то вие, другари опозиционери, трябва да гласувате за 7-а точка от резолюцията на X конгрес, защото тя е насочена изключително против фракционерите, изключително против нарушителите на единството на партията, на нейната мощ, на нейната дисциплина. Нима това не е ясно?

Преминавам към Радек. Има хора, които имат език, за да го владеят и управляват. Това са хора обикновени. И има хора, които сами се подчиняват на своя език и той ги управлява. Това са необикновени хора. Към такъв род необикновени хора принадлежи Радек. Човек, комуто е даден език не да го управлява, а сам да се подчинява на своя собствен език, не ще бъде в състояние да знае кога и какво ще издърдори езикът му. Ако вие бихте имали възможност да послушате речите на Радек на различните събрания, вие бихте се поразили от днешната му реч. На едно от дискуссионните събрания Радек твърдеше, че въпросът за вътрешно-партийната демокрация бил маловажен въпрос, че той, Радек, собствено казано, бил против демокрацията, че сега се поставя въпросът всъщност не за демокрацията, а за това, какво мисли да прави ЦК с Троцки. На друго дискуссионно събрание същият Радек заяви, че демокрацията вътре в партията било несериозно дело, а пък демокрацията вътре в ЦК — било най-важното дело, защото в ЦК, според него, се създава директория. А днес същият този Радек с открито чело заявява, че вътрешно-партийната демокрация е също така необходима, както въздухът и водата, защото без демокрация, оказва се, нямало възможност да се управлява партията. На кого от тези три Радека ще заповядаме да нярваме — на първия, на втория или на третия? Где е гаранцията, че Радек или неговият език няма да направи

в най-близко бъдеще нови, неочаквани заявления, които ще опровергават всички предидущи заявления? Можем ли да се осламяме занаяпредна такъв човек като Радек? Може ли след това да се придава цена на заявленията на Радек, например за отстранението на Богуславски и Антонов от известни длъжности по „фракционни съображения“?

Относно Богуславски аз вече говорих, другари . . . Що се отнася до Антонов-Овсеенко, позволете ми да ви съобща следното. Антонов е снет от ПУР* по решението на Оргбюро на ЦК, утвърдено от пленума на ЦК. Той е снет преди всичко затова, че е разпратил циркуляр за конференция на ядките при военните вузове и въздушната флота с дневен ред: по международното положение, по партийното строителство и пр., без знанието и без да го съгласува с ЦК, макар че Антонов знае, че ПУР работи с права на отдел на ЦК. Вън от това той е снет от ПУР и защото е разпратил до всички военни ядки циркуляр за формите по прилагането на вътрешно-партийната демокрация, въпреки волята на ЦК и въпреки предупреждението на ЦК да се съгласува този циркуляр с плановете на ЦК. Той е снет, най-последно, и затова, защото е изпратил в ЦК и ЦКК съвършено неприлично по тон и абсолютно недопустимо по съдържание писмо със заплашване по адрес на ЦК и ЦКК да се поканят към ред „самозабравилите се вождове“.

Другари! Може и трябва да се допускат опозиционерите до постове. Може и трябва да се допусне критика на работата на ЦК от страна на завеждащите отдели на ЦК. Но не бива да се допуска завеждащият ПУР, който действа с правата на отдел при ЦК, да се отказва систематически да установи делови контакт със своя ЦК, не бива да се допуска отговорен работник да не зачита елементарните правила на приличието. На такъв другар не бива да се поверява възпитанието на Червената армия. Ето как стои работата с Антонов.

Най-последно аз трябва да кажа няколко думи по въпроса, чии настроения изразяват в своите изказвания другарите от опозицията. Аз трябва да се върна към „слу-

* Политическо управление на Червената армия. Ред.

чая“ с другарите Казарян и Мартинов от курсовете на НКПС. Този „случай“ говори, че в една част от вузовците* не всичко е благополучно, че партийното у тях там е успяло вече да се разложи, че вътрешно те вече са скъсали с партията и затова именно гласуват с удоволствие за опозицията. Аз се извинявам, другари, но такива хора, които са се разложили напълно в партийно отношение, няма и не може да има в числото на ония, които гласуваха за резолюцията на ЦК. У нас такива няма, другари. У нас, в редовете ни, няма хора, които биха казали: „А какво е у нас — диктатура на пролетариата или диктатура на комунистическата партия над пролетариата?“ Това е фраза на Мартов и на Дан. Това е фраза на „Дни“⁷ на есерите и ако у вас, във вашите редове, има такива защитници, колко струва вашата позиция, другари от опозицията? Или например другият другар, др. Мартинов, който мисли, че ЦК трябва да помълчава, а ядките да решават. Вие, ЦК, можете, казва, да изпълнявате онова, което ние, ядките, сме решили. Но ние имаме 50,000 ядки. Ако те ще решават например въпроса за ултиматума на Кързон, то ние и за две години няма да имаме решение. Това е истински анархо-меншевизъм. Ако тези хора, които са загубили ума си и са се разложили напълно в партийно отношение, се намират във вашата фракция, то колко струва вашата фракция? (Г л а с : „Те членове на партията ли са?“)

Да, за съжаление, те са членове на партията, но аз съм готов да предприема всички мерки — такива хора да престанат да бъдат членове на нашата партия (А п л о д и с м е н т и). Аз говорих, че опозицията изразява настроенята и стремленията на непролетарските елементи в партията и вън от партията. Опозицията, без сама да съзнава, отваря вратите на дребнобуржоазната стихия. Фракционната работа на опозицията е вливане вода в мелницата на враговете на нашата партия, в мелницата на ония, които искат да отслабят, да свалят диктатурата на пролетариата. Аз казах това вчера, потвърждавам го и днес.

---

* Вузовец — студент, следващ висше учебно заведение. *Прев.*

Но може би вие бихте искали да изслушате други, нови свидетели? Нямам нищо против, аз мога да ви доставя това удоволствие, като се позова например на показанията на известния вам Ст. Иванович. Кой е Ст. Иванович? Той е меншевик, бивш член на партията, когато ние заедно с меншевиките съставлявахме една партия. По-сетне, като влезе в несъгласие с ЦК на меншевиките, той стана десен меншевик. Десните меншевики — това са група меншевики-интервенционисти, най-близката задача на които се състои в това, да съборят съветската власт, макар и с помощта на чуждестранни щикове. Техен орган е „Заря“⁸. Редактор на този орган е Ст. Иванович. Как се отнася към нашата опозиция този десен меншевик, как той я атестира? Слушайте.

„Ще бъдем благодарни на опозицията за това, че тя така цветисто нарисува картината на ужасяващата морална клоака, която се нарича РКП. Ще ѝ бъдем благодарни, че тя нанесе на РКП сериозен морален и организационен удар. Ще ѝ бъдем благодарни за това, че нейната работа облекчава делото на всички ония, които виждат в свалянето на съветската власт задачата на социалистическите партии.“

Ето ви атестата, другари от опозицията.

Завършвайки своята реч, аз все пак бих искал да изкажа към другарите от опозицията пожеланието, щото тази целувка на Ст. Иванович да не прилепне така плътно към тях (Продължителни аплодисменти).

ПО ПОВОД СМЪРТТА НА ЛЕНИН

Реч на II Всесъюзен конгрес на Съветите⁹
26 януари 1924 г.

Другари! Ние, комунистите, сме хора с особено устройство. Ние сме скроени от особен материал. Ние сме ония, които образуват армията на великия пролетарски стратег, армията на другаря Ленин. Няма нищо по-високо от честта да принадлежиш към тази армия. Няма нищо по-високо от званието член на партията, чийто основател и ръководител е другарят Ленин. Не на всеки е дадено да бъде член на такава партия. Не всекиму е дадено да издържи негодите и бурите, свързани с членуването в такава партия. Синовете на работническата класа, синовете на нуждата и борбата, синовете на неимоверните лишения и геройските усилия — ето кои, преди всичко, трябва да бъдат членове на такава партия. Ето защо партията на ленинците, партията на комунистите се нарича същевременно партия на работническата класа.

ОТИВАЙКИ СИ ОТ НАС, ДРУГАРЯТ ЛЕНИН НИ ЗАВЕЩА ДА ДЪРЖИМ ВИСОКО И ДА ПАЗИМ ЧИСТО ВЕЛИКОТО ЗВАНИЕ ЧЛЕН НА ПАРТИЯТА. КЪЛНЕМ ТИ СЕ, ДРУГАРЮ ЛЕНИН, ЧЕ НИЕ С ЧЕСТ ЩЕ ИЗПЪЛНИМ ТЯЯ ТВОЯ ЗАПОВЕД!

25 години е възпитавал другарят Ленин нашата партия и я отгледа като най-здрава и най-закалена в света работническа партия. Ударите на царизма и на неговите яничари, яростта на буржоазията и помешчиците, въоръжените нападения на Колчак и Деникин, въоръжената намеса на Англия и Франция, лъжата и клеветата на стоустата

буржоазна преса — всички тия скорпиони се струпваха неизменно върху главата на нашата партия в продължение на четвърт век. Но нашата партия стоеше като скала, отблъсвайки безбройните удари на враговете и водейки работническата класа напред, към победа. В жестоки боеве нашата партия изкова единството и сплотеността на своите редове. С единство и сплотеност постигна тя победата над враговете на работническата класа.

ОТИВАЙКИ СИ ОТ НАС, ДРУГАРЯТ ЛЕНИН НИ ЗАВЕЩА ДА ПАЗИМ ЕДИНСТВОТО НА НАШАТА ПАРТИЯ КАТО ЗЕНИЦАТА НА ОКОТО СИ. КЪЛНЕМ ТИ СЕ, ДРУГАРЮ ЛЕНИН, ЧЕ НИЕ С ЧЕСТ ЩЕ ИЗПЪЛНИМ И ТАЯ ТВОЯ ЗАПОВЕД!

Тежка и непоносима е участва на работническата класа. Мъчителни и тежки са страданията на трудещите се. Роби и робовладелци, крепостни и крепостници, селяни и помешчици, работници и капиталисти, потиснати и потисници — така се е строил светът от памтивека, такъв си остава той и сега в повечето страни. Десетки и стотици пъти са се опитвали трудещите се в продължение на векове да смъкнат от плещите си потисниците и да станат господари на своето положение. Но всеки път, разбити и опозорени, те са били принуждавани да отстъпват, таейки в душата си обида и унижение, злоба и отчаяние и устремявайки погледите си към непознатото небе, гдето са се надявали да намерят спасение. Робските вериги са оставали незасегнати или пък старите вериги са се заменяли с нови, също така тежки и унижителни. Само в нашата страна угнетените и потиснати трудещи се маси сполучиха да смъкнат от плещите си господството на помешчиците и капиталистите и да поставят на негово място господството на работниците и селяните. Вие знаете, другари, и сега целият свят признава това, че тази гигантска борба бе ръководена от другаря Ленин и неговата партия. Величието на Ленин е преди всичко в това, че той, като създаде Съветската република, с това на дело показа на потиснатите маси от целия свят, че надеждата за спасение не е изгубена,

че господството на помещиците и капиталистите не е дълговечно, че царството на труда *може* да се създаде чрез усилията на самите трудещи се, че царството на труда трябва да се създаде на *земята*, а не на небето. С това той запали сърцата на работниците и селяните от целия свят с надеждата за освобождение. Стова именно се обяснява фактът, че името на Ленин стана най-любимото име на трудещите се и експлоатирани маси.

ОТИВАЙКИ СИ ОТ НАС, ДРУГАРЯТ ЛЕНИН НИ ЗАВЕЩА ДА ПАЗИМ И ДА УКРЕПВАМЕ ДИКТАТУРАТА НА ПРОЛЕТАРИАТА. КЪЛНЕМ ТИ СЕ, ДРУГАРЮ ЛЕНИН, ЧЕ НИЕ НЕ ЩЕ ПОЩАДИМ СВОИТЕ СИЛИ, ЗА ДА ИЗПЪЛНИМ С ЧЕСТ И ТАЗИ ТВОЯ ЗАПОВЕД!

Диктатурата на пролетариата се създаде в нашата страна върху основата на съюза между работниците и селяните. Това е първата и главна основа на Съветската република. Работниците и селяните не биха могли да победят капиталистите и помещиците без наличието на такъв съюз. Работниците не биха могли да разбият капиталистите без подкрепата на селяните. Селяните не биха могли да разбият помещиците без ръководството на работниците. За това говори цялата история на гражданската война в нашата страна. Но борбата за укрепване на Съветската република далеч още не е завършена — тя само е приела нова форма. По-рано съюзът между работниците и селяните имаше формата на военен съюз, тъй като той беше насочен срещу Колчак и Деникин. Сега съюзът на работниците и селяните трябва да приеме формата на стопанско сътрудничество между града и селото, между работниците и селяните, тъй като той е насочен против търговеца и кулака, тъй като той има за цел взаимното снабдяване на селяните и работниците с всичко необходимо. Вие знаете, че никой така настойчиво не е прокарвал тази задача, както другарят Ленин.

ОТИВАЙКИ СИ ОТ НАС, ДРУГАРЯТ ЛЕНИН НИ ЗАВЕЩА ДА УКРЕПВАМЕ С ВСИЧКИ СИЛИ СЪЮЗА МЕЖДУ РАБОТНИЦИТЕ И СЕЛЯНИТЕ. КЪЛНЕМ ТИ СЕ, ДРУГАРЮ ЛЕНИН, ЧЕ НИЕ С ЧЕСТ ЩЕ ИЗПЪЛНИМ И ТАЯ ТВОЯ ЗАПОВЕД!

Втората основа на Съветската република е съюзът на трудещите се националности в нашата страна. Руси и украинци, башкири и белоруси, грузинци и азербайджанци, арменци и дагестанци, татари и киргизи, узбеки и туркмени — те всички еднакво са заинтересовани в укрепването на пролетарската диктатура. Не само пролетарската диктатура избавя тези народи от веригите и гнета, но и тези народи избавят нашата Съветска република от интригите и нападенията на враговете на работническата класа със своята беззаветна преданост към Съветската република, със своята готовност да се жертвуват за нея. Ето защо другарят Ленин неуморно ни говореше за необходимостта от доброволния съюз на народите на нашата страна, за необходимостта от тяхното братско сътрудничество в рамките на Съюза на републиките.

ОТИВАЙКИ СИ ОТ НАС, ДРУГАРЯТ ЛЕНИН НИ ЗАВЕЩА ДА УКРЕПВАМЕ И ДА РАЗШИРЯВАМЕ СЪЮЗА НА РЕПУБЛИКИТЕ. КЪЛНЕМ ТИ СЕ, ДРУГАРЮ ЛЕНИН, ЧЕ НИЕ ЩЕ ИЗПЪЛНИМ С ЧЕСТ И ТАЯ ТВОЯ ЗАПОВЕД!

Третата основа на пролетарската диктатура е нашата Червена армия, нашата Червена флота. Ленин неведнаж ни е казвал, че отдихът, който извоювахме от капиталистическите държави, може да се окаже кратковременен. Ленин неведнаж ни е изтъквал, че укрепването на Червената армия и подобряването на нейното състояние е една от най-важните задачи на нашата партия. Събитията, свързани с ултиматума на Кързон и с кризата в Германия¹⁰, за лишен път потвърдиха, че Ленин е бил, както винаги, прав. Да се закълнем, другари, че ние не ще пощадим силите си за укрепването на нашата Червена армия и нашата Червена флота.

Като грамадна скала стои нашата страна в сред океан от буржоазни държави. Вълни след вълни налитат върху нея, заплашвайки да я залееят и отнесат. А скалата продължава да се държи непоколебимо. В какво е нейната сила? Не само в това, че нашата страна се крепи върху съюза на работниците и селяните, че тя олицетворява съюза на свободните националности, че я защитава

могъщата ръка на Червената армия и Червената флота. Силата на нашата страна, нейната якост, нейната здравина е в това, че тя има дълбокото съчувствие и неразрушимата подкрепа в сърцата на работниците и селяните от целия свят. Работниците и селяните от целия свят искат да запазят Съветската република като стрела, пусната от вярната ръка на другаря Ленин в лагера на враговете, като опора на своите надежди за спасение от гнета и експлоатацията, като верен маяк, който им сочи пътя на освобождението. Те искат да я запазят и те няма да дадат на помещиците и капиталистите да я разрушат. В това е нашата сила. В това е силата на трудещите се от всички страни. В това е пък слабостта на буржоазията от целия свят.

Ленин никога не е гледал на Съветската република като на самоцел. Той винаги я разглеждаше като необходимо звено за засилване на революционното движение в страните на Запада и Изтока, като необходимо звено за улесняване победата на трудещите се от целия свят над капитала. Ленин знаеше, че само такова разбиране е правилно не само от международно гледище, но и от гледище на запазването на самата Съветска република. Ленин знаеше, че само по такъв начин може да се възпламенят сърцата на трудещите се от целия свят към решителни боеве за освобождение. Ето защо той, най-гениалният от гениалните вождове на пролетариата, още на другия ден след пролетарската диктатура постави основите на Работническия интернационал. Ето защо той неуморно разширяваше и укрепваше съюза на трудещите се от целия свят — Комунистическия интернационал.

Вие видяхте през тия дни десетки и стотици хиляди трудещи се да отиват на поклонение пред ковчега на другаря Ленин. След известно време вие ще видите поклонението на представителите на милиони трудещи се при гроба на другаря Ленин. Можете да не се съмнявате, че след представителите на милионите ще последват по-сетне представителите на десетки и стотици милиони от всички краища на света, за да засвидетелствуват, че Ленин бе вожд не само на руския пролетариат, не само

на европейските работници, не само на колониалния Изток, но и на целия трудещ се свят на земното кълбо.

ОТИВАЙКИ СИ ОТ НАС, ДРУГАРЯТ ЛЕНИН НИ ЗАВЕЩА ДА БЪДЕМ ВЕРНИ НА ПРИНЦИПИТЕ НА КОМУНИСТИЧЕСКИЯ ИНТЕРНАЦИОНАЛ. КЪЛНЕМ ТИ СЕ, ДРУГАРЮ ЛЕНИН, ЧЕ НИЕ НЕ ЩЕ ПОЩАДИМ СВОЯ ЖИВОТ, ЗА ДА УКРЕПВАМЕ И РАЗШИРЯВАМЕ СЪЮЗА НА ТРУДЕЩИТЕ СЕ ОТ ЦЕЛИЯ СВЯТ — КОМУНИСТИЧЕСКИЯ ИНТЕРНАЦИОНАЛ!

„Правда“ бр. 23,

30 януари 1924 г.

ЗА ЛЕНИН

Реч на възпоминателната вечер на кремълските курсисти
28 януари 1924 г.

Другари! Казаха ми, че сте устроили тук възпомина-
телна вечер за Ленин и че аз съм поканен на тази вечер
като един от докладчиците. Аз мисля, че не е необхо-
димо да изнасям последователен доклад за дейността на
Ленин. Аз мисля, че би било по-добре да се ограничи с
предаването на редица факти, които отбелязват някои
особености на Ленин като човек и като деец. Между
тези факти може би и не ще има вътрешна връзка, но
това не може да има решаващо значение, за да се получи
обща представа за Ленин. Във всеки случай аз нямам
възможност тук да ви дам повече от онова, което обещах
по-горе.

ПЛАНИНСКИ ОРЕЛ

За пръв път се запознах с Ленин в 1903 г. Наистина,
това познанство не беше лично, а отдалече, чрез писма.
Но то остави у мене неизгладимо впечатление, което не
ме е напущало през цялото време на моята работа в
партията. Тогава аз се намирах на заточение в Сибир.
Запознаването с революционната дейност на Ленин от
края на 90-те години, и особено след 1901 г., след изда-
ването на вестник „Искра“¹¹, ме доведе до убеждението,
че в лицето на Ленин ние имаме необикновен човек.
Тогава в моите очи той не беше прост ръководител на
партията, той беше неин фактически създател, тъй като
той единствен разбираше вътрешната същност и неот-
ложните нужди на нашата партия. Когато го сравнявах

с останалите ръководители на нашата партия, през всичкото време ми се струваше, че съратниците на Ленин — Плеханов, Мартов, Акселрод и другите — стоят с цяла глава по-ниско от Ленин, че Ленин в сравнение с тях не е просто един от ръководителите, а ръководител от най-висок тип, планински орел, който не знае страх в борбата и който смело води партията напред по непознатите пътища на руското революционно движение. Това впечатление така дълбоко залегна в душата ми, че аз почувствувах необходимост да напиша за него на един свой близък приятел, който се намираше тогава в емиграция, като исках от него отзив. След известно време, когато се намирах вече на заточение в Сибир — това беше в края на 1903 г., — аз получих възторжен отговор от моя приятел и просто, но дълбоко съдържателно писмо от Ленин, когато, както се оказа, моят приятел бе запознал с писмото ми. Письмцето на Ленин беше сравнително кратко, но то даваше смела, безстрашна критика на практиката на нашата партия и забележително ясно и сбито изложение на целия план на партийната работа за най-близкия период. Само Ленин умееше да пише за най-забърканите неща така просто и ясно, сбито и смело — когато всяка фраза не говори, а стреля. Това просто и смело писъмце още повече затвърди у мене мисълта, че в лицето на Ленин ние имаме планинския орел на нашата партия. Не мога да си простя, че това писмо на Ленин както и много други писма, по навика на стар конспиратор, аз изгорих.

От това време започна моето познанство с Ленин.

СКРОМНОСТ

За пръв път се срещнах с Ленин през декември 1905 г. на болшевишката конференция в Тамерфорс (във Финландия). Аз очаквах да видя планинския орел на нашата партия, великия човек, велик не само политически, но, ако щете, и физически, тъй като моето въображение рисуваше Ленин като великан, строен и представителен. Но какво беше моето разочарование, когато видях най-обикновен човек, на ръст по-нисък от средния,

който с нищо, буквално с нищо не се отличаваше от обикновените смъртни...

Прието е, че „великият човек“ обикновено трябва да закъснява на събрание, та членовете на събранието със замиращо сърце да чакат неговото появяване, при което преди появяването на великия човек членовете на събранието предупреждават: „тсс... по-тихо... той иде“. Тази обредност не ми се струваше излишна, тъй като тя импонира, внушава уважение. Но какво беше моето разочарование, когато узнах, че Ленин е дошъл на събранието по-рано от делегатите и забутан някъде в ъгъла, простичко води разговор, най-обикновен разговор с най-обикновени делегати на конференцията. Няма да скрия, че тогава това ми се стори като известно нарушение на някои необходими правила.

Едва впоследствие аз разбрах, че тази простота и скромност на Ленин, този стремеж да остане незабелязан, или, във всеки случай, да не бие в очи и да не подчертава своето високо положение — тази черта е една от най-силните страни на Ленин като нов вожд на новите маси, на простите и обикновени маси от най-дълбоките „низини“ на човечеството.

СИЛАТА НА ЛОГИКАТА

Забележителни бяха две речи на Ленин, произнесени на тази конференция: по текущия момент и по аграрния въпрос. За съжаление, те не са запазени. Това бяха вдъхновени речи, които извикаха бурен възторг в цялата конференция. Необикновената сила на убеждението, простотата и яснотата на аргументацията, кратките и понятни за всички фрази, липсата на превземане, липсата на замайващи жестове и ефектни фрази, целещи да произведат впечатление — всичко това изгодно отличаваше речите на Ленин от речите на обикновените „парламентарни“ оратори.

Но мене тогава ме плени не тази страна на Лениновите речи. Плени ме оная непреодолима сила на логиката в речите на Ленин, която малко сухо, но затова пък силно завладява аудиторията, постепенно я наелектризира и след това я пленява, както казват, без остатък.

Помня как говореха тогава мнозина от делегатите: „Логиката в речите на Ленин — това са някакви всесилни пипалца, които те обхващат от всички страни като с клещи и от обятията на които си безсилен да се изтръгнеш: или трябва да се предадеш, или да се обречеш на пълен провал.“

Аз мисля, че тази особеност в речите на Ленин е най-силната страна на неговото ораторско изкуство.

БЕЗ ХЛЕНЧЕНЕ

Втори път срещнах Ленин в 1906 г. на Стокхолмския конгрес¹² на нашата партия. Известно е, че на този конгрес болшевиките останаха в малцинство, претърпяха поражение. За пръв път тогава видях Ленин в ролята на победен. Той нито на йота не приличаше на ония водачи които хленчат и падат духом след поражение. Наопаки, поражението превърна Ленин в сгъстена енергия, която вдъхновяваше своите привърженици към нови боеве, към бъдеща победа. Аз говоря за поражението на Ленин. Но какво поражение беше това? Трябваше да се погледнат противниците на Ленин, победителите на Стокхолмския конгрес — Плеханов, Акселрод, Мартов и другите: те много малко приличаха на истински победители, тъй като Ленин в безпощадната си критика на меншевизма не остави върху тях, както се казва, здраво място. Аз помня как ние, делегатите-болшевики, събрани на куп, гледахме Ленин, като искахме от него съвет. В думите на някои делегати проличаваше умора, униние. Спомням си как Ленин в отговор на такива думи язвително процеждаше през зъби: „Не хленчете, другари, ние непременно ще победим, тъй като ние сме прави.“ Ненавист към хленчещите интелегенти, вяра в своите сили, вяра в победата — ето за какво говореше тогава с нас Ленин. Чувствуваше се, че поражението на болшевиките е временно, че болшевиките трябва да победят в най-близко бъдеще.

„Да не се хленчи при поражение“ — това е същата оная особеност в дейността на Ленин, която му помагаше да сплотява около себе си преданата докрай и вярваща в своите сили армия.

БЕЗ ВЪЗГОРДЯВАНЕ

На следния конгрес в 1907 г. в Лондон¹³ болшевиките излязоха победители. Аз за пръв път видях тогава Ленин в ролята на победител. Обикновено победата замайва главата на други водачи, прави ги горделиви и надменни. Най-често в такива случаи започват да празнуват победата, да почиват върху лаврите. Но Ленин нито на йота не приличаше на такива водачи. Наопаки, тъкмо след победата той ставаше особено бдителен и наостряше уши. Спомням си как Ленин настойчиво внушаваше тогава на делегатите: „Първото нещо е да не се увличаме от победата и да не се възгордяваме; второто нещо е да закрепим победата; третото е да доубием противника, тъй като той е само бит, но далеч още не е доубит“ Той язвително осмиваше ония делегати, които лекомислено уверяваха, че „отсега-нататък с меншевиките е вече свършено“. За него не беше трудно да докаже, че меншевиките все още имат корени в работническото движение, че с тях трябва умело да се борим, като избягваме по всякакъв начин надценяването на силите си и особено подценяването силите на противника.

„Да не се възгордява от победата“ — това е същата оная особеност в характера на Ленин, която му помагаше да измерва трезво силите на противника и да застрахова партията от възможни изненади.

ПРИНЦИПНОСТ

Водачите на партията не могат да не ценят мнението на мнозинството на партията си. Мнозинството — това е сила, за която водачът не може да не държи сметка. Ленин разбираше това не по-лошо от всеки друг ръководител на партията. Но Ленин никога не ставаше пленник на мнозинството, особено когато това мнозинство не почиваше на принципна основа. Имаше моменти в историята на нашата партия, когато мнението на мнозинството или минутните интереси на партията влизаха в конфликт с основните интереси на пролетариата. В такива случаи Ленин без колебание заставаше решително на страната на принципността против партийното мнозинство.

Нещо повече — в такива случаи той не се боеше да излезе буквално един против всички, разчитайки — както той често казваше за това, — че: „принципната политика е единствено правилната политика“.

Особено характерни са в това отношение следните два факта.

Първи факт. Периодът 1909—1911 г., когато партията, разбита от контрареволуцията, преживяваше пълно разложение. Това беше период на безверие в партията, период на всеобщо бягство от партията не само на интелегенти, но отчасти и на работници, период на отричане нелегалната работа, период на ликвидаторство и разложение. Не само меншевиките, но и болшевиките представляваха тогава цяла редица фракции и течения, в по-голямата си част откъснати от работническото движение. Известно е, че именно в този период възникна идеята за пълното ликвидиране на нелегалната работа и организиране на работниците в легална, либерална столипинска партия. Ленин беше тогава единственият, който не се поддаде на общата епидемия и високо държеше знамето на партийността, като събираше с удивително търпение и с нечувана упоритост разпокъсаните и разбити сили на партията, воювайки против всички и всякакви противопартийни течения в работническото движение, и защитаваше с извънредно мъжество и с невиджана настойчивост партийността.

Известно е, че в този спор за партийността Ленин после излезе победител.

Втори факт. Периодът 1914—1917 г., период на разгара на империалистическата война, когато всички, или почти всички, социалдемократически и социалистически партии, след като се поддадоха на общото патриотическо опиянение, преминаха в служба на своя отечествен империализъм. Това беше период, когато II Интернационал склони своите знамена пред капитала, когато пред шовинистическата вълна не устояха даже такива хора като Плеханов, Кауцки, Гед и други. Ленин беше тогава единственият, или почти единственият, който поведе решителна борба против социал-шовинизма и социал-пацифизма, разобличаваше измяната на Гедовци

и Кауцкиевци и клеймеше половинчатостта на умствено ограничените „революционери“. Ленин разбираше, че той има зад себе си незначително малцинство, но това нямаше за него решаващо значение, тъй като той знаеше, че единствената вярна политика, която има бъдеще, е политиката на последователния интернационализъм, тъй като той знаеше, че принципната политика е единствено правилната политика.

Известно е, че и в този спор за новия Интернационал Ленин излезе победител.

„Принципната политика е единствено правилната политика“ — това е същата оная формула, с помощта на която Ленин превземаше с шум нови „непристъпни“ позиции, като завоюваше за революционния марксизъм най-добрите елементи на пролетариата.

ВЯРА В МАСИТЕ

Теоретиците и партийните водачи, които познават историята на народите, които са проучили историята на революциите отначало докрай, биват прихващани понякога от една неприлична болест. Тази болест се нарича страх от масите, неверие в творческите способности на масите. На тази почва възниква понякога известен аристократизъм на водачите спрямо масите, които не познават историята на революциите, но са призвани да рушат старото и строят новото. Страхът, че стихията може да се разбушува, че масите могат „да разрушат повече, отколкото е нужно“, желанието да играят ролята на гвернантка, която се старее да учи масите по книжки, но която не иска да се учи от масите — такава е основата на този род аристократизъм.

Ленин беше пълна противоположност на такива водачи. Аз не зная друг революционер, който така дълбоко да е вярвал в творческите сили на пролетариата и в революционната целесъобразност на неговия класов инстинкт, както Ленин. Аз не зная друг революционер, който да е умеел така безпощадно да бичува самодоволните критици на „хаоса на революцията“ и на „вакханалията на самоволните действия на масите“, както Ленин.

Спомням си как през време на една беседа, в отговор на бележката на един от другарите, че „след революцията трябва да се установи нормален ред“, Ленин саркастично забеляза: „Беда е, ако хората, които искат да бъдат революционери, забравят, че най-нормалният ред в историята е редът на революцията“.

Оттук е пренебрежителното отношение на Ленин към всички ония, които се стараеха отвисоко да гледат на масите и да ги учат по книжки. Оттук е неуморната проповед на Ленин да се учим от масите, да осмисляме техните действия, грижливо да изучаваме практическия опит от борбите на масите.

Вярата в творческите сили на масите — това е същата оная особеност в дейността на Ленин, която му даваше възможност да осмисли стихията и да насочи движението ѝ в руслото на пролетарската революция.

ГЕНИЙ НА РЕВОЛЮЦИЯТА

Ленин бе роден за революция. Той беше наистина гений на революционните взривове и един от най-великите майстори на революционното ръководство. Никога той не се е чувствувал така свободно и радостно, както в епохата на революционните сътресения. С това аз съвсем не искам да кажа, че Ленин еднакво одобряваше всяко революционно сътресение и че той всякога и при всякакви условия беше за революционните взривове. Ни най-малко. С това искам само да кажа, че никога гениалната прозорливост на Ленин не се е проявявала така пълно и ясно, както във време на революционни взривове. В дни на революционни поврати той буквално разцъфтяваше, ставаше ясновидец, предугаждаше движението на класите и вероятните зигзаги на революцията, виждайки ги като на длан. Ненапрасно се говори в нашите партийни кръгове, че „Илич умее да плава във вълните на революцията като риба във вода“.

Оттук е „поразителната“ *ясност* на тактическите лозунги и „замайващата“ *смелост* на Лениновите революционни замисли.

Спомням си два особено характерни факта, които отбелязват тази особеност на Ленин.

Първи факт. Периодът пред Октомврийския преврат, когато милиони работници, селяни и войници, тласкани от кризата в тила и на фронта, искаха мир и свобода; когато генералитетът и буржоазията подготвяха военна диктатура за „война докрай“; когато цялото така наречено „обществено мнение“, всички така наречени „социалистически партии“ бяха против болшевиките, третирайки ги като „германски шпиони“; когато Керенски се опитваше да тикне в нелегалност — и отчасти вече успя да тикне — партията на болшевиките; когато все още могъщите и дисциплинирани армии на австро-германската коалиция стояха срещу нашите изморени и разлагащи се армии, а западноевропейските „социалисти“ благополучно живееха в блок със своите правителства за „война до пълна победа“...

Какво значеше да вдигнеш въстание в такъв момент? Да вдигнеш въстание в такава обстановка — това значи да поставиш всичко на карта. Но Ленин не се боеше да рискува, защото той знаеше, виждаше със своя пронизателен поглед, че въстанието е неизбежно, че въстанието ще победи, че въстанието в Русия ще подготви края на империалистическата война, че въстанието в Русия ще раздвижи измъчените маси на Запад, че въстанието в Русия ще превърне империалистическата война в гражданска война, че от въстанието ще се роди Републиката на Съветите, че Републиката на Съветите ще стане опора на революционното движение в целия свят.

Известно е, че впоследствие това революционно предвиждане на Ленин се сбъдна с невиджана точност.

Втори факт. Първите дни след Октомврийската революция, когато Съветът на народните комисари се опитваше да застави метежния генерал, главнокомандувачия Духонин, да прекрати военните действия и да започне преговори за примирие с германците. Спомням си как Ленин, Криленко (бъдещият главнокомандувач) и аз се отправихме към прекия телеграф в главния щаб в Питер за преговори с Духонин. Моментът бе страшен. Духонин и Главната квартира категорично отказаха да изпълнят заповедта на Съвета на народните комисари. Командният състав на армията се намираше

напълно в ръцете на Главната квартира. Що се отнася до войниците, неизвестно бе какво ще каже 14-милионната армия, подчинена на така наречените армейски организации, които бяха настроени против съветската власт. В самия Питер тогава назряваше, както е известно, въстанието на юнкерите. Освен това, Керенски настъпваше с войска срещу Питер. Спомням си как след известна пауза при апарата лицето на Ленин се озари с някаква необикновена светлина. Ясно бе, че той бе взел вече решение: „Да отидем в радиостанцията — каза Ленин, — тя ще ни бъде полезна: ние ще уволним със специална заповед генерал Духонин, ще назначим на негово място за главнокомандуващ др. Криленко и през главата на командния състав ще се обърнем към войниците с апел да обкръжат генералите, да прекратят военните действия, да се свържат с австро-германските войници и да вземат въпроса за мира в собствените си ръце.“

Това беше „скок в неизвестността“. Но Ленин не се боеше от този „скок“, напротив, той се стремеше към него, защото знаеше, че армията искаше мир и тя ще извоюва мира, помитайки по пътя към мира всички и всякакви препятствия, защото той знаеше, че такъв начин на установяване на мира не ще мине даром за австро-германските войници, че той ще усили стремежа към мир по всички фронтове без изключение.

Известно е, че това революционно предвиждане на Ленин също впоследствие се сбъдна с точност.

Гениална прозорливост, способност бързо да схваща и отгатва вътрешния смисъл на приближаващите се събития — това е същото онова качество на Ленин, което му помагаше да набелязва правилна стратегия и ясна линия на поведение при завоите на революционното движение.

„Правда“ бр. 34.

12 февруари 1924 г.

ЗА ПРОТИВОРЕЧИЯТА В КОМСОМОЛА

Реч, произнесена на съвещанието при ЦК на РКП(б)
по въпросите за работата сред младежта
3 април 1924 год.¹⁴

Преди всичко трябва да кажа нещо за позицията, която зае ЦК на младежите по въпроса за партийната дискусия. Грешка беше това, че ЦК на РКСМ продължаваше упорито да мълчи, след като представителите на отделните места вече се изказаха. Но би било неправилно да се обяснява мълчанието на ЦК на съюза с неутралност. Това беше просто прекалена предпазливост.

Сега нещо за пренията. Аз смятам, че между вас принципиални разногласия няма. Аз изучавах вашите тезиси и статии и все пак не намерих принципиални разногласия. Но затова пък има бъркотия и куп измислени „непримирими“ противоречия.

Първото противоречие — това е противопоставянето на съюза като „резерв“ срещу съюза като „инструмент“ на партията. Какво е съюзът — резерв или инструмент? И едното, и другото. Това е ясно, пък и в речите на самите другари то беше казано. Комунистическият младежки съюз е резерв, резерв из средите на селяните и работниците, откъдето се черпят партийните попълнения. Но заедно с това той е и инструмент, инструмент в ръцете на партията, който подчинява на своето влияние масите на младежта. Би могло да се каже по-конкретно, че съюзът е инструмент на партията, спомагателно оръдие на партията, в смисъл че активният състав на Комсомола е инструмент на партията за въздействие върху младежта, която се намира извън съюза. Тези понятия не

си противоречат едно на друго и те не могат да бъдат противопоставени едно на друго.

Второто привидно непримиримо противоречие се състои в това, че, според мнението на някои другари, „класовата политика на съюза се определя не от неговия състав, а от издържаността на хората, които стоят начело“. Издържаността се противопоставя на състава. Това противоречие също е измислено, защото класовата политика на РКСМ се определя и от едното, и от другото — и от състава, и от издържаността на ръководната част. Ако издържаните хора са подложени на въздействието на чужд по дух състав на съюза, членовете на който се ползват от еднакви права, наличността на такъв състав не може да остане без следа за работата и политиката на съюза. Защо партията регулира своя състав? Затова, защото тя знае, че съставът влияе върху нейната работа.

Най-после — още едно противоречие, също измислено, което се отнася до ролята на съюза и на неговата работа сред селяните. Едни поставят въпроса така, че задачата на съюза се състояла в „закрепяване“ на влиянието сред селяните, но не в неговото разширяване, а други искат като че ли да „разширяват влиянието“, но да го закрепяват не са съгласни. От това искат да направят платформа в дискусиата. Ясно е, че противопоставянето на тези две задачи е изкуствено, защото всички разбират добре, че съюзът трябва едновременно и да закрепва, и да разширява своето влияние в селото. Наистина, на едно място в тезисите на ЦК на РКСМ има несполучлива фраза за работата сред селяните. Но нито Тарханов, нито другите представители на мнозинството в ЦК на РКСМ не държат на тази несполучлива фраза и са съгласни да я поправят. Заслужава ли след това да се спори за дреболии?

Но има едно противоречие в живота и дейността на Комунистическия младежки съюз, противоречие действително, неизмислено, за което аз бих желал да кажа няколко думи. Имам предвид съществуването на две тенденции в съюза: работническа и селска. Имам предвид противоречието между тези тенденции, което се проявява и което не може да се отмине. Въпросът за това противоречие е най-слабото място в речите на ораторите. Всички

говорят, че е необходимо разширяване по линията на привличане на работници в съюза, но всички се препъват, когато преминават към селячеството, към въпроса за привличане на селячеството. Даже онези ораторите, които не мъдруваха и не хитруваха, се препъваха по този въпрос.

Очевидно пред РКСМ стоят две проблеми: работническа и селска. Очевидно е, че тъй като Комсомолът е работническо-селски съюз, тези две тенденции, тези противоречия в съюза ще останат и занапред. Едни ще говорят, че трябва да се привличат работници, премълчавайки за селячеството, а други ще говорят, че трябва да се привличат селяни, недооценявайки значението на пролетарския елемент в съюза като ръководещ елемент. Това именно вътрешно противоречие, което лежи в самата природа на съюза, кара ораторите да се препъват. В речите се прокараваше паралел между партията и Комсомола. Но работата е там, че такъв паралелизъм не съществува на дело, защото нашата партия е работническа, а не работническо-селска, докато Комсомолът е работническо-селски съюз. Ето защо Комсомолът не може да бъде само работнически съюз, а трябва да бъде едновременно и работнически, и селски съюз. Едно е ясно: при настоящата структура на съюза вътрешните противоречия и борбата между тенденциите ще бъдат неизбежни и занапред.

Прави са онези, които казват, че средняшка младеж трябва да се привлича в партията, но тук трябва да бъдем предпазливи и не бива да се подхлъзваме към позицията за работническо-селска партия, към която криват понякога даже някои отговорни работници. Мнозина нададоха вик: „Вие привличате работници, защо да не се привлекат в партията в същата степен и селяни? Нека да вкараме сто или двеста хиляди селяни.“ ЦК е против това, защото нашата партия трябва да бъде работническа партия. 70 или 80 процента работници и 20—25 процента неработници — ето приблизително какво трябва да бъде съотношението в партията. Малко по-иначе отколкото в партията стои въпросът с Комсомола. Комунистическият младежки съюз е доброволна, свободна организация на

революционните елементи сред работническата и селската младеж. Без селяните, без масата от селската младеж той ще престане да бъде работническо-селски съюз. Но при това работата трябва да се постави така, че пролетарският елемент да запази ръководна роля.

Напечатано за пръв път в книгата :

И. Сталин. За Комсомола.

Москва, 1926 г.

ЗА ОСНОВИТЕ НА ЛЕНИНИЗМА ¹⁵

Лекции, четени в Свердловския университет

*Посвещавам на Ленинския набор
И. СТАЛИН*

Основите на ленинизма е голяма тема. За да бъде тя изчерпана, нужна е цяла книга. Нещо повече — нужни са редица книги. Ето защо моите лекции, естествено, не могат да бъдат изчерпателно изложение на ленинизма. В най-добрия случай те могат да бъдат само сбит конспект на основите на ленинизма. При все това аз смятам за полезно да изложа този конспект, за да дам някои основни изходни точки, необходими за успешното изучаване на ленинизма.

Да се изложат основите на ленинизма — това още не значи да се изложат основите на Лениновия мироглед. По своя обем мирогледът на Ленин и основите на ленинизма не са едно и също нещо. Ленин е марксист и основа на неговия мироглед е, разбира се, марксизмът. Но от това съвсем не следва, че излагането на ленинизма трябва да се започне с излагане основите на марксизма. Да се изложи ленинизмът — това значи да се изложи онова особено и ново в трудовете на Ленин, което Ленин внесе в общата съкровищница на марксизма и което, естествено, е свързано с неговото име. Само в този смисъл аз ще говоря в лекциите си върху основите на ленинизма.

И така, що е ленинизъм?

Едни казват, че ленинизмът е прилагане на марксизма към своеобразните условия на руската действителност. В

това определение има частица истина, но то далече не изчерпва цялата истина. Ленин действително приложи марксизма към руската действителност и го приложи майсторски. Но ако ленинизмът беше само прилагане на марксизма към своеобразните условия на Русия, то тогава ленинизмът щеше да бъде чисто национално и само национално, чисто руско и само руско явление. А ние знаем, че ленинизмът е интернационално, а не само руско явление, корените на което се намират в цялото международно развитие. Ето защо аз смятам, че това определение страда от едностранчивост.

Други казват, че ленинизмът е възраждане на революционните елементи на марксизма от четиридесетте години на XIX век, за разлика от марксизма през следващите години, когато той станал уж умерен, нереволуционен. Ако се отвлечем от това глупаво и вулгарно деление на Марксовото учение на две части, на революционно и на умерено, трябва да признаем, че даже в това съвършено недостатъчно и незадоволително определение има частица истина. Тя, тази частица истина, се състои в това, че Ленин действително възроди революционното съдържание на марксизма, погребано от опортюнистите на II Интернационал. Но това е само частица от истината. Цялата истина за ленинизма е в това, че той не само възроди марксизма, но направи още една крачка напред, като разви марксизма по-нататък в новите условия на капитализма и класовата борба на пролетариата.

Но, в края на краищата, що е ленинизмът?

Ленинизмът е марксизъм в епохата на империализма и пролетарската революция. По-точно: ленинизмът е теория и тактика на пролетарската революция изобщо, теория и тактика на пролетарската диктатура в частност. Маркс и Енгелс се подвизаваха в предреволюционния период (ние имаме предвид пролетарската революция), когато нямаше още развит империализъм, в периода на подготвяне пролетариата за революцията, в периода, когато пролетарската революция не беше още непосредствена практическа неизбежност. Ленин пък, ученикът на Маркс и Енгелс, се подвизаваше в периода на развития империализъм, в периода на развиващата се пролетарска

революция, когато пролетарската революция вече победи в една страна, разби буржоазната демокрация и откри ерата на пролетарската демокрация, ерата на Съветите.

Ето защо ленинизмът е по-нататъшно развитие на марксизма.

Обикновено се изтъква крайно боевият и крайно революционният характер на ленинизма. Това е свършено правилно. Но тази особеност на ленинизма се обяснява с две причини: първо, с това, че ленинизмът произлезе от пролетарската революция, чийто отпечатък той не може да не носи върху себе си; второ, с това, че той израсна и укрепна в схватки с опортюнизма на II Интернационал, борбата против който беше и е необходимо предварително условие за успешната борба против капитализма. Не трябва да се забравя, че между Маркс и Енгелс, от една страна, и Ленин, от друга, лежи цял период на пълното господство на опортюнизма на II Интернационал, безпощадната борба против който не можеше да не бъде една от най-важните задачи на ленинизма.

I

ИСТОРИЧЕСКИТЕ КОРЕНИ НА ЛЕНИНИЗМА

Ленинизмът израсна и се оформи в условията на империализма, когато противоречията на капитализма достигнаха до най-високата си точка, когато пролетарската революция стана въпрос на непосредствената практика, когато старият период на подготвяне работническата класа за революция се опря и прерасна в новия период на пряк щурм срещу капитализма.

Ленин наричаше империализма „умиращ капитализъм“. Защо? Защото империализмът довежда противоречията на капитализма до последната черта, до крайните предели, зад които се започва революцията. Между тези противоречия трябва да считаме за най-важни три противоречия.

Първо противоречие — противоречието между труда и капитала. Империализмът е всесилие на монополистическите тръстове и синдикати, на банките и финансовата олигархия в индустриалните страни. В борбата против

това веселие обикновените методи на работническата класа — професионалните съюзи и кооперациите, парламентарните партии и парламентарната борба — се оказаха съвършено недостатъчни. Или се отдай на милостта на капитала, продължавай да влачиш жалко съществуване и затъвай все повече, или се залови за ново оръжие — тъй империализмът поставя въпроса пред милионните пролетарски маси. Империализмът довежда работническата класа до революцията.

Второ противоречие — противоречието между различните финансови групи и империалистическите държави в борбата им за източници на сурови материали, за чужди територии. Империализмът е износ на капитала към източниците на сурови материали, той е бясна борба за монополното владение на тези източници, борба за нова подялба на вече поделения свят, борба, която се води с особена ярост от страна на новите финансови групи и държави, които търсят „място под слънцето“, против старите групи и държави, които здраво държат заграбеното. Тази бясна борба между различните капиталистически групи е забележителна в това отношение, че тя съдържа в себе си като неизбежен елемент империалистическите войни, войните за заграбване на чужди територии. Това обстоятелство от своя страна е забележително в това отношение, че то води към взаимно отслабване на империалистите, към отслабване позициите на капитализма изобщо, към приближаване момента на пролетарската революция, към практическата необходимост от тази революция.

Трето противоречие — противоречието между шепата господстващи „цивилизовани“ нации и стотиците милиони колониални и зависими народи в света. Империализмът е най-безсрамната експлоатация и най-безчовечното потискане на стотици милиони население в обширните колонии и зависимите страни. Изсмукване на свръхпечалба — такава е целта на тази експлоатация и на това потискане. Но експлоатирайки тези страни, империализмът е принуден да строи там железници, фабрики и заводи, индустриални и търговски центрове. Появяване на пролетарската класа, зараждане на местна интелиген-

ция, пробуждане на националното самосъзнание, усилване на освободителното движение — такива са неизбежните последици от тази „политика“. Засилването на революционното движение във всички, без изключение, колонии и зависими страни нагледно доказва това. Това обстоятелство е важно за пролетариата в това отношение, че то коренно подкопава позициите на капитализма, превръщайки колониите и зависимите страни от резерви на империализма в резерви на пролетарската революция.

Такива са изобщо главните противоречия на империализма, които превърнаха стария „цветущ“ капитализъм в умиращ капитализъм.

Значението на империалистическата война, която се разигра преди 10 години, се състои между другото в това, че тя събра всички тези противоречия в един възел и ги хвърли върху блюдото на везните, с което ускори и улесни революционните битки на пролетариата.

С други думи, империализмът доведе не само до това, че революцията стана практическа неизбежност, но и до това, че се създадоха благоприятни условия за прякото шурмуване крепостите на капитализма.

Такава е международната обстановка, която породила ленинизма.

Всичко това е добре, ще ни кажат, но какво общо има това с Русия, която не беше и не можеше да бъде класическа страна на империализма? Какво общо има с това Ленин, който е работил преди всичко в Русия и за Русия? Защо именно Русия стана огнище на ленинизма, родина на теорията и тактиката на пролетарската революция?

Защото Русия беше възлов пункт на всички тези противоречия на империализма.

Защото Русия беше бременна с революция повече от която и да било друга страна и поради това само тя беше в състояние да разреши тези противоречия по революционен път.

Да започнем с това, че царска Русия беше огнище на всякакъв вид потисничество — и на капиталистическо, и на колониално, и на военно, — взето в неговата най-безчовечна и варварска форма. На кого не е известно, че

в Русия вселието на капитала се сливаше с деспотизма на царизма, агресивността на руския национализъм — с палачеството на царизма по отношение на неруските народи, експлоатирането на цели райони — Турция, Персия, Китай, — със заграбването на тези райони от царизма, с войната за заграбване? Ленин беше прав, когато казваше, че царизмът е „военно-феодален империализъм“. Царизмът беше съсредоточие на най-отрицателните страни на империализма, увеличени в квадрат.

По-нататък. Царска Русия беше най-голямата резерва на западния империализъм не само в този смисъл, че даваше свободен достъп на чуждестранния капитал, който държеше в ръцете си такива решаващи отрасли на народното стопанство в Русия като горивото и металургията, но и в този смисъл, че тя можеше да доставя в полза на западните империалисти милиони войници. Спомнете си за 14-милионната руска армия, която проливаше кръвта си по империалистическите фронтове за осигуряване луди печалби на англо-френските капиталисти.

По-нататък. Царизмът беше не само полицейско куче на империализма в Източна Европа, но той беше и агентура на западния империализъм за изсмукване от населението стотици милиони лихви на заемите, които му се отпускаха в Париж и Лондон, в Берлин и Брюксел.

Най-после, царизмът беше най-верният съюзник на западния империализъм при подялбата на Турция, Персия, Китай и т. н. На кого не е известно, че империалистическата война се водеше от царизма в съюз с империалистите от Антантата, че Русия беше съществен елемент на тази война.

Ето защо интересите на царизма и на западния империализъм се преплитаха помежду си и в края на краищата се сливаха в общото кълбо на интересите на империализма. Можеше ли западният империализъм да се примири с изгубването на такава мощна опора на Изток и на такъв богат резервоар на сили и средства като старата, царска, буржоазна Русия, без да опита всичките си сили, за да поведе борба на живот или на смърт против революцията в Русия с цел да защити и запази царизма? Разбира се, че не можеше!

Но от това следва, че който искаше да нанесе удар на царизма, той неизбежно дигаше ръка и срещу империализма, който въставаше против царизма, той трябваше да въстане и против империализма, защото, който събаряше царизма, той трябваше да събори и империализма, ако той наистина е мислел не само да разбие царизма, но и да го унищожи без остатък. Революцията против царизма се сближаваше по такъв начин с революцията против империализма, с пролетарската революция, и трябваше да прорастват в такава.

Между това в Русия се надигаше най-великата народна революция, начело на която стоеше най-революционният пролетариат в света, който имаше на свое разположение такъв сериозен съюзник като руските революционни селяни. Нужно ли е да се доказва, че такава революция не можеше да се спре на половината път, че в случай на успех тя трябваше да отиде по-нататък, като издигне знамето на въстанието против империализма?

Ето защо Русия трябваше да стане възлов пункт на империалистическите противоречия не само в тоя смисъл, че тези противоречия се разкриваха най-лесно именно в Русия поради техния особено безобразен и особено нетърпим характер, не само защото Русия беше най-важната опора на западния империализъм, опора, която съединяваше финансовия капитал на Запад с колониите на Изток, но и затова, защото само в Русия съществуваше реална сила, която можеше да разреши противоречията на империализма по революционен път.

Но от това следва, че революцията в Русия не можеше да не стане пролетарска, че тя не можеше да не приеме още в първите дни на своето развитие международен характер, че тя не можеше, по такъв начин, да не разтърси самите основи на световния империализъм.

Можеха ли при такова положение на нещата руските комунисти да ограничат своята дейност в теснонационалните рамки на руската революция? Разбира се, не! Напротив, цялата обстановка, както вътрешна (дълбоката революционна криза), така и външна (войната), ги тласкаше да излязат в работата си вън от тези рамки, да пренесат борбата на международна арена, да разкрият

язвите на империализма, да докажат неизбежния крах на капитализма, да разбият социал-шовинизма и социал-пацифизма, най-после, да съборят в своята страна капитализма и да изковат за пролетариата ново оръжие за борба — теорията и тактиката на пролетарската революция, — за да улеснят пролетариата от всички страни в събарянето на капитализма. Руските комунисти не можеха и да действуват иначе, защото само по този път можеха да се очакват известни изменения в международната обстановка, способни да гарантират Русия от възстановяване на буржоазния ред.

Ето защо Русия стана огнище на ленинизма, а вождът на руските комунисти, Ленин — негов творец.

С Русия и с Ленин „се случи“ тогава приблизително същото, което „се случи“ и с Германия и с Маркс—Енгелс през четиридесетте години на миналия век. Германия тогава, също както и Русия в началото на ХХ век, беше бремна с буржоазна революция. Тогава Маркс писа в „Комунистическия манифест“, че:

„Върху Германия комунистите обръщат главното си внимание затова, защото тя се намира в навечерието на буржоазна революция, защото тя ще извърши този преврат при по-прогресивни условия на европейската цивилизация изобщо, с много по-развит пролетариат отколкото в Англия от XVII и във Франция от XVIII век. Немската буржоазна революция следователно може да бъде само непосредствено встъпление на пролетарската революция.“¹⁶

Иначе казано, центърът на революционното движение се преместваше в Германия.

Едва ли може да се съмняваме, че именно това обстоятелство, отбелязано от Маркс в приведенния цитат, послужи като вероятна причина на това, че именно Германия стана родина на научния социализъм, а вождовете на германския пролетариат — Маркс и Енгелс — негови творци.

Същото, но още в по-голяма степен, трябва да се каже за Русия в началото на ХХ век. През този период Русия се намираше в навечерието на буржоазна революция, тя трябваше да извърши тази революция при по-прогресивни условия в Европа и с по-развит пролетариат отколкото Германия през 40-те години на XIX век (да не говорим за Англия и Франция), при това, всички

данни говореха, че тази революция трябваше да послужи като фермент и встъпление на пролетарската революция.

Не може да се смята случаен фактът, че Ленин още в 1902 г., когато руската революция беше още в зачатъка си, написа в своята брошура „Какво да се прави?“ пророческите думи, че:

„Историята е поставила сега пред нас (т. е. руските марксисти. *И. Ст*) непосредствена задача, която е *най-революционната* от всички *непосредствени* задачи на пролетариата от която и да било друга страна“,

че . . . „осъществяването на тая задача, разрушаването на най-могъщата опора не само на европейската, но също така (можем да кажем сега) и на азиатската реакция, ще направи руския пролетариат авангард на международния революционен пролетариат“ (виж т. IV, стр. 382).

Иначе казано, центърът на революционното движение трябваше да се премести в Русия.

Известно е, че ходът на революцията в Русия оправда повече, отколкото беше нужно, това предсказание на Ленин.

Чудно ли е след това, че страната, която извърши такава революция и която има такъв пролетариат, стана родина на теорията и тактиката на пролетарската революция?

Чудно ли е че вождът на руския пролетариат, Ленин, стана заедно с това творец на тази теория и тактика и вожд на международния пролетариат?

II

МЕТОД

По-горе аз казах, че между Маркс — Енгелс, от една страна, и Ленин — от друга, лежи цял период, през който господствуваше опортюнизмът на II Интернационал. В интереса на точността трябва да добавя, че тук става дума не за формалното господство на опортюнизма, а само за неговото фактическо господство. Формално начело на II Интернационал стояха „правоверни“ марксисти, „ортодокси“, като Кауцки и други. Фактически обаче основната работа на II Интернационал се вършеше в опортюнистически дух. Опортюнистите се приспособяваха

към буржоазията по силата на своята приспособенческа и дребнобуржоазна природа — а „ортодоксите“ от своя страна се приспособяваха към опортюнистите заради „запазване на единството“ с опортюнистите в интереса на „мира в партията“. Резултатът от това беше господството на опортюнизма, защото веригата между политиката на буржоазията и политиката на „ортодоксите“ се оказваше сключена.

Това беше период на сравнително мирно развитие на капитализма, период, така да се каже, предвоенен, когато катастрофалните противоречия на империализма не бяха успели още да се развият до пълна очевидност, когато икономическите работнически стачки и професионалните съюзи се развиваха повече или по-малко „нормално“, когато изборната борба и парламентарните фракции даваха „главозамайващи“ успехи, когато легалните форми на борба се превъзнасяха до небесата и се мислеше, че капитализмът ще бъде „убит“ по легален начин — с една дума, когато партиите на II Интернационал тлъстееха и не им се искаше да мислят сериозно за революция, за пролетарска диктатура, за революционно възпитание на масите.

Вместо цялостна революционна теория — противоречиви теоретически положения и откъслечи от теория, откъснати от живата революционна борба на масите и превърнали се в остарели догми. За лице, разбира се, споменаваха за теорията на Маркс, но за да изтръгнат от нея живата революционна душа.

Вместо революционна политика — кекаво филистерство и трезвено политиканство, парламентарна дипломация и парламентарни комбинации. За лице, разбира се, се приемаха „революционни“ решения и лозунги, но с цел да ги сложат под миндера.

Вместо да се използват собствените грешки, за да се възпитава и обучава партията на правилна революционна тактика — старателно се заобикаляха, замъгляваха и замазваха наболелите въпроси. За лице, разбира се, не се отказваха да поговорят по болните въпроси, но за да се приключи работата с някаква „каучукова“ резолюция.

Ето каква беше физиономията на II Интернационал, неговият метод на работа, неговият арсенал.

Между това приближаваше се нов период от империалистически войни и революционни битки на пролетариата. Пред всесилието на финансовия капитал старите методи на борба се оказаха явно недостатъчни и безсилни.

Необходимо беше да се ревизира цялата работа на II Интернационал, целият негов метод на работа, като се изгони филистерството, тесногърдието, политиканството, ренегатството, социал-шовинизмът и социал-пацифизмът. Необходимо беше да се провери целият арсенал на II Интернационал, да се изхвърли всичко ръждясало и вехто, да се изковат нови родове оръжие. Без такава предварителна работа нямаше защо да се тръгва на война против капитализма. Без това пролетариатът рискуваше да се окаже пред лицето на новите революционни битки недостатъчно въоръжен или даже съвсем без оръжие.

Честта да извърши генералната проверка и генералното очистване на авгиевите обори на II Интернационал се падна на ленинизма.

Ето в каква обстановка се роди и изкова методът на ленинизма.

Към какво се свеждат изискванията на този метод?

Първо, към *проверка* на теоретическите догми на II Интернационал в огъня на революционната борба на масите, в огъня на живата практика, т. е. към възстановяване нарушеното единство между теорията и практиката, към ликвидиране на откъснатостта между тях, защото само така може да се създаде действително пролетарска партия, въоръжена с революционна теория.

Второ, към *проверка* политиката на партиите на Интернационала не по техните лозунги и резолюции (на които не бива да се вярва), а по техните дела, по техните действия, защото само така може да се спечели и заслужи доверието на пролетарските маси.

Трето, към *преустройство* на цялата партийна работа на нова, революционна основа в духа на възпитанието и подготовката на масите за революционна борба, защото

само така може да се подготвят масите за пролетарската революция.

Четвърто, към *самокритика* на пролетарските партии, към тяхното обучение и възпитание въз основа на собствените им грешки, защото само така може да се възпитат действителни кадри и действителни партийни водачи.

Такава е основата и същността на метода на ленинизма.

Как се прилагаше този метод на практика?

Опортюнистите от II Интернационал имат редица теоретически догми, с които те винаги започват и свършват. Да вземем няколко от тях.

Първа догма: относно условията за вземането на властта от пролетариата. Опортюнистите уверяват, че пролетариатът не може и не трябва да взема властта, ако той сам не е мнозинство в страната. Доказателства няма никакви, защото не е възможно нито теоретически, нито практически да се оправдае това глупаво положение. Да допуснем, отговаря Ленин на господата от II Интернационал. Ами ако се създаде такава историческа обстановка (война, аграрна криза и т. н.), при която пролетариатът, съставляващ малцинство от населението, има възможност да сплоти около себе си грамадното мнозинство от трудещите се маси — защо той да не вземе властта? Защо пролетариатът да не използва благоприятната международна и вътрешна обстановка, за да пробие фронта на капитала и ускори общата развръзка? Нима Маркс не казваше още през петдесетте години на миналия век, че изгледите на пролетарската революция в Германия биха били „прекрасни“, ако тя, пролетарската революция, би могла да бъде подкрепена от „едно, така да се каже, второ издание на селската война“¹⁷? Нима не е известно на всички и на всекиго, че в Германия тогава имаше сравнително по-малко пролетарии отколкото например в Русия през 1917 год.? Нима практиката на руската пролетарска революция не показва, че тази любима догма на героите от II Интернационал е лишена от всякакво жизнено значение за пролетариата? Нима не е ясно, че практиката

на революционната борба на масите бие и разбива тази остаряла догма?

Втора догма: пролетариатът не може да задържи властта, ако той няма достатъчно готови културни и административни кадри, способни да уредят управлението на страната; най-напред трябва да се подготвят тия кадри при капиталистическите условия и след това да се взема властта. Да допуснем, отговаря Ленин, но защо да не може да се обърне работата така, че най-напред да се вземе властта, да се създадат благоприятни условия за развитието на пролетариата, а след това с гигантски крачки да се пристъпи към подигане културното равнище на трудещите се маси, към подготвяне на многобройни ръководни и административни кадри из средата на работниците? Нима руската практика не показва, че при пролетарската власт ръководните кадри из средата на работниците растат сто пъти по-бързо и по-основно отколкото при властта на капитала? Нима не е ясно, че практиката на революционната борба на масите безжалостно разбива и тази теоретическа догма на опортюнистите?

Трета догма: методът на общата *политическа* стачка е неприемлив за пролетариата, защото този метод теоретически е несъстоятелен (гледай критиката на Енгелс), практически е опасен (може да разстрои обикновенния ход на стопанския живот в страната, може да опустоши касите на професионалните съюзи) и не може да замени парламентарните форми на борба, които са главната форма на класовата борба на пролетариата. Добре, отговарят ленинистите. Но, първо, Енгелс критикуваше не всяка обща стачка, а само определен вид обща стачка, общата *икономическа* стачка на анархистите¹⁸, с която те искаха да *заменят* политическата борба на пролетариата — какво общо има това с метода на общата *политическа* стачка? Второ, кой и къде е доказал, че парламентарната форма на борба е главната форма на пролетарската борба? Нима историята на революционното движение не показва, че парламентарната борба е само школа и помагало за организиране извънпарламентарната борба на пролетариата, че основните въпроси на работническото движение при капитализма се решават чрез силата, чрез непосредстве-

ната борба на пролетарските маси, чрез тяхната обща стачка, чрез тяхното въстание? Трето, откъде се е взел въпросът за заменяне на парламентарната борба с метода на общата политическа стачка? Где и кога привържениците на общата политическа стачка са се опитвали да заменят парламентарните форми на борба с формите на борба въвн от парламента? Четвърто, нима революцията в Русия не показва, че общата *политическа* стачка е една от най-великите школи на пролетарската революция и незаменимо средство за мобилизиране и организиране на най-широки пролетарски маси, когато предстои да се щурмуват крепостите на капитализма? Какво общо има с това филистерската жалба за нарушаване нормалния ход на стопанския живот и за касите на професионалните съюзи? Нима не е ясно, че практиката на революционната борба разбива и тази догма на опортюнистите?

И тъй нататък и тъй нататък.

Ето защо Ленин казваше, че „революционната теория не е догма“, че „тя се създава в завършен вид само в тясна връзка с практиката на действително масовото и действително революционно движение“ („Детската болест“¹⁹), тъй като теорията трябва да служи на практиката, тъй като „теорията трябва да отговаря на въпросите, които се повдигат от практиката“ („Приятелите на народа“²⁰), тъй като тя трябва да се проверява по данните на практиката.

Що се отнася до политическите лозунги и политическите решения на партиите от II Интернационал, достатъчно е да си спомним историята с лозунга „война на войната“, за да разберем всичката фалшивост и всичката гнилост на политическата практика на тези партии, които прикриваха антиреволюционното си дело с гръмки революционни лозунги и резолюции. Всички си спомнят бляскавата демонстрация на II Интернационал на Базелския конгрес²¹, където империалистите бяха заплашени с всички ужаси на въстанието и със страшния лозунг „война на войната“, ако империалистите се решат да започнат война. Но кой не помни, че след известно време, пред самото начало на войната, Базелската резолюция

бе сложена под миндера, а на работниците бе даден нов лозунг — да се изтребват един друг за славата на капиталистическото отечество? Нима не е ясно, че революционните лозунги и резолюции не струват нито счупена пара, ако те не се подкрепят с дела? Достатъчно е само да се съпостави ленинската политика за превръщане империалистическата война в гражданска война с предателската политика на II Интернационал във време на войната, за да се разбере цялата вулгарност на опортюнистическите политикани и цялото величие на метода на ленинизма. Не мога да не цитирам тук едно място от книгата на Ленин „Пролетарската революция и ренегатът Кауцки“, където той жестоко бичува опортюнистическия опит на лидера на II Интернационал К. Кауцки да съди за партиите не по техните дела, а по техните книжни лозунги и документи:

„Кауцки провежда типично еснафска, филистерска политика, въобразявайки си . . . че *издигането на един лозунг* изменя същността на работата. Цялата история на буржоазната демокрация разобличава тази илюзия: за да измамат народа, буржоазните демократи всякога са издигали и всякога издигат каквито щеш „лозунги“. Работата е в това, *да се провери* тяхната искреност, да се съпоставят думите с *делата*, да не се задоволяваме с идеалистическа или шарлатанска *фраза*, а да търсим *класовата реалност*“ (виж том XXIII, стр. 377).

Аз вече не говоря за страха от самокритика в партиите на II Интернационал, за техния маниер да крият грешките си, да затулват болните въпроси, да прикриват своите недостатъци чрез фалшиво парадиране на благополучие, парадиране, което затъпява живата мисъл и спъва революционното възпитание на партията от примера на собствените ѝ грешки. Ленин осмя и прикова на позорния стълб този маниер. Ето какво пише Ленин за самокритиката на пролетарските партии в своята брошура „Детската болест“:

„Отношението на политическата партия към своите грешки е един от най-важните и най-верните критерии доколко партията е сериозна и доколко тя изпълнява на *дело* задълженията си към своята *класа* и към трудещите се *маси*. Открито да се признае грешката, да се разкрият нейните причини, да се проанализира обстановката, която я е породила, внимателно да се обсъдят средствата за изправяне на грешката — ето това е признак на сериозна

партия, ето това е изпълняване от нея на своите задължения, ето това е възпитание и обучение на *класата*, а после и на *маеята*“ (виж т. XXV, стр. 200).

Някои казват, че разкриването на собствените си грешки и самокритиката са опасни за партията, защото те могат да бъдат използвани от противника против партията на пролетариата. Ленин считаше такива възражения за несериозни и съвършено неправилни. Ето какво е писал той за това още през 1904 г. в брошурата си „Крчка напред“, когато нашата партия беше още слаба и незначителна:

„Те (т. е. противниците на марксистите. *И. Ст.*) злорадствуват и се хият, като наблюдават нашите спорове; те ще се помъчат, разбира се, да изопачат за своите цели отделни места от брошурата ми, посветена на недостатъците и грешките на нашата партия. Руските социалдемократи са вече достатъчно обстреляни в сражения, за да не се смушават от такива ошипвания, за да продължават, въпреки тях, своята самокритика и безпошадно да разобличават собствените си недостатъци, които непременно и неизбежно ще бъдат преодо-лени с растежа на работническото движение“ (виж т. VI, стр. 161).

Такива са изобщо характерните черти на метода на ленинизма.

Онова, което ни дава методът на Ленин, в главните си черти се съдържаеше още в учението на Маркс, което, според думите на Маркс, „по своята същност е критическо и революционно“²². Именно този критически и революционен дух пронизва отначало докрай метода на Ленин. Но би било неправилно да се мисли, че методът на Ленин е просто възстановяване на онова, което е дал Маркс. В действителност методът на Ленин е не само възстановяване, но и конкретизиране и по-нататъшно развитие на критическия и революционен метод на Маркс, на неговата материалистическа диалектика.

III

ТЕОРИЯ

От тази тема аз вземам три въпроса:

а) значението на теорията за пролетарското движение,

- б) критиката на „теорията“ за стихийността и
- в) теорията за пролетарската революция.

1. *Значението на теорията.* Някои мислят, че ленинизмът е примат на практиката. пред теорията в такъв смисъл, че главното в него е претворяването на марксистките принципи в дела, „изпълнението“ на тези принципи, а що се отнася до теорията, то в това отношение ленинизмът бил уж доста безгрижен. Известно е, че Плеханов неведнаж се е надсмивал над „безгрижието“ на Ленин относно теорията и особено философията. Известно е също, че мнозина сегашни практики-ленинисти не хранят големи симпатии към теорията, особено поради огромната практическа работа, която те са принудени поради условията да вършат. Аз трябва да заявя, че това повече от странно мнение за Ленин и ленинизма е свършено неправилно и ни най-малко не отговаря на действителността, че стремежът на практиците да се отърват от теорията противоречи на целия дух на ленинизма и крие в себе си големи опасности за делото.

Теорията е опитът на работническото движение от всички страни, взет в неговия общ вид. Разбира се, теорията става безпредметна, ако тя не се свързва с революционната практика, точно както и практиката става сляпа, ако тя не осветлява пътя си с революционната теория. Но теорията може да се превърне в огромна сила на работническото движение, ако тя се създава в неразделна връзка с революционната практика, защото тя, и само тя, може да даде на движението увереност, сила на ориентировката и разбиране на вътрешната връзка на окръжаващите го събития, защото тя, и само тя, може да помогне на практиката да разбере не само как и накъде се движат класите в настоящия момент, но и как и накъде ще тръгнат в близкото бъдеще. Не друг някой, а Ленин казваше и повтаряше десетки пъти известното положение, че :

„Без революционна теория не може да има и революционно движение“* (виж т. IV, стр. 380).

* Курсивът е мой. И. Ст.

Ленин повече от всеки друг разбираше важното значение на теорията, особено за такава партия като нашата, предвид тази роля на преден борец на международния порлетариат, която ѝ се падна да играе, и предвид сложността на вътрешната и международна обстановка, която я обкръжава. Предвиждайки още в 1902 година тази особена роля на нашата партия, той смяташе за нужно още тогава да напомни, че:

„Ролята на преден борец може да изпълни само партия, която се ръководи от прогресивна теория“ (виж т. IV, стр. 380).

Сега, когато предсказанието на Ленин за ролята на нашата партия се вече сбъдна, едва ли е нужно да се доказва, че това положение на Ленин придобива особена сила и особено значение.

Може би като най-ярък израз за голямото значение, което Ленин придаваше на теорията, би трябвало да се признае фактът, че не някой друг, а сам Ленин се зае да изпълни извънредно сериозната задача из областта на материалистическата философия — да обобщи най-важното от онова, което е дала науката през периода от Енгелс до Ленин, и да подложи на всестранна критика антимаериалистическите течения сред марксистите. Енгелс казваше, че „с всяко ново велико откритие материализмът неизбежно приема нов вид“²³. Известно е, че тази задача за своето време изпълни не друг, а Ленин със своята забележителна книга „Материализъм и емпириокритицизъм“²⁴. Известно е, че Плеханов, който обичаше да се надсмива над „безгрижието“ на Ленин относно философията, не се реши даже сериозно да пристъпи към изпълнението на такава задача.

2. Критиката на „теорията“ за стихийността, или за ролята на авангарда в движението. „Теорията“ за стихийността е теория на опортюнизма, теория на прекланяне пред стихийността на работническото движение, теория на фактическо отричане ръководната роля на авангарда на работническата класа, на партията на работническата класа.

Теорията на прекланяне пред стихийността е решително против революционния характер на работническото

движение, тя е против насочване на движението по пътя на борбата против основите на капитализма — тя е за това, щото движението да върви изключително по линията на „изпълнимите“ и „приемливите“ за капитализма искания, тя е всецяло за „линията на най-малкото съпротивление“. Теорията за стихийността е идеология на трейд-юнионизма.

Теорията на прекланяне пред стихийността е решително против придаването съзнателен, планомерен характер на стихийното движение, тя е против това, щото партията да върви пред работническата класа, да издига масите до равнището на съзнателността, щото партията да води след себе си движението; тя иска съзнателните елементи в движението да не пречат на движението да върви по своя път, тя иска партията само да се прислушва към стихийното движение и да се влечи като опашка след него. Теорията за стихийността е теория на намаляване ролята на съзнателния елемент в движението, тя е идеология на „опашкарството“, логическа основа на *всеки* опортюнизъм.

Практически тази теория, която се появи на сцената още преди първата революция в Русия, водеше към това, че нейните последователи, така наречените „икономисти“, отричаха необходимостта от самостоятелна работническа партия в Русия и се изказваха против революционната борба на работническата класа за събаряне на царизма, проповядваха трейдюнионистическа политика в движението и изобщо отдаваха работническото движение под хегемонията на либералната буржоазия.

Борбата на старата „Искра“ и бляскавата критика на теорията на „опашкарството“ в брошурата на Ленин „Какво да се прави?“ не само разбиха така наречения „икономизъм“, но и създадоха теоретическите основи на действително революционното движение на руската работническа класа.

Без тази борба не можеше и да се мисли за създаване на самостоятелна работническа партия в Русия и за нейната ръководна роля в революцията.

Но теорията на прекланянето пред стихийността не е само руско явление. Тя има най-широко разпростране-

ние, наистина в малко по-друга форма, във всички без изключение партии на II Интернационал. Аз имам предвид вулгаризираната от лидерите на II Интернационал така наречена теория на „производителните сили“, която всичко оправдава и всичко примирява, която констатира фактите и ги обяснява, след като те вече са омръзнали на всички, и констатирайки ги, се успокоява с това. Маркс казваше, че материалистическата теория не може да се ограничава само с обясняване на света, но че тя трябва още и да го измени²⁵. Но това не интересува Кауцки и С-ие, те предпочитат да се държат за първата половина на Марксовата формула.

Ето един от многото примери как се прилага тази „теория“. Казват, че преди империалистическата война партиите на II Интернационал заплашвали, че ще обявят „война на войната“, ако империалистите започнат война. Казват, че пред самото начало на войната тези партии сложили под миндера лозунга „война на войната“ и осъществили противоположния лозунг „война за империалистическото отечество“. Казват, че като резултат на това сменяне на лозунгите били избити милиони работници. Но би било погрешно да се мисли, че тук има виновни, че някой си е изменил на работническата класа или я предал. Нищо подобно! Всичко е станало така, както е трябвало да стане. Първо, защото Интернационалът е „инструмент на мира“, а не на войната. Второ, защото при съществуващото тогава „равнище на производителните сили“ нищо друго не можеше да се предприеме. „Виновни“ са „производителните сили“. Това „ни“ обяснява точно „теорията на производителните сили“ на господин Кауцки. А който не вярва в тази „теория“, той не е марксист. Ролята на партиите? Тяхното значение в движението? Но какво може да направи партията с такъв решаващ фактор, като „равнището на производителните сили“?...

Би могло да се приведат цял куп такива примери от фалшифициране на марксизма.

Едва ли е нужно да се доказва, че този фалшифициран „марксизъм“, който е призван да прикрие голотата на опортюнизма, е само европейска разновидност на

същата оная теория на „опашкарството“, против която Ленин воюваше още преди първата руска революция.

Едва ли е нужно да се доказва, че разрушаването на тази теоретическа фалшификация е предварително условие за създаването на действително революционни партии на Запад.

3. *Теорията за пролетарската революция.* Ленинската теория за пролетарската революция изхожда от три основни положения.

Първо положение. Господството на финансовия капитал в напредналите капиталистически страни; емисията на ценни книжа като най-важна операция на финансовия капитал; износът на капитали в страните, които служат за източници на сурови материали, като една от основите на империализма; всемогъществото на финансовата олигархия като резултат от господството на финансовия капитал — всичко това разкрива грубо паразитния характер на монополистическия капитализъм, прави сто пъти по-чувствително потисничеството на капиталистическите тръстове и синдикати, усилва възмущението на работническата класа против основите на капитализма, довежда масите до пролетарската революция като единствено спасително средство (виж „Империализмът“²⁶ от Ленин).

Оттук следва първият извод: изострянето на революционната криза вътре в капиталистическите страни, увеличаването елементите на взрива на вътрешния, пролетарския фронт в „метрополиите“.

Второ положение. Усиленото изнасяне на капитал в колониалните и зависимите страни; разширяването „сферите на влияние“ и колониалните владения чак до пълното обхващане на цялото земно кълбо; превръщането на капитализма във *всемирна система* на финансовото поробване и колониалното потисничество на грамадното мнозинство от населението на земята от страна на шепа „напреднали“ държави — всичко това, от една страна, превърна отделните национални стопанства и национални територии в звена от една единна верига, наречена световно стопанство, а от друга страна — раздели населението на земното кълбо на два лагера:

на шепа „напреднали“ капиталистически страни, които експлоатират и потискат обширни колониални и зависими страни, и на грамадно мнозинство колониални и зависими страни, принудени да водят борба за освобождението си от империалистическия гнет (виж „Империализмът“).

Оттук следва вторият извод: изострянето на революционната криза в колониалните страни, нарастването елементите на възмущение против империализма на външния, колониалния фронт.

Трето положение. Монополното владееене „сферите на влияние“ и колониите; неравномерното развитие на различните капиталистически страни, което води към бясна борба за нова подялба на света между страните, които вече са заграбили територии, и тези, които желаят да получат своя „дял“; империалистическите войни като единствено средство да се възстанови нарушеното „равновесие“ — всичко това води към усилване на третия, междукапиталистическия фронт, който ослабва империализма и улеснява обединението на двата първи фронта против империализма — революционно-пролетарския фронт и колониално-освободителния фронт (виж „Империализмът“).

Оттук третият извод: непредотвратимостта на войните при империализма и неизбежното коалиране на пролетарската революция в Европа с колониалната революция на Изток в единен световен революционен фронт против световния фронт на империализма.

Всички тези изводи Ленин обединява в един общ извод, че *„империализмът е навечерие на социалистическата революция“** (виж т. XIX, стр. 71).

Съобразно с това се изменя и самият подход към въпроса за пролетарската революция, за характера на революцията, нейният обем, нейната дълбочина, схемата на революцията изобщо.

По-рано, при анализиране предпоставките на пролетарската революция, се пристъпваше обикновено от гледището на икономическото положение на една или друга

* Курсивът е мой. *И. Ст.*

отделна страна. Сега този подход е вече недостатъчен. Сега трябва да се пристъпва към въпроса от гледището на икономическото състояние на всички страни или на мнозинството от тях, от гледището на състоянието на световното стопанство, тъй като отделните страни и отделните национални стопанства престанаха да бъдат самозадоволяващи се единици, превърнаха се в звена на една единна верига, наречена световно стопанство, тъй като старият „културен“ капитализъм прерасна в империализъм а империализмът е световна система на финансово заробване и колониално потисничество на грамадното мнозинство от населението на земното кълбо от страна на шепа „напреднали“ страни.

По-рано беше прието да се говори за наличие или липса на обективни условия за пролетарската революция в отделните страни, или по-точно — в една или друга развита страна. Сега това гледище е вече недостатъчно. Сега трябва да се говори за наличността на обективни революционни условия в цялата система на световното империалистическо стопанство като единно цяло, при което фактът, че в състава на тази система има някои страни недостатъчно развити индустриално, не може да служи като непреодолимо препятствие за извършването на революцията, *ако* системата като цяло или, по-вярно, *тъй като* системата като цяло е вече узряла за революция.

По-рано беше прието да се говори за пролетарската революция в една или друга развита страна като за отделна самозадоволяваща се величина, която се противопоставяше на отделния, националния фронт на капитала като на свой антипод. Сега това гледище е вече недостатъчно. Сега трябва да се говори за световна пролетарска революция, защото отделните национални фронтове на капитала се превърнаха в звена на единната верига, наречена световен империалистически фронт, на който трябва да бъде противопоставен общият фронт на революционното движение от всички страни.

По-рано пролетарската революция се разглеждаше изключително като резултат от вътрешното развитие на дадена страна. Сега това гледище е вече недостатъчно.

Сега пролетарската революция трябва да се разглежда преди всичко като резултат от развитието на противоречията в световната система на империализма, като резултат от скъсване веригата на световния империалистически фронт в една или друга страна.

Къде ще се започне революцията, къде преди всичко може да бъде пробит фронтът на капитала, в коя страна?

Там, където индустрията е по-развита, където пролетариатът е мнозинство, където има повече култура, където има повече демокрация — така обикновено отговаряха по-рано.

Не — възразява Лениновата теория на революцията, — *не непременно там, където индустрията е по-развита* и пр. Капиталистическият фронт ще се пробие там, където веригата на империализма е по-слаба, тъй като пролетарската революция е резултат от разкъсване веригата на световния империалистически фронт в нейното най-слабо място, при което може да се случи така, че страната, която е започнала революцията, страната, която е пробила капиталистическия фронт, е по-слабо развита в капиталистическо отношение от други, по-развити страни, които обаче си остават в рамките на капитализма.

В 1917 г. веригата на световния империалистически фронт се оказа по-слаба в Русия отколкото в другите страни. Там тя се и скъса, като даде изход на пролетарската революция. Защо? Защото Русия беше обхваната от най-великата народна революция, начело на която вървеше революционният пролетариат, който имаше такъв сериозен съюзник като многомилionenното потискано и експлоатирано от помещиците селячество. Защото там срещу революцията стоеше такъв отвратителен представител на империализма като царизма, който беше лишен от всякаква морална тежест и беше заслужил общата омраза на населението. В Русия веригата се оказа по-слаба, макар че Русия беше по-слабо развита в капиталистическо отношение отколкото, да речем, Франция или Германия, Англия или Америка.

Къде ще се скъса веригата в най-близко бъдеще? Пак там, гдето тя е по-слаба. Не е изключено веригата

да се скъса, да речем, в Индия. Защо? Защото там има млад, борчески, революционен пролетариат, който има такъв несъмнено голям и сериозен съюзник като освободителното национално движение. Защото там пред революцията стои такъв известен на всички противник като чуждестранния империализъм, който е лишен от морален кредит и е заслужил общата омраза на потиснатите и експлоатирани маси на Индия.

Напълно е възможно също веригата да се скъса в Германия. Защо? Защото факторите, които действуват, да речем, в Индия, започват да действуват и в Германия, при което е ясно, че грамадната разлика в степента на развитието между Индия и Германия не може да не сложи своя отпечатък върху развитието и изхода на революцията в Германия.

Ето защо Ленин казва, че:

„Западноевропейските капиталистически страни ще завършат развитието си към социализма . . . не чрез равномерното „узряване“ на социализма в тях, а чрез експлоатацията на едни държави от други, чрез експлоатацията на първата победена в империалистическата война държава, съединена с експлоатацията на целия Изток. А Изток, от друга страна, стъпи окончателно на революционен път именно благодарение на тази първа империалистическа война и безвъзвратно биде въввлечен в общия въдовъртеж на световното революционно движение“ (виж т. XXVII, стр. 415—416).

Накъсо: като правило веригата на империалистическия фронт ще се скъса там, където звената на веригата са по-слаби, и във всеки случай не непременно там, където капитализмът е по-развит, където пролетариатът съставлява толкова процента, а селяните толкова, и т. н.

Ето защо при решаването на въпроса за пролетарската революция статистическите данни за процентното изчисление на пролетарския състав на населението в отделна страна губят онова изключително значение, което охотно им придаваха книжниците от II Интернационал, които не схванаха същността на империализма и се бояха от революцията като от чума.

По-нататък. Героите от II Интернационал твърдяха (и продължават да твърдят), че между буржоазнодемократическата революция, от една страна, и пролетарската — от друга, съществува пропаст или, във всеки

случай, китайска стена, която отделя едната от другата с повече или по-малко дълъг интервал, в течение на който дошлата на власт буржоазия развива капитализма, а пролетариатът събира сили и се готви за „решителна борба“ против капитализма. Този интервал се изчислява обикновено с много десетки години, ако не и повече. Едва ли е нужно да се доказва, че в условията на империализма тази „теория“ за китайската стена е лишена от всякакъв научен смисъл, че тя е и не може да бъде друго освен прикриване и украсяване контрареволуционните възжеления на буржоазията. Едва ли е нужно да се доказва, че в условията на империализма, носител на стълкновения и войни, в „навечерието на социалистическата революция“, когато „цветущият“ капитализъм се превръща в „умиращ“ капитализъм (*Ленин*), а революционното движение расте във всички страни на света, когато империализмът се сдружава с всички без изключение реакционни сили, включително царизма и крепостничеството, като със самото това прави необходимо коалирането на всички революционни сили от пролетарското движение на Запад до националноосвободителното движение на Изток, когато събарянето остатъците на феодално-крепостническия строй става невъзможно без революционната борба против империализма — едва ли е нужно да се доказва, че буржоазнодемократическата революция в една повече или по-малко развита страна при такива условия ще се сближава с пролетарската революция и че първата ще прераства във втората. Историята на революцията в Русия нагледно доказва верността и неоспоримостта на това положение. Не напразно още в 1905 година, в навечерието на първата руска революция, в своята брошура „Две тактики“ Ленин рисуваше буржоазнодемократическата революция и социалистическия преврат като две звена от една верига, като единна и цялостна картина на размаха на руската революция:

„Пролетариатът трябва да доведе докрай демократическия преврат, като присъедини към себе си селската маса, за да смаже със сила съпротивата на самодържавието и парализира неустойчивостта на буржоазията. Пролетариатът трябва да извърши социалистическия преврат, като присъедини към себе си полупролетарските маси от населението, за да сломи със сила съпроти-

вата на буржоазията и парализира неустойчивостта на селяните и дребната буржоазия. Такива са задачите на пролетариата, които новоискристите така ограничено представят във всичките свои разсъждения и резолюции за размаха на революцията“ (виж *Ленин*, т. VIII, стр. 96).

Аз вече не говоря за други трудове на Ленин, писани по-късно, където идеята за прерастване на буржоазната революция в пролетарска изпъква още по-релефно отколкото в „Две тактики“ като един от крайъгълните камъни на ленинската теория на революцията.

Оказва се, че някои другари мислят, че Ленин е дошъл до тази идея едва в 1916 г., че дотогава той уж считал, че революцията в Русия ще се задържи в буржоазни рамки и че следователно властта от ръцете на органа на диктатурата на пролетариата и селяните ще премине в ръцете на буржоазията, а не в тия на пролетариата. Казват, че това твърдение е проникнало даже в нашия комунистически печат. Аз трябва да кажа, че това твърдение е съвършено неправилно, че то никак не отговаря на действителността.

Аз бих могъл да се позова на известната реч на Ленин на III конгрес на партията (1905 г.), в която той квалифицира диктатурата на пролетариата и на селяните, т. е. победата на демократическата революция, не като „организация на „реда““, а като „организация на войната“ (виж т. VII, стр. 264).

Аз бих могъл да се позова по-нататък на известните статии на Ленин „За временното правителство“ (1905 г.)²⁷, в които, рисувайки перспективно хода на руската революция, той поставя пред партията задачата „да наложи, щото руската революция да бъде не движение за няколко месеца, а движение за много години, щото тя да не се завърши само с дребни отстъпки от страна на старите власти, а с пълното събаряне на тези власти“, в които той, разширявайки още повече тази перспектива и свързвайки я с революцията в Европа, продължава:

„И ако това се удаде — тогава . . . тогава революционният пожар ще запали Европа; измъченият от буржоазната реакция европейски работник ще въстане от своя страна и ще ни покаже „как се върши това“; тогава революционният подем в Европа ще окаже

обратно действие върху Русия и от епоха от няколко революционни години ще създаде епоха от няколко революционни десетилетия . . .“ (виж пак там, стр. 191).

Аз бих могъл да се позова още на известната статия на Ленин, публикувана през ноември 1915 г., гдето той пише :

„Пролетариатът се бори и беззаветно ще се бори за завладяване на властта, за република, за конфискация на земите . . . за участие на „непролетарските маси“ в освобождението на *буржоазна* Русия от *военно-феодалния* „империализъм“ (= царизма). И пролетариатът ще се възползува *незабавно** от това освобождение на буржоазна Русия от царизма и от поземлената власт на помещиците не за да помогне на заможните селяни в борбата им против селските работници, а за да извърши социалистическата революция в съюз с пролетариите в Европа“ (виж т. XVIII, стр. 318).

Аз бих могъл да се позова, най-после, на известното място в брошурата на Ленин „Пролетарската революция и ренегатът Кауцки“, гдето, позовавайки се на приведения по-горе цитат от „Две тактики“** за размаха на руската революция, той идва до следния извод :

„Излезе именно така, както ние казвахме. Ходът на революцията потвърди правилността на нашето разсъждение. *Отначало* заедно с „всички“ селяни против монархията, против помещиците, против средновековието (и дотолкова революцията си остава буржоазна, буржоазнодемократическа). *След това* заедно с бедните селяни, заедно с полупролетариата, заедно с всички експлоатирани *против капитализма*, в това число против селските богаташи, кулаците, спекулантите — и дотолкова революцията става *социалистическа*. Опитът да се постави изкуствена китайска стена между едната и другата, да се отделят те една от друга с нещо друго *вън от* степента на подготовката на пролетариата и степента на неговото обединение със селската беднота, е най-голямо изопачаване на марксизма, негово вулгаризиране и заменяне с либерализма“ (виж т. XXIII, стр. 391).

Струва ми се, че е достатъчно.

Добре, ще ни кажат някои, но защо тогава Ленин воюваше против идеята за „перманентната (непрекъсната) революция“ ?

Защото Ленин предлагаше да се „изчерпят“ революционните способности на селяните и да се използва до дъно тяхната революционна енергия за пълното ликви-

* Курсивът е мой *И. Ст.*

** Виж настоящия том, стр. 86. *Ред.*

диране на царизма и за преминаването към пролетарската революция, докато привържениците на „перманентната революция“ не разбираха важната роля на селяните в руската революция, подценяваха силата и революционната енергия на селяните, подценяваха силата и способността на руския пролетариат да поведе след себе си селяните и по такъв начин затрудняваха освобождаването на селяните от влиянието на буржоазията, сплотяването на селяните около пролетариата.

Защото Ленин предлагаше революцията *да се увенчае* с преминаване на властта в ръцете на пролетариата, докато привържениците на „перманентната“ революция мислеха *да започнат* революцията направо с властта на пролетариата, без да разбират, че с това те си затварят очите пред такава „дребна работа“ като остатъците от крепостничеството и не вземат предвид такава сериозна сила като руските селяни, без да разбират, че такава политика може само да затрудни привличането на селяните на страната на пролетариата.

Ленин воюваше значи с привържениците на „перманентната“ революция не по въпроса за непрекъснатостта, защото Ленин сам стоеше върху гледището за непрекъснатата революция, а поради подценяването от тях ролята на селяните, които са най-големият резерв на пролетариата, поради неразбирането на идеята за хегемонията на пролетариата.

Идеята за „перманентната“ революция не е нова идея. Тази идея я издигна за пръв път Маркс в края на четиридесетте години в известното свое „Обръщение“ към „Съюза на комунистите“ (1850 г.). От този именно документ нашите „перманентници“ са взели идеята за непрекъснатата революция. Трябва да отбележим, че нашите „перманентници“, след като я взеха от Маркс, малко я видоизмениха и като я видоизмениха, те я „развалиха“, направиха я негодна за практическо използване. Нужна беше опитната ръка на Ленин, за да поправи тази грешка, да вземе идеята на Маркс за непрекъснатата революция в нейния чист вид и да направи от нея един от крайгълните камъни на своята теория за революцията.

След като в своето „Обръщение“ изброява редица революционно-демократически искания, за провеждането на които призовава комунистите, Маркс казва следното за непрекъснатата революция:

„Докато демократическите дребни буржоа с провеждането на колкото се може повече от горепосочените искания се стремят да завършат най-бързо революцията, нашите интереси и нашите задачи се състоят в това, да продължаваме революцията непрекъснато дотогава, докато всички повече или по-малко имотни класи не бъдат отстранени от господство. докато пролетариатът не завладее държавната власт, докато пролетарските съюзи не само в една страна, а във всички господстващи страни в света не се развият до такава степен, че конкуренцията между пролетариите от тези страни да се прекрати, и докато поне решаващите производителни сили не бъдат концентрирани в ръцете на пролетариите.“²⁸

Иначе казано:

а) Маркс съвсем не предлагаше, щото революцията в Германия през петдесетте години *да се започне* направо с установяването на пролетарската власт — *въпреки* плановете на нашите руски „перманентници“;

б) Маркс предлагаше само делото на революцията *да се увенчае* с пролетарска държавна власт, като се смъква стъпка по стъпка от висотата на властта една буржоазна фракция след друга, с цел след като бъде установена властта на пролетариата, да се разпали революцията във всички страни. И това е *в пълно съответствие* с всичко онова, на което учеше Ленин и което той в хода на нашата революция провеждаше на практика, следвайки своята теория за пролетарската революция в условията на империализма.

Излиза, че нашите руски „перманентници“ не само подцениха ролята на селяните в руската революция и значението на идеята за хегемонията на пролетариата, но още и видоизмениха (в лош смисъл) Марксовата идея за „перманентната“ революция, като я направиха негодна за практиката.

Ето защо Ленин осмиваше теорията на нашите „перманентници“, наричайки я „оригинална“ и „прекрасна“, а тях обвиняваше в нежелание „да помислят над въпроса, поради какви причини цели 10 години животът е текъл покрай тази прекрасна теория“ (статията на Ленин е

писана в 1915 г., 10 години след появяването в Русия на теорията на „перманентниците“ — (виж т. XVIII, стр. 317).

Ето защо Ленин смяташе тази теория за полуменшевишка, като казваше, че тя „взема от болшевиките зова за решителна революционна борба на пролетариата и за завоюване на политическата власт от него, а от меншевиките взема „отричането“ ролята на селяните“ (виж статията на Ленин „За двете линии на революцията“, пак там).

Така стои въпросът с идеята на Ленин за прерастване на буржоазнодемократическата революция в пролетарска, за използване на буржоазната революция за „незабавно“ преминаване към пролетарската революция.

По-нататък. По-рано се смяташе, че победата на революцията в една страна е невъзможна, като се мислеше, че за победата над буржоазията е необходимо съвместното действие на пролетариите от всички напреднали страни или, във всеки случай, от повечето такива страни. Сега това гледище вече не отговаря на действителността. Сега трябва да се излиза от възможността за такава победа, защото неравномерният и скокообразният характер на развитието на различните капиталистически страни в условията на империализма, развитието на катастрофални противоречия в самия империализъм, които водят към неизбежни войни, растежът на революционното движение във всички страни на света — всичко това довежда не само до възможността, но и до необходимостта от победата на пролетариата в отделни страни. Историята на революцията в Русия е пряко доказателство за това. Необходимо е само да се помни, че събарянето на буржоазията може да се извърши успешно само в такъв случай, ако са налице няколко съвършено необходими условия, без наличието на които не може и да се мисли за завземане на властта от пролетариата.

Ето какво казва Ленин за тези условия в брошурата си „Детската болест“:

„Основният закон на революцията, потвърден от всички революции и частно от трите руски революции през XX век, се състои ето в що за революцията не е достатъчно експлоатираните и угнетени маси да съзнаят невъзможността да живеят по старому и да

поискат изменения; за революцията е необходимо експлоататорите да не могат да живеят и управляват по старому. Само тогава, когато „низините“ не желаят старото и когато „върховете“ не могат по старому, само тогава революцията може да победи. Другояче тази истина може да се изрази с думите: *революцията е невъзможна без общонационална криза (засягаща и експлоатираните, и експлоататорите)**. Значи за революцията е нужно, първо, да постигнем, щото мнозинството от работниците (или, във всеки случай, мнозинството от съзнателните, мислещите, политически активните работници) да разберат напълно необходимостта от преврата и да бъдат готови да вървят на смърт заради него; второ, щото управляващите класи да преживяват правителствена криза, която въвлича в политиката даже най-изостаналите маси... обезсилва правителството и прави възможно бързото му сваляне от революционерите“ (виж т. XXV, стр. 222).

Но да се събори от власт буржоазията и да се постави на власт пролетариатът в една страна — още не значи, че е осигурена пълна победа на социализма. След като укрепил властта си и поведе след себе си селяните, пролетариатът от победилата страна може и трябва да построи социалистическото общество. Но следва ли оттука, че с това той е достигнал пълната и окончателна победа на социализма, т. е. значи ли това, че той може със силите само на една страна да затвърди окончателно социализма и напълно да гарантира страната от интервенция, а следователно и от реставрация? Не, не значи. Затова е необходима победата на революцията поне в няколко страни. Поради това развитието и поддръжката на революцията в другите страни е съществена задача на победилата революция. Поради това революцията в победилата страна трябва да разглежда себе си не като samozадоволяваща се величина, а като подкрепа, като средство за ускоряване победата на пролетариата в другите страни.

Ленин изразява тази мисъл с две думи, като казва, че задачата на победилата революция се състои в провеждането на „максимума от осъществимото в една страна за развитието, поддръжката и пробуждането на революцията във всички страни“ (виж т. XXIII, стр. 385).

Такива са изобщо характерните черти на ленинската теория за пролетарската революция.

* Курсивът е мой. *И. Ст.*

IV

ДИКТАТУРАТА НА ПРОЛЕТАРИАТА

От тази тема аз вземам три основни въпроса:

- а) диктатурата на пролетариата като оръдие на пролетарската революция;
- б) диктатурата на пролетариата като господство на пролетариата над буржоазията;
- в) съветската власт като държавна форма на пролетарската диктатура.

1. *Диктатурата на пролетариата като оръдие на пролетарската революция.* Въпросът за пролетарската диктатура е преди всичко въпрос за основното съдържание на пролетарската революция. Пролетарската революция, нейното движение, нейният размах, нейните постижения добиват плът и кръв само чрез диктатурата на пролетариата. Диктатурата на пролетариата е оръдие на пролетарската революция, неин орган, неин най-важен опорен пункт, който е извикан на живот, първо, за да смаже съпротивата на съборените експлоататори и затвърди постиженията си, второ, за да доведе пролетарската революция докрай, да доведе революцията до пълната победа на социализма. Революцията може да победи буржоазията, да събори нейната власт и без диктатурата на пролетариата. Но да смаже съпротивата на буржоазията, да задържи победата и да отиде по-нататък към окончателната победа на социализма, революцията вече не ще бъде в състояние, ако на известна степен от своето развитие тя не създаде специален орган във форма на пролетарската диктатура като своя главна опора.

„Въпросът за властта е основният въпрос на всяка революция“ (*Ленин*). Значи ли това, че работата се ограничава тук с вземането на властта, с нейното завладяване? Не, не значи. Вземането на властта — това е само началото на работата. Съборената в една страна буржоазия задълго още си остава, поради много причини, по-силна от пролетариата, който я е съборил. Ето защо целият въпрос е да се задържи властта, да се затвърди тя и да се направи непобедима. Какво е нужно, за да се постигне тази цел? За това е необходимо да се изпълнят

най-малко три главни задачи, които се поставят пред диктатурата на пролетариата още „на другия ден“ след победата:

а) да се сломи съпротивата на съборените и експроприрани от революцията помешчици и капиталисти, да се ликвидират всички и всякакви техни опити за възстановяване властта на капитала;

б) да се организира строителството в духа на сплотяване всички трудещи се около пролетариата и да се поведе тази работа така, че да се подготви ликвидирането, унищожаването на класите;

в) да се въоръжи революцията, да се организира армията на революцията за борба срещу външните врагове, за борба срещу империализма.

Диктатурата на пролетариата е необходима, за да се осъществят, за да се изпълнят тези задачи.

„Преминването от капитализма към комунизма — казва Ленин — е цяла историческа епоха. Докато тя не се завърши, у експлоататорите неизбежно остава надеждата за реставрация, а тази *надежда* се превръща в *опити* за реставрация. И след първото сериозно поражение съборените експлоататори, които не са очаквали събарянето си, не са вярвали в него, не са допусkali и мисъл за него, с удеторена енергия, с бясна страст, с омраза, увеличена сто пъти, се хвърлят в бой за възвръщане на отнетия им „рай“, за своите семейства, които са живели тъй сладко и които сега „простонародната сган“ осъжда на разорение и мизерия (или на „прост“ труд . . .). А зад експлоататорите капиталисти се влачи широката маса на дребната буржоазия, за която историческият опит в течение на десетки години във всички страни свидетелствува, че тя се клатушка и се колебае, днес тя върви след пролетариата, утре се плаши от трудностите на преврата, изпада в паника от първото поражение или полупоражение на работниците, нервничи, мята се насам-нататък, хленчи, прехвърля се от един лагер в друг“ (виж т. XXIII, стр. 355).

А буржоазията има своите основания да прави опити за реставриране, защото дълго още след събарянето ѝ тя си остава по-силна от пролетариата, който я е съборил.

„Ако експлоататорите са разбити само в една страна — казва Ленин, — а това, разбира се, е типичният случай, защото едновременна революция в редица страни е рядко изключение, — то те си остават *все пак по-силни* от експлоатираните“ (виж пак там, стр. 354).

В какво е силата на съборената буржоазия?

Първо, „в силата на международния капитал, в силата и здравината на международните връзки на буржоазията“ (виж т. XXV, стр. 173).

Второ, в това, че „експлоататорите дълго време след преврата неизбежно запазват редица грамадни фактически предимства : в тях си остават парите (парите не могат да се унищожат веднага), известно движимо имущество, често значително, остават си връзките, организаторските и управнически привички, знанието на всички „тайни“ (обичаи, начини, средства, възможности) на управлението ; остава си по-високото образование, близостта към висшия техническия персонал (който живее и мисли по буржоазно) ; остава си неизмеримо по-големият опит във военното дело (това е твърде важно) и т. н. и т. н.“ (виж т. XXIII, стр. 354).

Трето, „в силата на привичката, в силата на дребното производство. Тъй като, за съжаление, дребното производство се е запазило още твърде и твърде много в света, а дребното производство *рижда* капитализъм и буржоазия постоянно, всекидневно, всекичасно, стихийно и в масов мащаб“ . . . тъй като „да се унищожат класите не значи само да се изгонят помешчиците и капиталистите — това ние сравнително лесно извършихме, — това значи също да се унищожат дребните стокотроизводители, а те не могат да се изгонят, не могат да се смажат, с тях трябва да *заживеем дружно*, те могат (и трябва) да се преобразят и превъзпитат само чрез продължителна, бавна, внимателна организаторска работа“ (виж т. XXV, стр. 173 и 189).

Ето защо Ленин казва, че :

„Диктатурата на пролетариата е най-беззаветната и най-безпощадна война на новата класа против *по-могъщия* враг, против буржоазията, чиято съпротива се *удесеторява* със събарянето ѝ“.

че диктатурата на пролетариата е упорита борба, кървава и безкръвна, насилствена и мирна, военна и стопанска, педагогическа и административна, против силите и традициите на старото общество“ (виж пак там, стр. 173 и 190).

Едва ли е нужно да се доказва, че няма никаква възможност да се изпълнят тези задачи в кратък срок, да се осъществи всичко това за няколко години. Ето защо диктатурата на пролетариата, преходът от капитализма към комунизма трябва да се разглежда не като мимолетен период, състоящ се от редица „най-революционни“ актове и декрети, а като цяла историческа епоха, изпълнена с граждански войни и външни сблъсквания, с упорита организационна работа и стопанско строителство, с настъпления и отстъпления, с победи и поражения. Тази историческа епоха е необходима не само за да се създадат стопанските и културните предпоставки за пъл-

ната победа на социализма, но и за да се даде възможност на пролетариата, първо — да се възпита и закали като сила, способна да управлява страната, — второ — да превъзпита и преобрази дребнобуржоазните слоеве в посока, която осигурява организирането на социалистическото производство.

„Вие трябва — казваше Маркс на работниците — да преживеете 15, 20, 50 години гражданска война и международни битки не само за да измените съществуващите отношения, но и да се измените сами и станете способни за политическо господство“ (виж т. VIII Сочинения *К. Маркса и Ф. Енгелса*, стр. 506).

Продължавайки и развивайки по-нататък мисълта на Маркс, Ленин пише :

„При диктатурата на пролетариата ще трябва да се превъзпитат милиони селяни и дребни стопани, стотици хиляди служачи, чиновници, буржоазни интелигенти, да се подчинят те всички на пролетарската държава и на пролетарското ръководство, да се победят в тях буржоазните навици и традиции“, както ще бъде и необходимо . . . да се превъзпитат . . . в дълга борба, на почвата на диктатурата на пролетариата и самите пролетарии, които се освобождават от собствените си дребнобуржоазни предразсъдъци не изведнаж и не по чудо, не по заповедта на богородица, не по повелята на един лозунг, резолюция и декрет, а само в течение на дълга и трудна масова борба против масовите дребнобуржоазни влияния“ (виж т. XXV, стр. 248 и 247).

2. *Диктатурата на пролетариата като господство на пролетариата над буржоазията.* Вече от казаното се вижда, че диктатурата на пролетариата не е проста смяна на лицата в правителството, смяна на „кабинета“ и пр., при което старите икономически и политически порядки си остават непокътнати. Меншевиките и опортюнистите от всички страни, които се боят от диктатурата като от огън, и от страх подменят понятието диктатура с понятието „завладяване на властта“, обикновено свеждат „завладяването на властта“ до сменяване на „кабинета“, до идване на власт на ново правителство от хора като Шайдеман и Носке, Макдоналд и Хендерсън. Едва ли е нужно да се разяснява, че тези и подобни на тях смени на кабинетите нямат нищо общо с диктатурата на пролетариата, със завладяването на действителната власт от истинския пролетариат. Макдо-

налдовци и шайдемановци на власт, при запазване на старите буржоазни порядки, техните така да се каже правителства не могат да бъдат нищо друго освен обслужващ апарат в ръцете на буржоазията, освен прикритие на язвите на империализма, освен оръдие в ръцете на буржоазията против революционното движение на потиснатите и експлоатирани маси. Те, тези правителства, са нужни на капитала като параван, когато на него е неудобно, неизгодно и трудно да потиска и експлоатира масите без параван. Разбира се, появяването на такива правителства е признак, че „там, у тях“ (т. е. у капиталистите), „на Шипка“, не е спокойно, но въпреки това, правителствата от такъв род неизбежно си остават поукрасени правителства на капитала. От правителството на Макдоналд или Шайдеман до завземането на властта от пролетариата е така далече, както от земята до небето. Диктатурата на пролетариата не е смяна на правителство, а нова държава с нови органи на централната и местна власт, пролетарска държава, възникнала върху развалините на старата държава, на буржоазната държава.

Диктатурата на пролетариата възниква не върху основата на буржоазните порядки, а в процеса на тяхното разрушаване, след събарянето на буржоазията, в процеса на експроприацията на помещиците и капиталистите, в процеса на социализирането на главните оръдия и средства за производство, в процеса на насилствената пролетарска революция. Диктатурата на пролетариата е революционна власт, която се опира върху насието над буржоазията.

Държавата е машина в ръцете на господстващата класа за смазване съпротивата на нейните класови противници. *В това отношение* диктатурата на пролетариата по същество не се отличава с нищо от диктатурата на всяка друга класа, защото пролетарската държава е машина за потискане на буржоазията. Но тук има една *съществена* разлика. Тя се състои в това, че всички съществуващи досега класови държави са били диктатура на експлоатиращото малцинство над експлоатираното мнозинство, докато диктатурата на пролетариата е диктатура на експлоатираното мнозинство над експлоатиращото малцинство.

Накратко: *диктатурата на пролетариата е неограничено от закона и опиращо се върху насилието господство на пролетариата над буржоазията, което се ползува със съчувствието и поддръжката на трудещите се и експлоатирани маси (Ленин. „Държавата и революцията“).*

От това следват два основни извода:

Първи извод. Диктатурата на пролетариата не може да бъде „пълна“ демокрация, демокрация за *всички* — и за богатите, и за бедните, — диктатурата на пролетариата „трябва да бъде държава *по новому* демократическа (за* пролетариите и безимотните изобщо) и *по новому* диктаторска (*против** буржоазията)“ (виж т. XXI, стр. 393). Приказките на Кауцки и С-ие за всеобщо равенство, за „чиста“ демокрация, за „съвършена“ демокрация и т. н. са буржоазно прикриване на несъмнения факт, че равенство между експлоатираните и експлоататорите е невъзможно. Теорията за „чистата“ демокрация е теория на върховете на работническата класа, опитомени и подхранвани от империалистическите грабители. Тя е създадена, за да прикрие язвите на капитализма, да поукраси империализма и да му придаде морална сила в борбата против експлоатираните маси. Няма и не може да има при капитализма действителни „свободи“ за експлоатираните даже само поради това, че помещенията, печатниците, складовете с хартия и т. н., които са необходими за използване на „свободите“, са привилегия на експлоататорите. Няма и не може да има при капитализма действително участие на експлоатираните маси в управлението на страната даже само поради това, че при капиталистическите условия и според най-демократическите порядки правителствата се назначават не от народа, а от ротшилдовци и стинесовци, рокфелеровци и моргановци. Демокрацията при капитализма е демокрация *капиталистическа*, демокрация на експлоататорското малцинство, която почива върху ограничаване правата на експлоатираното мнозинство и е насочена против това мнозинство. Само при пролетарската диктатура са възможни действителни „сво-

* Курсивът е мой. И. Ст.

боди“ за експлоатираните и действително участие на пролетариите и селяните в управлението на страната. Демокрацията при диктатурата на пролетариата е демокрация *пролетарска*, демокрация на експлоатираното мнозинство, която почива върху ограничаване правата на експлоататорското малцинство и е насочена против това малцинство.

Втори извод. Диктатурата на пролетариата не може да възникне като резултат от мирното развитие на буржоазното общество и буржоазната демокрация — тя може да възникне само като резултат от разрушаването на буржоазната държавна машина, буржоазната армия, буржоазния чиновнически апарат, буржоазната полиция.

„Работническата класа не може просто да завладее готовата държавна машина и да я пусне в движение за собствените си цели“, казват Маркс и Енгелс в предговора към „Манифеста на Комунистическата партия“. — Пролетарската революция трябва „... не да предаде от едни ръце в други военно-бюрократическата машина, както е ставало досега, а да я разруши... — такова е предварителното условие за всяка действителна народна революция на континента“ — казва Маркс в писмото си до Кугелман от 1871 г.²⁹

Ограничителната фраза на Маркс за континента даде повод на опортюнистите и меншевиките от всички страна да крещат, че Маркс е допускал, значи, възможността за мирно развитие от буржоазната демокрация към пролетарска демокрация, поне за някои страни, които не влизат в състава на Европейския континент (Англия, Америка). Маркс действително допускаше такава възможност и той имаше основание да допуска това за Англия и Америка в седемдесетте години на миналия век, когато още нямаше монополистически капитализъм, нямаше империализъм и в тези страни, поради особените условия на тяхното развитие, нямаше още развита военщина и бюрократизъм. Така стоеше въпросът до появяването на развития империализъм. Но по-късно, след 30—40 години, когато положението на работите в тези страни коренно се измени, когато империализмът се разви и обхвана без изключение всички капиталистически страни, когато военщината и бюрократизмът се появиха и в Англия и в Америка, когато особените условия за мирно развитие на

Англия и Америка изчезнаха, ограничението относно тези страни трябваше да отпадне от само себе си.

„Сега — казва Ленин, — в 1917 г., в епохата на първата голяма империалистическа война, това ограничение на Маркс отпада. И Англия, и Америка, най-големите и последни в целия свят представители на англосаксонската „свобода“ в смисъл на липса на военщина и бюрократизъм, се търколиха напълно в общоевропейското кално, кърваво блато на военно-бюрократическите учреждения, които си подчиняват всичко и всичко смазват. Сега и в Англия, и в Америка „предварително условие за всяка действително народна революция“ е *разбизането, разрушаването* на „готовата“ (доведена там през 1914—1917 г. до „европейското“ общоимпериалистическо съвършенство) „държавна машина““ (виж т. XXVI, стр. 395).

Иначе казано, законът за насилствената пролетарска революция, законът за разрушаването на буржоазната държавна машина като предварително условие за такава революция, е неизбежен закон на революционното движение в империалистическите страни на света.

Разбира се, в далечно бъдеще, ако пролетариатът победи в най-важните капиталистически страни и ако днешното капиталистическо окръжение се смени със социалистическо окръжение, напълно е възможен „мирният“ път на развитие за някои капиталистически страни, чиито капиталисти, поради „неблагоприятната“ международна обстановка, ще намерят за целесъобразно да направят „доброволно“ сериозни отстъпки на пролетариата. Но това предположение се отнася само за далечното и възможно бъдеще. За най-близкото бъдеще това предположение няма никакви, абсолютно никакви основания.

Затова Ленин е прав, когато казва:

„Пролетарската революция е невъзможна без насилственото разрушаване на буржоазната държавна машина и нейното заменяне с *нова*“ (виж т. XXIII, стр. 342).

3. *Съветската власт като държавна форма на пролетарската диктатура.* Победата на пролетарската диктатура означава смазване на буржоазията, разрушаване на буржоазната държавна машина, заменяване на буржоазната демокрация с пролетарска демокрация. Това е ясно. Но кои са организациите, с помощта на които може да се извърши тази колосална работа? Че старите форми на организация на пролетариата, израснали върху

почвата на буржоазния парламентаризъм, са недостатъчни за такава работа — в това едва ли може да има съмнение. Но кои са ония нови форми на пролетарски организации, които са способни да изиграят ролята на гробар на буржоазната държавна машина, които са способни не само да разрушат тази машина и не само да заменят буржоазната демокрация с пролетарска демокрация, но и да станат основа на пролетарската държавна власт?

Тази нова форма на организация на пролетариата са Съветите.

В какво се състои силата на Съветите в сравнение със старите форми на организация?

В това, че Съветите са *най-всеобемащи* масови организации на пролетариата, защото те, и само те, обхващат всички работници без изключение.

В това, че Съветите са *единствените* масови организации, които обгръщат всички потиснати и експлоатирани работници и селяни, войници и матроси и където, поради това, политическото ръководство на борбите на масите от авангарда на масите, от пролетариата, може да бъде осъществено най-лесно и най-пълно.

В това, че Съветите са *най-мощните органи* на революционната борба на масите, на политическите акции и въстанието на масите, органи, които са способни да сломят всесилието на финансовия капитал и неговите политически придатъци.

В това, че Съветите са *непосредствени* организации на самите маси, т. е. *най-демократическите*, а следователно и най-авторитетните организации на масите, които максимално улесняват тяхното участие в устройството на новата държава и в управлението на държавата и максимално развързват революционната енергия, инициатива и творчески способности на масите в борбата за разрушаване на стария строй, в борбата за нов, пролетарски строй.

Съветската власт е обединение и оформяване на местните Съвети в една обща държавна организация — държавната организация на пролетариата като авангард на потиснатите и експлоатирани маси и като господстваща класа — обединение в република на Съветите.

Същността на Съветската власт се състои в това, че най-масовите и най-революционните организации на ония именно класи, които са били потискани от капиталистите и помешчиците, сега са „*постоянната и единствена* основа на цялата държавна власт, на целия държавен апарат“, че „именно ония маси, които даже в най-демократическите буржоазни републики“, бидейки по закона равноправни, „в действителност по хиляди начини и хитрости са бивали отстранявани от участие в политическия живот и от ползуване на демократическите права и свободи, сега се привличат *към постоянно* и обязательно, и при това *решаващо* участие в демократическото управление на държавата“* (виж *Ленин*, т. XXIV, стр. 13).

Ето защо Съветската власт е *нова форма* на държавна организация, която принципиално се отличава от старата, буржоазнодемократическата и парламентарна форма, *нов тип* държава, приспособена не за експлоатиране и потискане на трудещите се маси, а за пълното тяхно освобождение от всякакво потисничество и експлоатация, приспособена за задачите на пролетарската диктатура.

Ленин е прав, като казва, че с появяването на Съветската власт „епохата на буржоазнодемократическия парламентаризъм се завърши, започва нова глава от всемирната история — епохата на пролетарската диктатура“.

В какво се състоят характерните черти на Съветската власт?

В това, че Съветската власт е най-масовата и най-демократическа държавна организация от всички възможни държавни организации в условията на съществуването на класи, защото тя, като арена на спояване и сътрудничество между работниците и експлоатираните селяни в борбата им против експлоататорите и опирайки се в своята работа на тази спойка и на това сътрудничество, със самото това е власт на мнозинството от населението над малцинството, държава на това мнозинство, израз на неговата диктатура.

В това, че Съветската власт е най-интернационалистическата от всички държавни организации на класовото

* Курсивът навсякъде е мой. *И. Ст.*

общество, тъй като тя, разрушавайки всяко национално потисничество и опирайки се върху сътрудничеството на трудещите се маси от различните националности, улеснява с това обединението на тези маси в единен държавен съюз.

В това, че Съветската власт, по самата си структура, улеснява ръководенето на потиснатите и експлоатирани маси от авангарда на тези маси, от пролетариата, като най-сплотено и най-съзнателно ядро на Съветите.

„Опитът на всички революции и всички движения на потиснатите класи, опитът на световното социалистическо движение ни учи — казва Ленин, — че само пролетариатът е в състояние да обедини и води след себе си раздробените и изостанали слоеве от трудещото се и експлоатирано население“ (виж т. XXIV, стр. 14). Работата е там, че структурата на Съветската власт улеснява изпълнението на уроците от този опит.

В това, че Съветската власт, обединявайки законодателната и изпълнителната власт в единна държавна организация и заменяйки териториалните изборни окръзи с производствените единици, със заводите и фабриките — свързва непосредствено работниците и изобщо трудещите се маси с апаратите на държавното управление и ги учи да управляват страната.

В това, че само Съветската власт е способна да избави армията от подчиняването ѝ на буржоазното командване и да я превърне от оръдие за потискане на народа, каквото е тя при буржоазните порядки, в оръдие за освобождаване на народа от игото на своята и чуждата буржоазия.

В това, че „само съветската организация на държавата може действително да разруши изведнаж и окончателно стария, т. е. буржоазния, чиновнически и съдийски, апарат“ (виж пак там).

В това, че само съветската форма на държавата, която привлича масовите организации на трудещите се и експлоатираните към постоянно и безусловно участие в държавното управление, е способна да подготви отмирането на държавността, което е един от основните елементи на бъдещото бездържавно, комунистическо общество.

По такъв начин републиката на Съветите е оная търсена и най-сетне намерена политическа форма, в чиито рамки ще се постигне икономическото освобождение на пролетариата, пълната победа на социализма.

Парижката комуна беше зародиш на тази форма. Съветската власт е нейното развитие и завършък.

Ето защо Ленин казва, че :

„Републиката на Съветите на работническите, войнишки и селски депутати е не само форма на демократически учреждения от по-висок тип . . . но и *единствената** форма, способна да осигури най-безболезненото преминаване към социализма“ (виж т. XXII, стр. 131).

V

СЕЛСКИЯТ ВЪПРОС

От тази тема аз взимам четири въпроса :

- а) постановката на въпроса ;
- б) селяните през време на буржоазнодемократическата революция ;
- в) селяните през време на пролетарската революция ;
- г) селяните след заздравяването на Съветската власт.

1. *Постановката на въпроса.* Някои мислят, че основното в ленинизма е селският въпрос, че изходният пункт на ленинизма е въпросът за селяните, тяхната роля и важност. Това е свършено невярно. Основният въпрос в ленинизма, неговият изходен пункт не е селският въпрос, а въпросът за диктатурата на пролетариата, за условията на нейното завоюване, за условията на нейното укрепване. Селският въпрос, като въпрос за съюзника на пролетариата в борбата му за властта, е производен въпрос.

Това обстоятелство обаче ни най-малко не го лишава от онова сериозно и животрептящо значение, което, без съмнение, той има за пролетарската революция. Известно е, че сериозното разработване на селския въпрос сред руските марксисти се започна именно в навечерието на първата революция (1905 г.), когато въпросът за събарянето на царизма и провеждането на хегемонията на пролетариата се изправи пред партията в целия си ръст, а

* Курсивът е мой. *И. Ст.*

въпросът за съюзника на пролетариата в предстоящата буржоазна революция придоби животрептящ характер. Известно е също, че селският въпрос в Русия придоби още по-актуален характер през време на пролетарската революция, когато въпросът за диктатурата на пролетариата, за нейното завоюване и задържане доведе до въпроса за съюзниците на пролетариата в предстоящата пролетарска революция. То е и естествено: който отива и се готви да завземе властта, той не може да не се интересува от въпроса за своите действителни съюзници.

В този смисъл селският въпрос е част от общия въпрос за диктатурата на пролетариата и като такъв представлява един от най-животрептящите въпроси на ленинизма.

Равнодушното и даже явно отрицателно отношение към селския въпрос от страна на партиите на II Интернационал се обяснява не само с особените условия на развитието на Запада. То се обяснява преди всичко с това, че тези партии не вярват в пролетарската диктатура, страхуват се от революцията и не мислят да водят пролетариата към властта; а който се страхува от революцията, който не мисли да води пролетариите към властта, той не може да се интересува от въпроса за съюзниците на пролетариата в революцията — за него въпросът за съюзниците е безразличен, неактуален въпрос. Ироничното отношение на героите от II Интернационал към селския въпрос се смята у тях като признак на добър тон, като признак на „истински“ марксизъм. В действителност тук няма нито капка марксизъм, защото равнодушието към такъв важен въпрос като селския въпрос, в навечерието на пролетарската революция, е обратната страна на отказването от пролетарската диктатура, несъмнен признак за открита измяна към марксизма.

Въпросът стои така: *изчерпани ли са вече* революционните възможности, които се крият в недрата на селячеството, по силата на известни условия на неговото съществуване, или не и ако не са изчерпани, *има ли надежда, основание* да се използват тези възможности за пролетарската революция, да се превърнат селяните, тяхното експлоатирано мнозинство, от резерв на буржоа-

зията, какъвто те бяха през време на буржоазните революции на Запад и какъвто те си остават и сега — в резерв на пролетариата, в негов съюзник?

Ленинизмът отговаря на този въпрос положително, т. е. в смисъл че мнозинството от селяните притежават революционни способности и че те могат да бъдат използвани за интересите на пролетарската диктатура.

В това отношение историята на трите революции в Русия изцяло потвърждава изводите на ленинизма.

Оттук следва практическият извод, че трябва да се поддържат трудещите се селски маси в борбата им против робството и експлоатацията, в борбата им за освобождение от потисничеството и мизерията. Това не значи, разбира се, че пролетариатът трябва да поддържа *всяко* селско движение. Тук става дума за поддържане на такова движение и такава борба на селяните, които пряко или косвено улесняват освободителното движение на пролетариата, които така или иначе наливат вода във воденицата на пролетарската революция, които спомагат за превръщането на селяните в резерв и съюзник на работническата класа.

2. *Селяните през време на буржоазнодемократическата революция.* Този период обхваща времето от първата руска революция (1905 г.) до втората (февруари 1917 г.) включително. Характерна черта на този период е освобождаването на селяните от влиянието на либералната буржоазия, *отдръпването* на селяните от кадетите и *завоят* на селяните към пролетариата, към Болшевишката партия. Историята на този период е история на борбата на кадетите (либералната буржоазия) и болшевиките (пролетариата) за селяните. Съдбата на тази борба реши думският период, защото периодът на четирите Думи послужи като нагледен урок за селяните, а този урок показва ясно на селяните, че те не ще получат от ръцете на кадетите нито земя, нито свобода, че царят е всецяло на страната на помещиците, а кадетите поддържат царя, че единствената сила, на чиято помощ те могат да разчитат — това са градските работници, пролетариатът. Империалистическата война само потвърди урока от думския период, като завърши отдръпването

на селяните от буржоазията и изолирането на либералната буржоазия, защото годините на войната показаха всичката безполезност и всичката лъжливост на надеждите да получат мир от царя и неговите буржоазни съюзници. Без нагледните уроци от думския период хегемонията на пролетариата не би била възможна.

Така се създаде съюзът между работниците и селяните в буржоазнодемократическата революция. Така се създаде хегемонията (ръководството) на пролетариата в общата борба за събарянето на царизма, хегемония, която доведе до февруарската революция в 1917 г.

Буржоазните революции на Запад (Англия, Франция, Германия и Австрия) тръгнаха, както е известно, по друг път. Там хегемонията в революцията принадлежеше не на пролетариата, който не представляваше и не можеше да представлява, поради своята слабост, самостоятелна политическа сила, а на либералната буржоазия. Там селяните получиха освобождение от крепостническите порядки не от ръцете на пролетариата, който беше малоброен и неорганизиран, а от ръцете на буржоазията. Там селяните вървяха против старите порядки заедно с либералната буржоазия. Там селяните бяха резерв на буржоазията. Поради това там революцията доведе до грамадно засилване на политическото влияние на буржоазията.

В Русия, наопаки, буржоазната революция даде право-противоположни резултати. Революцията в Русия доведе не до засилване, а до отслабване на буржоазията като политическа сила, не до увеличаване на политическите ѝ резерви, а до изгубване на основния ѝ резерв, до изгубване на селяните. Буржоазната революция в Русия издигна на първо място не либералната буржоазия, а революционния пролетариат, като сплоти около него милионите селяни.

С това, между другото, се обяснява и фактът, че буржоазната революция в Русия прерасна в пролетарска революция в сравнително кратък срок. Хегемонията на пролетариата беше зародиш и преходно стъпало към пролетарската диктатура.

С какво да се обясни това своеобразно явление в руската революция, което няма прецеденти в историята

на буржоазните революции на Запад? Откъде се взе това своеобразие?

То се обяснява с това, че буржоазната революция в Русия се започна при по-развити условия на класовата борба отколкото на Запад, че по това време руският пролетариат бе успял вече да стане самостоятелна политическа сила, докато либералната буржоазия, изплашена от революционността на пролетариата, изгуби всяко подобие на революционност (особено след уроците от 1905 г.) и се съюзи с царя и помешчиците против революцията, против работниците и селяните.

Трябва да се обърне внимание на следните обстоятелства, които определиха своеобразието на руската буржоазна революция:

а) Небивалата концентрация на руската индустрия в навечерието на революцията. Известно е например, че в предприятията с повече от 500 работници бяха заети 54⁰/₁₀ от всички работници в Русия, докато в такава развита страна като Северна Америка в съответните предприятия работеха само 33⁰/₁₀ от всички работници. Едва ли е нужно да се доказва, че вече самото това обстоятелство при наличността на такава революционна партия като Болшевишката превръщаше работническата класа на Русия в огромна сила в политическия живот на страната.

б) Безобразните форми на експлоатация в предприятията плюс нетърпимият полицейски режим на царските яничари — обстоятелство, което превръщаше всяка сериозна работническа стачка в грамаден политически акт и закаляваше работническата класа като сила докрай революционна.

в) Политическата хилавост на руската буржоазия, хилавост, която след революцията от 1905 г. се превърна в прислужничество пред царизма и в явна контрареволюционност, която се обяснява не само с революционността на руския пролетариат, който хвърли руската буржоазия в прегръдките на царизма, но и с непосредствената зависимост на тази буржоазия от държавните поръчки.

г) Съществуването в село на най-безобразни и най-нетърпими остатъци от крепостничеството, които се до-

пълваха от всевластието на помещика — обстоятелство, което хвърли селяните в обятията на революцията.

д) Царизмът, който потискаше всичко живо и с произв. ла си усилваше потисничеството на капиталиста и помещика — обстоятелство, което съедини борбата на работниците и селяните в единен революционен поток.

е) Империалистическата война, която сля всички тези противоречия на политическия живот в Русия в една дълбока революционна криза и придаде на революцията огромна напорна сила.

Къде трябваше да се даят селяните при такива условия? У кого трябваше да търсят поддръжка против всевластието на помещика, против произвола на царя, против пагубната война, която разоряваше тяхното стопанство? У либералната буржоазия ли? Но тя е враг — това говореше дългогодишният опит на четирите Думи. У есерите ли? Есерите, разбира се, са „по-добри“ от кадетите и тяхната програма е „подходяща“, почти селска, но какво могат да направят есерите, ако те мислят да се опрат само върху селяните и ако те са слаби в градовете, откъдето преди всичко черпи своите сили противникът? Где е оная нова сила, която пред нищо не ще се спре нито в селото, нито в града, която ще тръгне смело в първите редове на борбата против царя и помещиците, която ще помогне на селяните да се отърват от робията и безземлието, от потисничеството и войната? Имаше ли изобщо такава сила в Русия? Да, имаше. Това беше руският пролетариат, който още в 1905 г. показва своята смелост, своята революционност, своята сила и умение да се бори докрай.

Във всеки случай друга такава сила нямаше и нямаше откъде да се вземе тя.

Ето защо селяните, като се отделиха от кадетите и се спряха при есерите, заедно с това признаха, че е необходимо да се подчинят на ръководството на такъв мъжествен водач на революцията като руския пролетариат.

Такива са обстоятелствата, които определиха своеобразието на руската буржоазна революция.

3. Селяните през време на пролетарската революция. Този период обхваща времето от февруарската

революция (1917 г.) до Октомврийската (1917 г.). Този период е сравнително къс, всичко осем месеца — но тези осем месеца, от гледището на политическата просвета и революционното възпитание на масите, смело могат да бъдат поставени на една дъска с цели десетилетия нормално конституционно развитие, тъй като те означават осем месеца *революция*. Характерна черта на този период е по-нататъшното революционизиране на селяните, тяхното разочарование от есерите и *напущане* на есерите, новият *завой* на селяните към *непосредствено сплотяване* около пролетариата като единствена, докрай революционна сила, способна да доведе страната до мира. Историята на този период е история на борбата на есерите (дребнобуржоазната демокрация) и болшевиките (пролетарската демокрация) за селяните, за завладяване мнозинството от селяните. Коалиционният период, периодът на керенщината, отказването на есерите и меншевиките от конфискацията на помещическата земя, борбата на есерите и меншевиките за продължаване на войната, юнското настъпление на фронта, смъртното наказание за войниците, въстанието на Корнилов — всичко това реши съдбата на тази борба.

Ако по-рано, в предшествувания период, основен въпрос на революцията беше събарянето на царя и помещическата власт, то сега, в периода след февруарската революция, когато вече нямаше цар, а безкрайната война разсипа стопанството на страната, като разори напълно селяните — основен въпрос на революцията стана въпросът за ликвидирането на войната. Центърът на тежестта явно се премести от въпросите от чисто вътрешен характер към основния въпрос — войната. „Да се тури край на войната“, „да се измъкнем от войната“ — това беше общият вик на измъчената страна и преди всичко на селяните.

Но за да се измъкнем от войната, необходимо беше да се събори Временното правителство, необходимо беше да се събори властта на буржоазията, необходимо беше да се събори властта на есерите и меншевиките, защото те, и само те, затягаха войната до „победоносен край“. На

практика друг път за излизане от войната нямаше освен чрез събаряне на буржоазията.

Това беше нова революция, революция пролетарска, тъй като тя сваляше от власт последната, крайната лява фракция на империалистическата буржоазия, партията на есерите и меншевиките, за да създаде нова, пролетарска власт, властта на Съветите, за да постави на власт партията на революционния пролетариат, партията на болшевиките, партията на революционната борба против империалистическата война и за демократически мир. Мнозинството от селяните поддържаше борбата на работниците за мир, за власт на Съветите.

Друг изход за селяните нямаше. Друг изход не можеше и да има.

Периодът на керенщината беше, по такъв начин, огромен нагледен урок за трудещите се селски маси, защото той нагледно показва, че при властта на есерите и меншевиките страната не ще може да се изтръгне из войната и селяните не ще видят нито земя, нито свобода, че меншевиките и есерите се отличават от кадетите само по своите сладки речи и фалшиви обещания, а на дело провеждат същата империалистическа, кадетска политика, че единствената власт, която е способна да изведе страната на спасителен път, може да бъде само властта на Съветите. По-нататъшното затягане на войната само потвърждаваше правилността на този урок, ускоряваше революцията и тласкаше милионните селски и войнишки маси по пътя на *непосредственото сплотяване* около пролетарската революция. Изолирането на есерите и меншевиките стана неоспорим факт. Без нагледните уроци на коалиционния период диктатурата на пролетариата не би била възможна.

Такива са обстоятелствата, които улесниха процеса на прерастването на буржоазната революция в пролетарска революция.

Така се създаде диктатурата на пролетариата в Русия.

4. *Селяните след укрепването на Съветската власт.* Ако по-рано, през първия период на революцията, ставаше въпрос главно за събарянето на царизма, а по-късно, след февруарската революция, ставаше въпрос преди

всичко за излизането от империалистическата война чрез събаряне на буржоазията, то сега, след ликвидирането на гражданската война и заздравяването на Съветската власт, на пръв план изпъкнаха въпросите на стопанското строителство. Да се засили и развие национализираната индустрия, за което да се свърже индустрията със селското стопанство чрез регулираната от държавата търговия; да се замени системата на изземване продоволствените излишъци с продоволствен данък, за да може след това, намалявайки постепенно размерите на последния, да се сведе работата до размяна на индустриалните изделия с продуктите на селското стопанство; да се съживи търговията и развие кооперацията, като в последната се въвлекат милионите селяни — ето как рисуваше Ленин предстоящите задачи на стопанското строителство по пътя на изграждането фундамента на социалистическата икономика.

Казват, че тази задача може да се окаже не по силите на такава селска страна като Русия. Някои скептици казват даже, че тя е просто утопична, неизпълнима, защото селяните са си селяни, те са дребни производители и поради това не могат да бъдат използвани за изграждане фундамента на социалистическото производство.

Но скептиците грешат, защото те не държат сметка за някои обстоятелства, които в дадения случай имат решаващо значение. Да разгледаме главните от тях.

Първо. Не бива да се смесват селяните на Съветския съюз със селяните на Запада. Селяните, които са преминали школата на три революции, които са се борили против царя и буржоазната власт заедно с пролетариата и начело с пролетариата, селяните, които са получили земя и мир от ръцете на пролетарската революция и поради това са станали резерв на пролетариата — тези селяни не могат да не се отличават от селяните, които са се борили през времето на буржоазната революция начело с либералната буржоазия, които са получили земя от ръцете на тази буржоазия и поради това са станали резерв на буржоазията. Едва ли е нужно да се доказва, че съветските селяни, които са свикнали да ценят политическата дружба и политическото сътруд-

ничество с пролетариата и които дължат свободата си на тази дружба и на това сътрудничество — не могат да не са изключително благоприятен материал за икономическо сътрудничество с пролетариата.

Енгелс казваше, че „завладяването на политическата власт от социалистическата партия е вече въпрос на близкото бъдеще“, че „за да я завладее, партията трябва отначало да отиде от града в селото и да стане силна в селото“ (виж „Крестьянский вопрос“ *Энгельса*, издание 1922 г.³⁰). Той писа по това през последното десетилетие на миналото столетие, имайки предвид селяните на Западна Европа. Нужно ли е да се доказва, че руските комунисти, които в течение на трите революции извършиха огромна работа в това отношение, вече успяха да си създадат в село такова влияние и такава опора, за които нашите западни другари не смеят даже и да мечтаят? Как може да се отрича, че това обстоятелство не може да не улесни коренно постигането на икономическо сътрудничество между работническата класа и селяните в Русия?

Скептиците твърдят, че дребните селяни са фактор, несъвместим със социалистическото строителство. Но послушайте какво казва Енгелс за дребните селяни на Запад:

„Ние сме решително на страната на дребния селянин; ние ще правим всичко възможно, за да живее той по сносно, за да му улесним преминаването към кооперацията, в случай че той се реши на това; в случай пък че той не бъде още в състояние да вземе такава решение, ние ще се постареем да му дадем по възможност по-дълго време да си помисли върху това на своето парче земя. Ние ще постъпваме така не само защото смятаме за възможно преминаването на самостоятелно работещия дребен селянин на наша страна, но така също изхождайки от непосредствените партийни интереси. Колкото по-голям бъде броят на селяните, които ние не ще допуснем да изпаднат до пролетарии и които ние ще привлечем на наша страна още като селяни, толкова по-бързо и по-лесно ще се извърши общественото преобразование. Би било безполезно за нас да отлагаме това преобразование до времето, когато капиталистическото производство се развие навсякъде до своите крайни последствия, когато и последният дребен занаятчия, и последният дребен селянин паднат жертва на едрото капиталистическо производство. Материалните жертви, които ще трябва да се понесат в този смисъл за сметка на обществените средства в интереса на селяните,

от гледище на капиталистическата икономика може да се покажат хвърлени на вятъра пари; а между това туй е прекрасно използване на капитала, защото тия жертви ще спестят може би десет пъти по-големи суми от разходите за общественото преобразование в неговата цялост. В този смисъл ние можем следователно да бъдем твърде щедри към селяните“ (виж пак там).

Така казваше Енгелс, като имаше предвид западно-европейските селяни. Но нима не е ясно, че казаното от Енгелс не може никъде да бъде осъществено така лесно и пълно, както в страната на пролетарската диктатура? Нима не е ясно, че само в Съветска Русия могат да бъдат осъществени още сега и напълно и „преминаването на наша страна на самостоятелно работещия дребен селянин“, и необходимите за това „материални жертви“, и нужната за това „щедрост към селяните“, че тези и други подобни мерки в полза на селяните вече се провеждат в Русия? Как може да се отрича, че това обстоятелство от своя страна ще улесни и тласне напред стопанското строителство в Съветската страна?

Второ. Не бива да се смесва селското стопанство на Русия със селското стопанство на Запад. Там развитието на селското стопанство върви по обикновения път на капитализма, в обстановката на дълбока диференциация на селяните, с големи имения и частнокапиталистически латифундии на единия полюс, с пауперизъм, мизерия и наемно робство — на другия. Поради това там разпадането и разложението са напълно естествени. Не е така в Русия. У нас развитието на селското стопанство не може да тръгне по такъв път даже само поради това, че съществуването на съветска власт и национализацията на главните оръдия и средства за производство не допускат такова развитие. В Русия развитието на селското стопанство трябва да тръгне по друг път, по пътя на кооперирането на милионите дребни и средни селяни, по пътя на развитието в село на масовата кооперация, поддържана от държавата с кредит при леки условия. В статиите си върху кооперацията Ленин правилно посочваше, че у нас развитието на селското стопанство ще тръгне по нов път, по пътя на въвличането мнозинството селяни чрез кооперацията в социалистическото строителство, по пътя на постепенното внедряване началата на колектив-

визма в селското стопанство, отначало в областта на продажбата, а след това и в областта на производството на селскостопански продукти.

В това отношение крайно интересни са някои нови явления в селото във връзка с работата на селскостопанската кооперация. Известно е, че в Съюза на селските кооперации³¹ възникнаха нови големи организации по отрасли на селското стопанство — за лен, картофи, масло и пр., които имат голямо бъдеще. От тях например Централата за лен обединява цяла мрежа производителни сдружения на селяни-ленопроизводители. Централата за лен доставя на селяните семена и производствени оръдия, а след това закупва от същите селяни цялото производство на лена и го продава в голямо количество на пазара; осигурява участието на селяните в печалбите и по такъв начин чрез Съюза на селските кооперации свързва селското стопанство с държавната индустрия. Как да се нарече такава форма на организация на производството? Това е според мене домашна система на едрото държавно-социалистическо производство в областта на селското стопанство. Аз говоря тук за домашната система на държавно-социалистическото производство по аналогия с домашната система на капитализма в областта например на текстилното производство, където кустарите, като получаваха сурови материали и оръдия от капиталиста и му предаваха цялата си продукция, фактически бяха полунаемни работници, работещи в къщи. Това е един от многото показатели по какъв път ще тръгне у нас развитието на селското стопанство. Аз вече и не говоря тук за други такива показатели в останалите отрасли на селското стопанство.

Едва ли е нужно да се доказва, че грамадното мнозинство от селяните ще тръгнат на драго сърце по този нов път на развитие, отхвърляйки решително пътя на частнокапиталистическите латифундии и наемното робство, пътя на мизерията и разорението.

Ето какво казва Ленин за пътищата на развитието на нашето селско стопанство:

„Всички главни средства на производството във владение на държавата, държавната власт в ръцете на пролетариата, съюз на тоя

пролетариат с многомилionenното дребно и най-дребно селячество, осигуряване ръководството на пролетариата по отношение на селяните и т. н. — нима това не е всичко, което е нужно, щото от кооперацията, единствено само от кооперацията, която по-рано третирахме като търгашеска и която от известна страна имаме право и сега, при непа, да третираме по същия начин, нима това не е всичко, което е необходимо за построяването на пълно социалистическо общество? Това още не е построяване на социалистическото общество, но това е всичко необходимо и достатъчно за това построяване“ (виж т. XXVII, стр. 392).

Говорейки по-нататък за необходимостта от финансова и друга поддръжка на кооперацията като „нов принцип за организиране на населението“ и нов „обществен строй“ при пролетарската диктатура, Ленин продължава:

„Всеки обществен строй възниква само при финансовата поддръжка на определена класа. Няма защо да напомняме за онези стотици и стотици милиони рубли, които е струвало раждането на „свободния“ капитализъм. Сега ние трябва да съзнаем и приложим на практика, че в настояще време общественият строй, който ние трябва да поддържаме повече, отколкото е прието, е строй кооперативен. Но трябва да го поддържаме в истинския смисъл на тази дума, т. е. под такава поддръжка е недостатъчно да разбираме поддръжката на всеки кооперативен оборот — под такава поддръжка трябва да разбираме поддръжката на такъв кооперативен оборот, в който *наистина участвуват действителните маси от населението*“ (виж пак там, стр. 393).

Какво говорят всички тези обстоятелства?

Те говорят, че скептиците нямат право.

Те говорят, че право има ленинизмът, който разглежда трудещите се селски маси като резерв на пролетариата.

Те говорят, че намиращият се на власт пролетариат може и трябва да използва този резерв, за да спои индустрията със селското стопанство, да повдигне социалистическото строителство и да постави под пролетарската диктатура онзи необходим фундамент, без който е невъзможно преминаването към социалистическата икономика.

VI

НАЦИОНАЛНИЯТ ВЪПРОС

От тази тема вземам два главни въпроса:

а) постановката на въпроса;

б) освободителното движение на потиснатите народи и пролетарската революция.

1. *Постановката на въпроса.* През последните две десетилетия националният въпрос претърпя редица крайно сериозни изменения. Националният въпрос през периода на II Интернационал и националният въпрос през периода на ленинизма далече не са едно и също нещо. Те дълбоко се различават помежду си не само по обем, но и по вътрешния си характер.

По-рано националният въпрос се затваряше обикновено в тесен кръг въпроси, които засягаха главно „културните“ националности. Ирландци, унгарци, поляци, финландци, сърби и някои други националности в Европа — такъв беше кръгът на непълноправните народи, от чиято съдба се интересуваха дейците на II Интернационал. Десетки и стотици милиони азиатски и африкански народи, които търпят национално потисничество в най-груба и най-жестока форма, обикновено си оставаха вън от полето на зрението. Не се решаваха да поставят на една и съща дъска белите и черните, „културните“ и „некултурните“. Две-три празни и киселосладки резолюции, в които старателно се заобикаля въпросът за освобождението на колониите — това е всичко, с което можеха да се похвалят дейците на II Интернационал. Сега тази двойственост и половинчатост по националния въпрос трябва да се счита ликвидирани. Ленинизмът разкри това крещящо несъответствие, разруши стената между белите и черните, между европейците и азиатците, между „културните“ и „некултурните“ роби на империализма и по такъв начин свърза националния въпрос с въпроса за колониите. С това националният въпрос беше превърнат от частен и вътрешнодържавен въпрос в общ и международен въпрос, в световен въпрос за освобождението на потиснатите народи в зависимите страни и колониите от игото на империализма.

По-рано принципът за самоопределението на нациите се тълкуваше обикновено неправилно, като се стесняваше често до правото на нациите на автономия. Някои лидери на II Интернационал стигнаха даже дотам, че правото на самоопределение превърнаха в право на културна авто-

номия, т. е. в право на потиснатите нации да имат свои културни учреждения, оставяйки цялата политическа власт в ръцете на господстващата нация. Това обстоятелство водеше към туй, че идеята за самоопределение от оръдие за борба против анексиите рискуваше да се превърне в оръдие за оправдаване на анексиите. Сега тази бърканица трябва да се смята за преодоляна. Ленинизмът разшири понятието самоопределение, като го изтълкува като право на потиснатите народи в зависимите страни и колониите за пълно отделяне, като право на нациите за самостоятелно държавно съществуване. С това бе изключена възможността да се оправдават анексиите чрез тълкуване правото на самоопределение като право на автономия. А самият принцип на самоопределението беше превърнат, по такъв начин, от оръдие за заблуждаване на масите, какъвто той без съмнение беше в ръцете на социалшовинистите през време на империалистическата война, в оръдие за разобличаване на всевъзможните империалистически възделения и шовинистически машинации, в оръдие за политическо просвещаване на масите в духа на интернационализма.

По-рано въпросът за потиснатите нации се разглеждаше обикновено като чисто правов въпрос. Тържествено провъзгласяване на „национално равноправие“, безбройни декларации за „равенство на нациите“ — ето с какво се занимаваха партиите на II Интернационал, които замазваха факта, че „равенството на нациите“ при империализма, когато една група нации (малцинството) живее от експлоатацията на друга група нации, е гавра с потиснатите народи. Сега това буржоазно правово гледище по националния въпрос трябва да се смята за разобличено. Ленинизмът смъкна националния въпрос от висотите на многообещаващите декларации на земята, като заяви, че декларациите за „равенство на нациите“, които не се подкрепят с непосредствена поддръжка на освободителната борба на потиснатите народи от страна на пролетарските партии, са празни и фалшиви декларации. По този начин въпросът за потиснатите нации стана въпрос за поддръжка, за помощ, за действителна и постоянна помощ на потиснатите нации в борбата им против империализма, за истинско

равенство на нациите, за тяхното самостоятелно държавно съществуване.

По-рано националният въпрос се разглеждаше реформистически, като отделен самостоятелен въпрос, без връзка с общия въпрос за властта на капитала, за събарянето на империализма, за пролетарската революция. Мълчаливо се приемаше, че победата на пролетариата в Европа е възможна без непосредствен съюз с освободителното движение в колониите, че разрешението на национално-колониалния въпрос може да се постигне мълчешката, „от само себе си“, въвн от широкия път на пролетарската революция, без революционна борба против империализма. Сега това антиреволюционно гледище трябва да се смята за разобличено. Ленинизмът доказва, а империалистическата война и революцията в Русия потвърдиха, че националният въпрос може да бъде разрешен само във връзка и на почвата на пролетарската революция, че пътят за победата на революцията на Запад минава през революционния съюз с освободителното движение на колониите и зависимите страни против империализма. Националният въпрос е част от общия въпрос за пролетарската революция, част от въпроса за диктатурата на пролетариата.

Въпросът се поставя така: *изчерпани ли са вече* революционните възможности, които съществуват в недрата на революционно-освободителното движение на потиснатите страни, или не, и ако не са изчерпани — има ли надежда, основание да се използват тези възможности за пролетарската революция, да се превърнат зависимите и колониалните страни от резерв на империалистическата буржоазия в резерв на революционния пролетариат, в съюзник на последния?

На този въпрос ленинизмът отговаря положително, т. е. в смисъл че в недрата на националноосвободителното движение на потиснатите страни има революционни способности и че тия способности могат да се използват за събарянето на общия враг, за събарянето на империализма. В това отношение механиката на развитието на империализма, империалистическата война и револю-

цията в Русия напълно потвърждават изводите на ленинизма.

Оттук произтича и необходимостта от поддръжка, от решителна и активна поддръжка на националноосвободителното движение на потиснатите и зависимите народи от страна на пролетариата на „държавните“ нации.

Това не значи, разбира се, че пролетариатът трябва да поддържа *всяко* национално движение, всякъде и всякога, във всички отделни конкретни случаи. Думата е за поддържане на такива национални движения, които водят към отслабването и събарянето на империализма, а не към неговото укрепване и запазване. Има случаи, когато националните движения на отделни потиснати страни се сблъскват с интересите на пролетарското движение. Само по себе си се разбира, че в такива случаи не може и дума да става за поддържане. Въпросът за правата на нациите не е изолиран и самостоятелен въпрос, а е част от общия въпрос на пролетарската революция, подчинена на цялото и изискваща разглеждане от гледище на цялото. През четиридесетте години на миналия век Маркс беше за националното движение на поляците и унгарците, против националното движение на чехите и южните славяни. Защо? Защото чехите и южните славяни бяха тогава „реакционни народи“, „руски предни постове“ в Европа, предни постове на абсолютизма, докато поляците и унгарците бяха „революционни народи“, които се бореха против абсолютизма. Защото подкрепянето на националното движение на чехите и южните славяни означаваше тогава косвена подкрепа на царизма, най-опасния враг на революционното движение в Европа

„Отделните искания на демокрацията — казва Ленин, — в това число и самоопределението, не са абсолюти, а *частица* от общодемократическото (сега: общосоциалистическото) *световно* движение. Възможно е при отделни конкретни случаи частицата да противоречи на общото, тогава тя трябва да се отхвърли“ (виж т. XIX, стр. 257—258).

Така стои работата с въпроса за отделните национални движения, за възможния реакционен характер на тези движения, ако, разбира се, ги разглеждаме не от формално гледище, не от гледището на абстрактните

права, а конкретно, от гледище на интересите на революционното движение.

Същото трябва да се каже и за революционния характер на националните движения изобщо. Несъмнената революционност на националните движения в грамадното число случаи е толкова относителна и своеобразна, колкото е относителна и своеобразна възможната реакционност на някои отделни национални движения. Революционният характер на националното движение в обстановката на империалистическото потисничество съвсем не предполага непременно наличност на пролетарски елементи в движението, наличност на революционна или републиканска програма на движението, наличност на демократическа основа на движението. Борбата на авганистанския емир за независимост на Авганистан е обективно *революционна* борба, въпреки монархическите възгледи на емира и на неговите привърженици, защото ослабва, разлага, подкопава империализма, докато борбата на такива „отчаяни“ демократи и „социалисти“, „революционери“ и републиканци, като например Керенски и Церетели, Ренодел и Шайдеман, Чернов и Дан, Хендерсън и Клайнс, през време на империалистическата война беше *реакционна борба*, защото имаше за резултат разкрасяването, укрепването победата на империализма. Борбата на египетските търговци и буржоазни интелегенти за независимост на Египет по същите причини е обективно *революционна* борба, въпреки буржоазния произход и буржоазното звание на лидерите на египетското национално движение, въпреки че те са против социализма, докато борбата на английското работническо правителство за запазване зависимото положение на Египет по същите причини е борба *реакционна*, въпреки пролетарския произход и пролетарското звание на членовете на това правителство, въпреки че те са „за“ социализма. Да не говоря вече за националното движение в други, по-големи колониални и зависими страни като Индия и Китай, всяка крачка на които към освобождение, даже ако тя нарушава изискванията на формалната демокрация, е удар с парен чук върху империализма, т. е. крачка несъмнено *революционна*.

Ленин е прав, като казва, че националното движение на потиснатите страни трябва да се преценява не от гледище на формалната демокрация, а от гледище на фактическите резултати в общия баланс на борбата против империализма, т. е. „не изолирано, а в световен мащаб“ (виж т. XIX, стр. 257).

2. *Освободителното движение на потиснатите народи и пролетарската революция.* При разрешаването на националния въпрос ленинизмът излиза от следните положения:

а) светът е разделен на два лагера: лагер на шепи цивилизовани нации, които притежават финансов капитал и експлоатират грамадното мнозинство от населението на земното кълбо, и лагер на потиснатите и експлоатираните народи на колониите и зависимите страни, които съставляват това мнозинство;

б) колониите и зависимите страни, потискани и експлоатирани от финансовия капитал, са грамадният резерв и най-сериозният източник на сили за империализма;

в) революционната борба на потиснатите народи от зависимите и колониалните страни против империализма е единственият път за тяхното освобождение от гнета и експлоатацията;

г) най-важните колониални и зависими страни вече са тръгнали по пътя на националноосвободителното движение, което не може да не доведе до криза на световния капитализъм;

д) интересите на пролетарското движение в развитите страни и на националноосвободителното движение в колониите изискват съединението на тези два вида революционно движение в общ фронт против общия враг, против империализма;

е) победата на работническата класа в развитите страни и освобождението на потиснатите народи от игото на империализма са невъзможни без създаването и укрепването на общ революционен фронт;

ж) образуването на общ революционен фронт е невъзможно без непосредствената и решителна подкрепа на освободителното движение на потиснатите народи от страна на пролетариата на потискащите нации против

„отечествения“ империализъм, защото „не може да бъде свободен народ, който потиска други народи“ (Енгелс);

з) тази подкрепа означава отстояване, защита, осъществяване на лозунга — право на нациите на отделяне, на самостоятелно държавно съществуване;

и) без провеждането на този лозунг е невъзможно да се постигне обединение и сътрудничество на нациите в едно единно световно стопанство, което съставлява материалната база за победата на световния социализъм;

к) това обединение може да бъде само доброволно, възникнало върху почвата на взаимното доверие и на братските взаимни отношения между народите.

Оттук следва, че в националния въпрос се различават две страни, две тенденции: тенденция към политическо освобождение от империалистическите вериги и към образуване на самостоятелна национална държава, която тенденция възниква върху почвата на империалистическия гнет и колониалната експлоатация, и тенденция към стопанско сближаване на нациите, която възниква във връзка с образуването на световния пазар и световното стопанство.

„Развиващият се капитализъм — казва Ленин — познава две исторически тенденции в националния въпрос. Първата: пробуждане на националния живот и националните движения, борба против всяко национално потисничество, създаване на национални държави. Втората: развитие и засилване на най-различни сношения между нациите, разрушаване на националните прегради, създаване на интернационалното единство на капитала, на икономическия живот изобщо, на политиката, науката и т. н.

Двете тенденции са световен закон на капитализма. Първата преобладава в началото на неговото развитие, втората характеризира зрелия и отиващ към своето превръщане в социалистическо общество капитализъм“ (виж т. XVII, стр. 139—140).

За империализма тези две тенденции са непримирими противоречия, защото империализмът не може да живее без експлоатация и насилствено държане на колониите в рамките на „единното цяло“, защото империализмът може да сближава нациите само чрез анексии и колониални заграбвания, без които изобщо той е немислим.

За комунизма, напротив, тези тенденции са само две страни на едно и също дело, на освободителното дело на потиснатите народи под игото на империализма, за-

щото комунизмът знае, че обединението на народите в единно световно стопанство е възможно само върху началата на взаимното доверие и доброволното споразумение, че пътят за образуването на доброволно обединение на народите минава чрез отделянето на колониите от „единното“ империалистическо „цяло“, чрез тяхното превръщане в самостоятелни държави.

Оттук необходимостта от упорита, непрекъснатата, решителна борба против великодържавния шовинизъм на „социалистите“ от господстващите нации (Англия, Франция, Америка, Италия, Япония и др.), които не желаят да се борят против своите империалистически правителства, не желаят да подкрепят борбата на угнетените народи в „техните“ колонии за освобождаване от потисничеството, за държавно отделяне.

Без такава борба е немислимо възпитаването на работническата класа на господстващите нации в духа на истинския интернационализъм, в духа на сближаване с трудещите се маси в зависимите страни и колониите, в духа на действителната подготовка на пролетарската революция. Революцията в Русия не би победила, и Колчак и Деникин нямаше да бъдат разбити, ако руският пролетариат не се ползуваше със съчувствието и подкрепата на потиснатите народи на бившата Руска империя. Но за да спечели съчувствието и подкрепата на тези народи, той трябваше преди всичко да счупи веригите на руския империализъм и да освободи тези народи от националното потисничество.

Без това би било невъзможно да се заздравят Съветската власт, да се насади истински интернационализъм и да се създаде оная забележителна организация на сътрудничество между народите, която се нарича Съюз на съветските социалистически републики и която е жив първообраз на бъдещото обединение на народите в единно световно стопанство.

Оттук произтича необходимостта да се води борба против националната затвореност, ограниченост, обособеност на социалистите от потиснатите страни, които не желаят да се издигнат по-високо от своята национална камбанария и не разбират значението на връзката между

освободителното движение в своята страна и пролетарското движение в господстващите страни.

Без такава борба е немислимо да се отстои самостоятелната политика на пролетариата от потиснатите нации и неговата класова солидарност с пролетариата на господстващите страни в борбата за събаряне на общия враг, в борбата за събаряне на империализма.

Без такава борба интернационализмът би бил невъзможен.

Такъв е пътят за възпитанието на трудещите се маси от господстващите и потиснатите нации в духа на революционния интернационализъм.

Ето какво казва Ленин за тази двустранна работа на комунизма по възпитаването на работниците в духа на интернационализма:

„Може ли това възпитание . . . да бъде *конкретно еднакво* за големите и потискащи нации и за малките угнетявани нации? за анексиращите нации и анексирваните нации?

Очевидно, не. Пътят към една и съща цел: към пълното равноправие, към най-тясното сближаване и по-нататъшно *сливане на всички* нации върви тук очевидно по различни конкретни пътища — също както например пътят към точката, която се намира в средата на дадена страница, от единия край на страницата върви наляво, а от противоположния край на страницата — надясно. Ако някой социалдемократ от великата, угнетяваща, анексираща нация, изповядвайки изобщо сливане на нациите, забрави макар за минута, че „неговият“ Николай II, „неговият“ Вилхелм Георг, Поганкаре и пр. *също са за сливане* с малките нации (чрез анексии) — Николай II е за „сливане“ с Галиция, Вилхелм II — за „сливане“ с Белгия и пр., — то такъв социалдемократ ще се окаже смешен доктринер в теорията и помощник на империализма на практика.

Центърът на тежестта на интернационалното възпитание на работниците от потискащите страни непременно трябва да бъде в пропагандирането и защитата на свободата за отделяне на потиснатите страни. Без това *няма* интернационализъм. Ние сме в правото си и сме длъжни да третираме всеки социалдемократ от потискаща нация, който *не* води такава пропаганда, като империалист и мерзавец. Това е безусловно искане, макар *случаят* на отделяне да е възможен и „осъществим“ преди социализма само в един от 1,000 случая . . .

Напротив, социалдемократът от малката нация трябва да постави центъра на тежестта на своята агитация върху *втората* дума от нашата обща формула — „доброволно *съединение*“ на нациите. Той може, без да нарушава своите задължения като интернационалист, да бъде *и* за политическата независимост на своята нация, *и* за нейното включване в съседната държава X, Y, Z и пр. Но във всички

случаи той трябва да се бори *против* дребнавата национална ограниченост, затвореност, обособеност и да държи сметка за цялото и всеобщото, за подчиняване интересите на частното на интересите на общото.

Хората, които не вникват във въпроса, намират, че е „противоречиво“ социалдемократите от потискащите нации да искат „свобода на *отделяне*“, а социалдемократите от угнетените нации — „свобода на *съединение*“. Но малко размисление показва, че *друг* път към интернационализма и сливането на нациите, друг път към тази цел *от даденото* положение няма и не може да има“ (виж т. XIX, стр. 261—262).

VII

СТРАТЕГИЯ И ТАКТИКА

От тази тема аз вземам шест въпроса:

- а) стратегията и тактиката като наука за ръководене класовата борба на пролетариата;
- б) етапи на революцията и стратегията;
- в) приливи и отливи на движението и тактиката;
- г) стратегическо ръководство;
- д) тактическо ръководство;
- е) реформизъм и революционизъм.

1. *Стратегията и тактиката като наука за ръководене класовата борба на пролетариата.* Периодът, през който господствуваше II Интернационал, беше предимно период на формиране и обучение на пролетарските политически армии в обстановка на повече или по-малко мирно развитие. Това беше период на парламентаризма като главна форма на класовата борба. Въпросите за големите класови сблъсквания, за подготовката на пролетариата към революционни схватки, за пътищата за завоюване пролетарската диктатура не стояха тогава, както се виждаше, на дневен ред. Задачата се свеждаше към това — да се използват всички пътища на легалното развитие за формиране и обучение на пролетарските армии, да се използва парламентаризмът съобразно с условията, при които пролетариатът си оставаше и, както изглеждаше, трябваше да си остане в положението на опозиция. Едва ли е нужно да се доказва, че в такъв период и при такова разбиране задачите на пролетариата не можеше да има нито цялостна стратегия, нито разработена тактика.

Имаше откъслечи, отделни мисли по тактиката и стратегията, но тактика и стратегия нямаше.

Смъртният грях на II Интернационал не е в това, че той провеждаше на времето си тактиката на използване парламентарните форми на борба, а в това, че той надценяваше значението на тези форми, като ги смяташе едва ли не за единствени, а когато настъпи периодът на откритите революционни схватки и въпросът за извънпарламентарните форми на борба изпъкна на първо място, партиите на II Интернационал се отвърнаха от новите задачи, не ги възприеха.

Едва през следващия период, периода на откритите акции на пролетариата, периода на пролетарската революция, когато въпросът за събарянето на буржоазията стана въпрос на непосредствената практика, когато въпросът за резервите на пролетариата (стратегията) стана един от най-животрептящите въпроси, когато всички форми на борба и организация — и парламентарните, и извънпарламентарните (тактиката) — се очертаха напълно, едва през този период можеха да се създадат цялостна стратегия и разработена тактика на пролетарската борба. Именно през този период Ленин измъкна на бял свят гениалните мисли на Маркс и Енгелс върху тактиката и стратегията, които бяха погребани от опортюнистите на II Интернационал. Но Ленин не се задоволи само с възстановяването на отделните тактически положения на Маркс и Енгелс. Той ги разви по-нататък и ги допълни с нови мисли и положения, като обедини всичко това в система от правила и ръководни начала по ръководството на класовата борба на пролетариата. Такива брошури на Ленин, като „Какво да се прави?“, „Двете тактики“, „Империализмът“, „Държавата и революцията“, „Пролетарската революция и ренегатът Кауцки“, „Детската болест“, ще влязат, без съмнение, като най-ценен принос в общата съкровищница на марксизма, в неговия революционен арсенал. Стратегията и тактиката на ленинизма е наука за ръководене революционната борба на пролетариата.

2. *Етапи на революцията и стратегията.* Стратегията е определяне посоката на главния удар на пролетариата съобразно с дадения етап на революцията, изра-

ботване на съответен план за разположение на революционните сили (главните и второстепенните резерви), борба за провеждане на този план през цялото продължение на дадения етап на революцията.

Нашата революция преживя вече два етапа и навлезе след Октомврийския преврат в трети етап. Съобразно с това се изменяше и стратегията.

Първи етап. От 1903 г. до февруари 1917 г. Целта беше да се свали царизмът; да се ликвидират напълно средновековните остатъци. Главната сила на революцията е пролетариатът. Най-близкият резерв са селяните. Посока на главния удар: изолиране на либерално-монархическата буржоазия, която се старее да овладее селяните и да ликвидира революцията чрез *съглашение* с царизма. План за разположение на силите: съюз на работническата класа със селяните. „Пролетариатът трябва да доведе докрай демократическия преврат, присъединявайки към себе си селската маса, за да смаже със сила съпротивата на самодържавието и парализира неустойчивостта на буржоазията“ (виж *Ленин*, т. VIII, стр. 96).

Втори етап. От март 1917 г. до октомври 1917 г. Целта е да се свали империализмът в Русия и да се излезе от империалистическата война. Главната сила на революцията е пролетариатът. Най-близкият резерв са бедните селяни. Пролетариатът от съседните страни като вероятен резерв. Затегналата се война и кризата на империализма като благоприятен момент. Посока на главния удар: изолиране на дребнобуржоазната демокрация (меншевиките, есерите), която се стреми да овладее трудещите се селски маси и завърши революцията чрез *съглашение* с империализма. План за разположение на силите: съюз на пролетариата с бедните селяни. „Пролетариатът трябва да извърши социалистическия преврат, присъединявайки към себе си полупролетарските елементи на населението, за да сломи със сила съпротивата на буржоазията и парализира неустойчивостта на селяните и на дребната буржоазия“ (виж пак там).

Трети етап. Той се започва след Октомврийския преврат. Целта е да се заздрави пролетарската диктатура в една страна и да се използва тя като опорен пункт

за събаряне на империализма във всички страни. Революцията излиза въвн от рамките на една страна — започнала е епохата на световната революция. Главни сили на революцията: диктатурата на пролетариата в една страна, революционното движение на пролетариата във всички страни. Главни резерви: полупролетарските и дребните селски маси в развитите страни, освободителното движение в колониите и зависимите страни. Посока на главния удар: изолиране на дребнобуржоазната демокрация, изолиране партиите на II Интернационал, които представляват главната опора на политиката на *споразумение* с империализма. План за разположение на силите: съюз на пролетарската революция с освободителното движение на колониите и зависимите страни.

Стратегията има работа с главните сили на революцията и с техните резерви. Тя се изменя във връзка с преминаването на революцията от един етап в друг, като в основата си остава без изменения през целия период на дадения етап.

3. *Приливи и отливи на движението и тактиката.* Тактиката е определяне линията на поведението на пролетариата за един сравнително кратък период на прилив или отлив на движението, на подем или упадък на революцията, борба за провеждане на тази линия чрез заменяване старите форми на борба и организация с нови, старите лозунги с нови, чрез съчетание на тези форми и т. н. Ако стратегията има за цел да се спечели войната например против царизма или буржоазията, да се доведе докрай борбата против царизма или буржоазията, то тактиката си поставя по-маловажни цели, защото тя се стреми да спечели не войната изобщо, а едни или други сражения, едни или други битки, да проведе успешно едни или други кампании, едни или други акции, съответстващи на конкретната обстановка през периода на дадения подем или упадък на революцията. Тактиката е част от стратегията, подчинена е на последната и служи на нея.

Тактиката се изменя в зависимост от приливите и отливите. Докато в първия етап на революцията (1903—1917, февруари) стратегическият план си оставаше без изменение, тактиката през това време беше изменявана няколко пъти.

През периода 1903—1905 г. тактиката на партията беше настъпателна, защото имаше прилив на революцията, движението вървеше нагоре и тактиката трябваше да изхожда от този факт. Съответно с това и формите на борбата бяха революционни, отговарящи на изискванията на революционния прилив. Местни политически стачки, политически демонстрации, обща политическа стачка, бойкот на Думата, въстание, революционни боеви лозунги — такива са сменящите се една с друга форми на борба през този период. Във връзка с формите на борбата се измениха тогава и организационните форми. Фабрично-заводски комитети, селски революционни комитети, стачни комитети, съвети на работническите депутати, повече или по-малко легална работническа партия — такива са организационните форми през този период.

През периода 1907—1912 г. партията бе принудена да премине към тактиката на отстъпление, защото тогава имахме упадък на революционното движение, отлив на революцията, и тактиката не можеше да не държи сметка за този факт. В съответствие с това се измениха и формите на борба, а така също и организационните форми. Вместо бойкот на Думата — участие в Думата, вместо открити революционни акции въвн от Думата — речи в Думата и работа в Думата, вместо общи политически стачки — частични икономически стачки или просто затишие. Ясно е, че през този период партията трябваше да мине в нелегалност, а масовите революционни организации бяха заменени с културно-просветни, кооперативни, осигурителни и други допускани от закона организации.

Същото трябва да се каже за втория и третия етап на революцията, в течение на които тактиката се менеше десетки пъти, докато стратегическите планове си оставаха без изменение.

Тактиката се занимава с формите на борба и с формите на организация на пролетариата, с тяхното сменяване, с тяхното съчетаване. На определен етап на революцията тактиката може да се изменя няколко пъти в зависимост от приливите или отливите, от подема или упадъка на революцията.

4. *Стратегическо ръководство.* Резервите на революцията биват :

преки : а) селяните и изобщо преходните слоеве в дадената страна ; б) пролетариатът от съседните страни ; в) революционното движение в колониите и зависимите страни ; г) завоеванията и придобивките на пролетарската диктатура, част от които пролетариатът може временно да пожертвува, като запази обаче за себе си надмощие в силите, за да може да се избави от силния противник и спечели време, за да се съвземе, и

косвени : а) противоречията и конфликтите между непролетарските класи в дадената страна, които могат да бъдат използвани от пролетариата за отслабване на противника и за усилване на своите резерви ; б) противоречията, конфликтите и войните (например империалистическата война) между враждебните на пролетарската държава буржоазни държави, които могат да бъдат използвани от пролетариата при неговото настъпление или при маневриране, когато е принуден да отстъпва.

Върху първия вид резерви не си струва да се разпростираме, тъй като тяхното значение е ясно за всеки и за всички. Що се отнася до втория вид резерви, чието значение не всякога е ясно, трябва да кажа, че понякога те имат първостепенно значение за хода на революцията. Едва ли може да се отрича например грамадното значение на конфликта между дребнобуржоазната демокрация (есерите) и либерално-монархическата буржоазия (кадетите) през време на първата революция и след нея, който, без съмнение, допринесе за освобождението на селяните от влиянието на буржоазията. Още по-малко основание има да се отрича колосалното значение на смъртната война между главните империалистически групи по време на Октомврийския преврат, когато империалистите, заети с войната помежду си, нямаха възможност да съсредоточат сили против младата Съветска власт, а пролетариатът тъкмо поради това получи възможност да се заеме както трябва с организирането на своите сили, с укрепването на своята власт и да подготви разгромяването на Колчак и Деникин. Трябва да се предполага, че сега, когато противоречията между империалистическите групи се задъл-

бочават все повече и когато новата война между тях става неизбежна, резервите от такъв род ще имат за пролетариата все по-сериозно значение.

Задачата на стратегическото ръководство е да използва правилно всички тези резерви за постигане главната цел на революцията в даден етап на нейното развитие.

В какво се състои правилното използване на резервите?

В изпълнението на някои необходими условия, за главни от които трябва да се смятат следните:

Първо. Съсредоточаване главните сили на революцията в решителния момент на най-уязвимия за противника пункт, когато революцията е вече назряла, когато настъплението върви с пълна пара, когато въстанието чука на вратата и когато притеглянето на резервите към авангарда е решаващо условие за успеха. Като пример, който демонстрира подобно използване на резервите, може да се смята стратегията на партията през периода април—октомври 1917 г. Несъмнено е, че най-уязвимият пункт на противника през този период беше войната. Несъмнено е, че именно по този въпрос, като основен, партията събра около пролетарския авангард най-широки маси от населението. През този период стратегията на партията се свеждаше към следното: учейки авангарда на улични акции чрез манифестации и демонстрации, да приближава в същото време резервите към авангарда чрез Съветите в тила и войнишките комитети на фронта. Изходът на революцията показва, че използването на резервите беше правилно.

Ето какво казва Ленин за това условие по стратегическото използване силите на революцията, перефразирайки известните положения на Маркс и Енгелс за въстанието:

1) *„Никога да не се играе на въстание, но пристъпвайки към въстание, да се помни твърдо, че трябва да се върви докрай.*

2) *Необходимо е да се добие голямо надмощие на силите на решаващото място в решителния момент, защото иначе неприятелят, който има по-добра подготовка и организация, ще унищожи въстаниците.*

3) *Веднаж въстанието започнато, трябва да се действа с най-голяма решителност и непременно, безусловно да се минава в настъпление. „Отбраната е смърт за въоръженото въстание“.*

4) Трябва да се стараем да изненадаме неприятеля, да издебнем момента, докато неговите войски са разпръснати.

5) Трябва *всекидневно* да се постигат макар и малки успехи (може да се каже: ежечасно, ако става дума за отделен град), поддържайки на всяка цена „*моралното надмощие*“ (виж т. XXI, стр. 319—320).

Второ. Избор на момента за решителния удар, момента за започване на въстанието, който предполага, че кризата е стигнала до кулминационната си точка и че са вече налице: готовност на авангарда да се бие докрай, готовност на резерва да подкрепи авангарда и максимално смущение в редовете на противника.

„Решителното сражение — казва Ленин — може да се смята напълно узряло, *ако* „(1) всички враждебни нам класови сили са се достатъчно обзъркали, достатъчно са се били едни други, достатъчно са се обезсилили в една не по силите им борба“, *ако* „(2) всички колебаещи се, клатушкащи се, неустойчиви, междинни елементи . . . т. е. дребната буржоазия, дребнобуржоазната демокрация, за разлика от буржоазията — са се достатъчно компрометирали пред народа, са се достатъчно опозорили със своето практическо банкрутиране“; *ако* „(3) в средата на пролетариата е започнало и могъщо се надига масово настроение за подкрепа на най-решителните, беззаветно смелите, революционните действия против буржоазията. Ето тогава револуцията е узряла, тогава нашата победа, ако сме пресметнали вярно всички отбелязани по-горе . . . условия и сме избрали точно момента, нашата победа е осигурена“ (виж т. XXV, стр. 229).

Като образец на такава стратегия може да се смята провеждането на Октомврийското въстание.

Нарушаването на това условие води към опасна грешка, наричана „изгубване на темпа“, когато партията изостава от хода на движението или избързва далече напред, като създава опасност от провал. Като пример за такова „изгубване на темпа“, като пример как не бива да се определя моментът на въстанието трябва да се смята опитът на част от другарите да започнат въстанието с арестуването на Демократическото съвещание през септември 1917 г., когато в Съветите още се чувствуваше колебание, фронтът още се намираще на кръстопът и резервите още не бяха притеглени към авангарда.

Трето. Неотклонно провеждане на вече възприетия курс през всички и всякакви затруднения и усложнения

по пътя към целта, което е необходимо, за да не губи авангардът от своя поглед главната цел на борбата, а масите да не се отклоняват от пътя, като отиват към тая цел и се стремят да се сплотяват около авангарда. Нарушаването на това условие води към грамадна грешка, добре известна на моряците под името „изгубване на курса“. Като пример на такова „изгубване на курса“ трябва да се смята погрешното поведение на нашата партия непосредствено след Демократическото съвещание, когато тя взе решение да участвува в Предпарламента. Партията като че ли забрави в оня момент, че Предпарламентът е опит на буржоазията да преведе страната от пътя на Съветите на пътя на буржоазния парламентаризъм, че участието на партията в такова учреждение може да обърка всичките карти и да дезориентира работниците и селяните, които водеха революционна борба под лозунга: „Цялата власт на Съветите“. Тази грешка беше поправена с излизането на болшевиките от Предпарламента.

Четвърто. Маневриране с резервите, с оглед на правилно отстъпление, когато врагът е силен, когато отстъплението е неизбежно, когато да се приеме боят, налаган от неприятеля, е очевидно неизгодно, когато отстъплението при даденото съотношение на силите е единственото средство, за да се изведе авангардът изпод удара и да запази резервите си.

„Революционните партии — казва Ленин — трябва да се доучват. Те се учеха да настъпват. Сега трябва да разберат, че е необходимо тази наука да се допълни с науката как по-правилно да отстъпват. Трябва да разберат — и революционната класа се учи да разбира от своя собствен горчив спит, — че те не могат да победят, ако не се научат правилно да настъпват и правилно да отстъпват“ (виж т. XXV, стр. 177).

Целта на такава стратегия е: да се спечели време, да се разложи противникът и да се съберат сили за минаване след това в настъпление.

Като образец на такава стратегия може да се смята сключването на Брест-Литовския мир, който даде на партията възможност да спечели време, да използва сблъскванията в лагера на империализма, да разложи силите

на противника, да запази селяните на своя страна и да събере сили, за да подготви настъплението против Колчак и Деникин.

„Сключвайки сепаративен мир — казваше тогава Ленин — ние се освобождаваме до най-голяма, възможна за дадения момент степен от двете враждуващи империалистически групи, като използваме враждата и войната между тях — която ги затруднява да сключат сделка против нас, — използваме, като за известен период си развързваме ръцете, за да продължим и закрепим социалистическата революция“ (виж т. XXII, стр. 198).

„Сега даже и последният глупак“ вижда — казваше Ленин три години след Брест-Литовския мир, — „че „Брест-Литовският мир“ бе отстъпка, която засили нас, а разкъса силите на международния империализъм“ (виж т. XXVII, стр. 7).

Такива са главните условия, които осигуряват правилно стратегическо ръководство.

5. *Тактическо ръководство.* Тактическото ръководство е част от стратегическото ръководство, подчинено на задачите и изискванията на последното. Задачата на тактическото ръководство е да овладее всички форми на борба и организация на пролетариата и да осигури правилното им използване, за да може при даденото съотношение на силите да се постигнат максимални резултати, необходими за подготовката на стратегическия успех.

В какво се състои правилното използване формите на пролетарската борба и организация?

В изпълнението на някои необходими условия, от които главни трябва да се считат следните:

Първо. Издигането на първо място ония именно форми на борба и организация, които, отговаряйки най-много на условията на дадения прилив или отлив на движението, са в състояние да улеснят и осигурят довеждането на масите на революционните позиции, довеждането на милионните маси на фронта на революцията и разпределянето им по фронта на революцията.

Въпросът не се касае до това, щото авангардът да създава невъзможността да се запазят старите порядки и неизбежността на унищожаването им. Въпросът се касае до това, щото масите, милионните маси, да разберат тази неизбежност и да проявят готовност да подкрепят аван-

гарда. Но масите могат да разберат това само чрез собствения си опит. Да се даде възможност на милионните маси да се убедят чрез собствения си опит в неизбежността от събарянето на старата власт, да се издигнат такива начини на борба и такива форми на организация, които биха помогнали на масите да се убедят чрез опит в правилността на революционните лозунги — ето в що се състои задачата.

Авангардът би се откъснал от работническата класа, а работническата класа би изгубила връзката си с масите, ако партията не бе решила на времето си да вземе участие в Думата, ако тя не бе решила да съсредоточи сили върху дейността в Думата и базирайки се на тази дейност, да започне борба с цел да улесни масите да се убедят чрез собствения си опит в безполезността на Думата, в лъжливостта на кадетските обещания, в невъзможността на съглашение с царизма, в неизбежността на съюза на селяните с работническата класа. Разобличаването на кадетите и хегемонията на пролетариата щяха да бъдат невъзможни без опита на масите през периода на Думата.

Опасността от отзовистката тактика бе в това, че тя заплашваше да откъсне авангарда от неговите милионни резерви.

Партията щеше да се откъсне от работническата класа, а работническата класа щеше да се лиши от влиянието сред широките селски и войнишки маси, ако пролетариатът бе тръгнал по стъпките на левите комунисти, които призоваваха към въстание през април 1917 г., когато меншевиките и есерите не бяха още успели да се компрометират като привърженици на войната и империализма, когато масите още не бяха успели да разберат от собствения си опит лъжливостта на меншевишко-есеровските приказки за мир, за земя, за свобода. Без опита на масите през периода на керенщината меншевиките и есерите нямаше да бъдат изолирани и диктатурата на пролетариата би била невъзможна. Затова тактиката на „търпеливо разясняване“ грешките на дребнобуржоазните партии и на откритата борба вътре в Съветите бе единствената правилна тактика.

Опасността от тактиката на левите комунисти бе в това, че тя заплашваше да превърне партията от водач на пролетарската революция в шепа празни и безпочвени съзаклятници.

„Само с авангарда — казваше Ленин — не може да се победи. Да се хвърли само авангардът в решителен бой, докато цялата класа, докато широките маси не са заели позиция или на открита подкрепа на авангарда, или поне на доброжелателен неутралитет към него... би било не само глупост, но и престъпление. А за да може действително цялата класа, действително широките трудещи се и потиснати от капитала маси да дойдат до такава позиция, само пропаганда, само агитация не стига. За това е необходим собственият политически опит на тези маси. Такъв е основният закон на всички велики революции, потвърден сега с поразителна сила и релефност не само от Русия, но и от Германия. Не само некултурните, често пъти неграмотни, маси на Русия, но и висококултурните и без изключение грамотни маси на Германия трябваше да изпитат на собствената си кожа цялото безсилие, цялата безхарактерност, цялата безпомощност, цялото лакейство пред буржоазията, цялата подлост на правителството на рицарите от II Интернационал, цялата неизбежност на диктатурата на крайните реакционери (Корнилов в Русия, Кап и С-ие в Германия) като единствена алтернатива относно пролетарската диктатура, за да завият решително към комунизма“ (виж т. XXV, стр. 228).

Второ. Във всеки даден момент да се намери онова особено звено във веригата на процесите, за което, като се хванеш, може да се задържи цялата верига и да се подготвят условията за достигане на стратегически успех.

Това значи от редицата задачи, които стоят пред партията, да се отдели именно оная измежду най-близките задачи, чието разрешение е централен пункт и чието провеждане осигурява успешното разрешаване на останалите предстоящи задачи.

Значението на това положение би могло да се покаже с два примера, от които единият може да се вземе от далечното минало (периода на образуването на партията), а другият — от най-близкото настояще (периода на непа).

В периода на образуването на партията, когато безбройните кръжоци и организации не бяха още свързани помежду си, когато разпокъсаността и кръжоковщината разяждаха партията отгоре надолу, когато идейната безпътница беше характерна черта на вътрешния партиен живот, в този период основното звено и основната задача

от веригата звена и веригата задачи, които стояха тогава пред партията, беше създаването на общоруски нелегален вестник („Искра“). Защо? Защото само чрез общоруски нелегален вестник беше възможно при тогавашните условия да се създаде сплотено партийно ядро, способно да свърже в едно цяло безбройните кръжоци и организации, да подготви условията за идейното и тактическото единство и по този начин да сложи фундамента за изграждане на истинска партия.

В периода на преминаването от войната към стопанското строителство, когато индустрията влачеше жалко съществуване в ноктите на разрухата, а селското стопанство страдаше от недостиг на градски изделия, когато свръзката на държавната индустрия със селското стопанство се превърна в главно условие за успешно социалистическо строителство — в този период основното звено във веригата от процеси, основната задача между редицата други задачи беше развитието на търговията. Защо? Защото в условията на непа свръзката на индустрията със селското стопанство е невъзможна иначе освен чрез търговията, защото производството без пласмент в условията на непа е смърт за индустрията, защото индустрията може да се разшири само като се разшири пласментът чрез развитие на търговията, защото само като се укрепим в областта на търговията, само след като овладеем търговията, само след като овладеем това звено, можем да се надяваме да свържем индустрията със селския пазар и успешно да разрешим другите най-близки задачи, за да се създадат условия за построяване фундамента на социалистическата икономика.

„Не е достатъчно да бъдеш революционер и привърженик на социализма и комунист изобщо . . . — казва Ленин. — Трябва да умееш да намериш във всеки момент онова особено звено от веригата, за което трябва с всички сили да се хванеш, за да удържиш цялата верига и подготвиш здраво преминаването към следващото звено“ . . .

„В дадения момент . . . такова звено е оживяването на вътрешната *търговия* при нейното правилно държавно регулиране (насочване). Търговията — ето „звеното“ в историческата верига на събитията, в преходните форми на нашето социалистическо строителство през 1921—1922 г. „за което трябва с всички сили да се хванем“ . . .“ (виж т. XXVII, стр. 82).

Такива са главните условия, които осигуряват правилното тактическо ръководство.

6. *Реформизъм и революционизъм.* С какво се отличава революционната тактика от реформистката тактика?

Някои мислят, че ленинизмът е против реформите, против компромисите и съглашенията изобщо. Това е съвършено невярно. Болшевиките знаят не по-зле от всеки друг, че в известен смисъл „всяко даяние е благо“, че при известни условия реформите въобще, компромисите и съглашенията специално са необходими и полезни.

„Да водиш война — казва Ленин — за събаряне на международната буржоазия, война сто пъти по-тежка, по-продължителна и по-сложна от най-упоритата от обикновените войни между държавите, и при това предварително да се откажеш от всяко лавиране, от използване противоречието на интересите (макар и временно) между враговете, от споразумения и компромиси с възможните (макар и временни, недълготрайни, ненадеждни, условни) съюзници — нима това не е извънредно смешно нещо? Нима такъв човек не прилича на оня, който при едно трудно изкачване по неизследвана още и непристъпна досега планина предварително се отказва да прави понякога зигзаги, да се връща понякога назад, да напуща избраната веднаж посока и да опитва разни посоки?“ (виж т. XXV, стр. 210.)

Въпросът очевидно не е в реформите или компромисите и съглашенията, а в това, как хората си служат с реформите и съглашенията.

За реформиста реформата е всичко, а революционната работа е, ей така, за разговор, за хвърляне прах в очите. Затова при реформистката тактика, когато на власт е буржоазията, реформата неизбежно се превръща в оръдие за укрепването на тази власт, в оръдие за разлагане на революцията.

А за революционера, напротив, главното е революционната работа, а не реформата — за него реформата е второстепенен продукт на революцията. Затова при революционната тактика, когато на власт е буржоазията, реформата, естествено, се превръща в оръдие за разлагане на тази власт, в оръдие за укрепване на революцията, в опорен пункт за по-нататъшното развитие на революционното движение.

Революционерът приема реформата, за да я използва като средство за съчетаване легалната с нелегал-

ната работа, за да я използва като прикритие за усиляване на нелегалната работа по революционното подготвяне на масите за събарянето на буржоазията.

В *това* е същността на революционното използване на реформите и съглашенията в условията на империализма.

Реформистът пък, напротив, приема реформите, за да се откаже от всяка нелегална работа, за да провали работата по подготвянето на масите за революцията и почине под сянката на „подарената“ реформа.

В *това* е същността на реформистката тактика.

Така стои въпросът с реформите и съглашенията в условията на империализма.

Работата обаче се изменя донякъде след събарянето на империализма, при пролетарската диктатура. При известни условия, при известна обстановка пролетарската власт може да се види принудена да остави временно пътя на революционното преустройство на съществуващите порядки и да тръгне по пътя на постепенното им преобразуване, „по реформистки път“, както казва Ленин в известната си статия „За значението на златото“³², по пътя на обходните движения, по пътя на реформите и отстъпките в полза на непролетарските класи с цел да разложи тези класи, да даде на революцията време да се съвземе, да събере сили и подготви условията за ново настъпление. Не може да се отрече, че този път е в известен смисъл реформистки път. Трябва само да се помни, че ние имаме тук една коренна особеност, която се състои в това, че в дадения случай реформата изхожда от пролетарска власт, че тя укрепва пролетарската власт, че тя ѝ дава необходимия отдых, че тя е призвана да разложи не революцията, а непролетарските класи.

Реформата при такива условия се превръща по този начин в своята противоположност.

Провеждането на такава политика от страна на пролетарската власт става възможно затова, и само затова, че размахът на революцията в предидущия период е бил достатъчно голям и е дал по този начин достатъчно широк простор, за да има къде да се отстъпи, като се

замени тактиката на настъплението с тактиката на временното отстъпление, с тактиката на обходните движения.

По такъв начин, ако по-рано, при буржоазната власт, реформите бяха второстепенен продукт на революцията, то сега, при диктатурата на пролетариата, източник на реформите са революционните завоевания на пролетариата, натрупаният в ръцете на пролетариата резерв, който се състои от тези завоевания.

„Отношението между реформите и революцията — казва Ленин — е определено точно и правилно само от марксизма, при което Маркс е могъл да види това отношение само от една страна, а именно: в обстановката, която предшества първата що-годе трайна и що-годе продължителна победа на пролетариата поне в една страна. В такава обстановка основата на правилното отношение бе: реформите са второстепенен продукт на революционната класова борба на пролетариата. . . . След победата на пролетариата поне в една страна се появява нещо ново в отношението между реформите и революцията. Принципиално въпросът си остава същият, но по форма има изменение, което Маркс лично не можеше да предвиди, но което може да се схване само на почвата на марксистката философия и политика. . . . След победата те (т. е. реформите — *И. Ст*) (бидейки в международен мащаб такъв също „второстепенен продукт“) са освен това за страната, гдето е одържана победата, необходима и законна почивка във всички случаи, когато предварително е ясно, че силите, след максималното си напрежение, не стигат за революционното изпълнение на един или друг преход. Победата дава такъв „запас от сили“, че има с какво да се задържиш даже при принудено отстъпление — да се задържиш и в материален, и в морален смисъл“ (виж т. XXVII, стр. 84—85).

VIII

ПАРТИЯТА

В предреволюционния период, в периода на повече или по-малко мирно развитие, когато партиите на II Интернационал бяха господстваща сила в работническото движение, а парламентарните форми на борба се считаха за основни форми — в тия условия партията нямаше и не можеше да има такова сериозно и решаващо значение, каквото тя придоби след това в условията на откритите революционни схватки. Като защитава от нападки II Интернационал, Кауцки казва, че партиите на II Интернационал са инструмент на мира, а не на войната, че именно поради това те се оказаха безсилни да предприемат нещо сериозно

през време на войната, в периода на революционните акции на пролетариата. Това е съвършено вярно. Но какво значи това? Това значи, че партиите на II Интернационал са непригодни за революционната борба на пролетариата, че те не са боеви партии на пролетариата, които водят работниците към власт, а избирателен апарат, приспособен към парламентарните избори и парламентарната борба. С това всъщност се и обяснява фактът, че в периода, когато във II Интернационал господстваха опортюнистите, главната политическа организация на пролетариата не беше партията, а парламентарната фракция. Известно е, че в действителност партията в този период беше придатък и обслужващ елемент на парламентарната фракция. Едва ли е нужно да се доказва, че при такива условия, с такава партия начело, не можеше и дума да става за подготовка на пролетариата за революция.

Работата обаче коренно се измени с настъпването на новия период. Новият период е период на открити сблъсквания на класите, период на революционни акции на пролетариата, период на пролетарската революция, период на непосредствената подготовка на силите за събаряне на империализма, за завладяване властта от пролетариата. Този период поставя пред пролетариата нови задачи за преустройство цялата партийна работа по нов революционен начин, за възпитаване на работниците в духа на революционната борба за власт, за подготовка и притегляне на резервите, за съюзяване с пролетариата от съседните страни, за създаване здрави връзки с освободителното движение в колониите и зависимите страни и т. н. и т. н. Да мислиш, че тези нови задачи могат да бъдат разрешени със силите на старите социалдемократически партии, възпитани в мирните условия на парламентаризма — значи да се осъдиш на безнадеждно отчаяние, на неминуемо поражение. Да оставаш с такива задачи на плещите при старите партии начело — значи да се окажеш напълно обезоръжен. Едва ли е нужно да се доказва, че пролетариатът не можеше да се примири с такова положение.

Оттук произтича необходимостта от нова партия, боева партия, революционна партия, достатъчно смела, за да

поведе пролетариите на борба за власт, достатъчно опитна, за да се ориентира в сложните условия на революционната обстановка, и достатъчно гъвкава, за да заобиколи всички и всякакви подводни камъни по пътя към целта.

Без такава партия не може и да се мисли за събаряне на империализма, за завоюване диктатурата на пролетариата.

Тази нова партия е партията на ленинизма.

В какво се състоят особеностите на тази нова партия?

1. *Партията като преден отред на работническата класа.* Партията трябва да бъде преди всичко *преден* отред на работническата класа. Партията трябва да събере в своите редове най-добрите елементи на работническата класа, техния опит, тяхната революционност, тяхната беззаветна преданост към делото на пролетариата. Но за да бъде действително преден отред, партията трябва да бъде въоръжена с революционна теория, с познаване законите на движението, с познаване законите на революцията. Без това тя е безсилна да ръководи борбата на пролетариата, да води след себе си пролетариата. Партията не може да бъде истинска партия, ако тя се ограничава с регистриране на онова, което преживява и мисли масата на работническата класа, ако тя се влачи в опашката на стихийното движение, ако тя не може да преодолее неподвижността и политическото безразличие на стихийното движение, ако тя не може да се издигне над временните интереси на пролетариата, ако тя не умее да издига масите до равнището на класовите интереси на пролетариата. Партията трябва да стои начело на работническата класа, тя трябва да вижда по-далече от работническата класа, тя трябва да води след себе си пролетариата, а не да се влачи в опашката на стихийността. Партиите на II Интернационал, които проповядват „опашкарството“, са проводници на буржоазната политика и обричат пролетариата да играе ролята на оръдие в ръцете на буржоазията. Само партия, която е застанала на гледището на преден отред на пролетариата и която е способна да издига масите до равнището на класовите интереси на пролетариата — само такава партия е способна да измъкне работническата класа от пътя на

трейдюнионизма и да я превърне в самостоятелна политическа сила.

Партията е политически водач на работническата класа.

Аз говорих по-горе за трудностите на борбата на работническата класа, за сложността на обстановката на борбата, за стратегията и тактиката, за резервите и маневрирането, за настъплението и отстъплението. Тези условия са не по-малко сложни, ако не и по-сложни от условията на войната. Кой може да се ориентира в тези условия, кой може да даде правилна ориентация на милионните пролетарски маси? Нито една армия във време на война не може да мине без опитен щаб, ако не иска да се обрече на поражение. Нима не е ясно, че пролетариатът толкова повече не може да мине без такъв щаб, ако той не иска да се остави да бъде унищожен от своите заклетни врагове? Но где е този щаб? Този щаб може да бъде само революционната партия на пролетариата. Работническата класа без революционна партия — това е армия без щаб.

Партията е боен щаб на пролетариата.

Но партията не може да бъде само *преден* отред. Тя трябва да бъде заедно с това и отред на *класата*, част от класата, тясно свързана с нея чрез всичките корени на своето съществуване. Разликата между предния отред и останалата маса на работническата класа, между партийните и безпартийните, не може да изчезне, докато не изчезнат класите, докато пролетариатът се попълва с пришълци от други класи, докато работническата класа като цяло е лишена от възможността да се издигне до равнището на предния отред. Но партията би престанала да бъде партия, ако тази разлика би се превърнала в откъсване, ако тя би се затворила в себе си и би се откъснала от безпартийните маси. Партията не може да ръководи класата, ако тя не е свързана с безпартийните маси, ако няма спойка между партията и безпартийните маси, ако тия маси не приемат нейното ръководство, ако партията не се ползува с морален и политически кредит сред масите. Неотдавна в нашата партия бяха приети двеста хиляди нови членове работници. Забеле-

жителното тук е това, че тези хора не толкова сами дойдоха в партията, колкото бяха изпратени в нея от цялата останала безпартийна маса, която вземаше активно участие при приемането на новите членове и без чието одобрение изобщо не се приемаха нови членове. Този факт говори, че широките безпартийни работнически маси смятат нашата партия за *своя* партия, партия *близка* и *родна*, от разширяването и укрепването на която те са кръвно заинтересовани и на чието ръководство те поверяват доброволно своята съдба. Едва ли е нужно да се доказва, че без тези неуловими морални нишки, които свързват партията с безпартийните маси, партията не би могла да стане решаваща сила на своята класа.

Партията е неразделна част от работническата класа.

„Ние сме — казва Ленин — партия на класата и затова *почти цялата класа* (а във военни времена, в епоха на гражданска война, и цялата класа без изключение) трябва да действа под ръководството на нашата партия, трябва да се приближава към нашата партия колкото се може по-близко. Но би било маниловщина* и „опашкарство“ да се мисли, че при капитализма почти цялата класа или цялата класа ще бъде някога в състояние да се издигне до съзнателността и активността на своя преден отред, на своята социалдемократическа партия. Нито един разумен социалдемократ не се е още съмнявал, че при капитализма даже професионалната организация (по-примитивна, по-достъпна за съзнателността на неразвити слоеве) не е в състояние да обхване почти цялата или цялата работническа класа. Да се забравя разликата между предния отред и всичките останали маси, които тежнеят към него, да се забравя за постоянния дълг на предния отред *да издига* все по-широки и по-широки слоеве до това високо равнище — би значило само да се самозалъгваме, да си затваряме очите пред огромността на нашите задачи, да стесняваме тези задачи“ (виж т. VI, стр. 205—206).

2. *Партията като организиран отред на работническата класа.* Партията не е само *преден* отред на работническата класа. Ако тя иска действително да ръководи борбата на класата, тя трябва да бъде в същото време и *организиран* отред на своята класа. Задачите на партията в условията на капитализма са извънредно големи и разнообразни. Партията трябва да ръководи

---

* *Маниловщина* — благодушие, бездейност, празно фантазърство. Манилов е един от героите в „Мъртви души“ на Гогол. *Бълг. ред.*

борбата на пролетариата при извънредно трудните условия на вътрешното и международно развитие, тя трябва да води пролетариата в настъпление, когато обстановката изисква настъпление, тя трябва да изведе пролетариата изпод удара на силния противник, когато обстановката налага отстъпление, тя трябва да внася в редовете на милионните неорганизирани безпартийни работнически маси дух на дисциплина и планомерност в борбата, дух на организираност и самообладание. Но партията може да изпълни тези задачи само в такъв случай, ако тя самата е олицетворение на дисциплина и организираност, ако тя самата е *организиран* отред на пролетариата. Без тези условия не може и дума да става за действително ръководство на милионните пролетарски маси от страна на партията.

Партията е организираният отред на работническата класа.

Мисълта за партията като организирано цяло е закрепена в известната Ленинова формулировка на първия член от устава на нашата партия, гдето партията се разглежда като *сбор* от организации, а членовете на партията — като членове на една от организациите на партията. Меншевиките, които още в 1903 година възразяваха против тази формулировка, предлагаха да се възприеме вместо нея „системата“ на samozачисляване в партията, „система“, според която „званието“ партийен член се разпростира върху всеки „професор“ и „гимназист“, върху всеки „съчувственик“ и „стачник“, който така или иначе поддържа партията, но не влиза и не иска да влезе в състава на нито една партийна организация. Едва ли е нужно да се доказва, че ако в нашата партия бе се укрепила тази оригинална „система“, тя неизбежно щеше да доведе до препълване на партията с професори и гимназисти и до израждането ѝ в неопределено, безформено, дезорганизирано „образование“, което се губи в море от „съчувственици“, заличава границата между партията и класата и премахва задачата на партията да издига неорганизираните маси до равнището на предния отред. Няма какво да се казва, че при такава

опортюнистическа „система“ нашата партия не би могла да изпълни ролята на организиращо ядро на работническата класа в хода на нашата революция.

„От гледището на др. Мартов — казва Ленин — границата на партията си остава съвършено неопределена, защото „всеки стачник“ може „да се обяви за член на партията“. Каква полза от тази неопределеност? Широко разпространение на „названието“. Вредата от него е внасяне на *дезорганизиращата* идея за смесение на „класата с партията“ (виж т. VI, стр. 211).

Но партията не е само *сбор* от партийни организации. Партията в същото време е и единна *система* от тези организации, тяхното формално обединение в единно цяло, с висши и низши ръководни органи, със задължение на малцинството да се подчинява на мнозинството, с практически решения, задължителни за всички партийни членове. Без тези условия партията не може да бъде единно организирано цяло, способно да осъществи планомерно и организирано ръководене борбата на работническата класа.

„По-рано — казва Ленин — нашата партия не беше формално организирано цяло, а само сбор от отделни групи, и затова други отношения между тези групи, освен идейно въздействие, не можеше и да има. Сега ние станахме организирана партия, а това именно означава създаване на власт, превръщане авторитета на идеите в авторитет на властта, подчинение по-долните партийни инстанции на по-горните“ (виж пак там, стр. 291).

Принципът на подчиняване малцинството на мнозинството, принципът на ръководене партийната работа от един център, често предизвиква нападки от страна на неустойчивите елементи, обвинения в „бюрократизъм“, „формализъм“ и т. н. Едва ли е нужно да се доказва, че планомерната работа на партията като цяло и ръководството на борбите на работническата класа биха били невъзможни без провеждането на тези принципи. Ленинизмът в организационния въпрос е неотклонното провеждане на тези принципи. Борбата против тези принципи Ленин нарича „руски нихилизъм“ и „аристократически анархизъм“, който заслужава да бъде осмян и отхвърлен.

Ето какво казва Ленин за тези неустойчиви елементи в своята книга „Крачка напред“:

„На руския нихилист е особено свойствен този аристократически анархизъм. Партийната организация му се струва чудовишна „фабрика“, подчинението на отделната част на цялото и малцинството — на мнозинството му се вижда като „закрепостяване“ . . . разделението на труда под ръководството на центъра го кара да надава трагикомични вопли срещу превръщането на хората в „колелца и винтчета“ . . . споменаването на организационния устав на партията предизвиква презрителна гримаса и пренебрежителна . . . забележка, че би могло и съвсем без устав . . .“

„Струва ми се, ясно е, че виковите за прословутия бюрократизъм са просто прикриване на недоволството от личния състав на централните органи, са смокинен лист . . . Ти си бюрократ, защото си назначен от конгреса не съгласно моята воля, а въпреки нея; ти си формалист, защото се опираш на формалните решения на конгреса, а не на моето съгласие; ти действуваш грубо-механически, защото се позоваваш на „механическото“ мнозинство на партийния конгрес и не се съобразяваш с моето желание да бъда кооптиран; ти си самодържец, защото не искаш да дадеш властта в ръцете на старата топла компания“ * (виж том VI, стр. 310 и 287).

3. Партията като висша форма на класовата организация на пролетариата. Партията е организиран отред на работническата класа. Но партията не е единствената организация на работническата класа. Пролетариатът има още цял ред други организации, без които той не може да води успешна борба против капитала: професионални съюзи, кооперации, фабрично-заводски организации, парламентарни фракции, безпартийни женски организации, печат, културно-просветни организации, младежки съюзи, революционно-боеви организации (във време на открити революционни акции), Съвети на депутатите като държавна организационна форма (ако пролетариатът се намира на власт) и т. н. Грамадното мнозинство от тези организации са безпартийни и само известна част от тях се присъединява направо към партията или съставлява нейно разклонение. Всички тези организации при известни условия са абсолютно необходими на работническата класа, защото без тях е невъзможно да се укрепят класовите позиции на пролетариата в разнообразните сфери на борбата, защото без тях е

---

* Дума става за „компанията“ Акселрод, Мартов, Потресов и др., които не се подчиняваха на решенията на II конгрес и обвиняваха Ленин в „бюрократизъм“. *И, Ст.*

невъзможно да се закали пролетариатът като сила, призвана да замени буржоазните порядки със социалистически порядки. Но как да се осъществи единно ръководство при такова изобилие от организации? Къде е гаранцията, че при наличността на много организации не ще се получи разногласие в ръководството? Може да ни се каже, че всяка от тези организации работи в своя особена сфера и че поради това те не могат да си пречат една на друга. Това, разбира се, е вярно. Но вярно е също и това, че всички тези организации трябва да работят в една посока, защото те обслужват *една* класа, пролетарската класа. Пита се: кой определя линията, общата посока, в която трябва да вършат своята работа всички тези организации? Где е оная централна организация, която не само е способна, разполагайки с необходимия опит, да изработи тази обща линия, но има още и възможност, ползувайки се с достатъчен за това авторитет, да подбуди всички тези организации да проведат тази линия, за да се постигне единство в ръководството и се отстрани възможността от непоследователност?

Такава организация е партията на пролетариата.

Партията има всички данни за тази роля, първо, защото тя е сборен пункт на най-добрите елементи от работническата класа, които имат непосредствени връзки с безпартийните пролетарски организации и твърде често ги ръководят; второ, защото партията, като сборен пункт на най-добрите хора от работническата класа, е най-добрата школа за подготвяне водачи на работническата класа, способни да ръководят всички форми на организация на своята класа; трето, защото партията, като най-добра школа за подготвяне водачи на работническата класа, по своя опит и авторитет е единствената организация, способна да централизира ръководството на пролетарската борба и да превърне по такъв начин всевъзможните безпартийни организации на работническата класа в обслужващи органи и трансмисионни ремъци, които я свързват с класата.

Партията е висшата форма на класовата организация на пролетариата.

Това не значи, разбира се, че безпартийните организации, профсъюзите, кооперациите и др. трябва да бъдат формално подчинени на партийното ръководство. Въпрос става само за това, щото партийните членове, които влизат в състава на тези организации като хора, без съмнение влиятелни, да вземат всички мерки, за да убедят безпартийните организации в своята работа да се сближават с партията на пролетариата и доброволно да приемат политическото ѝ ръководство.

Ето защо Ленин казва, че партията е „*висшата* форма на класово обединение на пролетариите“, политическото ръководство на която трябва да бъде разпространено върху всички останали форми на организация на пролетариата (виж т. XXV, стр. 194).

Ето защо опортюнистическата теория за „независимост“ и „неутралитет“ на безпартийните организации, която плоди *независими* парламентарни дейци и *откъснати* от партията публицисти, *тесногръби* професионалисти и *оеснафили* се кооператори, е свършено несъвместима с теорията и практиката на ленинизма.

4. *Партията като оръдие на пролетарската диктатура.* Партията е висшата организационна форма на пролетариата. Партията е основно ръководно начало вътре в пролетарската класа и сред организациите на тази класа. Но от това съвсем не следва, че партията може да се разглежда като самоцел, като самозадоволяваща се сила. Партията е не само висша форма на класовото обединение на пролетариите, тя е в същото време *оръдие* в ръцете на пролетариата за завоюване на диктатурата, когато тя още не е завоювана, за укрепване и разширяване на диктатурата, когато тя е вече завоювана. Партията не би могла да се издигне така високо по своето значение и тя не би могла да обхване всичките останали форми на организация на пролетариата, ако пред пролетариата не стоеше въпросът за завладяването на властта, ако условията на империализма, неизбежността на войните и наличието на криза не изискваха да се концентрират всички сили на пролетариата в един пункт, да се съсредоточат всички нишки на революционното движение в едно място, за да се събори буржоа-

зията и да се завоюва пролетарската диктатура. Партията е нужна на пролетариата преди всичко като негов боен щаб, необходим за успешното завладяване на властта. Едва ли е нужно да се доказва, че без партия, способна да събере около себе си масовите организации на пролетариата и да централизира в процеса на борбата ръководството на цялото движение, пролетариатът в Русия не би могъл да осъществи своята революционна диктатура.

Но партията е нужна на пролетариата не само за завоюване на диктатурата, тя му е още повече нужна, за да задържи диктатурата, да я укрепи и разшири в интереса на пълната победа на социализма.

„Сигурно — казва Ленин — сега вече почти всеки вижда, че болшевиките не биха се задържали на власт не 2¹/₂ години, а даже 2¹/₂ месеца без най-строга, наистина желязна дисциплина в нашата партия, без най-пълната и беззаветна подкрепа от страна на цялата маса на работническата класа, т. е. от всичко, което в нея е мислещо, честно, самоотвержено, влиятелно и способно да води след себе си или да увеличи изостаналите слоеве“ (виж т. XXV, стр. 173).

Но какво значи това да „задържи“ и „разшири“ диктатурата? Това значи — да се внесе сред милионните пролетарски маси дух на дисциплина и организираност; това значи — да се създаде сред пролетарските маси здрава спойка и опора против разяждащите влияния на дребнобуржоазната стихия и дребнобуржоазните навици; това значи — да се подкрепи организаторската работа на пролетариите по превъзпитаването и изменение психологията на дребнобуржоазните маси; това значи — да се помогне на пролетарските маси да се възпитават като сила, способна да унищожи класите и да подготви условията за организиране на социалистическото производство. Но всичко това е невъзможно да се извърши без силна по своята сплотеност и дисциплина партия.

„Диктатурата на пролетариата — каза Ленин — е упорита борба, кървава и безкръвна, насилствена и мирна, военна и стопанска, педагогическа и административна, против силите и традициите на старото общество. Силата на навиците на милиони и десетки милиони хора е най-страшната сила. Без желязна и закалена в борбата партия, без партия, която се ползува с доверието

на всичко честно в дадена класа, без партия, която умее да следи за настроението на масите и да влияе върху него, е невъзможно да се води успешно такава борба“ (виж т. XXV, стр. 190).

Партията е нужна на пролетариата за завоюването и задържането на диктатурата. Партията е оръдие на пролетарската диктатура.

Но от това следва, че с изчезването на класите, с отмирането на пролетарската диктатура трябва да отмре и партията.

5. Партията като единство на волята, несъвместимо със съществуването на фракции. Завоюването и задържането на пролетарската диктатура е невъзможно без партия, силна по своята сплотеност и желязна дисциплина. Но желязната дисциплина в партията е немислима без единство на волята, без пълно и безусловно единство на действията на всички партийни членове. Това, разбира се, не значи, че по тоя начин се изключва възможността да се води борба между разни мнения в партията. Напротив, желязната дисциплина не изключва, а предполага критика и борба между разни мнения в партията. Толкова повече това не ще рече, че дисциплината трябва да бъде „сляпа“. Напротив, желязната дисциплина не изключва, а предполага съзнателно и доброволно подчинение, защото само съзнателната дисциплина може да бъде наистина желязна дисциплина. Но след като борбата между разните мнения е завършена, критиката изчерпана и решението взето — единството на волята и единството на действието на всички партийни членове е онова необходимо условие, без което са немислими нито единна партия, нито желязна дисциплина в партията.

„В сегашната епоха на изострена гражданска война — казва Ленин — комунистическата партия може да изпълни дълга си само ако бъде организирана по най-централистичен начин, ако в нея господства желязна дисциплина, граничеща с военната дисциплина, и ако нейният партийен център бъде властен, авторитетен орган с широки пълномощия, който се ползува с общото доверие на партийните членове“ (виж т. XXV, стр. 282—283).

Така стои въпросът с дисциплината в партията в условията на борбата преди завоюването на диктатурата.

Същото трябва да се каже, но още в по-голяма степен, за дисциплината в партията след завоюването на диктатурата.

„Оня, който макар и в най-малка степен ослабва — казва Ленин — желязната дисциплина в партията на пролетариата (особено във време на неговата диктатура), той фактически помага на буржоазията против пролетариата“ (виж т. XXV, стр. 190).

Но от това следва, че съществуването на фракции не е съвместимо нито с единството на партията, нито с нейната желязна дисциплина. Едва ли е нужно да се доказва, че наличиостта на фракции води към съществуване на няколко центрове, а съществуването на няколко центрове означава липса на общ партиен център, разбиване на единната воля, отслабване и разлагане на дисциплината, отслабване и разлагане на диктатурата. Разбира се, партиите на II Интернационал, които се борят против диктатурата на пролетариата и не желаят да водят пролетариите към властта, могат да си позволят такъв либерализъм като свобода на фракциите, защото те съвсем не се нуждаят от желязна дисциплина. Но партиите на Комунистическия интернационал, които строят своята работа с оглед на задачите за завоюване и укрепване на пролетарската диктатура, не могат да тръгнат по пътя нито на „либерализма“, нито на свободата на фракциите.

Партията е единство на волята, което изключва всякаква фракционност и разпокъсване властта в партията.

Оттук идва разяснението на Ленин за „опасността от фракционността от гледище на партийното единство и осъществяване единството на волята на пролетарския авангард като главно условие за успеха на пролетарската диктатура“, което е зафиксирано в специална резолюция на X конгрес на нашата партия „За единството на партията“³³.

Оттук идва искането на Ленин „за пълното унищожаване на всяка фракционност“ и „за незабавното разпускане на всички без изключение групи, образувани върху една или друга платформа“ под страх на „безусловно и незабавно изключване от партията“ (виж резолюцията „За единството на партията“).

6. *Партията се укрепва, като се счиства от опортюнистическите елементи.* Източник на фракционност в партията са нейните опортюнистически елементи. Пролетариатът не е затворена в себе си класа. В него непрекъснато се вливат пришълци из средата на селяните, еснафите, интелигенцията, пролетаризирани вследствие развитието на капитализма. Едновременно във върховете на пролетариата се извършва процес на разлагане, главно сред професионалистите и парламентарните дейци, които буржоазията подкупва за сметка на своите колониални свръхпечалби. „Този слой на обуржоазили се работници — казва Ленин, — или на работническа аристокрация, превърнали се в същински еснафи по своя начин на живеене, по размера на заплатите и целия свой мироглед, е главната опора на II Интернационал, а в наше време главната *социална* (не военна) *опора на буржоазията.* Защото това са истински *агенти на буржоазията в работническото движение, работнически лакеи на капиталистическата класа, истински проводници на реформизма и шовинизма*“ (виж т. XIX, стр. 77).

Всички тези дребнобуржоазни групи проникват така или иначе в партията, като внасят в нея дух на колебание и опортюнизъм, дух на разложение и неувереност. Те са главно и източникът на фракционността и разложението, източникът на дезорганизацията и разрушаването на партията отвътре. Да воюваш против империализма, имайки в тила си такива „съюзници“, това значи да изпаднеш в положението на хора, обстрелвани от две страни — и от фронта, и от тила. Затова безпощадната борба против такива елементи, изгонването им от партията е предварително условие за успешната борба против империализма.

Теорията за „преодоляване“ на опортюнистическите елементи чрез идейна борба вътре в партията, теорията за „претопяване“ на тези елементи в рамките на една партия е гнила и опасна теория, която заплашва да обрече партията на паралич и хроническа недъгавост, да я предаде на изяждане от опортюнизма, която заплашва да остави пролетариата без революционна

партия, да го лиши от главното му оръжие в борбата против империализма. Нашата партия не би могла да излезе на широк път, тя не би могла да вземе властта и да организира пролетарската диктатура, тя не би могла да излезе победителка от гражданската война, ако имаше в своите редове Мартовци и Дановци, Потресовци и Акселродовци. Ако на нашата партия се удаде да създаде в себе си вътрешно единство и небивала сплътеност на своите редове, то това е преди всичко затуй, че тя може навреме да се очисти от мерзостите на опортюнизма, тя може да изгони от партията ликвидаторите и меншевиките. Пътят на развитието и укрепването на пролетарските партии минава през тяхното очистване от опортюнистите и реформистите, от социал-империалистите и социал-шовинистите, от социал-патриотите и социал-пацифистите.

Партията се укрепва, като се очиства от опортюнистическите елементи.

„Имайки в своите редове реформисти, меншевики — казва Ленин, — ние *не можем* да победим в пролетарската революция, *не можем* да я защитим. Това очевидно е принципиален въпрос. То бе потвърдено нагледно от опита на Русия и Унгария . . . В Русия *много пъти* имаше трудни положения, когато съветският режим *сигурно* би бил съборен, ако меншевиките, реформистите, дребнобуржоазните демократи бяха оставени вътре в нашата партия . . . в Италия, където, по признанието на всички, работата отива към решителни боеве на пролетариата против буржоазията за завладяване на държавната власт. В такъв момент не само че е безусловно необходимо да се изключат от партията меншевиките, реформистите, туратистите, но може да се окаже даже полезно отстранението от всякакви отговорни постове на превъзходни комунисти, които са способни да се колебаят и проявяват колебания към „единство“ с реформистите . . . В навечерието на революция и в моменти на най-ожесточена борба за нейната победа и най-малките колебания в партията са в състояние да *погубят всичко*, да провалят революцията, да изтръгнат властта от ръцете на пролетариата, защото тази власт още не е здрава, защото натискът върху нея е още твърде силен. Ако в такова време колебливите водачи се оттеглят настрана, то това не ослабва, а усилива и партията, и работническото движение, и революцията“ (виж т. XXV, стр. 462, 463, 464).

IX

СТИЛЪТ В РАБОТАТА

Става дума не за литературен стил. Аз имам предвид стила в работата, онова особено и своеобразно в практиката на ленинизма, което създава особен тип на деец-ленинец. Ленинизмът е теоретическа и практическа школа, която създава особен тип партиен и държавен деец, която създава особен ленински стил в работата.

Какви са характерните черти на този стил? Какви са неговите особености?

Тези особености са две:

- а) руският революционен размах и
- б) американската деловитост.

Стилът на ленинизма се състои в съединението на тези две особености в партийната и държавна работа.

Руският революционен размах е противоотрова срещу застоя, рутината, консерватизма, застоя на мисълта и робското отношение към пращадските традиции. Руският революционен размах — това е оная жизнена сила, която буди мисълта, движи напред, руши миналото, открива перспектива. Без него не е възможно никакво движение напред.

Но руският революционен размах има всички шансове да се изроди на практика в празна „революционна“ маниловщина, ако не бъде съединен с американската деловитост в работата. Примери за такова израждане има колкото щете. На кого не е известна болестта „революционно“ съчинителство и „революционно“ планотворчество, за източник на която служи вярата в силата на декрета, който може всичко да направи и всичко да преобрази? Един руски писател, И. Еренбург, в своя разказ „Ускомчел“ (Усъвършенствуван комунистически човек) е изобразил тип на страдащ от тази болест „болшевик“, който си поставил за цел да нахвърли схемата на един идеално усъвършенствуван човек и... „се удавил“ в тази „работа“. В разказа има голямо преувеличение, но че той вярно схваща болестта — това е несъмнено. Но никой, струва ми се, не е осмивал тъй жестоко, тъй безпощадно такива

болни хора както Ленин. „Комунистическо самохвалство“ — така наричаше той тази болезнена вяра в съчинителството и декретотворчеството.

„Комунистическо самохвалство — казва Ленин — значи, когато човек, числящ се в комунистическата партия и още неизгонен из нея, си въобразява, че всички свои задачи може да реши чрез комунистическо декретиране“ (виж т. XXVII, стр. 50—51).

На „революционното“ фразьорство Ленин обикновено противопоставяше простите и делнични дела, подчертавайки с това, че „революционното“ съчинителство е противно и на духа, и на буквата на истинския ленинизъм.

„По-малко надути фрази — казва Ленин, — повече проста, делнична работа . . .

„По-малко политически шум, повече внимание“ към най-простите, но живи . . . факти на комунистическото строителство . . .“ (виж т. XXIV, стр. 343 и 335).

Американската деловитост, напротив, е противоотрова срещу „революционната“ маниловщина и фантастичното съчинителство. Американската деловитост — това е оная неукротима сила, която не знае и не признава прегради, която с деловитата си упоритост подмива всички препятствия, която не може да не доведе докрай веднаж започнатата работа, макар тя и да е дребна работа, и без която е немислима сериозна строителна работа.

Но американската деловитост има всички шансове да се изроди в тесногръд и безпринципен практицизъм, ако тя не бъде съединена с руския революционен размах. На кого не е позната болестта на тесногръдия и безпринципен практицизъм, който често довежда някои „болшевики“ до израждане и до отдръпването им от делото на революцията? Тази своеобразна болест е получила отражение в разказа на Б. Пилняк „Голата година“, гдето са изобразени типове на руски „болшевики“, пълни с воля и практическа решителност, които „функционират“ твърде „енергично“, но са лишени от перспектива, не знаят „кое за какво е“ и поради това се отклоняват от пътя на революционната работа. Никой така саркастично не е осмивал този болезнен практицизъм както Ленин. „Тесногръд практицизъм“, „безмозъчен практицизъм“ — така Ленин третираше тази

болест. На нея обикновено той противопоставяше живото революционно дело и необходимостта от революционни перспективи във всичко, което съставя нашата всекидневна работа, като подчертаваше с това, че безпринципният практицизъм е толкова противен на истинския ленинизъм, колкото е противно и „революционното“ съчинителство.

Съединението на руския революционен размах с американската деловитост — в това е същността на ленинизма в партийната и държавна работа.

Само такова съединение ни дава завършения тип на деец-ленинец, стила на ленинизма в работата.

„Правда“ бр. 96, 97, 103,

105, 107, 108, 111;

26 и 30 април,

9, 11, 14, 15 и 18 май 1924 г.

XIII КОНГРЕС НА РКП (б)³⁴

23—31 май 1924 г.

*„Правда“ бр. 118 и 119,
27 и 28 май 1924 г.*

ОРГАНИЗАЦИОНЕН ОТЧЕТ НА ЦЕНТРАЛНИЯ КОМИТЕТ

24 май

Другари! Общата обстановка, създадена през годината в страната и около партията, може да се характеризира като обстановка благоприятна. Основни факти: подем на стопанството на страната, увеличение на активността изобщо, особено увеличение активността на работническата класа, оживление в партийния живот.

Въпросът се свежда до това, доколко партията е успяла да използва през годината тази обстановка, за да усилва своето влияние в масовите организации, които окръжават партията, доколко е успяла тя да подобри своя състав, да подобри изобщо своята работа, да подобри отчетността на отговорните дейци, тяхното разпределение, тяхното издигане и, най-после, доколко партията е успяла да подобри вътрешния живот на своите организации.

Оттук произтичат осем въпроса, за които аз ще говоря:

а) състоянието на масовите организации, които окръжават партията и я свързват с класата, и увеличението на комунистическото влияние в тези организации;

б) състоянието на държавния апарат, наркоматския и поставения на самоиздръжка, а също на низовия съветски апарат, и засилването на комунистическото влияние в тази област;

в) съставът на партията и ленинският набор;

г) съставът на ръководните органи на партията, кадрите на партията и младото партийно поколение;

д) работата на партията в областта на агитацията и пропагандата, работата в село;

е) работата на партията в областта на привеждането в известност, разпределението и издигането на отговорни дейци, партийни и безпартийни;

ж) вътрешният живот на партията;

з) изводи.

По-нататък аз ще трябва да приведа редица цифри, тъй като без тях отчетът ще бъде непълен и незадоволителен. При това длъжен съм да направя уговорката, че в абсолютната точност на тези цифри аз не вярвам, защото статистиката у нас куца, тъй като, за съжаление, не всички съветски статистики имат елементарно чувство на професионална чест.

След тази необходима уговорка аз преминавам към цифрите.

1. Масовите организации, които свързват партията с класата

а) *Профсъюзите.* Миналата година в профсъюзите са били организирани, според данните на статистиката, 4,800,000 души. Тази година 5 млн. Увеличението е несъмнено. Ако вземем 12 основни производствени съюза, ако вземем числото на работниците, заети в тези производства, и числото на организираните, ще се получи 92% организираност. В основните клонове на индустрията професионалната организираност дава от 91—92% от цялата работническа класа. Това в областта на индустрията.

По-лошо е положението в селското стопанство, където има около 800 хиляди селскостопански работници, при което, ако вземем селскостопанските работници, заети не в държавни предприятия, професионалната организираност съставлява 30%.

Що се отнася до комунистическото влияние в съюзите, има цифри за председателите на губернските съвети на професионалните съюзи и окръжните съвети на професионалните съюзи. Към XII конгрес повече от 57% от председателите бяха комунисти от нелегалния период. Към сегашния конгрес — само 35%. Намаление.

Затова пък е нараснал процентът на постъпилите в партията след февруари 1917 година. Това се обяснява с факта, че числото на организираниите в професионалните съюзи се увеличи, не достигат комунисти от нелегалния период, в помощ на кадрите дойде младото партийно поколение. От тези председатели работници бяха 55%, станаха 61%. Подобрене на социалния състав на ръководните органи.

б) *Кооперациите*. В тази област повече от която и да е друга област цифрите са объркани и не вдъхват доверие. Потребителните кооперации миналата година са имали 5 милиона члена. А тази година около 7 милиона. Дай боже всеки ден да е нова година, но аз не вярвам в тези цифри, тъй като потребителната кооперация не е още преминала напълно на доброволни начала и тук несъмнено има мъртви души. В селскостопанските кооперации миналата година е имало уж 2 милиона (макар че аз имам цифрови данни, получени миналата година от Селския кооперативен съюз, за 4 милиона члена), а тази година 1 млн. и 500 хиляди члена. Намалението на организираността в областта на селскостопанската кооперация е несъмнено. Партийният елемент в ръководните органи в центъра на потребителните кооперации е съставлявал миналата година 87%, а сега съставлява 86%. Намаление. В губернските и районните съюзи комунистите са били 68%, а сега 86%. Усилване на влиянието. Обаче ако се постави въпросът не за „ръководните“ органи, а за отговорните дейци, които действително ръководят, то изобщо сред всички отговорни дейци се оказват всичко 26% комунисти. Тази цифра аз смятам за по-правдоподобна. В селскостопанската кооперация съставът на ръководните органи дава цифрите: 46% за миналата година и 55% за тази. Но ако се поровим и вземем отговорните ръководители, сред тях комунисти се оказват всичко 13%.

Ето как умеят някои статистици у нас да украсяват фасадата, външния вид, като скриват от очите гнилото.

в) *Младежският съюз*. Числото на членовете и кандидатите миналата година е било 317 хил. (макар че аз имам цифри за миналата година, подписани от член на

ЦК на РКСМ, където е дадена цифрата 400 хил.), а тази година числото на членовете и кандидатите съставлява 570 хил. Въпреки известна обърканост в цифрите, тук има несъмнено увеличение на организираността. Миналата година работниците в РКСМ са били 34⁰/₀, а тази година 41⁰/₀; селяните са били миналата година 42⁰/₀, а тази година 40⁰/₀. Учащи се във фабрично-заводските училища миналата година е имало 50 хиляди души, а тази година — 47 хиляди души. Числото на членовете на РКП в целия младежки съюз миналата година е било около 10⁰/₀, тази година — 11⁰/₀. Увеличението също е несъмнено.

г) *Обединенията на работничките и селянките.*

Основната организация в тази област са делегатските събрания. Тук объркани цифри колкото щете, в излишък, но ако се ориентираме добре, излиза, че миналата година е имало в градовете 37 хиляди делегатки, а тази година 46 хиляди, т. е. малко повече от миналата. В селата миналата година е имало 58 хил., а сега 100 хил. Числено колко широки маси селянки и работнички обединяват тези делегатки — за това не можах да получа що-годе точни цифри.

Предвид особената важност на въпроса за въвлечението на работничките и селянките в съветската и партийната работа няма да бъде излишно да се проследи процентът на участието на работничките и селянките в професионалните органи, в Съветите, в губернските и околийските комитети на партията. В селските съвети миналата година е имало всичко около 1⁰/₀ жени (страшно малко). Тази година 2⁹/₀ (също много малко), но увеличение все таки има. В общинските изпълнителни комитети миналата година е имало 0³/₀ жени, тази година 0⁵/₀ — минимално увеличение, за което не си струва и да се говори. В околийските изпълнителни комитети миналата година е имало около 2⁰/₀ жени, тази година малко повече от 2¹/₀ (давам цифри за РСФСР, защото няма цифри за всички републики). В губернските изпълнителни комитети на РСФСР миналата година е имало малко повече от 2⁰/₀, сега малко повече от 3⁰/₀. Членове на профсъюзите — жени тази година има 26⁰/₀, за миналата година няма данни. Членове на фаб-

рично-заводските комитети — 14⁰/₀. В губернските отдели членовете-жени са 6⁰/₀, в централните комитети на съюзите малко повече от 4⁰/₀. В партията миналата година бяха около 8⁰/₀, сега около 9⁰/₀. Кандидати имаше около 9⁰/₀, сега има около 11⁰/₀. Всичко това преди ленинския набор. В губернските комитети към XIII конгрес имаше 3⁰/₀ жени, в околийските комитети — около 6⁰/₀. Комунистките в най-важните женски обединения, делегатските събрания, бяха 10⁰/₀, станаха 8⁰/₀. Намалението се обяснява с увеличението числото на безпартийните делегатки. Трябва да се признае, че половината от населението на нашия Съветски съюз — жените — все още остават настрана, или почти настрана, от главния път на съветското и партийното строителство.

д) *Армията*. В армията, във военно-учебните заведения и във флотата общото число на комунистите се е намалило от 61,000 на 52,000. Това е дефект, който трябва да бъде отстранен. В същото време общото число на партийния команден състав се е увеличило. Към XII конгрес в командния състав имаше 13⁰/₀ комунисти, сега имаме 18⁰/₀. Интересен е партийният състав на армията от гледище на партийния стаж. От 52,000 комунисти, които работят в редовете на армията, комунисти от нелегалния период има 0⁹/₀ — няма даже един процент; влезли в партията след февруари до октомври 1917 година — малко повече от 3⁰/₀; влезли до 1919 година — 11⁰/₀; в 1919 година — 22⁰/₀; в 1920 година — 23⁰/₀; в 1921—1923 година — 20⁰/₀. От това виждате, че нашата армия се обслужва главно, ако не изключително, от нови партийци.

е) *Свободни организации на обществената инициатива*. Обръща внимание фактът, че през тази година се наредиха нов тип организации — свободни организации, организации на обществената инициатива — всякакви културно-просветни кръжоци и дружества, спортни организации, дружества за съдействие, организации на работническите и селски кореспонденти и пр. Числото на тези организации расте непрекъснато, при което трябва да се отбележи, че сред тях има не само съществуващи на Съветската власт организации, но и враж-

дебни. Ако вземем РСФСР, такива организации на обществената инициатива миналата година можеха да се наброят около 78—80, тази година повече от 300. Ако вземем организацията на физкултурата за РСФСР, числото на членовете в тази организация е било миналата година 126 хиляди, а тази година — 375 хиляди. Социалният състав на тази организация е: миналата година работниците са били 35⁰/₀, сега — 42⁰/₀. Основните центрове на тези организации са фабрично-заводските комитети и клубовете в заводите, селските комитети за взаимопомощ³⁵ в селата. Привличат вниманието организациите на работническите и селските кореспонденти, които имат за цел да бъдат изразители на пролетарското общественото мнение. Организациите на работническите кореспонденти обхващат 25 хиляди души, на селските кореспонденти 5 хиляди. Ако преминем към състава на губернските органи на тези организации, излиза, че общо за РСФСР миналата година комунистите в тях са били 19⁰/₀, а тази година малко повече от 29⁰/₀. Най-после, не може да не се спомене за новата организация, която вчера демонстрира пред мавзолея на Ленин³⁶, за организацията на пионерите, броят на които миналата година към юни, според изчисленията на нашата статистика (която, както вече казах, малко куца), е бил 75 хиляди, а към април тази година — повече от 161 хиляди. Сред пионерите децата на работници в индустриалните губернии са 71⁰/₀, селските деца — 7⁰/₀. В националните области децата на работници в тази организация са 38⁰/₀. В селските губернии децата на работници са 36⁰/₀.

Така стои работата с масовите организации, които окръжават партията и я свързват с класата. В основни линии нарастването на влиянието на партията в тези организации е несъмнено.

2. Държавният апарат

а) *Брой на служащите.* Според статистическите данни служащите при народните комисариати, значи служащите в ония учреждения, които се издържат от държавния бюджет, миналата година са били малко повече

от 1 милион и 500 хиляди, тази година са останали 1 милион и 200 хиляди. Съкращение с 300 хиляди. Но ако преминем към учрежденията, които работят на самоиздръжка, излиза, че през тази година имаме в тази област около 200 хиляди (цифри за миналата година няма), т. е. онова, което сме спечелили в държавнобюджетните учреждения в смисъл на съкращение, ние сме го изгубили в значителна степен в учрежденията, които работят на самоиздръжка. Не говоря за това, че част от служащите е преминала на местен бюджет, т. е. не е влязла в даденото изчисление. Изобщо броят на служащите е останал същият, ако не се е и увеличил. Остават служащите в кооперациите, които миналата година са били 103 хиляди, сега 125 хиляди — увеличение; служащите в профсъюзите, които бяха 28 хиляди, сега 27 хиляди, и служащите в партийния апарат, които бяха 26 хиляди, а сега — 23 хиляди. Всичко 1 милион 575 хиляди, без да се смятат служащите, плащани по местния бюджет. Както виждате, засега няма основания да се говори за успехи в съкращението на служащите изобщо и особено на служащите в държавния апарат.

б) *Партиен състав на висшите органи на страната.* Ако се смятат членовете на висшите учреждения, членовете на колегиите, завеждащите главните отдели и техните помощници (без индустрията), излиза, че в 1923 г. комунистите са били 83³/₆, а тази година 86⁰/₀. Известен прогрес безусловно има, ако се направи сравнение със състоянието, което преживявахме преди две години. В тези ръководни органи миналата година работниците бяха 19⁰/₀, тази година — 21⁰/₀. Малко, но все пак има увеличение.

в) *Партиен състав на индустриалните органи.* Що се отнася до индустриалните органи, тръстове, синдикати и най-едри предприятия, получаваме такава картина: в тръстовете общо за СССР в целия апарат миналата година комунистите са били малко повече от 6⁰/₀, тази година малко повече от 10⁰/₀. В ръководните органи на тръстовете, синдикатите и най-едрите предприятия миналата година — малко повече от 47⁰/₆, тази година — малко повече от 52⁰/₀. Ако вземем директо-

рите на най-едрите предприятия, миналата година имахме 31%, тази година — 61% комунисти. В тръстовете на РСФСР в целия апарат имаше 9.5% комунисти, тази година са станали малко повече от 12% (около 13%). В ръководния състав на тръстовете на РСФСР имаше 37% комунисти, сега са 49%. В синдикатите миналата година имаше 9%, тази година — 10% общо в целия апарат. В ръководния състав на синдикатите имаше 42%, станали са 55%.

Изобщо трябва да се признае, че в стопанските органи, ако вземем ръководния състав, ние имаме около 48—50% комунисти.

г) *Партиен състав на търговските и кредитни учреждения.* Съвсем друга картина представляват нашите търговски и кредитни учреждения, които в дадения момент са придобили изключително значение за цялата наша икономика. Да вземем например Внуторг*, който има извънредно важно значение за цялото наше развитие. Преди последната реформа там, в централното учреждение, в ръководния състав имаше всичко 4% комунисти. Ако вземем най-важния орган на Външната търговия — Госторг, оказва се, че там сред отговорните дейци имаме всичко 19% комунисти, и то какви комунисти са те можете да съдите по това, че в централното учреждение на Госторга комунистите са изчистени до 100% (С м я х). Втори важен орган, който има сериозно значение за цялата икономика — Хлебопродукт**, — представлява следната картина. В 58 представителства на Хлебопродукт, без апарата на централното учреждение, пълномощниците и заместниците, се числят всичко 9,900 сътрудници. От тях комунисти са 5.9%, членове на РКСМ — 0.7%, а останалите са безпартийни. В органите, които са в най-близък допир със селячеството, в храносъбирателните пунктове, разните спомагателни пунктове и сред агентурата, комунистите са всичко 17%. В централното учреждение на Хлебопродукт отговорни работ-

* Организация за вътр. търговия. *Бълг. ред.*

** Всеруско акционерно дружество за търговия с храни и селскостопански продукти. *Бълг. ред.*

ници има 137 души, от тях членове на РКП (б) — 13 души — 9⁰/₁₀. Трябва да отбележа, че партийците в Хлебопродукт се използват във висша степен нерационално — само 20⁰/₁₀ от тях се намират на отговорна работа, а останалите 80⁰/₁₀ са низши служащи. Не по-добре стои работата в такова кредитно учреждение като Държавната банка. Това е най-важното кредитно учреждение, което има сериозно значение за целия наш стопански живот. Вие знаете силата на кредита — това е такава сила, с помощта на която може да се разори или да се издигне който и да е слой от населението, стига само да се пусне в ход така нареченият привилегирован кредит. И ето тази Държавна банка в целия си апарат има всичко 7⁰/₁₀ комунисти, в ръководния състав само 12⁰/₁₀, а между това Държавната банка решава съдбата на цяла редица предприятия и на твърде много стопански учреждения.

д) *Партиен състав на Съветите.* Има данни за РСФСР. В селските Съвети миналата година имахме около 6⁰/₁₀ комунисти, а сега имаме малко повече от 7⁰/₁₀. В общинските изпълнителни комитети имаше малко повече от 39⁰/₁₀ комунисти, станали са 48⁰/₁₀. В околийските изпълнителни комитети имаше малко повече от 80⁰/₁₀, станали са малко повече от 87⁰/₁₀. В градските Съвети на околийските градове имаше 61⁰/₁₀, а станали са по-малко — 58⁰/₁₀. В губернските изпълнителни комитети имаше 90⁰/₁₀, станали са 89⁰/₁₀. В градските Съвети на губернските градове имаше 78⁰/₁₀, станали са 71⁰/₁₀. В тези три последни Съвета — в градските Съвети на околийските градове, в губернските изпълнителни комитети и в градските Съвети на губернските градове — влиянието на безпартийните е незначително, но все пак то расте. Що се отнася до пленумите на губернските изпълнителни комитети — има данни за 69 губернии, при което има сведения за 2,623 дейци. И какво излиза? Безпартийните членове на пленумите на губернските изпълнителни комитети са около 11⁰/₁₀. Най-висок процент безпартийни имаме в Сибир и в Далекотоизточната област, където той е равен на 20. Що се отнася до националните републики, там безпартийните са 7⁰/₁₀. Това е най-малкият процент на безпартийни в

губернските изпълнителни комитети. И това е в националните републики, където изобщо има малко партийци!

3. Съставът на партията. Ленинският набор

а) *Численост.* Към XII конгрес у нас се наброяваха малко повече от 485,000 членове и кандидати за членове на партията. Днес се наброяват 472,000 без ленинския набор. С ленинския набор, ако вземем данните на 1 май (до тази дата бяха приети 128,000), у нас съставът се определя на 600,000 души. Ако приемем, че след една-две недели ленинският набор ще достигне не по-малко от 200 хиляди, числеността на партията може да се определи на 670—680 хиляди души.

б) *Социален състав на партията.* Миналата година работниците бяха 44·9⁰/₀, тази година, без ленинския набор, 45·75⁰/₀ — увеличение с 0·8⁰/₀. Селяните бяха 25·7⁰/₀, сега са останали 24·6⁰/₀, т. е. намалили са се с 1·1⁰/₀. Служащи и пр. имаше малко повече от 29⁰/₀, сега са 29⁰/₀ с известен плюс, т. е. незначително увеличение. Ако вземем социалния състав заедно с ленинския набор на 1 май, членовете и кандидатите на РКП(б) работници се оказват 55·4⁰/₀, селяни — 23⁰/₀, служащи и други — 21·6⁰/₀.

в) *Състав с оглед на партийния стаж.* Постъпилите в партията преди 1905 година миналата година бяха 0·7⁰/₀, станали са — 0·6⁰/₀. Постъпилите в 1905—1916 година бяха 2⁰/₀, останаха 2⁰/₀. Постъпилите в 1917 г. бяха малко повече от 9⁰/₀, остават малко по-малко от 9⁰/₀. Постъпилите в 1918 г. бяха 16·5⁰/₀, останали са 15·7⁰/₀. Постъпилите в 1920 г. бяха 31·5⁰/₀, останали са 30·4⁰/₀. Постъпилите в 1921 г. — 10·5⁰/₀, остават 10·1⁰/₀. Постъпилите в 1922 г. — цифри за миналата година няма, сега — 3·2⁰/₀. Постъпилите в 1923 г. — 2·3⁰/₀. Всичко това без ленинския набор.

г) *Национален и полов състав.* Великорусите в партията към XIII конгрес са 72⁰/₀, очевидно след ленинския набор процентът следва да се увеличи. Втората група са украинците — 5·88⁰/₀. Третата група са евреи —

5·2⁰/₀. По-нататък идват тюркските националности — малко повече от 4⁰/₀, и след тях други националности, като латвийците, грузинците, арменците и др. Жените — членове на партията към XII конгрес бяха 7·8⁰/₀, сега са 8·8⁰/₀. Кандидатките бяха 9⁰/₀, станаха 10·5⁰/₀. Приетите с ленинския набор жени са 13⁰/₀ от общото число, което малко ще увеличи споменатия по-горе процент на жените.

Най-после, комунистите от производството (членове и кандидати) към 1 декември 1923 година са 17⁰/₀, а с ленинския набор, ако вземем цифрата 128 хиляди — 35·3⁰/₀.

д) *Партийна организираност на работническата класа.* Ако се вземе цялата работническа част на нашата партия, т. е. и онова количество, което е налице към 1 май, и онова количество, което ще имаме след една-две седмици, когато ленинският набор ще достигне (може би и ще надмине) 200 хиляди, общият брой на работническата част на нашата партия ще достигне 410 хиляди от общото число 672 хиляди. Това съставлява по отношение на всичкия индустриален и селски пролетариат в Съюза, броящ 4,100 хиляди — 10⁰/₀.

Ние постигнахме на всеки 100 работника да имаме организирани в партията 10 души.

4. Състав на ръководните партийни органи. Кадри и младопартийно поколение

а) *Състав на местните органи.* Вземам пленумите на губернските и областните комитети на 45 организации. В пленумите на губернските и областните комитети комунистите от нелегалния период са малко повече от 32⁰/₀, останалите 67⁰/₀ съставляват комунисти, постъпили в партията по-късно: постъпили в 1917 година — 23⁰/₀, в 1918—1919 година — 33⁰/₀, в 1920 г. — 9⁰/₀. В ръководните местни органи, както в губернските, така и в областните комитети, преобладават не комунистите от нелегалния период, а постъпилите в партията след Октомври. Ако вземем президиумите на губернските и областните комитети за 52 организации, за които има данни

за партстажа, постъпилите преди революцията са 49⁰/₀, след февруари 1917 г. — 19⁰/₀, постъпилите в 1918 — 1919 година — 26⁰/₀ и останалите — 6⁰/₀. Тук пак преобладават партийните членове, постъпили в нашата партия след февруари. Комунисти от нелегалния период, завеждащи организационни отдели на губернските и областни комитети, към XII конгрес имаше 27·4⁰/₀, към XIII конгрес — 30⁰/₀; завеждащи агитпропи комунисти от нелегалния период към XII конгрес имаше 31⁰/₀, днес — 23⁰/₀. Що се отнася до секретарите на губер. и областни комитети, имаме обратна тенденция. Към XII конгрес сред секретарите на губер. и обл. комитети имаше 62·5⁰/₀ комунисти от нелегалния период, към сегашния конгрес — 71⁰/₀.

Задачата е ясна — трябва да се намали стажът на секретарите на губер. комитети.

Съставът на пленумите на околийските комитети за 67 околии е: комунисти от нелегалния период — 12⁰/₀; постъпили в 1917 г. — 22⁰/₀; постъпили в 1918 — 1919 г. — 43⁰/₀. Секретари на околийските комитети според данните за 248 околии: към нашия XIII конгрес комунисти от нелегалния период 25⁰/₀; постъпили през 1917 г., до Октомври — 27⁰/₀; постъпили преди 1919 г. — 37⁰/₀. Секретари на ядки в 28 губернии (има данни за 6,541 секретари): всичко комунисти от нелегалния период малко повече от 3⁰/₀; основната цифра — 55⁰/₀, се пада на групата постъпили в партията след Октомври, в 1917 — 1918 година.

По социален състав в губер. и обл. комитети на 45 организации тази година имаше 48⁰/₀ работници. В президиумите на губер. и обл. комитети в 52 организации имаше 41⁰/₀ работници. Сред секретарите на губер. и обл. комитети към XII конгрес имаше 44·6⁰/₀ работници, към XIII конгрес — 48·6⁰/₀. В пленумите на окол. комитети (в 67 околии) имаше 63·4⁰/₀ работници. Сред секретарите на окол. комитети (в 248 околии) — 50⁰/₀ работници.

Всички тези данни се отнасят към периода преди последните партийни конференции, губер. и околийски.

Но аз получих известни данни за резултатите от последните конференции пред самия конгрес на партията. Тези данни, които се отнасят до 11 губернии и 16 области, показват, че броят на комунистите от нелегалния период в пленумите на губернските и обл. комитети се е намалил до 27⁰/₀, а броят на работниците се е увеличил до 53⁰/₀.

От това става ясно, че ние имаме работа с две тенденции: с вливане на младото партийно поколение в кадрите и с разширение на кадрите, от една страна, а от друга — с подобрене социалния състав на партийните организации.

б) *Състав на ЦК и на Централната контролна комисия.* Ако вземем кандидатите и членовете на ЦК, всичко 56 души, от тях 44·6⁰/₀ са работници, 55·3⁰/₀ селяни и интелигенти. Следователно трябва да се разшири ЦК чрез увеличаване на неговия работнически състав. В ЦКК 48⁰/₀ от членовете и кандидатите са работници, 52⁰/₀ — селяни и интелигенти. Тук се получава същият извод. По партиен стаж 96⁰/₀ от състава на членовете и кандидатите на ЦК са комунисти от нелегалния период. Това са все постъпили в партията преди февруари. От 56 члена и кандидати на ЦК има само двама, които са постъпили по-късно — това съставлява 4⁰/₀. Същото е и в ЦКК. От 60 души — 57 са комунисти от нелегалния период и 3 (това съставлява 5⁰/₀) не от този период. Следователно трябва да се вляят млади кадри.

в) *Състав на настоящия конгрес.* Всичко регистрирани 742 делегати. От тях работници — 63·2⁰/₀, комунисти от нелегалния период — 48·4⁰/₀. Останалите са повече или по-малко млади.

5. Работата на партията в областта на агитацията и пропагандата

а) *Комунистическата просвета.* Бие в очи големият процент на политическата неграмотност в партията: в някои губернии той достига до 70⁰/₀. Средно за няколко губернии в Централна Русия (проверени са 60,000 души) политически неграмотните са 57⁰/₀; миналата година бяха около 60⁰/₀. Това е един от основните де-

фекти на нашата работа. Очевидно работата върви не толкова в дълбочина, колкото в ширина. Числото на съветско-партийните школи, собствено слушателите на тези школи, се е намалило малко поради това, че част от съветско-партийните школи премина на местен бюджет. Броят на студентите в комвузите* се увеличи в сравнение с миналата година. Ще стане нужда обаче да се съкрати малко, за да се подобри съобразно с наличните средства материалното им положение и да се наблегне на задълбочаването на комунистическата просвета. Особено трябва да се подчертае пропагандата на ленинизма, което има решаващо значение за комунистическата просвета.

б) *Печат*. Миналата година у нас имаше 560 вестника, тази година станаха по-малко — 495, но тиражът се увеличи от $1\frac{1}{2}$ на $2\frac{1}{2}$ милиона. Интересно е увеличаването на вестниците на неруски езици. Ние имаме даже такива републики, където не излиза нито един руски вестник, например Армения, където 100% от вестниците излизат на арменски език. В Грузия 91% излизат на грузински език. В Белорусия 88% не на руски. Увеличение броя на националните вестници се наблюдава буквално във всички национални области и републики. Трябва да се обърне внимание на редакторския състав на нашите периодически органи. Обследвани са 287 органа на печата и се оказва, че в тези органи на печата редакторите-комунисти от нелегалния период са 10%. Най-големите цифри се падат на партийните членове от 1918—1919 г. Това е дефект, който трябва да се отстрани, като се изпратят в помощ на младите вестникарски работници стари и по-опитни.

в) *Работата сред селяните*. В тази област има цяла редица минуси. Съветите в селата и волостите** все още са органи на данъчния апарат. Селяните гледат на тях преди всичко като органи, които събират данъците. Работата на местните органи в селата, според общите отзиви на дейците, които познават селата, е такава: на-

* Комунистически висши учебни заведения. *Белг. ред.*

** Волост — околия, район. *Белг. ред.*

шата политика е правилна, но тя се провежда на места неправилно. Относно състава на съветските органи в селата и волостите остава да се желае твърде много. Лошо влияе на работата администраторският състав на ядките в селата. Още по-лошо влияе незнанието на съветските закони от страна на близките до селото дейци и неумението да се разяснят тези закони на бедните селяни, неумението да се защищават интересите на бедните и средни селяни против натиска на кулака, въз основа на ония привилегии, които съветските закони предоставят на бедните селяни. След това обща грешка е: хората искат да се приближат до селянина чрез словесна агитация, като не разбират, че на селянина е нужна предметна агитация, а не словесна — агитация, която дава непосредствена полза. Привличане в кооперациите, използване привилегиите за бедняците, селскостопански кредит, взаимопомощ, организирана от селските комитети — ето преди всичко какви въпроси могат да заинтересуват селянина.

6. Работата на партията в областта на отчетността Разпределение и издигане на дейците

а) *Отчетност и разпределение.* Миналата година имаше около 5 хиляди регистрирани отговорни дейци, тази година имаме регистрирани около 15 хиляди отговорни дейци от всички мащаби. Нашата отчетност се подобрява, това е несъмнено. Цифрите сочат, че миналата година са били разпределени 10 хиляди различни дейци, от тях отговорни малко повече от 4 хиляди. През тази година са разпределени 6 хиляди, от които отговорни 4 хиляди. Основната работа на партията по разпределението е вървяла около снабдяването с дейци преди всичко партията, после органите на Висшия съвет на народното стопанство и най-после органите на Наркомфин*, главно данъчния му апарат. Всички останали клонове са снабдявани с комунисти в по-малка степен. Това е голяма грешка в нашата работа. Тогава, когато центърът на стопанския живот се придвижи към търговията,

* Народен комисариат на финансите. *Бълг. ред.*

ние не проявихме достатъчно инициатива и решителност, за да се премине към максимално снабдяване с най-активни дейци търговските и кредитни учреждения, техните представителства по места и в чужбина. По-специално имам предвид такива органи като Госторг и Хлебопродукт.

7. Вътрешен живот на партията

Аз няма да изброявам колко въпроса са разгледани в ЦК и неговите органи и от какъв род са въпросите — това няма решаващо значение, пък и казано е вече за него в писмения отчет, който ви е раздаден. Аз бих искал само да ви обърна вниманието на следните обстоятелства.

Първо, вътрешният живот на нашите организации несъмнено се е подобрил. Получава се впечатление, че организациите са улегнали, има малко разправии, върши се делова работа. Изключение има в покрайнините, където наред със старите дейци, не съвсем твърди в комунизма, растат кадри от млади дейци-марксисти, които са били в Свердловка* и в други учебни заведения, силни в партийната работа и страшно слаби в съветската. Тези конфликти в покрайнините между млади и стари дейци не ще бъдат скоро ликвидирани. В този смисъл покрайнините правят изключение. Що се отнася до повечето губернии в Централна Русия, трябва да се смята, че там организациите са улегнали и деловата работа е тръгнала напред. Най-раздорната република — Грузия, за която ние така много говорихме на миналия конгрес, сега се оказа омиротворена в партийно отношение. Най-добрите хора от бившите уклонисти, като Филип Махарадзе и Окуджава, окончателно скъсаха с крайните уклонисти и заявиха, че са готови да работят дружно.

Второ, в губернкските комитети и особено в ЦК на партията през тази година стана преместване центъра на тежестта в работата от бюрата или президиумите към

* Комунистически университет „Свердлов“. *Бълз. ред.*

пленумите. По-рано пленумите на ЦК упълномощаваха Политбюро да решава основните въпроси. Днес това вече го няма. Сега основните въпроси на нашата политика и нашето стопанство се решават от пленума. Погледнете дневния ред на нашите пленуми, стенограмите, които се раздават на всички губернски комитети, и вие ще разберете, че центърът на тежестта се е преместил от Политбюро и Оргбюро към пленума. Това е много важно в този смисъл, че на нашия пленум се събират сто, сто и двадесет души (това са членовете на ЦК и ЦКК и кандидатите към тях), и предвид на преместването центъра към пленума, пленумът се превърна в извънредно голяма школа за възпитаване водачи на работническата класа, политически ръководители на работническата класа. Пред очите ни растат и се развиват нови хора, утрешни ръководители на работническата класа — в това се състои неоченимата важност на нашите разширени пленуми.

Характерно е, че същата тенденция се забелязва и по места. Най-важните въпроси се пренасят от бюро то на губерн. комитети в пленумите, пленумите се разширяват, техните заседания стават по-дълги, там се привличат всички най-добри дейци от губернията и по този начин пленумите на губерн. комитети се превръщат в школа за водачи от местен и областен мащаб. Трябва да постигнем тази тенденция по места, в губерниите и околиците, да се превърне във факт.

Трето, вътрешният живот на нашата партия през тази година беше небивало интензивен, той, може да се каже, кипеше. Ние, болшевиките, сме привикнали да се справяме с големи дела и често, извършвайки извънредно крупни дела, не забелязваме това. Такива факти като дискусията и ленинския набор — няма защо да се доказва това — са много големи събития в страната и в партията, и те, разбира се, не можеха да не оживят вътрешния живот на партията.

Какво говорят тези два факта? Това, че нашата партия, преживяла дискусията, е здрава като скала. Това, че нашата партия, която прие 200 хиляди нови членове

по волята и с одобрението на цялата работническа класа, е по същност избираема партия, избираем орган на работническата класа.

8. Изводи

1. От масовите организации, които окръжават нашата партия, трябва да се обърне особено внимание на кооперацията и на обединенията на работничките и селянките. Аз отделям тези организации, защото в дадения момент те са най-много застрашени.

а) Не ще съмнение, че апаратът на потребителните кооперации, чиято задача е да свързва държавната индустрия със селското стопанство, не се оказва на висотата на задачата. За това говори несъмненият факт, че селският сектор на потребителната кооперация съставлява само $\frac{1}{3}$ от общото число на членовете. Трябва да постигнем селяните да заемат в потребителните кооперации подобаващо положение. Комунистите трябва да пренесат центъра на работата от губерниите в околиците и районите, за да се прокара връзка със селските маси и по този начин потребителната кооперация да се превърне в свързващо звено между индустрията и селското стопанство.

б) Не по-добре стои работата в селскостопанската кооперация. Неразбория в цифрите, намаляване броя на членовете през годината — всичко това са факти, над които трябва да се замислим. И тук, както и в потребителните кооперации, комунистите трябва да пренесат центъра на тежестта в околиците и районите — по-близо до селските маси, като си поставят за цел да постигнат такова положение, че органите на Селския кооперативен съюз по места да не служат като прикритие на кулашкия натиск. Но това е малко. Трябва да се укрепят с комунистически сили ръководните органи на Селския кооперативен съюз, където в последно време работата започна да куца не на шега.

в) По-лошо е положението в областта на работата сред жените. Наистина, делегатските събрания на работничките и селянките растат и се разширяват, но онова,

което дейците на женското движение са успели да постигнат в областта на агитацията, далече още не е закрепено в организационно отношение, даже в една стотна част от необходимия минимум. Процентът на участието на жените работнички и селянки в Съветите, в съюзите, в партията несъмнено говори за това. Партията трябва да вземе всички мерки, за да запълни тази празнота в най-близко бъдеще. Не бива да се търпи такова положение, при което половината от населението на Съветския съюз все още стои настрана от големия друм на съветското и партийно развитие.

г) Особено привличат вниманието свободните организации на обществената инициатива, особено организациите на работническите и селски кореспонденти. Организациите на работническите и селски кореспонденти имат голямо бъдеще. При известни условия на развитие тези организации могат да изиграят ролята на извънредно голям изразител и могъщ проводник на волята на пролетарското обществено мнение. Вие знаете силата на пролетарското обществено мнение в разкриването и поправянето на недостатъците на нашата съветска общественост, тя е много по-сериозна от силата на административния натиск. Ето защо партията трябва да окаже всемерна помощ на тези организации.

2. Особено привлича вниманието работата с държавния апарат. Едва ли може да има някакво съмнение, че положението в тази област е незадоволително.

а) Заветите на Ленин за съкратяването и опростяването на държавния апарат са изпълнени само отчасти, в най-минимална доза. Съкратяване на апаратите на народните комисариати с двеста-триста хиляди служещи в това време, когато отстрани израснаха нови апарати — тръстове, синдикати и пр., — не може да се нарече, собствено казано, нито съкратяване, нито опростяване на апарата. Партията трябва да вземе всички мерки, за да бъдат проведени с желязна ръка заветите на Ленин в тази област.

б) Аз ви изложих цифри, които говорят за минималния процент на участие на безпартийните в нашите Съвети. Другари, не бива повече да се живее така, и да се строи по-нататък новата държава така е невъзможно.

Невъзможна е сериозна строителна работа, ако не се обърне особено внимание на въвличането на безпартийни в съветската работа в губернията и околията. Тук могат да се набележат различни пътища. Като един от целесъобразните пътища би могло да се приеме следващото: при отделите на губернските и околийските Съвети да се създадат секции или, още по-добре — редовно свиквани делови съвещания за безпартийните — в градовете работници, в околииите — селяни, с цел да се привлекат безпартийните към делова работа в различните области на управлението и след това от привлечените към делова работа безпартийни работници и селяни да се отберат най-добрите, най-способните и да се поставят на държавна работа. Без такова разширяване базата на градските и околийските съвети, без разширяване базата на съветската работа, без привличане на безпартийните Съветите могат да изгубят сериозно от своята тежест и влияние.

в) В нашата партия съществува мнение, че истинска партийна работа е работата в губернските, областните, околийските комитети и в ядките. Що се отнася до всички останали видове работа, това като че ли не е чисто партийна работа. Често осмиват хора, които работят в тръстовете и синдикатите: „откъснали се, казват, от партията“. (Г л а с от з а л а т а. „Изключват ги“.) И в съветските органи, и в партийните организации някои другари трябва да се изключват. Но аз вземам не изключителния случай, аз вземам случая от масов характер. Обикновено у нас разделят партийната работа на две категории: категория висша — това е чисто партийна работа в губернските комитети, в областните комитети, в ядките, в ЦК, и категория низша, наричана партийна работа в кавички — това е работата във всички съветски органи, особено в търговските. Другари! Такова отношение към стопанските дейци е дълбоко противно на ленинизма. Всеки стопански деец, който работи в най-незначителното дюкянче, в най-незначителното търговско учреждение, ако строи и движи работата напред, той е истински партиен работник, който заслужава пълна поддръжка от страна на партията. Ние няма да отидем нито крачка напред в нашето строителство при такова ари-

стократско, интеллигентско отношение към търговията. Неотдавна аз четох лекция в Свредловския университет, където говорих, че може би ще стане нужда да пре-хвърлим десетина хиляди комунисти от партийната или индустриалната област в областта на търговската работа. Те започнаха да се смеят. Не искат да търгуват! А ясно е, че всички наши приказки за социалистическо строителство рискуват да се изродят в празно дърдорене, ако ние не изкореним от партията аристократско-интелигентските предразсъдъци относно търговията и ако ние, комунистите, не овладеем всички клонове на търговията.

г) Другари, никаква строителна работа, никаква държавна работа, никаква планова работа не е мислима без правилно *пресмятане*. А пресмятането е немислимо без статистика. Без статистика пресмятането не ще направи нито крачка напред. Неотдавна на конференцията Риков казваше, че през периода на военния комунизъм той имал във ВСНХ статистик, който днес давал едни цифри по един въпрос, а утре други цифри по същия въпрос. За съжаление още не сме се освободили от такива статистики. Работата на статистиката е такава, че отделните клонове на цялото представляват непрекъснати звена и ако е развалено едно звено, цялата работа рискува да бъде развалена. В буржоазната държава статистикът има известен минимум от професионална чест. Той не може да излъже. Той може да има каквото и да било политическо убеждение и направление, но що се касае до фактите, цифрите, той може да отиде на заколение, но неистина няма да каже. Де да имахме повече такива буржоазни статистики, хора, които уважават себе си и притежават известен минимум от професионална чест! Ако нашата работа в статистиката не се постави така, то строителната ни работа не ще направи нито крачка напред.

Същото трябва да се каже за *отчетността*. Никаква стопанска работа не може да върви напред без отчетност. А нашите счетоводители за съжаление не винаги се отличават с елементарните качества на обикновения буржоазен, честен счетоводител. Аз се прекланям пред някои от тях, между тях има честни и предани работници, но

че има и калпави, които могат да съчинят всякакъв отчет и които са по-опасни от контрареволуционерите — това е факт. Без да преодолеем тези недостатъци, без да ги ликвидираме, ние не можем да движим по-нататък нито стопанството на страната, нито нейната търговия.

д) Процентът на работниците и комунистите в ръководните органи на някои държавни учреждения все още е минимален и недостатъчен. Този недостатък особено бие в очи, що се касае до ръководните учреждения и представителства на търговските органи в чужбина (външната търговия, вътрешната търговия, синдикатите) и кредитните учреждения, които в дадения момент имат решаващо значение в живота и развитието на народното стопанство и преди всичко на държавната индустрия. Партията трябва да вземе всички мерки, за да се запълни тази празнота. Без това не може и да се мисли за прокарване в живота стопанскополитическите директиви на партията.

е) Досега най-важен въпрос за стопанското строителство бе въпросът за организацията и оформяването на тръстовете. Сега, когато центърът се премести в областта на търговията, на дневен ред се поставиха въпросите за организирането на смесени и акционерни дружества³⁷ на вътрешната и външна търговия. Практиката показва, че докато ние се справихме с въпроса за тръстовете, то при решаването на въпросите относно смесените и акционерни дружества нашите учреждения куцат с двата крака. Има тенденция да се организират такъв тип търговски учреждения, които биха свели до минимум значението на държавния контрол в това голямо дело. Няма съмнение, че партията ще се бори с всички мерки против такъв род тенденции.

3. Трябва да се продължава по-нататък подобряването състава на партията въобще и на ръководните ѝ органи в частност. В никакъв случай не трябва да се разглеждат кадрите на партията като нещо затворено. Кадрите трябва да се разширяват крачка по крачка за сметка на младите партийци. Младите партийци трябва да попълват кадрите. Без това съществуването на кадрите е безцелно.

4. В областта на агитацията:

а) Лошо стои работата с политическата грамотност на партийните членове (60% политнеграмотност). Ленинският набор увеличава процента на неграмотността. Необходимо е системна работа за ликвидиране на тази слабост. Задачата е да се тласне това дело напред.

б) Лошо стои работата с киното. Киното е извънредно силно средство за масова агитация. Задачата е да вземем това дело в свои ръце.

в) Работата по печата се развива, но недостатъчно. Задачата е да се увеличи тиражът на „Крестьянская Газета“³⁸ до един милион, тиражът на „Правда“ до 600 хиляди и да се създаде популярен вестник за ленинския набор, като се доведе тиражът му поне до половин милион.

г) Стенните вестници се развиват, но недостатъчно. Задачата е да се подкрепят кореспондентите на стенните вестници и да се потикне работата напред.

д) Лошо върви работата в селото. Агитацията в селото трябва да бъде главно предметна, по линията на всестранната помощ на бедните и средни елементи, включително до привилегирован кредит, по линията на развиване на ченките на колективни стопанства (не комуни), по образеца на комнезамите³⁹ в Украйна, където има пет хиляди колхоза, по линията на въвличането на селячеството в кооперацията, преди всичко в селскостопанската кооперация. За особено важна задача трябва да се смята овладяването на селските комитети. Да не се забравя за териториалните формации⁴⁰, които имат голямо значение за агитацията в село.

5. В областта на привеждането в известност, разпределението и издигането на дейците — партийни и безпартийни:

а) Привеждането в известност е малко или много организирано.

б) С разпределението работата стои малко по-лошо, защото основните задачи относно прегрупирането на силите в новата обстановка на вътрешното развитие, поставени от Ленин на XI конгрес⁴¹, още не са изпълнени.

Лежащата пред нас задача да наситим максимално с най-добри сили всички търговски организации чака своето разрешение.

Миналата година Учразпред работеше, собствено казано, за органите на ВСНХ и Наркомфин, особено за данъчния му апарат, снабдявайки с работници предимно тези органи. Сега задачата се състои в това, да се обърне кормилото към търговските органи и кредитните учреждения и при снабдяването им с работници да им се дава предимство пред другите учреждения. Тук може би ще бъдат нужни около 5 хиляди комунисти.

Същевременно задачата се състои в това—съществуващият начин на разпределение на силите да се допълни с нови начини: с начина на доброволността, с набиране доброволци за организиране на работата в особено важните пунктове на съветското строителство. Този начин има пряко отношение към въпроса за организиране образцова работа в известни райони, без което (без организиране на образцова работа) в дадения стадий не можем. Идеята на Ленин за образцова работа, дадена в „Продналог“⁴², трябва да бъде проведена.

в) Особено внимание трябва да бъде обърнато за издигане дейци, партийни и безпартийни. Методът на издигане нови хора само отгоре е недостатъчен. Той трябва да бъде допълнен с метода на издигане отдолу в процеса на практическата работа, в процеса на въвличане нови сили в практическата работа. В този смисъл по отношение издигането на работници на отговорни постове по заводите и тръстовете голяма роля ще трябва да изиграят производствените, заводските и тръстовите конференции. Необходимо е да се развият секциите при отделите на Съветите в губернските и околийските градове, като се превръщат в периодически съвещания от делови характер и като се въвличат в тези съвещания както членовете на Съветите, така и, особено, нечленове работници и работнички, селяни и селянки. Само в хода на такава широка практическа работа може да се издигнат нови хора от безпартийните работници и селяни. Вълната на ленинския набор в градовете и нарасналата

политическа активност на селячеството несъмнено говорят, че този път на издигане ще даде големи резултати.

б. Два извода из областта на вътрешния живот на партията:

а) Така нареченият „принцип“ за разширение на ЦК на партията се оказа правилен. Опитът показва, че разширението на ЦК даде грамадна полза, че другарите, които защитаваха „принципа“ за намаление членовете на ЦК, бяха на неправилен път.

б) Сега за всички е ясно, че опозицията през време на дискусията, говорейки за разложение на партията, беше свършено неправа. Едва ли ще се намери в нашата партия поне една сериозна организация, която, наблюдавайки вътрешния живот на партията и могъщия ѝ растеж, да не каже, че хората, които крещяха доскоро за гибел на нашата партия, всъщност не познаваха партията, стояха далече от партията и твърде много напомняха хора, които би трябвало да бъдат наречени чужденци в партията.

Извод: нашата партия расте, тя върви напред, тя се учи да управлява, тя става най-авторитетният орган на работническата класа. Ленинският набор е пряко указание за това (Дълго нестихващи аплодисменти).

ЗАКЛЮЧИТЕЛНО СЛОВО

27 май

Другари! В речите на ораторите аз не видях възражения против организационния отчет на ЦК. Аз оценявам това като съгласие на конгреса с изводите на този отчет (Аплодисменти).

В своя отчет аз нарочно не засегнах разногласията ни вътре в партията, не ги засегнах, за да не разчовърквам раните, които като че ли бяха зараснали. Но след като Троцки и Преображенски засегнаха тези въпроси, допуснаха редица неточности и предизвикаха — не бива да се мълчи. При такова положение мълчанието би било необяснимо.

Др. Крупская говори тук против дублиране на преията по разногласията. Аз съм решително против дублирането и именно затова в отчета си не засегнах разногласията. Но щом като другарите-членове на опозицията засегнаха това и хвърлиха предизвикателство — ние нямаме право да мълчим.

Троцки и Преображенски, и двамата, говорейки за разногласията, съсредоточават вниманието на конгреса върху една резолюция, върху резолюцията от 5 декември, като забравят, че освен тази резолюция има и друга резолюция за изводите от дискусията⁴³, че имаше конференция и че след резолюцията, приета от ЦК на 5 декември, имаше нова дискуссионна вълна, която получи оценка в специална резолюция на XIII конференция за изводите от дискусията. Те забравят, че замълчаването на XIII конференция няма да мине даром за опозицията.

Аз обръщам вниманието на конгреса че по икономическата политика на конференцията беше приета една резолюция, а по партийното строителство — две резолюции. Защо стана така? Имаше една резолюция, потвърдена от цялата партия и приета от ЦК на 5 декември, а след това стана необходимо да се даде друга резолюция по същия въпрос — за дребнобуржоазния уклон. Откъде такава напаст, с какво да се обясни това? Обяснява се с това че цялата дискусия имаше два периода. Първи период, който завърши с резолюцията на 5 декември, приета единогласно, и втори период, който завърши с резолюцията за дребнобуржоазния уклон. Тогава, т. е. в първия период, ние предполагахме, че с резолюцията от 5 декември навярно ще завършат споровете в партията и именно поради това миналия път, в доклада на XIII конференция, аз, засягайки този период, казах, че при желание от страна на опозицията, резолюцията от 5 декември би могла да сложи край на борбата в партията. За това аз говорих и всички ние така мислехме. Но работата е там, че с този период дискусията не завърши. След резолюцията от 5 декември се появиха писмата на Троцки — нова платформа с нови въпроси, и се почна нова дискусийна вълна, по ожесточена отколкото по-рано. С това се осуети възможността за мир в партията. Това бе вторият период, който сега опозиционерите се стараят да замълчат, да го заобиколят.

Въпросът е в това, че между дискусията във втория период и дискусията в първия период, която намери отражение в резолюцията от 5 декември, има огромна разлика. В резолюцията от 5 декември не се повдигаше въпросът за израждането на кадрите. Троцки, с когото заедно съставяхме тогава тази резолюция, зъб не обелваше за това, че кадрите се израждат. Тази прибавка той е запазил, очевидно, за следващите си изказвания. После, в резолюцията от 5 декември, не става въпрос, че учащата се младеж е най-верен барометър. И този въпрос Троцки е оставил очевидно като запас за нови изказвания в дискусията. В резолюцията от 5 декември няма този уклон към атака против апарата, няма тези искания за наказателни мерки против партийния апарат, за което

той твърде обширно говори в следващите си писма. Най-после, в резолюцията от 5 декември няма и намек, че групировки са нужни, а пък за това, за групировките, в следващите си писма Троцки говори твърде обширно.

Ето каква грамадна е разликата между позицията на опозицията преди 5 декември и позицията на лидерите ѝ след 5 декември.

Сега Троцки и Преображенски се стараят да замълчат, да скрият втората си платформа във втория период на дискусиата, като мислят, вероятно, да надхитрят партията. Не, другари, това няма да ви се удаде! С плитка хитрост и с дипломация вие не ще измамите конгреса. Аз не се съмнявам, че конгресът ще се изкаже и за първия стадий на дискусиата, който получи израз в резолюцията от 5 декември, и за втория стадий, който получи израз в резолюцията на конференцията за дребнобуржоазния уклон.

Тези две резолюции са две части от едно цяло, наричано дискусия. Който мисли да смесва тези две части и с това да измами конгреса, той се лъже. Партията порасна, нейната съзнателност се повиши, и с дипломация партията не може да бъде измамена. Там е цялата грешка на опозицията, че тя не разбира това.

Да видим, кой излезе прав по въпросите за платформата на опозицията след 5 декември? Кой излезе прав по четирите нови въпроса, засегнати в писмата на Троцки?

Първият въпрос: кадрите се израждат. Всички ние искахме и искаме факти, които да показват израждане на кадрите, обаче такива факти не ни се дадоха, пък и не могат да се дадат, защото такива факти в действителност няма. А като се вгледахме във въпроса, ние всички забелязахме, че израждане у нас няма, но виж, уклон у някои вождове на опозицията в посока на дребнобуржоазната политика несъмнено има. Кой излезе прав? Като че ли не опозицията.

Втори въпрос — за учащата се младеж, която била най-верен барометър. Кой излезе прав по този въпрос? Пак като че ли не опозицията. Ако хвърлим поглед на растежа на нашата партия през това време, на приема-

нето на 200 хиляди нови членове, излиза, че барометъра трябва да търсим не в редовете на учащата се младеж, а в редовете на пролетариата, че партията трябва да се ориентира не по учащата се младеж, а по пролетарското ядро на партията. 200 хиляди нови членове на партията — ето барометъра. И тук опозицията излезе неправа.

Трети въпрос — наказателни мерки спрямо апарата, атака срещу партийния апарат. Кой излезе прав? Пак не опозицията. Тя сви своето знаме на атака против апарата и премина към отбрана. Вие бяхте тук свидетели как тя се изплъзваше, отстъпвайки в безпорядък в борбата против партийния апарат.

Четвърти въпрос — за фракциите, за групировките. Троцки заяви, че той е решително против групировките. Много добре. Но щом е необходимо да се засяга историята, позволете ми да възстановя някои факти. През декември имаше у нас подкомисия на ЦК на партията за изработването на резолюцията, която беше публикувана на 5 декември. Тази подкомисия се състоеше от трима души: Троцки, Каменев, Сталин. Обърнали ли сте внимание, че в тази резолюция от 5 декември фразата за групировките е отпаднала? Там се говори за забраняване на фракциите, но нищо не е казано за забраняване на групировките. Има само позоваване на известното решение на X конгрес за единството на партията. Как да се обясни това? Със случайност? Това не е случайно. Ние с Каменев решително поставяхме въпроса за забраняването на групировките. Троцки ултимативно протестираше против забраняването на групировките, като каза, че той не може да гласува за резолюцията при такова положение на нещата. Ние тогава се ограничихме с позоваване на резолюцията на X конгрес, която Троцки тогава, както изглежда, не беше чел и където се говори не само за забраняване на фракциите, но и за забраняване на групировките (Смях, аплодисменти). Троцки беше тогава за свобода на групировките. Тук той хвалеше резолюцията от 5 декември. А в писмото си до ЦК на РКП(б) 4 дни след приемането на резолюцията за партийното строителство, т. е. на 9 декември, Троцки

писа: „Особена тревога ми вдъхва чисто формалната позиция на членовете на Политбюро по въпроса за групировките и фракционните образувания“. Как ви се вижда? Оказва се, че човекът, който се пени за тази резолюция, носи в душата си особена тревога, която му вдъхва отношението на Политбюро към въпросите за групировките и фракциите. Това не прилича да е бил тогава за забраняване на групировките. Не, Троцки беше тогава за образуване на групировки, за тяхната свобода.

По-нататък, кой не помни известната резолюция на Преображенски в Москва, с искането да се уточни въпросът за фракциите, решен на X партиен конгрес, в смисъл да се отменят някои ограничения? Това всички помнят в Москва. А кой от вас не помни, че Преображенски в своите фейлетони изискваше да се възстановят в партията ония порядки, които съществуваша в епохата на Бресткия мир? А ние знаем, че в епохата на Брест партията беше принудена да допусне съществуване на фракции — това ни е добре известно. А кой не помни, че на XIII конференция, в момента, когато аз предлагам най-просто нещо — да възстановим в паметта на партийните членове седма точка от резолюцията за единството, за забраняването на групировките, — как бееха всички опозиционери, като искаха да не се внася тази точка? Следователно по този въпрос опозицията поддържаше изцяло и напълно гледището за свободата на групировките, предполагайки, че ще приспи бдителността на партията, казвайки, че тя иска не свобода на фракциите, а свобода на групировките. Щом те ни заявяват днес, че са против групировките — много добре. Но това аз ни най-малко не мога да нарека настъпление от тяхна страна: това е отстъпление в безпорядък, това е признак за правотата на ЦК и по този въпрос.

След тази историческа справка позволете ми, другари, да кажа няколко думи за някои принципиални грешки, допуснати тук от Троцки и Преображенски в техните изказвания по партийно-организационните въпроси.

Троцки каза, че същността на демокрацията се свежда до въпроса за поколенията. Това е невярно. Принципиално невярно. Същността на демокрацията съвсем не се

свежда към това. Въпросът за поколенията е второстепенен въпрос. Цифрите из живота на нашата партия говорят, животът на нашата партия говори, че младото поколение на партията стъпка по стъпка се внедрява в кадрите — кадрите се разширяват за сметка на младежите. Партията всякога е вървяла и ще върви по този път. Само оня, който разглежда кадрите като затворено цяло, като привилегировано съсловие, което не пуца в средата си нови членове, само оня, който разглежда тези кадри като офицерски корпус от старото време, който смята всички останали членове на партията „по-долу от своето достойнство“, само оня, който иска да създаде пукнатина между кадрите и младото партийно поколение, само той може да заостри въпроса за демокрацията тъкмо на въпроса за партийните поколения. Същността на демокрацията се свежда не към въпроса за поколенията, а към въпроса за самодейността, за активното участие на партийните членове в партийното ръководство. Така, и само така може да бъде поставен въпросът за демокрацията, ако, разбира се, става дума не за формално-демократическа партия, а за действително пролетарска партия, свързана чрез неразривни връзки с масите на работническата класа.

Вторият въпрос. Най-голямата опасност — казва Троцки — се заключава в бюрократизирането на партийния апарат. Това също така е невярно. Опасността се състои не в това, а във възможността партията да се откъсне реално от безпартийните маси. Вие можете да имате партия, която е изградила апарата си демократически, но ако тя не е свързана с работническата класа, то тази демокрация ще бъде пуста, парà няма да струва. Партията съществува за класата. Доколкото тя е свързана с класата, има контакт с нея, има авторитет и уважение сред безпартийните маси — тя може да съществува и да се развива даже при бюрократически недостатъци. Ако всичко това го няма, то дайте на партията каквато искате организация — бюрократическа, демократическа, — сигурно е, че партията ще загине. Партията е част от класата, съществува за класата, а не за самата себе си.

Трето положение — също принципиално погрешно: партията — казва Троцки — не греша. Това е невярно. Често пъти партията греша. Илич ни учеше да учим партията на правилно ръководство от опита на собствените ѝ грешки. Ако в партията нямаше грешки, то нямаше въз основа на какво да учим партията. Нашата задача се състои в това, да улавяме тези грешки, да разкриваме техните корени и да показваме на партията и на работническата класа как сме грешили и как не трябва по-нататък да повтаряме тези грешки. Без това развитието на партията би било невъзможно. Без това формирането на вождове и кадри за партията би било невъзможно, защото те се формират и възпитават в борбата със своите грешки, в преодоляването на тези грешки. Аз мисля, че такъв род заявление на Троцки е известен комплимент с известен опит за подигравка — опит наистина несполучлив.

По-нататък — за Преображенски. Той говори за чистката. Преображенски смята, че чистката е оръдие на партийното мнозинство против опозицията, и, вижда се, че не одобрява метода на чистката. Това е принципиален въпрос. Дълбока грешка на Преображенски е неразбирането, че без периодическа чистка от колебливите елементи партията не може да укрепва. Другарят Ленин учеше, че партията може да крепне само като се освобождава стъпка по стъпка от колебливите елементи, които проникват и още ще проникват в партията. Ние бихме отишли против ленинизма, ако се отнесяхме отрицателно към чистката въобще. Що се отнася до дадената чистка, то с какво е тя лоша? Казват, има отделни грешки. Разбира се, има. Кога е бивало в едно голямо дело да няма отделни грешки? Никога не е бивало това. Отделни грешки може да има и следва да има, но в основата си чистката е правилна. Разказваха ни как някои непролетарски елементи от интелигенцията и служащите със страх и трепет са чакали чистката. Предадоха ми такава сцена. Седят в един кабинет хора, подлежащи на чистка. Ядката е учрежденска. В другия кабинет е комисията по чистката. Един от членовете на ядката, минал чистката, изхвърква като куршум, цял облян в пот. Молят го да разкаже как е работата. А той в отговор: „чакайте да

си отдъхна, чакайте да си отдъхна — не мога“ (Смях). За лица, които така страдат и се обливат в пот, може би чистката да е лошо нещо, а за партията това е много добре (Аплодисменти). У нас, за съжаление, има още известно число партийни членове, които, като получавае по 1000 и 2000 рубли на месец, смятат се за членове на партията и забравят, че партията съществува. Аз зная факти, когато ядката при един от комисариатите, където служат такива членове, имаща в своя състав между другото и шофьори, изпратила шофьор да провежда чистката и с това предизвикала редица порицания в смисъл че шофьор не трябва да прочиства съветските велможи. Такива факти имаше у нас в Москва. Членове на партията, очевидно откъснали се от партията, се възмущават и не могат да смелят как „някакъв си шофьор“ ще ги прочиства. Такива членове на партията трябва да се възпитават и превъзпитават, понякога и с изключване от партията. Основното в чистката е това, че хората от този сорт чувствуват, че има стопанин, има партия, която може да поиска сметка за грехове против партията. Аз мисля, че понякога, отвреме-навреме, непременно би трябвала стопанинът да премине с метла в ръката по редовете на партията (Аплодисменти).

Преображенски казва: вашата политика е правилна, а организационната линия е неправилна, и там е основата за възможното загиване на партията. Това е глупост, другари. Не може да се случи политиката на партията да бъде правилна и тя да загине поради недостатъци в организационната линия. Това никога не може да се случи. Основата на партийния живот и на партийната работа се състои не в ония организационни форми, които тя приема или може да приеме в дадения момент, а в политиката на партията, в нейната вътрешна и външна политика. Ако политиката на партията е правилна, ако тя поставя правилно политическите и икономическите въпроси, които имат решаващо значение за работническата класа, то организационните дефекти не могат да имат решаващо значение, политиката ще спаси положението. Така е било винаги и така ще си остане в

бъдеще. Хора, които не са разбрали това, са лоши марксиста — те забравят за азбуката на марксизма.

Имаше ли право партията по ония въпроси, по които се водеше дискусията — по въпросите от икономически арактер, по въпросите на партийното строителство? Ако някой иска да провери това наведнаж, без излишни думи, ой трябва да се обърне към партията и работническата маса и да постави въпроса: а как безпартийната работническа маса посреща партията — съчувствено или несъчувствено? Ако членовете на опозицията биха поставили така въпроса, ако те биха се попитали: как гледа работническата класа на партията — съчувствено или несъчувствено? — те биха разбрали, че партията върви по правилен път. Ключът за разбиране на всички неща, отнасящи се до изводите от дискусията, се свежда до ленинския набор. Ако работническата класа изпраща в партията 200 хиляди свои членове, като отбира най-честните и най-последователните, това значи, че такава партия е непобедима, защото партията е станала по същина избран орган на работническата класа, който се ползува с пълното доверие на работническата класа. Такава партия ще живее за страх на враговете, такава партия не може да се разлага. Бедата за нашата опозиция се състои в това, че тя пристъпи към партийните въпроси, към въпросите за изводите от дискусията не от гледището на марксиста, който оценява силата на партията по влиянието ѝ сред масите, защото партията съществува за масите, а не обратното — а от формално гледище, от гледището на „чистия“ апарат. За да намерим прост и пряк ключ за разбиране изводите от дискусията, трябва да се обърнем не към брътвежа за апарата, а към онези 200 хиляди, които влязоха в партията и които показаха дълбокия демократизъм на партията. Приказките за демокрация в речите на опозиционерите са празен брътвеж, а когато работническата класа изпраща в партията 200 хиляди нови членове — виж това е истински демократизъм. Нашата партия е станала избран орган на работническата класа. Посочете ми друга такава партия. Не можете да я посочите, защото няма друга такава в природата. Но, чудна работа, даже такава мощна партия не се харесва на нашите опози-

ционери. Къде ще намерят те по-добра партия на земята? Боя се, че в търсенето на по-добра ще бъдат принудени да се преселят на Марс (Аплодисменти).

Последният въпрос — за дребнобуржоазния уклон на опозицията, за това, че обвиненията в дребнобуржоазен уклон били несправедливи. Вярно ли е това? Не, не е вярно. Откъде произлезе това обвинение, къде е основата на това обвинение? Основата на обвинението е в това, че в своята необузdana агитация за демокрация в партията опозиционерите неволно, независимо от волята си, послужиха за нещо като рупор на онази нова буржоазия, която не дава пет пари за демокрацията в нашата партия, но демокрация в страната би искала да получи, твърде много би искала. Онази част от партията, която вдигна шум около въпросите за демокрацията, неволно послужи като рупор и канал за агитацията, която се води в страната от новата буржоазия и е насочена да отслаби диктатурата, да „разшири“ съветската конституция, да възстанови политическите права на експлоататорите. Ето в какво се крие пружината и секретът на това, че членовете на опозицията, които несъмнено обичат партията и т. н. и т. н., без сами да забелязват това, са се превърнали в рупор на ония, които стоят вън от партията и които искат да отслабят, да разложат диктатурата.

Не току-така меншевиките и есерите съчувствуват на опозицията. Случайно ли е това? Не, не е случайно. Разположението на силите в международен мащаб е такова, че всеки опит да се отслаби авторитетът на нашата партия и стабилността на диктатурата в страната ни непременно ще бъде подхващан от враговете на революцията като плюс за себе си — все едно дали нашата опозиция или есерите заедно с меншевиките правят такъв опит. Който не разбира това, той не е разбрал логиката на фракционната борба в нашата партия, той не е разбрал, че последствията от тази борба зависят не от лицата и желанията, а от резултатите, които се получават в общия баланс на борбата между съветските и антисъветските елементи. Ето къде е основата на това, че в лицето на опозицията ние имаме работа с дребнобуржоазен уклон.

Ленин казваше веднаж за партийната дисциплина и за сплотеността на нашите редове, че — „Който дори и малко отслабя желязната дисциплина на партията на пролетариата (особено във време на неговата диктатура), той фактически помага на буржоазията против пролетариата“ (виж т. XXV, стр. 190). Нима трябва още да се доказва, че другарите от опозицията с нападките си против московската организация и против Централния комитет на партията отслабяха дисциплината на партията и подкопаваха основите на диктатурата, тъй като партията е основното ядро на диктатурата?

Ето защо аз мисля, че XIII конференция имаше право като каза, че ние имаме тук работа с уклон към дребнобуржоазна политика. Това още не е дребнобуржоазна политика. Ни най-малко! На X конгрес Ленин разясни, че уклонът е още нещо незавършено, неоформило се. Ако не продължите, другари от опозицията, да държите на този дребнобуржоазен уклон, на тези неголеми грешки — всичко ще бъде поправено и работата на партията ще тръгне напред. Ако пък продължавате да държите — дребнобуржоазният уклон може да се развие в дребнобуржоазна политика. Значи от вас зависи цялата работа, другари от опозицията.

Какви са изводите? Изводите са, че ние ще трябва и занаяпред да водим работата в партията въз основа на пълното единство на партията. Погледнете конгреса, който стои като стена зад линията на ЦК — ето ви единство на партията. В нашата партия опозицията представлява незначително малцинство. Че нашата партия е единна и че тя ще бъде единна, за това говори настоящият конгрес, неговото единство, неговата сплотеност. Ще имаме ли единство с незначителната група в партията, която се нарича опозиция — това зависи от тях. Ние сме за дружна работа с опозицията. Миналата година в самия разгар на дискусиата ние заявихме, че е необходима съвместна работа с опозицията. Ние потвърждаваме това тук още веднаж. Но ще го има ли това единство, аз не зная, защото единството в бъдеще зависи изцяло от опозицията. В дадения случай единството е резултат от взаимодействието на два фактора, мнозин-

ството на партията и малцинството. Мнозинството иска единство в работата. Иска ли това искрено малцинството — аз не зная. Това зависи изцяло от другарите от опозицията.

Извод. Изводът се състои в това — да се потвърдят резолюциите на XIII конференция и да се одобри дейността на ЦК. Аз не се съмнявам, че конгресът ще потвърди тези резолюции и ще одобри политическата и организационната дейност на ЦК (Продължителни аплодисменти).

ЗА РЕЗУЛТАТИТЕ ОТ XIII КОНГРЕС НА РКП(б)

Доклад пред курсовете
на секретари на околийски комитети при ЦК на РКП(б)
17 юни 1924 г.

Другари! Няма да разглеждам подробно резолюциите на XIII конгрес. Тези резолюции са доста много, те съставят цяла брошура и едва ли има възможност да ги разглеждаме подробно сега, още повече че понастоящем нито аз, нито вие имате време за това. Ето защо аз мисля, че по-целесъобразно ще бъде в доклада да набележа основните изходни точки и да ги изясня, за да се улесни след това за вас възможността да изучавате резолюциите у дома си.

И така, ако се заемем с резолюциите на XIII конгрес и ги изучим подробно, то разнообразните въпроси, засегнати в резолюциите, могат да бъдат сведени до четири основни въпроса, които като червена нишка преминават през всички резолюции.

Какви са тези въпроси?

Първият основен въпрос, или първата група въпроси са въпросите, засягащи външното положение на нашата република, въпросите, свързани със заздравяването на международното положение на нашата република.

Вторият основен въпрос, или втората група въпроси засягат въпросите за спойката между държавната индустрия и селското стопанство, въпросите за съюза на пролетариата със селячеството.

Третата група въпроси обхваща въпросите за възпитанието и превъзпитанието на трудещите се маси в духа на диктатурата на пролетариата и социализма. Тук влизат такива въпроси като държавния апарат, работата

сред селяните, работата сред трудещите се жени, работата сред младежите.

Най-после, четвъртата група въпроси са въпросите, които засягат самата партия, нейния вътрешен живот, нейното съществуване, нейното развитие.

Отделно ще говоря в края на доклада за задачите на околийските партийни работници във връзка с решенията на XIII конгрес.

ВЪНШНИТЕ РАБОТИ

Какво ново донесе изтеклата година по отношение международното положение на Съветска Русия? В какво се състои онова ново и основно в международния свят, което трябва да вземем предвид, преминавайки от старата, изтекла година в новата година, и което не можеше да не вземе предвид XIII конгрес?

Това ново се заключава, първо, във факта, че през изтеклата година ние имахме случай да наблюдаваме редица опити да се направи Западна Европа открито фашистка в нейната вътрешна политика и тези опити се оказаха беспочвени, те се провалиха. Ако оставим настрана Италия, където фашизмът се разлага, то в главните страни на Европа, във Франция и Англия, опитите да се фашизира политиката на Европа се провалиха, а авторите на тези опити, Поанкаре и Кързон, казано просто, изхвъркнаха, оказаха се изхвърлени извън борда.

Това е първото ново, което ни донесе изтеклата година.

Второто, което ни донесе изтеклата година, са редицата опити от страна на войнстващите империалисти на Англия и Франция да изолират нашата страна, опити, които претърпяха поражение. Едва ли можем да се съмняваме, че многобройните машинации на Поанкаре против Съветския съюз и известният ултиматум на Кързон преследваха целта да се изолира нашата страна. И какво стана? Вместо изолация на Съветския съюз получи се неговото фактическо признаване. Нещо повече, вместо изолация на Съветския съюз получи се изолация на изолаторите, оставката на Поанкаре и Кързон. Тежестта на

нашата страна се оказа по-значителна, отколкото можеше да изглежда за някои стари политици на империализма.

Това е второто ново, което ни донесе изтеклата година в областта на външната политика.

С какво да си обясним всичко това?

Някои са склонни да обяснят това с мъдростта на нашата политика. Аз не отричам, че нашата политика беше, ако не мъдра, то във всеки случай правилна, което XIII конгрес потвърди. Но не бива да се обясняват нещата само с мъдростта или правилността на нашата политика. Въпросът тук не е толкова в правилността на нашата политика, колкото в обстановката, която се създаде в Европа през последно време и която определи успехите на нашата политика. Необходимо е да отбележим тук три обстоятелства.

Първо. Безсилието на империалистическите държави да се справят с резултатите на своите военни победи и да установят в Европа що-годе сносен мир, тяхната неспособност да се развиват по-нататък без ограбване на победените страни и колонии, без конфликти и стълкновения помежду си за дележ на награбеното. Оттук новите въоръжавания. Оттук опасността от нова война. Да, но народните маси не искат война, защото те още не са забравили жертвите, които трябваше да понесат заради печалбите на капиталистите. Оттук — нарастващото недоволство на народите от политиката на войнстващия империализъм.

В това лежи причината за вътрешната слабост на империализма. Защо бяха изгонени Кързон и Поанкаре? Затова, защото народната мълва ги смята за подпалвачи на нова война. Затова, защото те със своята открито войнстваща политика възбуждаха недоволството на масите против империализма изобщо и с това създаваха опасност за империализма.

Второ. Затвърдяването на Съветската власт вътре в страната. Капиталистическите държави поддържаха курс на проваляне Съветската власт вътре в страната. Псалмопевецът казва, че чрез устата на младенците понякога бог казва истината. Ако се смята западният империализъм за, бог, естествено е, че той не може да мине без свой

младенец. И ето че се намери негов младенец в лицето на небезизвестния Бенеш, министър на външните работи на Чехословакия, чрез устата на когото той възвести, че не трябва да се бърза с признаването на Съюза на републиките поради нетрайността на Съветската власт, че тъй като Съветската власт ще бъде сменена в скоро време от нова, буржоазнодемократическа власт, по-добре би било засега „въздържане“ от „нормални сношения“ със Съветския съюз. Така беше до неотдавна. Но „истината“ на империализма, възвестена чрез устата на неговия младенец, едва стигна за един-два месеца, защото, както е известно, политиката на „въздържане“ се смени скоро за цяла редица държави с политика на „признаване“.⁴⁴ Защо? Защото против очевидността трудно се спори, а очевидността се състои в това, че Съветската власт е яка като скала. Преди всичко обикновеният гражданин, колкото и да е наивен в политиката, не е могъл да не забележи, че Съветската власт е може би по-здрава от всяко буржоазно правителство, защото за седемте години диктатура на пролетариата буржоазните правителства идват и си отиват, а Съветската власт остава. По-нататък, същият този гражданин не е могъл да не забележи, че стопанството на нашата страна прогресира — например по това, че нашият экспорт крачка по крачка расте. Нужно ли е още да се доказва, че тези обстоятелства говорят в полза на Съветския съюз, а не против него? Обвиняват ни, че водим в Западна Европа пропаганда против капитализма. Аз трябва да кажа, че на нас такава пропаганда не ни трябва, ние нямаме нужда от нея. Самото съществуване на Съветската власт, нейният растеж, нейното материално преуспяване, нейното несъмнено заздравяване е най-сериозната пропаганда сред европейските работници в полза на Съветската власт. Всеки работник, който е дошъл в Съветската страна и е погледал нашия пролетарски ред, е могъл да види какво е Съветската власт и на какво е способна работническата класа, когато е на власт. Това именно е действителна пропаганда, но пропаганда с факти, която действа много повече върху работниците отколкото словесната или печатна пропаганда. Обвиняват ни в това, че водим про-

паганда в Изтока. И това е празна работа. Ние не се нуждаем от пропаганда в Изтока. Достатъчно е за всеки гражданин на зависима страна или колония да дойде в Съветската страна и да погледа как у нас хората управляват страната, достатъчно е да погледа как черни и бели, руси и неруси, хора от всички цветове и народности са се впрегнали заедно и теглят дружно управлението на великата страна, за да се убеди, че това е единствената страна, където братството между народите не е фраза, а дело. Никаква печатна или устна пропаганда не ни е нужна, когато у нас съществува фактът на такава пропаганда с дело, каквато е Съюзът на съветските социалистически републики.

Трето. Растежът на тежестта на Съветската власт, растежът на нейната популярност сред народните маси в капиталистическите страни е обясним преди всичко с това, че нашата страна е единствената страна в света, която е способна да води и действително води политика на мир, води я не фарисейски, а честно и открито, решително и последователно. Сега всички признават, и враговете, и приятелите, че нашата страна е единствената страна, която с право може да бъде наречена опора и знаменосец на политиката на мир в целия свят. Нужно ли е да се доказва, че това обстоятелство не можеше да не усили съчувствията и симпатиите на народните маси в Европа в полза на Съветската власт? Обърнали ли сте вие внимание на това, че някои управници в Европа се стараят да градят своята кариера върху „дружбата“ със Съветския съюз, че даже такива от тях като Мусолини не са против понякога да „спечелят“ с тази „дружба“? Това е пряк показател, че Съветската власт е станала действително популярна сред широките маси в капиталистическите държави. Но на нищо Съветската власт не е задължена за своята популярност така, както на политиката на мир, водена от нея честно и мъжествено в трудните условия на капиталистическото окружение.

Такива са в общи линии обстоятелствата, които определиха успехите на нашата външна политика през изтеклата година.

В своята резолюция XIII конгрес одобри политиката на ЦК в областта на външните сношения. Какво значи това? Това значи, че конгресът задължи партията и за-напред да води политика на мир, политика на решителна борба против нова война, политика на безпощадно разобличаване на всички и всякакви привърженици или на-сърчителни на нови въоръжения, на нови стълкновения.

ВЪПРОСИТЕ НА СПОЙКАТА

Какво е спойката? Спойката е постоянната връзка, постоянният обмен между града и селото, между нашата индустрия и селското стопанство, между изделията на нашата индустрия и продоволствието и суровините на селското стопанство. Селското стопанство не може да живее, не може да съществува, без да продава на градския пазар продоволствие и суровини и без да получава срещу това необходимите фабрики и оръдия на труда от града. По същия начин държавната индустрия не може да се развива, без да продава на селския пазар своите изделия и без да се снабдява от селото с продоволствие и суровини. Значи източникът за съществуването на нашата социалистическа индустрия е вътрешният пазар и преди всичко селският пазар, селското стопанство. Ето защо въпросът за спойката е въпрос за съществуването на нашата индустрия, въпрос за съществуването на самия пролетариат, въпрос за живота или смъртта на нашата република, въпрос за победата на социализма в нашата страна.

Ние не успяхме да осъществим тази спойка, постоянната връзка между града и селото, между индустрията и селското стопанство, чрез пряка обмяна на продуктите на индустрията срещу продуктите на селското стопанство. Не успяхме, защото нашата индустрия е слабо развита, ние нямахме снабдителни апарати с големи разклонения в цялата страна, а народното стопанство в неговата цялост след войната преживяваше разруха. Затова ние бяхме принудени да въведем така наречената нова икономическа политика, т. е. бяхме принудени да обявим свобода на търговията, свобода на циркулацията на стоките, да до-

пуснем капитализъм, да мобилизираме усилията на милиони хора измежду селяните и дребните стопани, за да създадем в страната стокооборотен поток, да развием търговията и след това, като овладеем основните позиции в областта на търговията, да установим спойка между индустрията и селското стопанство чрез търговията. Това, както казва Ленин, е установяване на спойката по обходен път, не пряко, не чрез пряка обмяна на продуктите на селското стопанство срещу продуктите на индустрията, а чрез търговията.

Задачата се състои в това, използвайки усилията на милионите дребни стопани, да овладеем търговията, да вземем в ръцете на държавата и на кооперацията основните нишки на снабдяването на града и селото и да организираме по такъв начин между индустрията и селското стопанство неразривна връзка, неразривна спойка.

Не може да се каже, че тази задача е непосилна за нас. Не може затова, защото пролетариатът, който е на власт, има, така да се каже, всички основни средства, за да осъществи такава спойка по обходен начин чрез търговията. Първо, той, пролетариатът, има властта. Второ, той има индустрията. Трето, той разполага с кредита, а кредитът е грамадна сила в ръцете на държавата. Четвърто, той има свой търговски апарат, лош или добър, но все пак такъв, който се развива и крепне. Най-последно, той има известни стокови фондове, които може от време-навреме да хвърли на пазара, за да обуздае или неутрализира капризите на пазара, да влияе на състоянието на цените и прочее. Работническата държава има всички тези средства и затова не може да се каже, че осъществяването на спойката чрез търговията представлява за нас непосилна задача. Такова е положението с въпроса за организирането на спойката между града и селото, с възможностите за такава спойка.

И така, какво ново и важно даде изтеклата година от гледна точка на установяването на спойката между града и селото?

С какви нови материали имаше да се занимава XIII конгрес, решавайки въпросите за спойката?

Новото в тази област през годината се състои в това, че през изтеклата година ние за пръв път се сблъскахме в практическата си работа с широка борба, с борба в голям мащаб между социалистическите и частнокапиталистическите елементи в нашето народно стопанство и сблъскали се, за пръв път поставихме на практическа нога въпроса за спойката в цялата му конкретност. Въпросите за спойката и за търговията застанаха пред нас вече не като теоретически въпроси, а като живо-трептящи въпроси на непосредствената практика, които изискват незабавно разрешаване.

Ако помните, Ленин още на XI конгрес каза⁴⁵, че обхващането на пазара със силите на държавата и кооперацията, овладяването на основните нишки на търговията ще протича не като мирна работа, а като борба между социалистическите и частнокапиталистическите елементи, че тази работа ще протича като отчаяно съревнование между тези противоположни елементи на нашето народно стопанство. И ето че тази борба се разгоря. Тя се прояви главно по две линии: по линията на търговията между града и селото и по линията на кредита, главно в селото

Какви са резултатите от тази борба?

Първо. Оказа се, че частният капитал се внедри не в производството, където рискът е по-голям и капиталът извършва оборота си по-бавно, а в търговията, в същата търговия, която съставлява, както казва Ленин, основното звено във веригата на процесите в нашето преходно време. И внедрил се в търговията, частният капитал се укрепи там толкова, че в негови ръце се оказа около 80 процента от цялата търговия на дребно и около 50 процента от цялата търговия на едро-дребно в страната. Това се обяснява с младостта и неуредеността на нашите търговски и кооперативни апарати, с неправилната политика на нашите синдикати, които злоупотребяваха с монополното си положение и надуваха цените на стоките, със слабостта на нашия Комисариат на вътрешната търговия, задължен да регулира търговията от гледището на държавата, най-последно с неустойчивостта на нашата тогавашна съветска валута,

която удряше главно по селянина и с това намаляваше неговата покупателна способност.

Второ. Оказа се, че кредитът в селото се намери изцяло в ръцете на кулака и лихваря, че бедните селяни, непритежаващи инвентар, са принудени да търсят заработващите услуги на лихваря, принудени са да плащат безбожни лихви и безропотно да търпят господството на лихваря. Това се обяснява с факта, че ние нямаме още низова мрежа за селскостопански кредит, която да може да снабдява селянина с евтин кредит и да изтласква на заден план лихваря, че полето на борбата тук изцяло е в ръцете на лихваря.

По този начин между държавата, от една страна, и селското стопанство — от друга, се вмъкна търговецът и лихварят, поради което спойката между социалистическата индустрия и селското стопанство се оказа затруднена, неуредена. Лятната криза в пласмента през миналата година беше израз на тази затрудненост и неуреденост.

Партията още тогава, преди конгреса, взе мерки да бъде ликвидирана кризата в пласмента и да бъдат положени основите на селскостопанския кредит. Въведена беше нова, устойчива валута, която подобри положението. На пазара бяха пуснати маси от стоки с цел да се понижат цените, което също се отрази благоприятно. Комисариатът на вътрешната търговия беше реорганизиран на начала, които осигуряват успешната борба с частния капитал. Поставен беше въпросът за преустройството на работата на търговските и кооперативни органи от гледна точка на спойката. Кризата в основни линии бе ликвидирана.

Но партията не можеше да се ограничи с тези мерки. Задачата на XIII конгрес се състоеше в това, да постави въпроса за спойката отново в цялата му величина и да набележи основните линии на разрешаването на този въпрос в новата обстановка след ликвидирането на кризата в пласмента.

Какво ни даде XIII конгрес в тази област?

Първо. Конгресът даде лозунга за по-нататъшното разширяване на индустрията, преди всичко на леката, а

също и на метала, защото ясно е, че при запасите от изделия, които имаме, ние не можем да задоволим глада на селянина за стоки. Не говоря за нарастването на безработицата, което настоятелно изисква разширяване на индустрията. Ето защо по-нататъшното разширяване на индустрията е въпрос за живот или смърт (виж резолюцията на конгреса по отчета на ЦК⁴⁶).

Второ. Конгресът даде лозунга за по-нататъшното разширяване на селското стопанство, лозунга за подпомагане на селското стопанство в по-нататъшното разширяване на орната земя. Това също е необходимо за спойката, защото ясно е, че селяните са заинтересовани да задоволят не само нуждите на нашата индустрия, разбира се, чрез обмяна срещу фабрики, но и потребностите на външния пазар, разбира се, чрез обмяна срещу машини. Оттук — по-нататъшното разширяване на селското стопанство като най-близка задача на партийната политика (виж резолюцията „За работата в селото“⁴⁷).

Трето. Конгресът утвърди създаването на Народния комисариат на вътрешната търговия и постави пред всички наши търговски и кооперативни органи като основна задача борбата с частния капитал, задачата да овладеят пазара, задачата да изтласкат частния капитал от областта на търговията чрез мерки от икономически характер, чрез понижаване цените на стоките и подобряване качеството на стоките, чрез маневриране с масите от стоки, чрез използване на облекчен кредит и др. подобни (виж резолюциите „За вътрешна търговия“ и „За кооперацията“⁴⁸).

Четвърто. Конгресът постави и разреши извънредно важния въпрос за селскостопанския кредит. Става дума не само за Централна селскостопанска банка или даже за губерненски комитет за селскостопански кредит. Става дума главно за организиране на низова мрежа от кредитни кооперации по околии и общини, става дума да се демократизира кредитът, да се направи селскостопанският кредит достъпен за селянина, да се замени заробващият кредит на лихваря с евтин държавен кредит и да се изтика лихварят от селото. Това е извънредно важен

въпрос на цялата наша икономика, без разрешаването на който е невъзможна що-годе здрава спойка между пролетариата и селячеството. Ето защо XIII конгрес обръна на този въпрос особено внимание (виж резолюцията „За работата в селото“). Централният комитет постигна да бъдат отпуснати 40 милиона рубли за основен капитал на селскостопанската банка с оглед, при известна комбинация с Държавната банка, да се разширят тези 40 милиона до 80 милиона рубли. Аз мисля, че при известно напрежение тази сума можеше да се доведе до 100 милиона рубли. Разбира се, това не е така много за такъв гигант като нашия Съюз, но то е все пак нещо за улесняване селянина в подобряването на неговото стопанство и за подкопаване лихварското робство. Аз говорих по-горе относно значението на низовата селска кредитна кооперация за стопански слабите селяни, за спойка между селячеството с работническата държава. Но низовата кредитна кооперация може да помогне не само на селянина. При известни условия тя може да се окаже грамаден източник за подпомагане не само на селянина от страна на държавата, но и на държавата от страна на селянина. И наистина, ако у нас по места, по околии и общини, се развие широка мрежа за селскостопански кредит и съответните учреждения се ползват с авторитет сред селските маси, селячеството не само ще взема от държавата, т. е. тези учреждения ще имат не само активни операции, но селячеството и ще дава там, т. е. там ще има и пасивни операции. Не е трудно да си представим, че при благоприятен ход на работите в низовите кредитни учреждения последните могат да се превърнат в източник на такава солидна помощ за държавата от страна на многомилionenното селячество, с който не може да се сравни никакъв външен заем. Както виждате, конгресът не сбърка, като обръна особено внимание на организирането на евтин кредит в селото.

Пето. Конгресът още веднаж провъзгласи непоклатимостта на монопола върху външната търговия. Мисля, че не е необходимо да разяснявам значението на този институт както за индустрията и селското стопанство,

така и за спойката между тях. Кардиналното значение на монопола върху външната търговия не се нуждае от нови доказателства (виж резолюцията по отчета на ЦК).

Шесто. Конгресът потвърди необходимостта от засилване на експорта изобщо и преди всичко експорта на зърнени храни. Аз мисля, че това решение също не се нуждае от коментари (виж резолюцията по отчета на ЦК).

Седмо. Конгресът постанови да се вземат всички мерки, за да може паричната реформа⁴⁹, която улесни стокооборота и установяването на здрава връзка между индустрията и селското стопанство — да може тази парична реформа да бъде проведена докрай и всички условия, необходими за това, да бъдат осъществени както със силите на центъра, така и със силите на отделните места (виж резолюцията по отчета на ЦК).

Такива са лозунгите на XIII конгрес по въпроса за спойката, които целят овладяване на търговията, установяване на здрава спойка между нашата индустрия и селското стопанство и подготвяне по този начин условия за победата на социалистическите елементи в народното стопанство над капиталистическите елементи.

ВЪПРОСИТЕ ЗА ВЪЗПИТАНИЕТО И ПРЕВЪЗПИТАНИЕТО НА ТРУДЕЩИТЕ СЕ МАСИ

Една от съществените задачи на партията в епохата на диктатурата на пролетариата се състои в това, да развие дейност по превъзпитанието на старите поколения и възпитанието на новите в духа на пролетарската диктатура и социализма. Старите навици и привички, традиции и предразсъдъци, наследени от старото общество, са извънредно опасен враг на социализма. Те, тези традиции и навици, държат в ръцете си милионни маси трудещи си, те обхващат понякога цели слоеве от пролетариата, те създават понякога грамадна опасност за самото съществуване на пролетарската диктатура. Затова борбата с тези традиции и навици, непременното им преодоляване във всички сфери на нашата работа, най-последно възпитаването на новите поколения в духа на пролетар-

ския социализъм са онези най-близки задачи на нашата партия, без провеждането на които е невъзможна победата на социализма. Работата по подобряването на държавния апарат, работата в село, работата сред трудещите се жени, работата сред младежите — това са основните сфери за дейност на нашата партия по осъществяването на тези задачи.

а) *Борба за подобряване на държавния апарат.* Конгресът отдели малко време на въпроса за държавния апарат. Докладът на ЦКК за борбата с недостатъците в държавния апарат бе одобрен без прения. Резолюцията „За работата на контролните комисии“⁵⁰ беше приета също без прения. Според мен това стана поради недостатъчното време и голямото изобилие на въпроси, поставени на конгреса. Но би било абсолютно неправилно да се прави от това изводът, че партията не смята въпроса за държавния апарат за извънредно важен. Напротив, въпросът за държавния апарат е един от най-съществените въпроси на цялото наше строителство. Работи ли нашият апарат честно, или рушветчийствува; провежда ли той икономия в разходите, или разточителствува с народната собственост; неискрен ли е той в работата си, или служи на държавата честно и предано; представлява ли той тежест за трудещите се, или е организация за подпомагане на трудещите се; насажда ли той идеята за пролетарската законност, или развърщава съзнанието на населението в дух на отричане на тази идея; развива ли се той напред по посока на преминаване към бездържавно комунистическо общество, или тегли назад към загнилия бюрократизъм на обикновената буржоазна държава — всичко това са въпроси, чието правилно решение не може да няма решаващо значение за партията и социализма. Че нашият държавен апарат е пълен с недостатъци, че той е тежък и скъп, че в 9/10 той е бюрократичен, че бюрократизмът на държавния апарат притиска партията и нейните организации, затруднявайки борбата за подобрене на държавния апарат — в това едва ли може да има съмнение. А пък ясно е, че ако нашият държавен апарат би се освободил макар и от някои от основните си недостатъци, той би могъл да

служи в ръцете на пролетариата като грамадно средство за възпитаване и превъзпитаване на широките слоеве от населението в духа на пролетарската диктатура и социализма.

Ето защо Ленин обръщаше особено внимание на подобряването на държавния апарат.

Ето защо партията създаде специални организации от работници и селяни (реорганизираната РКИ* и разширената ЦКК) за борба с недостатъците на нашия държавен апарат.

Задачата се състои в това, да се помогне на ЦКК и РКИ в тяхната трудна работа по подобряването, опростяването, поевтиняването и моралното оздравяване на държавния апарат отгоре надолу (виж резолюцията на конгреса „За работата на контролните комисии“).

б) *За работата в селото.* Този въпрос е един от най-сложните и трудни въпроси на нашата партийна практика. Конгресът прие прекрасна резолюция за основните линии на нашата работа в селото. Достатъчно е да сравним тази резолюция с резолюцията на VIII конгрес за работата в селото⁵¹, за да разберем каква голяма крачка напред е направила партията в тази област. Но би било грешка да се мисли, че XIII конгрес изчерпи или можеше да изчерпи през тази година извънредно сложния въпрос за селото. Такива въпроси като формите на организация на колхозите, преобразуването на совхозите, урегулирането на земеустроителните работи в центъра и покрайнините, новите форми на организация на труда във връзка с работата на селскостопанската кооперация, обхващането на особеностите на разнообразните райони на нашия Съюз и отчитането на тези особености в своята работа — всички тези въпроси по разбираеми причини не можаха да получат изчерпателно решение в резолюцията на конгреса. Резолюцията на конгреса е важна в това отношение, че тя, като набелязва основните линии на работата, улеснява по-нататъшната разработка на тези въпроси. Вие знаете навярно, че пленумът на ЦК⁵² създаде постоянна комисия по

* РКИ — Работническо-селска инспекция. *Бълг. ред.*

работата в селото за подробна разработка на тези въпроси.

Център на резолюцията е лозунгът за кооперирането на селските маси. Кооперирането трябва да тръгне по три линии: по линията на потребителната кооперация, по линията на селскостопанската кооперация и по линията на кредитната кооперация. Това е един от най-верните пътища за насаждане сред селячеството, сред бедняшките и средняшки негови слоеве идеите и методите на колективизма (виж резолюцията на конгреса „За работата в селото“).

в) *За работата сред трудещите се жени.* Аз още в доклада си на конгреса казах, че тази област от работата у нас се намира в занемара, че тази работа е за партията извънредно важна, а в някои случаи — решаваща област във възпитаването на новите поколения в социалистически дух. Да повтарям това, което е казано вече на конгреса, разбира се, не заслужава. Аз бих желал само да обърна внимание на това, че конгресът, нямайки, за съжаление, възможност специално да обсъди въпроса за работата сред трудещите се жени, все пак взе специално решение за това, че „конгресът обръща особено внимание на цялата партия върху необходимостта от засилване на работата сред работничките и селянките и от включването им във всички партийни и съветски изборни органи“ (виж резолюцията по отчета на ЦК). Аз мисля, че на следващия конгрес ще трябва специално да се занимаем с този въпрос. В съответствие с решението на конгреса пленумът на ЦК веднага след закриването на конгреса постанови да се възложи на Организационното бюро на нашия ЦК да вземе специални мерки, за да бъде издигната на нужната висота работата сред трудещите се жени.

г) *За работата сред младежите.* На въпроса за работата сред младежите конгресът отдели особено внимание. Според мен съответната резолюция на конгреса е най-разработената и изчерпателната от всички конгресни резолюции. Поради това тя представлява голяма ценност за партията и младежта.

Значението на младежта — говоря за работническо-селската младеж — се състои в това, че тя представлява най-благодарната почва за построяването на бъдещето, че тя е и тя носи в себе си бъдещността на нашата страна. Ако нашата работа в държавния апарат, сред селяните, сред трудещите се жени има грамадно значение за преодоляването на старите навици и традиции, за *превъзпитаването* на старите поколения на трудещите се маси, работата сред младежта, повече или по-малко свободна от тези традиции и тези навици, придобива неограничено значение за *възпитаването* на новите кадри трудещи се в духа на пролетарската диктатура и социализма, защото тук почвата — това е ясно от само себе си — е изключително благоприятна.

Оттук — крайно сериозното значение на младежкия съюз и на неговите разклонения сред пионерите.

Младежният съюз е доброволна организация на работническата и селската младеж. Негов център, негово ядро е работническата младеж. Негова опора е селската младеж. Съюзът на работническата и селската младеж — ето основата на младежката организация. Задачите на младежкия съюз са — да събере около пролетарското ядро всичко честно и революционно в селската младеж; да въввлече своите членове във всички области на работата, стопанска и културна, военна и административна; да подготви от тях борци и строители, труженици и ръководители на нашата страна (виж резолюцията „За работата сред младежта“⁵³).

ПАРТИЯТА

Тука има четири въпроса: за опозицията, за ленинския набор, за демократизацията на партийното ръководство, за теорията въобще и пропагандата на ленинизма по-специално.

а) *За опозицията*. Сега, когато въпросът за опозицията е разрешен от конгреса и работата значи е ликвидирана, би могло да се постави въпросът: какво представлява опозицията и за какво собствено се водеше борбата в периода на дискусиата? Аз мисля, другари, че

борбата се водеше за живота или смъртта на партията. Опозицията може би сама не съзнаваше това. Но въпросът не е там. Въпросът не е в това, какви цели си поставя един или друг другар или една или друга опозиционна група. Въпросът е в онези обективни резултати, които неизбежно произтичат от действията на дадената група. Защото, какво значи да се обяви война на партийния апарат? Това значи да се разрушава партията. Какво значи да се настройва младежта против кадрите? Това значи да се разлага партията. Какво значи борбата за свобода на групировките? Това значи опит да се разбие партията, нейното единство. Какво значи да се развенчават партийните кадри с брътвежи за израждане? Това значи опит да се катурне партията, да се пречупи нейният гръбнак. Да, другари, въпросът беше за живота или смъртта на партията. С това всъщност се обяснява страстността, с която се водеше у нас дискусиата. Със същото трябва да се обясни небивалият в историята на нашата партия факт, че конгресът *единогласно* осъди платформата на опозицията. Извънредно сериозната опасност сплоти партията в здрав железен пръстен.

Интересна е историческата справка за опозицията. Да започнем например от VII конгрес на нашата партия. Това беше първият конгрес след появяването на Съветската власт (в началото на 1918 г.). Там ние имяхме опозиция начело със същите лица, които възглавяваха опозицията на XIII конгрес. Ставаше дума за войната и мира, за Бресткия мир. Тогава опозицията имаше на страната си една четвърт от целия конгрес. Това все пак не е малко. Не напразно говореха тогава за разцепление.

Две години по-късно, на X конгрес, в партията отново пламна борба по въпроса за профсъюзите със същите лица начело на опозицията. Тогава опозицията имаше една осма част от конгреса. Това, разбира се, е по-малко от една четвърт.

Още две години след това се разгаря нова борба на XIII конгрес, на този, който току-що завърши. Тук също имаше опозиция, но тя нямаше на конгреса вече

нито един глас. Това вече, както виждате, е съвсем зле за опозицията.

И така, три пъти се опитваше опозицията да поведе война против основните партийни кадри. Първия път на VII конгрес, втория — на X, третия път на XIII и тя, търпейки поражение през всичкото време, всеки път губеше хора, намалявайки крачка след крачка числеността на своята армия.

Какво говорят всички тези факти? Първо, за това, че историята на нашата партия през последните шест години е история на прогресиращо сплотяване на болшинството в нашата партия около основните кадри на партията. Второ, за това, че след всяка крачка от опозицията се откъсваха едни елементи след други и се присъединяваха към основното ядро на партията, попълвайки неговия състав. Оттук изводът: не е изключено от опозицията, която на XIII конгрес нямаше делегати (у нас няма пропорционални избори), но в партията несъмнено има свои привърженици, да се отцепят редица другари и да се присъединят към основното ядро на партията, както е бивало и в миналото.

Каква трябва да бъде нашата политика по отношение на такива опозиционери, или — по-точно — бивши опозиционери? Тя трябва да бъде изключително другарска. Трябва да се вземат всички мерки, за да се улесни преминаването на такива другари към основното ядро на партията, към съвместна и дружна работа с това ядро.

б) *За ленинския набор.* Аз няма да се разпростирам върху това, че ленинският набор, т. е. фактът за приемането в нашата партия на 250 хиляди нови членове измежду работниците, говори за дълбоката демократичност на нашата партия, за това, че нашата партия е *по същността* на работата избиран орган на работническата класа. В този смисъл значението на ленинския набор безусловно е колосално. Но не за това исках да говоря аз днес. Аз исках да обърна вашето внимание върху онези опасни увлечения, които се появиха в нашата партия през последно време във връзка с ленинския набор. Едни казват, че трябва да се отиде още по-нататък, да *се доведе* числото на членовете до милион. Други

искат да се отиде още по-далеч, като твърдят, че би било по-добре да се достигне до два милиона. Не се съмнявам, че ще се намерят трети, които ще поискат да се отиде още по-далеч. Това, другари, е опасно увлечение. Най-големите армии в света са загивали от това, че са се увличали твърде много, много са завземали и след това, неспособни да смелят завзетото, са се разлагали. Най-големи партии могат да загинат, ако се увлекат, загребат твърде много и след това се окажат неспособни да обхванат, да премелят загребаното. Съдете сами. В нашата партия политическата неграмотност достига до 60 процента. 60 процента политнеграмотност — това е до ленинския набор, а боя се, че след набора този процент ще достигне до 80. Не е ли време, другари, да се спрем? Не е ли време да се ограничим с осемстотин хиляди и да поставим въпроса рязко и определено, за подобряване *качествения* състав на партията, за *обучаване* ленинския набор по основите на ленинизма, за превръщането на приетите в съзнателни ленинци? Аз мисля, че е време.

в) *За демократизацията на партийното ръководство.* Ленинският набор говори за дълбокия демократизъм на нашата партия, за пролетарския състав на нейните основни клетки, за несъмненото доверие на милионните безпартийни маси към нашата партия. Но с това демократизмът на нашата партия не се изчерпва. Това е само едната страна на демократизма. Другата страна се състои в това, че самото партийно ръководство крачка след крачка се демократизира. На конгреса вече се говори, че центърът на тежестта на партийното ръководството все повече се премества от ограничените по състав върхушки и бюра към широките организации, към пленумите на местните и централните организации, като самите тези пленуми се разширяват и подобряват своя състав. Вие, не ще и дума, знаете, че конгресът изцяло одобри тази тенденция в развитието на нашите ръководни организации. За какво говори всичко това? За това, че нашите ръководни организации започват да задълбават с всичките корени на своето съществуване в самите недра на пролетарските маси. Интересно е да

се проследи развитието на Централния комитет на нашата партия през последните шест години от гледна точка на неговата численост и социален състав. През време на VII конгрес (1918 г.) нашият ЦК се състоеше от 15 члена, измежду които работници — *един* (7 процента), а интелигенти 14 (93 процента). Това беше на VII конгрес. А сега, след XIII конгрес, ЦК се състои вече от 54 члена, от които 29 работници (53 процента) и 25 интелигенти (47 процента). Това е несъмнен признак за демократизация на основното партийно ръководство.

г) *За теорията изобщо и за пропагандата на ленинизма по-специално.* Един от опасните недостатъци на нашата партия се състои в понижаването на теоретическото ниво на нейните членове. Причината е адската практическа работа, която отнема охотата към теоретически занимания и култивира известна опасна безгрижност — да не кажем повече — към въпросите на теорията. Няколко примера.

Неотдавна аз четох във вестник доклад на един от другарите за XIII конгрес (струва ми се на Каменев), където черно на бяло е написано, че непосредствен лозунг на нашата партия било превръщането на „*непмановска* Русия“ в социалистическа Русия, при това — което е още по-лошо — този странен лозунг се приписва не някому другиму, а на самия Ленин. Ни повече, ни по-малко! А известно е, че Ленин не е казал и не е могъл да каже нищо такова, защото „непмановска“ Русия, както е известно, не съществува в природата. Наистина, Ленин говори за „неповска“ Русия. Но едно нещо е „неповска“ Русия (т. е. Съветска Русия, практикуваща новата икономическа политика) и съвсем друго нещо е „непмановска“ Русия (т. е. такава Русия, начело на която стоят непманите*). Разбира ли тази принципиална разлика Каменев? Естествено, разбира. А защо той е изтърсил тогава този странен лозунг? Поради обикновената безгрижност по отношение на теоретическите въпроси,

---

* Непмани — капиталистически елементи, изникнали в условията на новата икономическа политика (неп). *Бълг. ред.*

по отношение на точните теоретически определения. А пък твърде вероятно е, че този странен лозунг може да породи в партията куп недоразумения, ако грешката не бъде поправена.

Още един пример. Често приказват, че у нас има „диктатура на партията“. Аз, казва, съм за диктатурата на партията. Спомням си, че в една от резолюциите на наш конгрес, струва ми се даже в резолюция на XII конгрес, бе допуснат такъв израз, разбира се, по недоглеждане. Очевидно, някои от другарите смятат, че у нас има диктатура на партията, а не на работническата класа. Но това вече е глупост, другари. Ако това е вярно, тогава не е прав Ленин, който ни учеше, че Съветите *осъществяват* диктатурата, а партията *ръководи* Съветите. Тогава не е прав Ленин, който говореше за диктатура на пролетариата, а не за диктатура на партията. Ако това е вярно, тогава не са нужни Съвети, тогава нямаше защо Ленин да говори на XI конгрес за необходимостта от „*разграничаване* на партийните и съветските органи“. Но откъде и по какъв начин е проникнала тази глупост в партийната среда? От увлечение по „партийността“, което носи най-много вреда именно на партийността без кавички, от безгрижност към въпросите на теорията, от липса на привычка да се обмислят лозунгите преди да бъдат пуснати в ход, защото достатъчно е да се помисли минутка, за да се разбере цялата несъобразност на подменяването на диктатурата на класата с диктатура на партията. Нужно ли е да се доказва, че тази несъобразност е способна да породи в партията бъркотия и недоразумения?

Или още. На всички е известно, че през време на дискусиата една част от нашата партия се поддаде на антипартийната агитация на опозиционерите против организационните основи на ленинизма. Всеки болшевик, който е минал най-кратко срочна школа по теорията на ленинизма, би се сетил веднага, че проповедта на опозицията няма нищо общо с ленинизма. Обаче една част от партията, както е известно, не съумя изведнаж да разпознае истинската физиономия на опозицията. Как да се обясни това? То се обяснява със същата тая без-

грижност по отношение на теорията, с ниското теоретическо ниво на членовете на нашата партия.

Дискусията постави на дневен ред въпроса за изучаването на ленинизма. Смъртта на Ленин изостри този въпрос, като засили сред партийните членове интереса към теорията. XIII конгрес само отрази тези настроения, като потвърди в цяла редица резолюции необходимостта от изучаването и пропагандата на ленинизма. Задачата на партията се състои в това, да се използва порасналият интерес към въпросите на теорията и да се вземат всички мерки, за да се повдигне, накрая, теоретическото ниво на партията на нужната висота. Не трябва да се забравят думите на Ленин, че без ясна и правилна теория не може да има правилна практика.

ЗА ЗАДАЧИТЕ НА ОКОЛИЙСКИТЕ РАБОТНИЦИ

Другари! Не е случайно, че аз дойдох именно при вас с доклад за конгреса. Аз дойдох при вас не само защото вие искахте това, но и защото на дадения стадий от развитието околията изобщо, и по-специално околийските работници, са основното звено за връзка между партията и селяните, между града и селото. А вие знаете добре, че установяването на спойка между града и селото е сега основен въпрос на нашата партийна и държавна практика.

Аз говорих по-горе, че установяването на спойка между държавната индустрия и селското стопанство трябва да бъде проведено по три основни линии: по потребителната кооперация, по селскостопанската кооперация и по низовата кредитна кооперация. Аз говорих, че тези три канала са основните канали за организирането на спойката. Но би било увлечение да се мисли, че ще успеем още сега да споим индустрията и селското стопанство непосредствено чрез волостите*, заобикаляйки околията. Няма защо да се доказва, че не ще ни стигнат за това нито сили, нито умение, нито средства. Затова възлов пункт на спойката между града и селото в дадения

* Волост — район, администр. единица, по-малка от околията.
Бълг. ред.

момент остава околията. За да се укрепим в търговията, съвсем не е необходимо да изгоним последния бакалин от последната волост — за това е необходимо само да превърнем околията в база на съветската търговия, за да бъдат принудени около кооперативно-съветския магазин в околията да се въртят всички и всякакви бакали като планетите около слънцето. За да овладеем кредита, съвсем не е необходимо веднага да покрием с мрежа от кредитни кооперации волостите и селата — достатъчно е да изградим база в околията, за да започне незабавно отдръпване на селячеството от кулака и лихваря. И така нататък, и други подобни.

Накратко: за най-близкия период околията трябва да се превърне в основна база за организиране спойката между града и селото, между пролетариата и селячеството.

Колко скоро ще стане това превръщане — зависи от вас, другари околийски работници. Вие сега сте 300 души. Това е цяла армия. От вас и от вашите другари по околииите на нашата страна зависи да успеем в най-близко време да превърнем околията във възлов пункт на нашата партийна и държавна работа по установяването на спойката между индустрията и селското стопанство. Аз не се съмнявам, че околийските работници ще изпълнят своя дълг пред партията и страната.

*„Правда“ бр. 136 и 137,
19 и 20 юни 1924 г.*

ЗА РАБКОРИТЕ

Беседа със сътрудник на списанието
„Рабочий Корреспондент“⁵⁴

Значението на участието на работниците в ръководенето на вестника се състои преди всичко в това, че то — това участие — създава възможност за превръщане на такова остро оръжие в класовата борба, като вестника, от оръжие за заробване на народа в оръжие за освобождение. Само работническите и селските *кореспонденти* могат да извършат това велико превръщане.

Само като *организирана* сила работническите и селските кореспонденти са способни да изиграят в развитието на печата ролята на изразител и проводник на пролетарското обществено мнение, на изобличител на недостатъците на съветската общественост, на неуморим борец за подобрене на нашето строителство.

Да се избират ли рабкорите на работнически събрания, или да се подбират те от редакциите? Според мен вторият начин (подбор от редакциите) е по-целесъобразен. В основата на работата трябва да бъде поставена независимостта на кореспондента от учрежденията и лицата, с които той така или иначе е в допир при своята работа, което съвсем не значи негова независимост от онази неуловима, но непрекъснато действаща сила, която се нарича пролетарско обществено мнение и проводник на която трябва да бъде работническият кореспондент.

На работническите и селските кореспонденти не трябва да се гледа само като на бъдещи журналисти или заводски обществени дейци в тесния смисъл на тази дума — те са преди всичко изобличители на недо-

статъците на нашата съветска общественост, борци за премахване на тези недостатъци, командири на пролетарското обществено мнение, които се стараят да насочат неизчерпаемите сили на този грамаден фактор в помощ на партията и Съветската власт в трудното дело на социалистическото строителство.

Оттук произтича и въпросът за възпитателната работа сред работническите и селските кореспонденти. Да се обучават работническите и селските кореспонденти на известен минимум журналистическа техника, разбира се, е необходимо. Но основното не е в това. Основното е работническите и селските кореспонденти да се обучават в хода на своята работа и да изработват у себе си онзи усет на журналист-общественик, без който кореспондентът не може да изпълнява своята мисия и който не може да бъде присаден с някакви изкуствени мерки за обучение в техническия смисъл на тази дума.

Непосредственото идейно ръководство на работническите и селски кореспонденти трябва да принадлежи на редакциите на вестниците, свързани с партията. Цензурата на кореспонденциите трябва да бъде съсредоточена в ръцете на редакциите на вестниците.

Преследването на работническите и селските кореспонденти е варварство, остатък от буржоазните нрави. Защитата на своя кореспондент от преследване трябва да бъде поета от вестника, който единствен е способен да предприеме сурова изобличителна кампания против мракобесието.

Желая на „Рабочий Корреспондент“ всякакви успехи.

*„Рабочий Корреспондент“ бр. 6,
юни 1924 год.*

И. Сталин

ЗА ПОЛСКАТА КОМПАРТИЯ

Реч на заседанието на полската комисия на Коминтерна⁵⁶
3 юли 1924 г.

Другари! Аз нямам достатъчно материал, за да говоря с решителността, с която говориха тук някои оратори. Въпреки това, въз основа на материалите, с които все пак се сдобих, и въз основа на пренията, които се водиха тук, аз си съставих определено мнение, което бих желал да споделя с вас.

Няма съмнение, че Полската компартия преживява ненормално състояние. Вътре в Полската партия има криза — това е факт. Това призна Валецки, това признахте всички вие, това се разкри с очевидност, тъй като тук беше констатирано разединение в ЦК на Полската партия между практиците измежду членовете на ЦК и лидерите на ЦК. Нещо повече. Сам ЦК на Полската партия в своите пленуми през декември миналата година и през март тази година призна в своите резолюции опортюнистичността на цяла редица свои действия и ги осъди без излишни думи. Струва ми се, повече от това не е нужно. Всичко това говори, повтарям, за несъмнена криза в Полската компартия.

Къде е причината за тази криза?

Причината лежи в някои опортюнистически грехове в практиката на официалните лидери на Полската компартия.

Позволете да дам няколко примера, които потвърждават това положение.

„Руският въпрос“. Някои полски другари казват, че този въпрос, като въпрос на външна политика, няма

сериозно значение за Полската партия. Това не е вярно. „Руският“ въпрос има решаващо значение за цялото революционно движение както в Запада, така и в Изтока. Защо? Защото Съветската власт в Русия е база, опора, прибежище на революционното движение в целия свят. И ако в тази база, т. е. в Русия, партията и властта започнат да се колебаят, това значи, че цялото революционно движение в целия свят следва да претърпи най-сериозен минус.

У нас в РКП(б) през време на дискусиата започнаха колебания в партията. Опозицията, опортюнистическа по същество, с борбата си против партията водеше към разклащане, към отслабване на партията, значи водеше към отслабване на самата Съветска власт, защото нашата партия е управляваща партия и тя е основното ръководещо начало на държавната власт. Естествено е, че колебанията в РКП(б) можеха да доведат по-нататък до колебания, до отслабване на самата Съветска власт. А колебанията на Съветската власт означават минус за революционното движение в целия свят. Именно поради това разногласията в РКП(б) и въобще съдбата на РКП(б) не могат да нямат пряко отношение към съдбата на революционното движение на другите страни. Ето защо „руският“ въпрос, макар и да е външен въпрос за Полша, представлява въпрос от първостепенна важност за всички компартии, в това число и за Полската компартия.

И така, как се отнесоха вождовете на Полската партия към „руския“ въпрос? Кого поддържаха те, опортюнистическата опозиция или революционното болшинство в РКП(б)? За мене е ясно, че вождовете на Полската партия в първия период на борбата вътре в РКП(б), на борбата с опортюнистическата опозиция, недвусмислено поддържаха тази опозиция. Аз няма да се ровя в душата на Варски и Валецки, за мен не е важно какво е мислил Варски, когато е писал известната резолюция на ЦК на Полската компартия за опозицията в РКП(б). За мен са важни преди всичко не намеренията на лицата, а обективните резултати от тази резолюция. А обективните резултати от резолюцията се свеждат към това, че

тя налива вода във воденицата на опозицията. Тази резолюция беше поддръжка на опортюнистическото крило в РКП (б). В това е цялата работа. В периода, когато ЦК на Полската партия прие тази резолюция и я изпрати в ЦК на РКП (б), той представляваше полско отделение на опортюнистическата опозиция в РКП (б). Ако се смята, че опозицията в РКП (б) беше някаква фирма, която трябва да има клонове в разните страни, то компартията на Полша беше тогава полски клон на тази фирма. В това е същността на грехопадението на лидерите на Полската партия по „руския“ въпрос. Това е печално, но то, за съжаление, е факт.

Германският въпрос. Той, след „руския“ въпрос, има най-сериозно значение, първо, защото от всички европейски страни Германия е най-бременна с революция, второ, защото революционната победа в Германия е победа в цяла Европа. Ако от някой край започне революционно разтърсване на Европа, то ще бъде от Германия. Само Германия може да вземе инициативата в това отношение, и победата на революцията в Германия е осигуряване на победата на международната революция.

Вие знаете, че през изтеклата година в Германската компартия се разгоря борба между нейното революционно болшинство и опортюнистическото малцинство. Вие знаете колко голямо е значението на победата на лявото или дясното крило на Германската компартия за целия ход на международната революция. И какво стана? Кого поддържаха лидерите на ЦК на Полската компартия в тази борба? Те поддържаха групата на Брандлер⁵⁶ против революционното болшинство в Германската компартия. Това признават сега всички, и приятели, и врагове. Получи се същото, каквото и с „руския“ въпрос. Ако предположим, че в Германия съществува някаква фирма на опортюнистическата опозиция в комунистическата партия, то полските лидери се оказаха полски клон на тази фирма. Това също е печално, но с факта нищо не можеш да сториш: фактът трябва да се признае.

За метода на борба с опортюнистическата опозиция. Костржева казва, че те, т. е. лидерите на полския ЦК, по същество са за руския ЦК и може би за

германския ЦК в сегашния му състав, но са в разногласие с тези институти по въпроса за методите на борба с опозицията. Те, видите ли, искат меки методи на борба против опозицията. Те са за война с опозицията, но за такава война, която не влече след себе си жертви. Валецки достигна даже дотам, че възкликна: моля ви се, ние сме за „тройката“! Аз трябва да кажа, че никой не иска от Валецки във всичко да приглася на руския ЦК. После, аз не знам каква е тая „тройка“, за която така се горещи Валецки. Той е забравил, че никой не е задължен да приглася във всичко на руския ЦК. (*Валецки от мястото си*: „Не съм задължен, но мога.“) Разбира се, можете, но трябва все пак да разберете, че такова поведение поставя в неловко положение и Валецки, и руския ЦК. Работата съвсем не е в пригласянето, а в това, че в Русия, при условията на непа, се зароди нова буржоазия, която, лишена от възможност да действа открито на политическата арена, се старее да разкъса фронта на комунизма отвътре, търсейки свои герои сред лидерите на РКП(б). А това пък обстоятелство води до пораждаване на опозиционни настроения вътре в РКП(б), създавайки почва за опортюнистически уклон. Въпросът значи е в това, нашите братски партии да определят своето отношение към това обстоятелство и да заемат определена позиция. Повтарям, в това се състои въпросът, а не в пригласяне на руския ЦК.

Колкото се отнася до смекчения метод на Костржева трябва да кажем, че той не издържа ни най-малка критика. Костржева е за борба с опортюнистическата опозиция, но за такава борба, която не води към дискредитиране на лидерите на опозицията. Но, първо, историята не знае такава борба, която да не е влякла след себе си известни жертви. Второ, не може да се победи опозицията, без да си дадем сметка, че победата влече след себе си подкопаване авторитета на опозиционните лидери — иначе би трябвало да се откажем от всякаква борба с опозицията. Трето, пълната победа над опозицията е *единствената* гаранция срещу разцепление. Други гаранции партийната практика не познава. За това говори цялата история на РКП(б).

Германската социалдемокрация още преди войната, когато беше ортодоксална, водеше борба с опортюнизма по същия този смекчен метод, за който тук говори Костржева. Но с това тя получи резултата победител да се окаже опортюнизмът и разцеплението стана неизбежно.

РКП(б) водеше борба с опортюнизма по изпитания метод на решителната изолация на опортюнистическите лидери. Тя постигна това, че победител излезе революционният марксизъм, а партията придоби изключителна сплотеност.

Аз мисля, че уроците на РКП(б) трябва да станат за нас поучителни. Методът за борба, препоръчван от Костржева, е остатък от социалдемократическия опортюнизъм. Той е пълен с опасност за разцепление в партията.

Най-после, въпросът за ръководството на партията. В какво се състои характерната черта в развитието на комунистическите партии на Запада в дадения момент? Тя се състои в това, че партиите опряха непосредствено до въпроса за преустройство на партийната практика на нови, революционни начала. Въпросът не е в приемането на комунистическа програма и в декларирането на революционни лозунги. Въпросът е в преустройството на всекидневната работа на партията, на нейната практика, в такова направление, че всяка крачка на партията и всяко нейно действие естествено да водят към революционно възпитание на масите, към подготовка на революцията. В това сега се състои същността на работата, а не в приемането на революционни директиви.

Прухняк чете тук вчера цяла редица от революционни резолюции, приети от лидерите на ЦК на Полша. Той зачете тези резолюции с победен вид, смятайки, че ръководенето на партията се изчерпва с изработване на резолюции. Но той не се и досеща, че изработването на резолюции е само първата крачка, началото на ръководенето на партията. Той не разбира, че основата на ръководенето се състои не в изработването на резолюции, а в тяхното провеждане, в тяхното осъществяване. В своята голяма реч той забрави, поради това, да ни съобщи съдбата на тези резолюции, той не сметна за нужно да каже изпълнени ли са тези резолюции и в

каква именно степен са изпълнени от Полската компартия. А пък същността на партийното ръководене се състои именно в изпълнението на резолюциите и директивите. Като го гледах, той ми напомняше обикновен съветски чиновник, който „отговаря“ пред ревизионна комисия. „Проведена ли е тази и тази директива?“ — пита ревизионната комисия. „Взети са мерки“ — отговаря чиновникът. „Какви именно мерки са взети?“ — пита ревизионната комисия. „Дадено е нареждане“ — отговаря чиновникът. Ревизионната комисия иска документ. Чиновникът с победоносен вид представя копие от нареждането. Ревизионната комисия пита: — „А каква е съдбата на нареждането, изпълнено ли е то и кога именно?“ Чиновникът ококорва очи и казва, че „сведение не е получил“. Ревизионната комисия, разбира се, привлича такъв чиновник към отговорност. Ето за такъв именно съветски чиновник ми напомни Прухняк, когато започваше да чете с победоносен вид революционните резолюции, за чието изпълнение той „няма сведение“. Това не е ръководене на партията, а подигравка с всякакво ръководене.

Какви са изводите? Изводите се свеждат до следното.

Първо. Аз съм решително против това, в предстоящата партийна дискусия в Полша да се прокара водораздел между бившите Полска партия на социалистите и Полската социалдемокрация. Това би било опасно за партията. Бившите ПСП и ПСД отдавна вече са се слели в единна партия, те водят съвместна борба против полските помещици и буржоазия и би било най-дълбока грешка да бъдат делени те сега ретроспективно на две части. Борбата трябва да се води не по старата линия на ПСП и ПСД, а по новата линия на изолиране опортюнистическото крило на Полската компартия. Пълната победа над опортюнистическото крило — това е гаранцията против разцепление и залогът за сплотеност на партията.

Второ. Аз съм решително против така нареченото отсичане, т. е. против отстраняването на някои членове на ЦК от състава на ЦК. Аз въобще съм против прекрояване на ЦК отгоре. Въобще трябва да се има предвид, че хирургическа мярка, прилагана без особена нужда, оставя в партията лоши последици. Нека самата Полска ком-

партия преустройва своя ЦК на предстоящия конгрес или конференция. Не може да бъде растяща партия да не издигне нови вождове.

Трето. Аз смятам, че направените от Уншлихт практически предложения са напълно правилни. Би било напълно рационално вместо сегашните Оргбюро и Политбюро, които са се откъснали едно от друго, да се издигне единен политически и практически център, съставен от членовете на сегашния ЦК на Полша.

Тук се изказваха съмнения относно теоретическите знания и партийния опит на новите лидери, издигнати от революционната борба в Полша. Аз мисля, че това обстоятелство не може да има решаващо значение. В живота на РКП(б) е имало случаи, когато начело на грамадни областни организации са заставали работници с недостатъчен теоретически и политически багаж. Обаче тези работници са се оказвали по-добри водачи от много интелигенти, лишени от необходимия революционен усет. Напълно възможно е на първо време работите да тръгнат не напълно гладко с новите лидери, но това не е беда — един-два пъти ще се спънат — и ще се научат да ръководят революционното движение. Никога готови лидери не падат от небето. Те израстват само в хода на борбата.

*„Большевик“ бр. 11,
20 септември 1924 г.*

ПИСМО ДО ДР. ДЕМЯН БЕДНИ

Скъпи Демян!

Пиша Ви с голямо закъснение. Имате право да ме хокате. Но Вие трябва да вземете под внимание, че аз съм необикновен лентяй по отношение на писмата и въобще на преписката.

По точки.

1. Много хубаво е това, че Вие имате „радостно настроение“. Философията на „мировата скръб“ не е наша философия. Нека скърбят онези, които си отиват и отживяват. Нашата философия е достатъчно сполучливо предадена от американеца Уитман: „Ние сме живи, кипи нашата алена кръв с огъня на неизхабените сили“. Та така, Демян.

2. „И да не огорча някого се боя, и да се лекувам трябва“ — пишете Вие. Моят съвет е: по-добре е да огорчите някой и друг посетител или посетителка, отколкото да не се лекувате по всички правила на изкуството. Лекувайте се, лекувайте се, непременно се лекувайте. Да не се огорчат посетителите — това са моментни интереси. Да се огорчат мъничко те в името на сериозно лекуване — това вече са интереси по-трайни. Всъщност опортюнистите се отличават от своите антиподи именно по това, че поставят интересите от първия вид по-високо от интересите от втория вид. Няма защо и да се говори, че Вие не ще подражавате на опортюнистите.

3. „Амнистионните нотки във Вашия доклад пред секретарите на околийските комитети* не са без лукавство“ — пишете Вие. По-вярно би било да се каже, че тук има *политика*, която, общо казано, не изключва и известно лукавство. Аз мисля, че *след като* разбихме на пух и прах

---

* Виж настоящия том, стр. 198–220. *Ред.*

лидерите на опозицията, ние, т. е. партията, сме задължени да смекчим тона по отношение на редовите и средни опозиционери, за да улесним за тях отдръпването им от лидерите на опозицията. Да оставим генералите без армия — в това се състои цялата игра. Опозицията има в партията четиридесет-петдесет хиляди души; болшинството от тях биха желали да зарежат своите лидери, но им пречи собственото самолюбие или грубостта, виренето на нос от страна на някои привърженици на ЦК, които измъчват с иглени убождания редовите опозиционери и с това спъват тяхното преминаване на наша страна. „Тонът“ на моя доклад е насочен против такива привърженици на ЦК. Така, и само така може да се разруши опозицията, след като нейните лидери са посрамени пред целия свят.

4. „Няма ли да измами надеждите ни реколтата“ — питате Вие. Тя вече измами мъничко надеждите ни. Докато миналата година събрахме (общо количество) повече от два милиарда и седемстотин милиона, тази година се очаква около 200 милиона по-малко. Това, разбира се, е удар по експорта. Наистина, поразените от неурожая стопанства сега са пет пъти по-малко отколкото в 1921 година и ние без особено усилие ще преодолеем това зло със собствени сили. Можете да не се съмнявате в това. Но все пак ударът си остава удар. Впрочем няма зло без добро. Ние сме решили да използваме изострилата се готовност на селяните да направят всичко възможно, за да се осигурят в *бъдеще* срещу случайностите на сушата, и ние ще се постареем всемерно да използваме тази готовност с цел да проведем (заедно със селяните) решителни мерки по мелиорацията, подобряването на културата на земеделието и пр. Мислим да *започнем* работа с образуването на минимално необходима мелиоративна площ в зоната Самара—Саратов—Царицин—Астрахан—Ставропол. Отделяме за тази работа петнадесет-двадесет милиона. Следващата година ще преминем към южните губернии. Това ще бъде начало на революция в нашето селско стопанство. Местните хора казват, че селяните ще окажат сериозна подкрепа. Докато не тресне гръмотевица, селякът не се прекръства. Излиза, че бичът на сушата е необходим, за да се издигне селското стопан-

ство на по-високо стъпало и да се застрахова нашата страна завинаги срещу случайностите на времето. Колчак ни научи да строим пехота, Деникин — да строим конница, сушата ни учи да строим селското стопанство. Такива са пътищата на историята. И в това няма нищо неестествено.

5. „Елате“ — пишете Ви. За съжаление, не мога да дойда. Не мога, защото няма кога. Съветвам Ви да устроите „на Баку гулялся“* — това е необходимо. Тифлис не е така интересен, макар външно да е по-привлекателен от Баку. Ако не сте видели още горите от петролни кули, вие „нищо не сте видели“. Уверен съм, че Баку ще Ви даде извънредно богат материал за такива бисерчета като „Тяга“⁵⁷.

У нас, в Москва, периодът на конгресите още не е минал. Речите и пренията на V конгрес, разбира се, са хубаво нещо, но това, собствено казано, е само декорацията. Много по-интересна е приятелската беседа с делегатите на Запада (а също и на Изтока), която всички ние тук водехме. Аз имах продължителен разговор с немски, френски, полски работници. Великолепен революционен „материал“! По всичко се вижда, че там, на Запад, расте ненавист, истинска революционна ненавист към буржоазния ред. С радост слушах аз техните прости, но силни речи за тяхното желание „да устроят революция по руски“ в своите страни. Това са нови работници. Такива още не е имало на нашите конгреси. Разбира се, до революцията още не е така близо, но че работата върви към революция — в това можем да не се съмняваме. Порази ме още една черта у тези работници: топлата и силна, почти майчинска любов към нашата страна и колосалната, неограничена вяра в правотата, в способността, в могъществото на нашата партия. От неотдавнашния скепсис не е останал и помен. Това също не е случайност. Това също е признак на нарастващата революция.

Та така, Демян.

Е хайде, засега стига, стискам здраво ръката Ви.
Ваш *И. Сталин*

15. VII. 1924 г.

Печата се за пръв път

* Да се поразходи до Баку. *Бълг. рсд.*

ЗА Я. М. СВЕРДЛОВ

Има хора, водачи на пролетариата, за които не се шуми в пресата, може би поради това, че сами те не обичат да шумят за себе си, но които при все това са жизнените сокове и истинските ръководители на революционното движение. Към тези водачи принадлежи Я. М. Свердлов.

Организатор до мозъка на костите си, организатор по природа, по навици, по революционно възпитание, по усет, организатор с цялата своя кипяща деятелност — такава е фигурата на Я. М. Свердлов.

Какво значи да бъдеш водач-организатор при нашите условия, когато на власт е пролетариатът? Това не значи да си подбереш помощници, да организираш канцелария и чрез нея да даваш разпореждания. Да бъдеш водач-организатор в нашите условия — това означава, първо, да познаваш дейците, да умееш да долавяш техните достойнства и недостатъци, да имаш подход към дейците, второ, да умееш да разпределиш сътрудниците си така, че:

- 1) всеки деец да се чувствава на мястото си;
- 2) всеки деец да може да даде на революцията максимума от онова, което той въобще е способен да даде според своите лични качества;
- 3) този начин на разпределяне хората да има за резултат не прекъсване, а съгласуваност, единство, общ подем на цялата работа;
- 4) общата насока на организираната по такъв начин работа да служи като израз и осъществяване на оная

политическа идея, в името на която се извършва разпределянето на хората по постове.

Я. М. Свердлов бе именно такъв водач-организатор на нашата партия и на нашата държава.

Периодът 1917—1918 г. бе преломен период за партията и за държавата. През този период партията за пръв път стана управляваща сила. За пръв път в историята на човечеството възникна нова власт, властта на Съветите, властта на работниците и селяните. Да се преведе партията, дотогава нелегална, върху нови релси, да се създадат организационните основи на новата пролетарска държава, да се открият организационните форми за взаимоотношенията между партията и Съветите, да се осигури на партията ръководството, а на Съветите — тяхното нормално развитие — такава бе извънредно сложната организационна задача, която стоеше тогава пред партията. В партията не ще се намерят хора, които биха се решили да отричат, че Я. М. Свердлов бе един от първите, ако не първият, който умело и безболезнено разреши тази организационна задача по изграждането на нова Русия.

Идеолозите и агентите на буржоазията обичат да повтарят изтърканите фрази, че болшевиките не умеят да строят, че те са способни като че ли само да разрушават. Я. М. Свердлов и цялата негова дейност са живо опровержение на тези празни приказки. Я. М. Свердлов и неговата работа в нашата партия не са нещо случайно.

Партия, която е създала такъв велик строител като Я. М. Свердлов, може смело да заяви, че тя умее също така добре да строи новото, както и да разрушава старото. аз съвсем не претендирам да познавам всички организатори и строители на нашата партия, но трябва да кажа, че от всички необикновени организатори, които познавам, освен Ленин, знам още двама, с които нашата партия може и трябва да се гордее: И. Ф. Дубровински, който почина на заточение в Туруханск, и Я. М. Свердлов, който изгоря в работата по изграждането на партията и държавата.

*„Пролетарская Революция“ брой 11 (34)
ноември 1924*

Подпис : И. Сталин

ЗА МЕЖДУНАРОДНОТО ПОЛОЖЕНИЕ

Аз мисля, че за характеризирание на съвременното международно положение не е никак необходимо да се отчетат всички по-значителни факти, всички без изключение особености на сегашната международна действителност. За това е необходимо да се отчетат само основните, решаващите моменти на съвременността. Според мен в настояще време има три такива момента:

а) настъпването на „ера“ на буржоазнодемократически „пацифизъм“;

б) намесата на Америка в работите на Европа и Лондонското съглашение на Антантата за репарациите;

в) засилването на левите елементи в работническото движение на Европа и растежът на международната тежест на Съветския съюз.

Да разгледаме тези основни моменти.

1. ПЕРИОДЪТ НА БУРЖОАЗНОДЕМОКРАТИЧЕСКИЯ „ПАЦИФИЗЪМ“

Антантата се оказа безсилна да се справи с резултатите от своите военни победи. Тя успя напълно да бие Германия и да окръжи Съветския съюз. Тя успя също така да състави план за ограбване на Европа. За това говорят безбройните конференции и договори на държавите от Антантата. Но тя се оказа безсилна да изпълни плана за ограбването. Защо? Затова, защото твърде големи са противоречията между страните на Антантата.

Затова, защото те не успяха и няма да успеят да се сговорят за подялбата на награвеното. Затова, защото съпротивата на подлежащите на ограбване страни става все по-сериозна. Затова, защото осъществяването на плана за ограбването крие в себе си военни стълкновения, а масите не искат да воюват. Сега е ясно за „всички“, че фронталната империалистическа атака срещу Рур, целеща унищожаването на Германия, се оказа опасна за самия империализъм. Ясно е също така и това, че открито империалистическата политика на ултиматуми, целеща да изолира Съветския съюз, дава само обратни резултати. Създаде се такава обстановка, че Поанкаре и Кързон, въпреки че служат на империализма честно и добросъвестно, изостряха със своята „работа“ растящата криза в Европа, предизвикваха отпор на масите против империализма, тласкаха масите към революция. Оттук неизбежното преминаване на буржоазията от политиката на фронтална атака към политиката на компромиси, от открит империализъм към прикрит империализъм, от Поанкаре и Кързон към Макдоналд и Ерио. Да се граби светът неприкрито стана небезопасно. Лейбъристката партия в Англия и левият блок във Франция⁵⁸ трябва да прикрият голотата на империализма. В това е източникът на „пацифизма“ и „демократизма“.

Някои мислят, че буржоазията е дошла до „пацифизма“ и „демократизма“ не от нужда, а от добра воля, така да се каже, по свободен избор. Предполага се при това, че буржоазията, след като разби работническата класа в решаващите боеве (Италия, Германия), се почувствува победителка и сега тя може да си позволи „демократизъм“. Иначе казано, докато се водеха решаващите боеве, буржоазията се нуждаеше от бойна организация, от фашизъм, а сега, когато пролетариатът е разбит, буржоазията не се нуждае повече от фашизъм и тя може да го замени с „демократизъм“, като по-добър метод за закрепяване на своята победа. Оттук правят извода, че властта на буржоазията се е заздравила, „ерата на пацифизма“ трябва да се смята за продължителна, а революцията в Европа да се отложи за дълго време.

Това предположение е съвсем неправилно.

Първо, не е вярно, че фашизмът е само боева организация на буржоазията. Фашизмът не е само военнотехническа категория. Фашизмът е бойна организация на буржоазията, която се опира на активната поддръжка на социалдемократията. Обективно социалдемократията е умерено крило на фашизма. Няма основание да се предположи, че бойната организация на буржоазията може да постигне решаващи успехи в боевете или в управлението на страната без активна поддръжка на социалдемократията. Също така малко основание има да се мисли, че социалдемократията може да постигне решаващи успехи в боевете или в управлението на страната без активната поддръжка на бойната организация на буржоазията. Тези организации не се отричат, а се допълват една друга. Това не са антиподи, а близнаци. Фашизмът е неоформен политически блок на тези две основни организации, възникнал в обстановката на следвоенната криза на империализма и предназначен за борба с пролетарската революция. Буржоазията не може да се задържи на власт без съществуването на такъв блок. Затова би било погрешно да се мисли, че „пацифизмът“ означава ликвидация на фашизма. „Пацифизмът“ в сегашната обстановка е утвърждаване на фашизма с изтъкване на пръв план неговото умерено, социалдемократическо крило.

Второ, не е вярно, че решаващите боеве са вече минали, че пролетариатът бе разбит в тези боеве, че поради това буржоазната власт се е заздравила. Решаващи боеве още не са станали например затова, защото нямаше масови действително болшевишки партии, способни да доведат пролетариата до диктатурата. Без такива партии решаващи боеве за диктатурата са невъзможни при условията на империализма. Решаващите боеве в Запада още предстоят. Състояха се само първите сериозни атаки, отбити от буржоазията, първата сериозна проба на силите, която показва, че пролетариатът *още* няма достатъчно сили да свали буржоазията, а буржоазията *вече* няма достатъчно сили да махне от сметката пролетариата. И именно защото буржоазията вече няма сили да постави на колене работническата класа, тя се оказва принудена да се откаже от фронталната атака да тръгне по обходни пътища, да

прибегне към компромиси, към „демократически пацифизъм“.

Най-после, не е вярно и това, че „пацифизмът“ е признак на сила, а не на слабост на буржоазията, че от „пацифизма“ следва да се получи заздравяване на властта на буржоазията, отсрочване на революцията за неопределен срок. Съвременният пацифизъм означава идване на власт, пряко или косвено, на партиите на II Интернационал. Но какво значи да дойдат на власт партиите на II Интернационал? Това значи тяхното неизбежно саморазобличаване като лакеи на империализма, като изменници на пролетариата, защото правителствената практика на тези партии може да доведе само до един резултат: до техния политически банкрут, до порастване на противоречията вътре в тези партии, до тяхното разлагане, разпадане. Но разлагането на тези партии води до неминуемо разлагане на буржоазната власт, защото партиите на II Интернационал представляват опора на империализма. Можеше ли буржоазията да се реши на този рискован опит с пацифизма без особена нужда, от добра воля? Разбира се, не! През периода след империалистическата война буржоазията втори път прави опит с пацифизма: първия път — непосредствено след войната, когато по всичко изглеждаше, че революцията тропна на вратата, и втори път — в настояще време, след рискованите опити на Поанкаре и Кързон. Кой ще се реши да отрича, че това мятане на буржоазията от пацифизма към озверения империализъм и обратно не може да мине даром за империализма, че то изтласква от обикновените аполитично-еснафски релси милионни маси работници, че то въвлеча в политиката най-закостенелите слоеве на пролетариата, че то улеснява тяхното революционизиране? Разбира се, „демократическият пацифизъм“ не е още керенщина, защото керенщината предполага двувластие, разлагане на буржоазната власт и зараждане основите на пролетарската власт. Но че пацифизмът означава най-голямо раздрусване на народните маси, въвлечането им в политиката, че пацифизмът разклаща буржоазната власт и подготвя почвата за революционни разтърсвания — в това едва ли може да има съмнение. И именно поради

това пацифизмът трябва да доведе не до заздравяване, а до отслабване на буржоазната власт, не до отсрочване на революцията за неопределен срок, а до нейното ускоряване.

Разбира се, от това не следва, че пацифизмът не представлява сериозна опасност за революцията. Пацифизмът води до подкопаване основите на буржоазната власт, той подготвя условия, благоприятни за революцията. Но пацифизмът може да доведе до такива резултати само *против* волята на самите „пацифисти“ и „демократи“, само *при* енергичната разобличителна работа на комунистическите партии по отношение на империалистическата и контрареволуционна природа на пацифистко-демократическата власт на Ерио—Макдоналд. Колкото се отнася до волята на самите пацифисти и демократи, колкото се отнася до политиката на самите империалисти, то те, съгласявайки се на пацифизъм, преследват само една цел: да измамат масите с гръмки фрази за мир, за да подготвят нова война, да ги заслепят с блясъка на „демократизма“, за да затвърдят диктатурата на буржоазията, да приспят масите с шума за „суверенните“ права на нациите и държавите, за да могат още по-успешно да подготвят интервенция в Китай, клане в Авганистан и в Судан, разпокъсване на Персия, да им хвърлят прах в очите с многообещаващ брътвеж за „приятелски“ отношения със Съветския съюз, за едни или други „договори“ със Съветската власт, за да се свържат още по-тясно с изхвърлените от Русия контрареволуционни заговорници, за бандитски акции в Белорусия, в Украйна, в Грузия. Пацифизмът е нужен на буржоазията за маскировка. В тази маскировка се крие главната опасност от пацифизма. Ще постигне ли буржоазията своята цел да измами народа — това зависи от енергичността на разобличителната работа на компартиите в Запада и Изтока, от тяхното умение да свалят маската от империалистите, предрешени като пацифисти. Няма съмнение, че събитията и практиката ще работят в това отношение за комунистите, като ще забиват клин между пацифистките *думи* и империалистическите *дела* на демократическите слуги на капитала. Дълг на комунистите е да не изостават от събитията и

безжалостно да разобличават всяка крачка, всеки акт на прислужничество на империализма и измяна на пролетариата от страна на партиите от II Интернационал.

2. НАМЕСАТА НА АМЕРИКА В ЕВРОПЕЙСКИТЕ РАБОТИ И ЛОНДОНСКОТО СЪГЛАШЕНИЕ НА АНТАНТАТА ЗА РЕПАРАЦИИТЕ

Лондонската конференция на Антантата⁵⁹ е най-пълен израз на лъжливия, фалшив буржоазнодемократически пацифизъм. Докато идването на власт на Макдоналд — Ерио и врявата за „установяване на нормални отношения“ със Съветския съюз целяха да прикрият и замаскират ожесточената борба на класите в Европа и смъртната вражда на буржоазните държави към Съветския съюз, Лондонското съглашение на Антантата цели да прикрие и замаскира отчаяната борба на Англия и Франция за хегемония в Европа, нарастващото противоречие между Англия и Америка в борбата за господство на световния пазар, нечовешката борба на германския народ против гнета на Антантата. Няма повече война между класите, край на революцията, сега работата може да се приключи със сътрудничество между класите — крещят Макдоналдовци и Реноделовци. Няма повече борба между Франция и Англия, между Америка и Англия, между Германия и Антантата, край на войната, сега може да се приключи въпросът с всеобщ мир начело с Америка — им пригласят приятелите по Лондонското съглашение и братя по измяна спрямо делото на работническата класа, социалдемократическите герои на пацифизма.

Обаче какво стана всъщност на Лондонската конференция на Антантата?

До Лондонската конференция репарационният въпрос се решаваше от Франция самостоятелно, повече или по-малко независимо от „съюзниците“, защото Франция имаше в репарационната комисия осигурено мнозинство. Окупацията на Рур служеше като средство за стопанска дезорганизация на Германия и за гаранция, че Франция ще получи от Германия репарационни платежи, въглища и кокс за френската металургия, химически полуфабрикати и бои за френската химическа индустрия и безмитен

внос на елзаски текстилни фабрики от Германия. Планът целеше създаване на материална база за военна и икономическа хегемония на Франция в Европа. Но този план, както е известно, не успя. Методът на окупация доведе само до обратни резултати. Франция не получи нито плащания, нито доставки в натура в що-годе задоволителни размери. Най-после, самият автор на окупацията, Поанкаре, се оказа изхвърлен извън борда за неговата открито империалистическа политика, пълна с опасност от нова война и революция. Колкото се отнася до хегемонията на Франция в Европа, тя претърпя неуспех не само защото методът на окупацията и на открития грабеж изключваше възможността за стопанска спойка между френската и германската индустрия, но и затова, че Англия беше решително против такава спойка, защото Англия не можеше да не знае, че съединяването на германските въглища с френския метал не може да не подкопае английската металургия.

Какво даде в замяна на всичко това Лондонската конференция на Антантата?

Първо, конференцията отхвърли пътя на самостоятелното разрешаване на репарационните въпроси от Франция, като прие, че конфликтните въпроси трябва да се решават, в края на краищата, от арбитражна комисия от представители на Антантата начело с представителите на Америка.

Второ, конференцията отхвърли окупацията на Рур и призна необходимостта от евакуацията, стопанска (незабавна) и военна (след година или по-рано). Мотиви: окупацията на Рур в дадения стадий е опасна от гледна точка на политическото състояние на Европа и е неудобна от гледна точка на организираня и систематичен грабеж на Германия. А че Антантата се готви да граби Германия основно и системно — в това едва ли може да има някакво съмнение.

Трето, като отхвърли военната интервенция, конференцията напълно одобри финансово-стопанската интервенция, приемайки:

а) че е необходимо създаването на емисионна банка в Германия, поставена под контрола на специален чуждестранен комисар;

б) преминаването в частни ръце на държавните железници, управлявани под контрола на специален чуждестранен комисар;

в) създаването на така наречен „преводен комитет“ от представители на съюзниците, който съсредоточава в ръцете си всички репарационни плащания в германска валута, финансира германските доставки в натура от платежните суми, може да влага някои суми от репарационните плащания (във случай на нецелесъобразност на тяхното превеждане във Франция) в германската индустрия и има по този начин пълна възможност да държи в ръцете си паричния пазар на Германия.

Едва ли е нужно да се доказва, че това е превръщане на Германия в колония на Антантата.

Четвърто, конференцията призна на Франция правото да взема принудително от Германия въглища и химически произведения в продължение на известен период от време, но тя веднага направи оговорката, че на Германия остава правото да се обръща към арбитражната комисия с искане да бъде намалено количеството или даже прекратени тези принудителни плащания в натура. С това тя сведе правата на Франция до нула или почти до нула

Ако към всичко това се прибави заемът на Германия в размер 800 милиона марки, отпущан от английски и главно американски банкери, ако по-нататък се вземе под внимание, че на конференцията командуваха банкерите, преди всичко американските банкери, ще се получи завършена картина: от френската хегемония е останало вятър и мъгла, вместо хегемонията на Франция се получи хегемония на Америка.

Такива са резултатите от Лондонската конференция на Антантата.

Някои мислят, на това основание, че отсега нататък противоречията на интересите вътре в Европа следва да избледнеят пред лицето на хегемонията на Америка, че Америка, заинтересована от износа на капитал в Европа, ще съумее да постави европейските страни на дажба и да ги застави да седят мирно в името на обогатяването на своите банкери; че предвид на това мирът в Европа, наистина принудителен, може да се смят

повече или по-малко осигурен за повече или по-малко продължителен период. Това предположение е свършено неправилно.

Първо, конференцията решаваше въпроса за Германия без кръчмаря, без германския народ. Може, разбира се, да се „планира“ превръщането на Германия в завзета колония. Но опитът да се превърне на практика в колония такава страна като Германия сега, когато даже изостаналите колонии трябва с мъка да се държат в подчинение — значи да се постави мина под Европа.

Второ, конференцията малко изтласка назад твърде много излязлата напред Франция, поради което естествено се получи фактически превес на Англия в Европа. Но да се мисли, че Франция може да се помири с превеса на Англия — значи да не се държи сметка за фактите, да не се държи сметка за логиката на нещата, която обикновено се оказва по-силна от всяка друга логика.

Трето, конференцията призна хегемонията на Америка. Но американският капитал е заинтересован от финансирането на френско-германската индустрия, от най-рационалното ѝ използване например в духа на комбинирането на френската металургия с германската каменовъглена индустрия. Едва ли можем да се съмняваме, че американският капитал ще използва своите предимства в това именно най-изгодно за него направление. Но да се мисли че Англия ще се помири с такова положение, значи да не се познава Англия, да не се знае колко много скъп Англия интересите на своята металургическа индустрия.

Най-после, Европа не е изолирана страна, тя е свързана със своите колонии, тя живее от соковете на тези колонии. Да се мисли, че конференцията може с нещо да измени към „добро“ отношенията между Европа и колониите, че тя може да задържи или да забави развитието на противоречията между тях — значи да се вярва в чудеса.

Какъв е изводът от това?

Изводът е един: конференцията в Лондон не разреши нито едно от старите противоречия в Европа, но затова пък тя ги допълни с нови противоречия, с противоречие между Америка и Англия. Няма съмнение, че

Англия по старому ще задълбочава антагонизма между Франция и Германия, за да си осигури политическо надмощие в континента. Няма съмнение, че Америка, на свой ред, ще задълбочава антагонизма между Англия и Франция, за да осигури своята хегемония на световния пазар. Не говорим вече за извънредно дълбокия антагонизъм между Германия и Антантата.

Световните събития ще се определят от тези антагонизми, а не от „пацифистките“ речи на обесника Юз и велеречивия Ерио. Законът за неравномерното развитие на империалистическите страни и за неизбежността на империалистическите войни си остава сега в сила повече от когато и да било. Лондонската конференция само маскира тези антагонизми, за да създаде нови предпоставки за тяхното небивало изостряне.

3. ЗАСИЛВАНЕ НА РЕВОЛЮЦИОННИТЕ ЕЛЕМЕНТИ В РАБОТНИЧЕСКОТО ДВИЖЕНИЕ НА ЕВРОПА

Растежът на международната популярност на Съветския съюз

Един от най-сигурните признаци за неустойчивостта на „пацифистко демократическия режим“, един от най-несъмнените признаци, че самият този „режим“ е пяна на повърхността, резултат на извънредно дълбоките революционни процеси, извършващи се в недрата на работническата класа, трябва да се смята решителната победа на революционното крило в компартиите на Германия, Франция, Русия, растежът на активността на лявото крило в английското работническо движение и, най-после, растежът на популярността на Съветския съюз сред трудещите се маси в Запада и Изтока.

Компартиите в Запада се развиват при своеобразни условия. Първо, те не са еднородни по състав, защото са образувани от бивши социалдемократи, преминали старата школа, и от млади членове на партията, които нямат още достатъчна революционна закалка. Второ, кадрите там не са чисто болшевишки, защото на отговорни постове стоят хора, дошли от други партии, неуспели още да скъсат окончателно със социалдемокра-

тическите остатъци. Трето, те имат пред себе си такъв опитен противник като преминалата през огън и жупел социалдемократия, която все още представлява огромна политическа сила в редовете на работническата класа. Най-после, те имат против себе си такъв могъщ враг като европейската буржоазия с нейния изпитан държавен апарат, с нейната всесилна преса. Да мислим, че такива компартии са способни да съборят „днес утре“ европейския буржоазен строй — значи жестоко да се заблуждаваме. Ето защо непосредствената задача се състои в това, да се направят компартиите на Запада действително болшевишки, да се изковат в тях истински революционни кадри, способни да преустроят цялата партийна практика в дух на революционно възпитание на масите, в дух на подготовка на революцията.

Така стоеше работата с компартиите на Запада до неотдавнашното минало. Но в последното полугодие положението започна да се променя към по-добро. Последното полугодие е забележително в това отношение, че дава коренен прелом в живота на компартиите на Запада в смисъл на ликвидиране социалдемократическите отживелици, в смисъл на болшевизация на партийните кадри, в смисъл на изолиране на опортюнистическите елементи.

Каква опасност могат да представляват за делото на революцията социалдемократическите отживелици в компартиите се разкри с очевидност от печалния опит със саксонското работническо правителство⁶⁰, когато опортюнистическите лидери се опитаха да превърнат идеята за единния фронт, като средство за революционна мобилизация и организация на масите, в метод за социалдемократически парламентарски комбинации. Това беше преломен пункт, който отвори очите на партийните маси и ги вдигна против опортюнистическите вождове.

Като втори въпрос, който подкопа авторитета на десните лидери и извади на сцената нови, революционни вождове, трябва да се смята така нареченият „руски“ въпрос, т. е. дискусията в РКП(б). Известно е, че групата на Брандлер в Германия и групата на Суварин⁶¹ във Франция решително подкрепиха опортюнистическата

опозиция в РКП(б) против основните кадри на РКП(б), против нейното революционно мнозинство. Това беше предизвикателство към революционните работнически маси на Запада, които определено съчувстваха на Съветската власт и на нейния ръководител — РКП(б). Това беше предизвикателство към партийните маси и към революционното крило на компартиите на Запада. Не е чудно, че това предизвикателство завърши с пълнен разгром на групите на Брандлер и Суварин. Не е чудно, че това дело намери отзвук във всички останали компартии на Запада. Ако добавим към това факта на пълната изолация на опортюнистическото течение в РКП(б), ще се получи завършена картина. V конгрес на Коминтерна⁶² само закрепи победата на революционното крило в основните секции на Коминтерна.

Няма съмнение, че грешките на опортюнистическите вождове изиграха значителна роля в ускоряването на болшевиизацията на компартиите в Запад. Но също така несъмнено е, че тук действуваха и други, по-дълбоки причини: успешното настъпление на капитала през последните години, влошаването на условията за живот на работническата класа, наличността на грамадна армия от безработни, състоянието на обща икономическа неустойчивост на капитализма, нарастването на революционното негодуване сред широките работнически маси. Работниците вървят към революция, и те искат да имат революционни вождове.

Извод. Процесът на *окончателното* оформяване на действително болшевишки партии в Запада, представляващи опора на приближаващата революция в Европа, е *започнал*. Такъв е изводът от последното полугодие.

Още по-тежки и своеобразни са условията, при които се развиват професионалните съюзи на Запада.

Първо, те са ограничени по своята „изпитана“ цехова практика и са враждебни на социализма, защото, възникнали преди социалистическите партии и развили се без тяхната помощ, те са привикнали да парадират със своята „независимост“, поставят цеховите си интереси

по-високо от класовите интереси и не искат да признават нищо друго освен „да се прибави копейка към рублията“.

Второ, те са консервативни по дух и враждебни на всякакви революционни начинания, защото начело на тях стои стара, продажна, подхранвана от буржоазията профсъюзна бюрокрация, всякога готова да впрегне профсъюзите в услуга на империализма.

Най-после, те, тези профсъюзи, които са обединени около амстердамските реформисти, представляват същата тази многомилionна армия на реформизма, на която се опира съвременният капиталистически строй.

Разбира се, освен амстердамските реакционни съюзи съществуват и революционни съюзи, които принадлежат към Профинтерна⁶³. Но, първо, значителна част от революционните съюзи, не желаейки да създават разцепление в профдвижението, остават в състава на Амстердамското обединение⁶⁴, подчинявайки се на дисциплината на последното; второ, в решаващите страни на Европа (Англия, Франция, Германия) амстердамците все още представляват мнозинството от работниците. Не трябва да се забравя, че Амстердам обединява не по-малко от 14 милиона професионално организирани работници. Да се мисли, че може да се постигне в Европа диктатура на пролетариата *против* волята на тези милиони работници, значи жестоко да се заблуждава човек, да напуска почвата на ленинизма и да обрича себе си на неминуемо поражение. Ето защо задачата се състои в това, да се спечелят тези милионни маси на страната на революцията и комунизма, да бъдат освободени те от влиянието на реакционната профсъюзна бюрокрация или поне да се постигне те да заемат по отношение на комунизма позиция на доброжелателен неутралитет.

Такова беше положението до последно време. Но в последните години картината започва да се променя към по-добро. Родина на затворените и реакционни профсъюзи е Англия, която някога беше индустриално-капиталистически хегемон на световния пазар. Падането на този монопол се свързва с развитието на финансовия капитал, който се характеризира с борба на редица най-големи страни за колониален монопол. Империалистическата

фаза на капитализма носи със себе си разширение на *територията* за ограничените реакционни профсъюзи, но същата тя стеснява тяхната материална база, защото империалистическата свръхпечалба е обект за борба на редица страни, а колониите все по-малко са склонни да остават в ролята на колонии. Не трябва да се забравя също така, че войната значително подкопа производството на Европа. Известно е, че общата сума на европейското производство представлява сега не повече от 70% от довоенното производство. Оттук, намаление на производството и успешно настъпление на капитала срещу работническата класа. Оттук, съкращаване на работната заплата, фактическо отменяване на осемчасовия работен ден и редица несполучливи отбранителни стачки, които за лишен път демонстрираха измяната на профсъюзната бюрокрация спрямо работническата класа. Оттук, колосалната безработица и растежът на недоволството на работниците от реакционните профсъюзи. Оттук идеята за единен фронт в областта на икономическата борба на работническата класа и планът за обединяване на двата профсъюзни Интернационала в единен Интернационал, способен да организира отпор срещу капитала. Речите на реформистите на Виенския конгрес на Амстердамския интернационал (юни 1924 г.) за преговори с „руските“ съюзи и апелът на английските профсъюзи на конгреса на трейдюнионите (началото на септември 1924 г.) към единство на професионалните съюзи са само отражение на растящия напор на масите против реакционната профсъюзна бюрокрация. Във всичко това най-характерен трябва да се смята фактът, че именно английските съюзи, които са гнездо на консерватизма и основно ядро на Амстердам, вземат почина за обединяване на реакционните и революционните профсъюзи. Появяването на леви елементи в английското работническо движение е най-сигурният показател, който говори, че „у тях там“, в Амстердам, не всичко е благополучно.

Някои мислят, че кампанията за обединяване на съюзите е необходима именно сега, защото в Амстердам са се появили леви елементи, които *безусловно* трябва да бъдат подкрепени с *всички* сили, с *всички* средства.

Това не е вярно, или — по-точно — то е вярно само отчасти. Работата е там, че компартиите в Запада стават масови организации, те се превръщат в истински болшевишки партии, те растат и крачат към властта заедно с растежа на недоволството на широките работнически маси, че, следователно, работата върви към пролетарска революция. Но буржоазията не може да бъде свалена, без да бъде лишена от опората в лицето на реакционния Амстердам, диктатурата не може да се извоюва, без да се завоюва на страната на революцията тази буржоазна цитадела в Амстердам. Но това не може да се направи с едностранчива работа отвън. В дадения момент тази цел ще може да се постигне само с комбинирана работа отвътре и отвън по линията на осигуряването на единство в профдвижението. Ето защо въпросът за обединяването на съюзите и за влизане в международни производствени обединения става животрептящ въпрос. Да се поддържат и тласкат напред левите, разбира се, трябва. Но действителна поддръжка на левите може да се получи само в случай че знамето на революционните съюзи няма да бъде свито, че реакционните лидери от Амстердам бъдат бичувани за тяхната измяна и разколничество, че левите лидери бъдат критикувани за тяхната половинчатост и нерешителност в борбата с реакционните лидери. Само такава политика може да подготви действително обединение на профсъюзите. В противен случай може да се получи същата картина, каквато се получи през октомври миналата година в Германия, когато лявата група на Леви⁶⁵ бе успешно използвана от реакционната дясна социалдемократия за окръжаване на германските революционни работници.

Накрая, за растежа на популярността на Съветския съюз сред народите на буржоазните държави. Може би за най-верен показател на неустойчивостта на „пацифистко-демократическия режим“ трябва да се смята несъмненият факт, че влиянието и авторитетът на Съветския съюз за трудещите се маси на Запада и Изтока не само не отслабва, а, обратното, расте от година на година, от месец на месец. Не става дума за това, че Съветският

съюз получава „признаване“ в редица буржоазни държави. Само по себе си това „признаване“ не представлява още нещо особено, защото то се диктува, първо, от потребностите на капиталистическата конкуренция между буржоазните страни, които се стремят да заемат „своето място“ на пазара в Съветския съюз, второ — от „програмата“ на пацифизма, който изисква установяване на „нормални отношения“ със Съветската страна, подписването поне на какъв да е „договор“ със Съветския съюз. Думата е за това, че сегашните „демократи“ и „пацифисти“ биха своите буржоазни конкуренти в парламентарните избори *благодарение* на платформата за „признаване“ Съветския съюз, че Макдоналдовци и Ериовци дойдоха на власт и могат да останат на власт *благодарение*, между другото, на това, че те езикоблудствуват за „дружба с Русия“, че авторитетът на тези „демократи“ и „пацифисти“ е отразена светлина от авторитета на Съветската власт сред народните маси. Характерно е, че даже такъв известен на всички „демократ“ като Мусолини смята за нужно да пококетничи често пред работниците със своята „дружба“ със Съветската власт. Не по-малко характерно е, че дори такива известни на всички грабители на чужди блага като сегашните управници на Япония не искат да останат без „дружба“ със Съветския съюз. Да не говорим за колосалния авторитет на Съветската власт сред народните маси на Турция, Персия, Китай, Индия.

С какво да се обясни този небивал авторитет и тази необикновена популярност на такава „диктаторска“ и революционна власт като Съветската сред народните маси на чуждите държави?

Първо, с ненавистта на работническата класа към капитализма и с нейния стремеж да се освободи от него. Работниците в буржоазните държави съчувствуват на Съветската власт преди всичко като на власт, която сваля капитализма. Представителят на английските железничари, небезизвестният Бромлей, неотдавна каза на конгреса на трейдюнионите:

„Капиталистите знаят, че очите на работниците от целия свят са обърнати към Русия и че ако руската

революция победи, съзнателните работници от другите страни ще се попитат — защо и ние да не можем също така да унищожим капитализма?“

Бромлей, разбира се, не е болшевик, но онова, което той каза, е израз на възжеланията и мислите на работниците в Европа. И защо, наистина, да не бъде свален европейският капитализъм, щом „русите“ ето вече седма година, с полза за делото, живеят без капиталисти? Ето къде е източникът на грамадната популярност на Съветската власт сред широките маси на работническата класа. Затова растежът на международната популярност на Съветския съюз означава растеж на ненавистта на работническата класа от всички страни към капитализма.

Второ, с ненавистта на народните маси към войната и с техния стремеж да разбият военните планове на буржоазията. Народните маси знаят, че Съветската власт първа започна атака против империалистическата война и започнала атака, подкопа войната. Народните маси виждат, че Съветският съюз е единствената страна, която води борба против нова война. Те съчувствуват на Съветската власт, защото тя е знаменосец на мира между народите и сигурна опора против войната. Затова растежът на международната популярност на Съветската власт говори за растежа на омразата на народните маси от целия свят към империалистическата война и нейните организатори.

Трето, с ненавистта на угнетените маси от зависимите страни и колониите към империалистическото иго, с техния стремеж да го разбият. Съветската власт е единствената власт, която разби веригите на „родния“ империализъм. Съветският съюз е единствената страна, която гради своя живот върху началата на равенството и сътрудничеството между нациите. Съветското правителство е единственото в света правителство, което отстоява докрай единството и независимостта, свободата и суверенността на Турция и Персия, на Авганистан и Китай, на колониалните и зависимите страни в целия свят. Угнетените маси съчувствуват на Съветския съюз, защото виждат в него съюзник в делото на освобождението от империализма. Ето защо растежът

на международната популярност на Съветската власт означава растеж на омразата на угнетените народи в целия свят към империализма.

Такива са фактите.

Едва ли можем да се съмняваме, че тези *три неистини* няма да послужат за укрепване на „пацифистко-демократическия режим“ на съвременния империализъм.

Тези дни американският министър на външните работи, „пацифистът“ и колчаковецът Юз, направи черносотническа декларация против Съветския съюз. Без съмнение, лаврите на Поанкаре не дават на Юз да спи. Но едва ли може да има съмнение, че черносотническо-пацифистката декларация на Юз ще послужи само за по-нататъшно засилване на влиянието и авторитета на Съветския съюз сред трудещите се маси в целия свят.

Такива са основните моменти, които характеризират сегашното международно положение.

„Большевик“ бр. 11,
20 септември 1924 г.

Подпис: И. Сталин

ЗА ПРЕДСТОЯЩИТЕ ЗАДАЧИ НА ПАРТИЯТА В СЕЛОТО

Реч на съвещанието
на секретарите на селските ядки при ЦК на РКП(б)⁶⁶
22 октомври 1924 г.

НЕДОСТАТЪЦИ НА ДОКЛАДИТЕ ОТ МЕСТА

Другари! Аз исках преди всичко да се спра на недостатъците на отчетите, които бяха изслушани тук. Аз мисля, че основните недостатъци бяха два.

Първият недостатък се състои в това, че делегатите през цялото време говориха за успехите в работата, а за недостатъците на нашата работа в село — а те са маса — почти не споменаваха. Пресмятаха стажа, кой кога се е родил, колко члена има в ядката и прочее, а за недостатъците на нашата работа почти нищо не казаха. А въпросът за недостатъците на нашата работа в село е основният въпрос на нашата практика. Затова отчетите получиха — извинете за израза — известен оттенък на шаблонност. Всеки слушател отстрани би могъл да помисли, че са дошли хора, за да дадат отчет пред ЦК, и са казали: „работата върви задоволително“ или „всичко е благополучно“. Това не струва, другари, тъй като всички знаем — и ние, и вие, — че пълно благополучие в работата няма нито у вас, по места, нито у нас, в ЦК.

Вторият недостатък на отчетите е, че в тях се говори главно за самите ядки, за техните настроения, а настроенията на милионите безпартийни селяни, кой знае защо, се изпускат изпредвид. Оказва се, че комунистите са заети най-много със себе си: как върви вътрешният им живот, колко лекции са прочетени, каква пропаганда се

води и др. Оказва се, че комунистите все повече обръщат поглед към себе си и забравят, че те са заобиколени от океан безпартийни, без чиято поддръжка цялата работа на ядките рискува да се превърне в безсъдържателна цапотня. Какви са взаимоотношенията между партийните организации и безпартийната маса — за това нищо, или почти нищо, не казаха. Не бива да обръщаме поглед само към себе си. Трябва да насочваме поглед преди всичко към милионите безпартийни селяни, да изучаваме техните нужди и желания, да държим сметка за техните искания и настроения. Оттук произлиза сурхостта и известната бюрократичност на отчетите.

Ето тези два основни недостатъка исках да отбележа, за да си вземат другарите бележка.

Още веднаж се извинявам, другари, за истината, която ви казах. Но много моля и вие да ни кажете истината за недостатъците и грешките в работата на ЦК.

А сега на въпроса.

ГЛАВНИЯТ НЕДОСТАТЪК НА ПАРТИЯТА Е СЛАБАТА ПАРТИЙНА РАБОТА В СЕЛОТО

В какво се състои основният недостатък на нашата партия в дадения момент, в условията на непа, когато политическата активност на селяните се повиши и когато от партията се изисква много повече отколкото, да кажем, преди две години?

Основният недостатък на нашата партия се състои в нашата слаба партийна работа в селото, в нейната неорганизираност, в нейната нескъпопосност. Откъде се взе тази слабост? Как да се обясни фактът, че партийната работа в градовете върви с пълна пара, а в селото тя куца с двата крака? Нима селското стопанство не се развива? Нима положението на селяните не се е подобрило през тези две години, след като се отмени изземването на излишъците? Нима разрастването на индустрията и доставката на градски изделия не облекчава положението на селяните? Нима твърдата валута не облекчи положението на селяните?

Откъде е тогава тази слабост на нашата партийна работа в селото? За да отговорим на този въпрос, необходимо е преди всичко да разрешим друг въпрос: откъде се взема силата на нашата партия в градовете?

В КАКВО СЕ СЪСТОИ СИЛАТА НА НАШАТА ПАРТИЯ В ГРАДОВЕТЕ?

И така, в какво се състои силата на нашата партия в градовете? Основната сила на нашата партия се състои в това, че у нас в градовете партията има около себе си широк кръг безпартиен актив от работници, възлизащ на няколко стотин хиляди души — актив, който е мост между партията и милионните маси на работническата класа. Силата на нашата партия в градовете се състои в това, че между партията и многомилionната работническа маса съществува не стена, а съединителен мост в лицето на няколко стотици хиляди души безпартиен актив на работническата маса. Партията черпи сили от този актив. Тя си изковава доверието на масите чрез този актив. Вие чухте, че преди половин година в нашата партия се вляха повече от 200 хиляди работници. Откъде дойдоха те? От безпартийния актив, който окръжава нашата партия с атмосфера на доверие, свързва я с останалата безпартийна маса. Ще рече, безпартийният актив е не само съединителен мост, но и най-богат резервоар, от който нашата партия черпи нови сили. Без такъв актив развитието на нашата партия би било невъзможно. Партията расте и крепне, *ако* расте и крепне около партията широкият слой на безпартийния актив. Партията съхне и вехне, *ако* няма такъв актив.

В КАКВО СЕ СЪСТОИ СЛАБОСТТА НА НАШАТА РАБОТА В СЕЛОТО?

И така, в какво се състои слабостта на нашата партийна работа в селото?

В това, че в селото партията няма широк слой безпартиен актив от *селяни*, който да може да я свързва с десетките милиони трудово селячество на нашата страна.

Как е построена работата в селата? Има тъничка нишчица от партийни ядки в селата. След това върви също такава тъничка нишчица от безпартийни селяни, които съчувствуват на партията. А след нея се простира океанът на безпартийността, десетки милиони селяни, които тънката нишчица на безпартийния актив не свързва и не може да свърже с партията. С това, собствено, се и обяснява, че тази нишчица не издържа, често се къса и вместо съединителен мост понякога образува сляпа стена между партията и безпартийните маси в селото.

ОСНОВНАТА ЗАДАЧА Е ДА СЕ СЪЗДАДЕ ОКОЛО ПАРТИЯТА АКТИВ ОТ СЕЛЯНИ

Затова основната задача на нашата партия в селото е да създаде многоброен безпартиен актив от селяни, няколко стотици хиляди души, който да може да съедини партията с десетките милиони трудещи се селяни. Другари! Ние *или* ще създадем такъв актив и с това ще изравним положението на нашата партия в селото с нейното положение в града и тогава никакви въпроси и никакви трудности не са страшни; *или* няма да създадем такъв актив и тогава цялата наша работа в селото ще куца с двата крака. В това е центърът на тежестта на цялата наша работа сега. Без такъв актив, непременно многоброен и непременно от *истински* селяни — нашата партия в село е обречена на хроническа немощ. Разбира се, тази работа е трудна и в една година не може да се създаде такъв актив. Но необходимо е той да бъде създаден и колкото по-скоро започнем да го създаваме, толкова по-добре.

ТРЯБВА ДА ОЖИВИМ СЪВЕТИТЕ

Но как да се създаде този актив? Как да се постигне разрешаването на тази задача? Да мислим, че може да се постигне чрез словесна пропаганда, с книжка в ръка — значи жестоко да се заблуждаваме. Около партията може да се създаде широк слой безпартиен актив от селяни само в хода на масовата работа около практическите

нужди на селото, в хода на широко съветско строителство в селото, като се въввлече селячеството в управлението на общината, района, околията, губернията. Да се оживят Съветите, да се поставят те на краката си, да се въвлекат в Съветите всички най-добри елементи на селячеството — такъв е пътят, по който може да бъде изкован широк актив от безпартийни селяни.

Ленин казваше, че Съветите са орган за сближаване на работниците и селяните, орган за ръководене на селяните от страна на работниците. И ако ние искаме да постигнем, щото политическата активност на трудовото селячество да не се изплъзне от ръководството на работниците, ние трябва да вземем всички мерки селячеството да бъде въввлечено в Съветите, да бъдат оживени Съветите и поставени на краката си, политическата активност на селячеството да намери израз в непременното участие в управлението на страната. Само в хода на такава работа селячеството може да излъчи широки кадри безпартиен актив. Само от такъв актив партията може да отбира десетки хиляди партийни членове в селото.

ТРЕБВА ДА СЕ ИЗМЕНИ ПОДХОДЪТ КЪМ СЕЛЯЧЕСТВОТО

Но за да се оживят Съветите, необходимо е, освен всичко друго, едно условие. Необходимо е коренно да се измени самият подход към селяните. А в какво се състои това изменение? В това, комунистът да се научи да се отнася към безпартийния като равен към равен. В това, да не командува, а внимателно да се вслушва в гласа на безпартийните. В това, не само да учи безпартийните, но и да се учи от тях. А ние има какво да учим от безпартийните. Въпросът за взаимоотношенията между партийните и безпартийните е извънредно важен въпрос за нашата партийна практика. Ленин определя това взаимоотношение с една дума: взаимодоверие. Но от страна на безпартийния селянин не може да има доверие там, където не умеят да се отнасят към него като равен към равен. В такива случаи вместо доверие създава се недоверие и работата често свършва с това, че между партията и безпартийните се създава сляпа

стена, партията се откъсва от масите, а сближението на работниците и селяните се превръща в разединение.

ПОУКИ ОТ ВЪСТАНИЕТО В ГРУЗИЯ

Жив пример за такъв обрат на работата е неотдавнашното грузинско въстание.⁶⁷ Вестниците у нас пишат за бутафорни акции в Грузия. Това е вярно, тъй като изобщо въстанието в Грузия беше изкуствено, не народно. Обаче на някои места, поради лошата връзка на комунистическата партия с масата, меншевиките успяха да въвлекат част от селската маса във въстанието. Характерно е, че тези местности са най-наситени с комунистически сили. В тези местности има сравнително много повече комунисти отколкото в останалите. И именно тук хората пропуснаха, не видяха, не забелязаха, че сред селяните има брожение, че селяните се готвят за нещо, че у тях има недоволство, че то се е натрупвало от ден на ден, а партията нищо не е знаела за това. Местата, които бяха най-наситени с комунисти, се оказаха най-откъснати от настроенията, от мислите и възжеленията на безпартийното селячество. Ето къде е ядката на въпроса.

Как можа да се случи тази несъобразност? Та така — комунистите не можаха да се отнесат към селяните по ленински, вместо атмосфера на доверие създадоха атмосфера на взаимно недоверие и по такъв начин откъснаха партията от безпартийните селяни. Интересно е, че един от най-активните дейци в Грузия обяснява тази несъобразност със слабостта на Съветите по места и откъсване на партията от безпартийните. „Няма съмнение — казва той, — че причина от първостепенна важност, поради която ние можахме да не забележим назряващото въстание, трябва да търсим в слабостта на Съветите по места.“ Ленин казва, че Съветите са най-верният барометър, най-верният показател за настроенията на селяните. И този именно барометър не се оказа в ръцете на комунистическата партия в някои околии на Грузия.

Другари, събитията в Грузия трябва да смятаме за показателни. Онова, което стана в Грузия, може да се повтори по цяла Русия, ако ние не изменим коренно самия подход към селяните, ако не създадем атмосфера на пълно доверие между партията и безпартийните, ако не се вслушваме в гласа на безпартийните и, най-после, ако не оживим Съветите, за да дадем изход на политическата активност на трудовите селски маси.

Едно от двете: *или* ще съумеем да установим правилен ленински подход към безпартийните селяни, за да насочим нарастващата политическа активност на селячеството в руслото на съветското строителство и по такъв начин да осигурим ръководството на селяните от страна на работниците; *или* не ще съумеем да направим това и тогава политическата активност на масите ще се развива независимо от Съветите, през главата на Съветите, изливайки се в бандитски акции като въстанието в Грузия.

Така стои въпросът, другари.

НЕОБХОДИМ Е ВНИМАТЕЛЕН ПОДХОД КЪМ СЕЛЯНИТЕ

За характеристика на това, колко невнимателно се отнасят понякога към селяните, трябва да кажа няколко думи за антирелигиозната пропаганда. Понякога някои другари гледат на селяните като на философи-материалисти, смятайки, че достатъчно е да се прочете лекция по естествознание, за да се убеди мужикът в несъществуването на бога. Често те не разбират, че мужикът гледа на бога по стопански, т. е. мужикът понякога няма нищо против това, да се отвърне от бога, но често го раздвояват съмнения: „отде да го знаеш, може би бог наистина да съществува; не е ли по-добре да задоволя и комуниста, и бога, та стопанството да бъде по-осигурено“. Който не се съобразява с тази особеност на селската психология, той нищо не е разбрал по въпроса за взаимоотношенията между партийния и безпартийния, той не е разбрал, че по въпросите за антирелигиозната пропаганда е необходимо внимателно отнасяне даже към предразсъдъците на селянина.

ОСНОВНИТЕ ЗАДАЧИ НА ПАРТИЯТА

И така, ние идваме до следните изводи:

1. Основният недостатък на партийната работа в селото се състои в липсата на широк безпартиен актив от селяни между партията и десетките милиони безпартийно селячество.

2. Предстояща задача на партията е да създаде около партията в село този актив, от който партията да може да черпи нови сили.

3. Създаването на такъв актив е възможно само като се оживят Съветите и привлекат селяните в управлението на страната.

4. За оживяване на Съветите е нужно коренна промяна в подхода към безпартийните селяни, отказване от командването и създаване обстановка на взаимно доверие между партийни и безпартийни.

Такива са задачите на партията.

УСЛОВИЯ ЗА РАБОТА

Налице ли са благоприятни за осъществяването на тези задачи условия? Безусловно, да. Тези условия — аз имам предвид главните от тях — са три.

Първо. Нарастващата политическа активност на селската беднота. Следва да се обърне внимание върху някои особености в развитието на селското стопанство. Докато развитието на индустрията сплотява работниците, ликвидира декласирането на работническата класа и възстановява работническата класа като цяло, в селото, обратно, развитието на селското стопанство води към разложение, диференциране на селячеството, към образуване на два лагера: лагер на кулаците, които се стараят да заемат командните позиции в селото, и лагер на беднотата, която търси съюзници против кулака. Няма съмнение, че оживяването на Съветите ще даде възможност на нарастващата активност на селската беднота да създаде единен фронт, начело с работниците, против натиска на кулака, спекуланта, лихваря.

Второ. Образуването на местен бюджет като материална основа за оживяването на Съветите. Не ще и

дума, че въпросите за бюджета, събирането на данъците и начините на изразходване имат за селячеството първостепенно значение. Затова участието на селячеството в съветското строителство придобива сега актуално значение повече от когато и да било.

Трето. Своевременната помощ, която Съветската власт оказва на гладуващите райони в нашата страна. Без съмнение, тази помощ създаде сред селяните атмосфера на доверие спрямо Съветската власт. Едва ли е нужно да се доказва, че тази атмосфера ще облекчи работата по оживяването на Съветите.

ГЛАВНОТО Е — ЗАПАЗВАНЕ НА ВРЪЗКИТЕ С МИЛИОНИТЕ БЕЗПАРТИЙНИ

И така, ние имаме пред себе си не само известните предстоящи задачи на нашата партия в село, но и ред благоприятни условия, които улесняват изпълнението на тези задачи. Въпросът сега е да се заемем по-дружно за изпълнението на тези задачи.

При това трябва да помним безсмъртните думи на Ленин, че силата на нашата партия се състои в запазването на живия контакт между партията и милионните безпартийни маси, че колкото по-действителен е този контакт, толкова по-трайни ще бъдат нашите успехи. Той каза тези думи на XI конгрес на нашата партия. Ето ги:

„В народната маса ние (комунистите. *И. Ст.*) все пак сме капка в море и ние можем да управляваме само тогава, когато изразяваме правилно онова, което народът съзнава. Без това комунистическата партия няма да води пролетариата, а пролетариатът не ще води след себе си масите и цялата машина ще се разпадне.“^{36*}

„Правда“ бр. 242,
23 октомври 1924 г.

* Курсивът е мой. *И. Ст.*

ЗА ЗАДАЧИТЕ НА ПАРТИЯТА В СЕЛОТО

Реч на пленума на ЦК на РКП (б) ⁶⁸

26 октомври 1924 г.

Другари! Тъй като предидущите другари доста подробно говориха за работата в село, аз ще трябва да се огранича с някои бележки относно особеностите на съвременния момент.

В какво се състоят особеностите на сегашния момент от гледна точка на положението на селяните?

Първата особеност се състои в това, че старият капитал, моралният капитал, който ние придобихме в борбата за освобождение на селяните от помещика, започва вече да се изчерпва. Някои другари казват: „По повод на какво се вдига шум за работата сред селяните? Ние вече неведнаж сме говорили за селячеството, ние никога не сме забравяли селяните — защо е тогава този шум относно селячеството?“ Но тези другари очевидно не разбират, че старият морален капитал на нашата партия, натрупан в периодите на Октомври и на отмяната на изземването на излишъците, вече се свършва. Те не разбират, че сега ни е нужен нов капитал. Ние трябва да създадем за партията нов капитал в условията на новата борба. Ние трябва отново да завоюваме селячеството. Ето къде е въпросът. Затова, че ние помогнахме на селяка да свали помещиците и да получи земята, затова, че сложихме край на войната, че царят вече го няма и заедно с царя са пометени и другите царски скорпиони — за всичко това селяните вече са успели да забравят. С този стар капитал сега вече дълго не може да се проживее. Който не е разбрал това, той не е разбрал нищо

от новата обстановка, от новите условия на непа. Ние завоюваме селячеството наново — това е първата особеност на нашето вътрешно положение.

Но от това следва, че да се говори отново за селячеството не само не е излишно, но дори сме малко закъснели.

Втората особеност се състои в това, че през този период се измениха нашите основни класи — работниците и селяните — те станаха други. Преди пролетариатът беше декласиран, разпръснат, а селяните бяха обзети от желание да задържат в своите ръце отнетата от помещиците земя и да спечелят войната против помещиците. Така беше преди. Сега положението е друго. Война вече няма. Индустрията расте. Селското стопанство се развива. Сегашният пролетариат вече не е декласирана работническа класа, а пълнокръвен пролетариат, културата и потребностите на който растат от ден на ден. Колкото се отнася до селяните, това вече не са старите наплашени селяни, обзети от страх да не загубят земята и готови на всички жертви, за да се избавят от помещика. Това е нова класа, свободна и активна, забравила вече помещика и загрижена сега само да получи евтина стока и по-скъпо да продаде своето жито. Тяхната характерна черта е растящата политическа активност. Сега вече не може да се говори, че „партията всичко ще оправи“, че „партията всичко ще уреди за всички“. Такива приказки не биха разбрали сега нито селяните, нито, още повече, работниците. Сега трябва да се навлезе по-дълбоко в масите, сега трябва да се разяснява, обяснява, да се убеждава повече отколкото по-рано. Сега трябва наново да се спечелва доверието на милионите безпартийни и да се закрепва това доверие организационно, преди всичко чрез Съветите. Това изисква порасналата политическа активност на масите.

Но измениха се не само класите. Измени се и полето на борбата, защото то стана друго, съвсем друго. За какво се водеше по-рано борбата? Нужна ли е системата на изземване излишъците, или не е нужна? Още по-рано въпросът беше — нужен ли е помещикът, или не е нужен? Сега тези въпроси вече са преодолени, защото

няма вече нито помешчик, нито изземване на излишъците. Сега въпросът не е за помешчика и за изземването на излишъците, а за цените на житото. Това е съвсем ново поле на борбата, обширно и много сложно, изискващо сериозно изучаване и сериозна борба. Въпросът сега не е даже и в данъците, защото селякът би дал данък, ако цените на житото биха били „достатъчно високи“ и ако цените на манифактурата и на другите градски изделия биха били „достатъчно“ намалени. Сега основният въпрос е пазарът и цените на градските стоки, на селскостопанските произведения.

Ето какво пише до ЦК секретарят на Гомелския губернский комитет:

„В три волости имаше масово отказване да се приемат известията за данъка. Темпът на постъпленията в сравнение с този, който трябва да имаме, изостава тройно. Състоялите се безпартийни волостни конференции бяха толкова бурни, че някои трябваше да бъдат закрити, а в някои беше прокарано предложение за поправка: да се помоли центърът да намали данъка и да повиши цените на зърнените храни. Не знам какво е положението в другите губернии, но положението в нашата губерния не съвпада с изводите, които вие (т. е. аз) правите в последното си затворено писмо. Настроението по места у нашите дейци е недобро. Селото представлява възбуден кошер, всички приказват за данъка и за цените на зърнените храни.“

Също такива съобщения са получени в ЦК от Сибир, от Югоизтока, от Курска, Тулска, Нижегородска, Уляновска и други губернии.

Смисълът на всички тези съобщения се състои в това, че на селянина става тясно от нашата ценова политика и той би желал да отслаби или даже да отхвърли онези лостове за провеждане на тази ценова политика, без които нашата индустрия не би могла да направи нито крачка напред. Селянинът като че ли ни казва: „вие се опасявате да намалявате до крайност цените на градските изделия, вие се боите от наплив на задгранични стоки, затова вие сте създали всякакви митнически пре-

гради, които ограждат срещу конкуренцията нашата млада индустрия, но мене не ме интересува вашата индустрия, аз искам евтини стоки, откъдето и да идват те". Или още: „вие се боите да покачите цените на зърнените храни, опасявайки се от подбиване на работната заплата, за тази цел вие сте измислили всякакви закупвателни органи, създали сте монопол върху външната търговия и прочее, но аз не се интересувам от вашите прегради и лостове, аз искам високи цени на зърнените храни“.

Такъв е смисълът на борбата в областта на ценовата политика.

В това отношение особено показателно е последното въстание в Грузия. Разбира се, това въстание беше бутафорно, но в някои околии, особено в Гурийска околия, то безусловно имаше масов характер. Какво искаха селяните в Гурия? Евтини стоки, високи цени на царевицата. Гурия лежи на границата със Запада, тя вижда, че задграничните стоки са евтини в сравнение с нашите съветски стоки, и тя би искала цените на нашите стоки да бъдат намалени поне до задграничните цени или цените на царевицата да бъдат покачени до степен, която осигурява износното купуване на съветските стоки. В това е икономическата основа на гурийското въстание в Грузия. Именно затова казаното въстание е показателно за новите условия на борба в цялата Съветска страна. Ето защо въстанието в Грузия не може да се постави на една дъска с въстанието в Тамбов, където не ставаше въпрос за цените на изделията и на селскостопанските продукти, а за отменяване системата на изземване излишъците.

Вдъхновители на тази нова борба на пазара и в селото против съветската политика на цените са кулаците, спекулантите и другите антисъветски елементи. Те, тези елементи, се стараят да откъснат милионните маси на селячеството от работническата класа и по този начин да подкопаят диктатурата на пролетариата. Поради това нашата задача е да изолираме кулаците и спекулантите, да откъснем от тях трудовото селячество и да го въвлечем

в съветското строителство, като по такъв начин дадем изход на неговата политическа активност. Ние можем да направим това, и ние вече го правим, тъй като трудовете маси на селячеството, и особено бедняците, са заинтересовани от съюза с работниците, от запазването на диктатурата на пролетариата, а значи и от запазването на онези икономически лостове, върху които се крепи диктатурата.

Какво се изисква за това? Преди всичко необходимо е да се позагрижим за създаване около партията в селото многобройни безпартийни кадри от селяни, които могат да свържат нашата партия с милионите селяни. Без това няма защо и да говорим за откъсване на селячеството от кулаците и спекулантите, за спечелване и привързване към партията десетки милиони селяни. Това е, разбира се, трудно дело. Но трудността не може да бъде за нас непреодолима преграда. Необходимо е да изпратим в селото на помощ на нашите ядки стотици, а може би и хиляди опитни, познаващи селото дейци (въпросът тук не е в количеството), способни да издигнат и създадат актив от безпартийни селяни. При това трябва да се държи сметка за естественото недоверие на селяните към градските хора, което все още съществува в селото и което навярно няма скоро да изчезне. Вие знаете как посреща селянинът всеки пристигнал от града човек, особено ако е твърде млад: „още един хлапак е пристигнал от града, сигурно да ни излъже, не ще да е за друго“. Това се обяснява с обстоятелството, че селянинът вярва най-много на онзи, който сам води стопанство и разбира повече или по-малко от стопанство. Ето защо аз мисля, че център на нашата дейност в селото трябва да бъде работата по създаване на актив от самите селяни, откъдето партията би могла да черпи нови сили.

Но как да се извърши това? Според мене за тази цел е необходимо преди всичко да се оживят Съветите. Необходимо е всичко живо, честно, инициативно, съзнателно, особено бившите червеноармейци, които са най-съзнателните, най-инициативните между селяните, да се привлекат в работата на Съветите. Защо именно на

Съветите? Първо, защото Съветите са органи на властта, а привличането на трудовото селячество в управлението на страната е непосредствена задача на партията. Второ, защото Съветите са органи на съюза между работниците и селяните, органи за ръководене селяните от страна на работниците, а ръководенето селяните от страна на работниците сега е необходимо повече от когато и да било. Трето, затова, че в Съветите се изработва местният бюджет, а бюджетът е животрептящ въпрос за селячеството. Най-последно, затова, че Съветите представляват най-верният барометър за настроеността на селячеството, а в гласа на селячеството непременно трябва да се вслушваме. В селото има и други във висша степен важни безпартийни организации като селските комитети, кооперативите, органите на Комсомола. Но има опасност тези организации при известни условия да се превърнат в чисто селски съюзи, които могат да се откъснат от работниците. За да не се случи това, необходимо е да се свърже работата на тези организации в Съветите, където ръководенето на селяните от страна на работниците е осигурено от самата структура на Съветите. Ето защо оживяването на Съветите сега, когато организациите на селяните растат като гъби след дъжд, е задача от първостепенна важност.

Неотдавна на съвещание на селски ядки аз призовах другарите към безпощадна критика на недостатъците на нашата партийна работа в селото*. Това предизвика известно недоволство. Оказа се, че има такива комунисти, които се боят от критика, не искат да се разкриват недостатъците на нашата работа. Това е опасно, другари. Ще кажа нещо повече: страхът от самокритика или критика от страна на безпартийните е сега най-опасната болест. Защото едно от двете: или ние сами ще критикуваме себе си и ще позволим на безпартийните да критикуват нашата работа — и тогава ще можем да се надяваме, че нашата работа в селото ще тръгне напред; или ние не ще допуснем такава критика — и тогава ще ни критикуват събитията, като въстанията в Кронщад,

* Виж настоящия том, стр. 253—261. Р. д.

Тамбов, Грузия. Аз мисля, че първият род критика е за предпочитане пред втория род критика. Ето защо не трябва да се боим от критика нито от страна на партийците, нито пък, още повече, от страна на безпартийните.

За пръв път напечатано в книгата :

И. Сталин. Крестьянский вопрос

М. — Л., 1925.

ЗАПИСКА В ЧЕРВЕНАТА КНИГА НА ЗАВОДА „ДИНАМО“

Желая на работниците от „Динамо“, както на работниците от цяла Русия, нашата индустрия да тръгне към възход, числото на пролетариите в Русия да се увеличи в най-близкия период на 20—30 милиона, колективното стопанство в селото да разцъфти и да подчини на своето влияние частното стопанство, високоразвитата индустрия и колективното стопанство в селото да споят окончателно пролетариите от фабриките и тружениците на земята в една социалистическа армия...

И. Сталин

7/XI. 24 г.

За пръв път напечатано

във в. „Правда“ бр. 152.

4 юни 1930 г.

ДО ПЪРВА КОННА АРМИЯ

Привет на славната Конна армия, страшилището за белогвардейските легиони на Краснов и Деникин, на Врангел и Пилсудски!

Привет на вождовете на Конната армия, на другаря Будьони, червения генерал, излязъл из средата на селяните, на другаря Ворошилов, червения генерал, излязъл из средата на работниците!

Конноармейци! Вашите червени знамена са покрити с неувяхващата слава на прочутите победи по фронтовете на четиригодишната гражданска война. В деня, в който чествувате петата годишнина, вие трябва да се закълнете, че ще останете верни до гроб на тези знамена, че ще изпълните с чест дълга си пред социалистическото отечество, когато волята на работническата класа ви призове към нови боеве за победата на комунизма.

Ваш *И. Сталин*

*„Правда“ бр. 261,
16 ноември 1924 г.*

ДО „КРЕСТЬЯНСКАЯ ГАЗЕТА“

ПРИВЕТ НА „КРЕСТЬЯНСКАЯ ГАЗЕТА“, ВЕРНИЯ СТРАЖ НА
ВЕЛИКОТО ДЕЛО НА СЪЮЗА МЕЖДУ РАБОТНИЦИТЕ И
СЕЛЯНИТЕ

„Крестьянская Газета“! Помни три заповеди:

1) Пази своите селкори като зеницата на окото си —
това е твоята армия;

2) Свържи се по-здраво с най-честните и най-съзна-
телните селяни, особено с бившите червеноармейци — те
са твоята опора.

3) Насаждай истината в селото и тръби на цял свят,
неуморно тръби, че освобождението на селяните е не-
мислимо без братския съюз с работниците, че побе-
дата на труда над капитала е невъзможна без ръко-
водене на селяните от страна на работниците.

И. Сталин

*„Крестьянская Газета“ бр. 51,
17 ноември 1924 г.*

ТРОЦКИЗЪМ ИЛИ ЛЕНИНИЗЪМ ?

Реч на пленума
на комунистическата фракция на ВЦСПС
19 ноември 1924 г.

Другари! След обстояния доклад на Каменев не ми остава да кажа много. Затова ще се огранича с разобличаване на някои легенди, разпространявани от Троцки, и неговите съмишленици за Октомврийското въстание, за ролята на Троцки във въстанието, за партията и подготовката на Октомври и т. н. Пак тук аз ще засегна троцкизма като своеобразна идеология, несъвместима с ленинизма, и задачите на партията във връзка с последните писания на Троцки.

I

ФАКТИТЕ ПО ОКТОМВРИЙСКОТО ВЪСТАНИЕ

Преди всичко за Октомврийското въстание. Между членовете на партията усилено се разпространяват слуховете, че ЦК изцяло бил уж против въстанието през октомври 1917 година. Разказват обикновено, че на 10 октомври, когато ЦК взе решението за организиране на въстанието, ЦК в своето болшинство се изказал отначало против въстанието, но в това време в заседанието на ЦК нахлул един работник и казал: „Вие решавате въпроса против въстанието, а аз казвам, че въстанието все пак ще стане, въпреки всичко“. И ето, след тези заплахи ЦК, който се бил уплашил, отново поставил въпроса за въстанието и взел решение за организиране на въстанието.

Това не е обикновен слух, другари. За това пише в своята книга „Десет дни“ известният Джон Рид, който

е стоял далеч от нашата партия и, разбира се, не е можел да знае историята на нашето конспиративно събрание от 10 октомври, поради което се е уловил на въдицата на сплетните, които идват от господата Сухановци. Този разказ се предава и повтаря след това в редица брошури, излезли изпод перото на троцкистите, между другото в една от последните брошури за Октомври, написана от Сиркин. Тези слухове усилено се поддържат в последните писания на Троцки.

Едва ли е нужно да се доказва, че всички тези и подобните на тях арабски приказки не отговарят на действителността, че в действителност нищо подобно не е ставало на заседанието на ЦК, пък и не е могло да стане. Поради това ние бихме могли да отменим тези нелепи слухове: малко ли слухове изобщо се фабрикуват в кабинетите на опозиционерите или на стоящите далеч от партията хора. Ние действително така и постъпвахме досега, не обръщаме внимание например на грешките на Джон Рид и не се грижехме за поправянето на тези грешки. Но след последните писания на Троцки вече не можем да отменим такива легенди, защото с такива легенди се стараят сега да възпитават младежта и, за нещастие, вече са постигнали известни резултати в това отношение. Поради това аз трябва да противопоставя на тези нелепи слухове действителните факти.

Вземам протоколите на заседанието на ЦК на нашата партия от 10 (23) октомври 1917 г. Присъствуват: Ленин, Зиновиев, Каменев, Сталин, Троцки, Свердлов, Урицки, Держински, Колонтай, Бубнов, Соколников, Ломов. Обсъжда се въпросът за текущия момент и за въстанието. След пренията се гласува резолюцията на другаря Ленин за въстанието. Резолюцията се приема с мнозинство 10 срещу 2. Чини ми се, че е ясно: ЦК с мнозинство от 10 против 2 е решил да се премине към непосредствена практическа работа по организиране на въстанието. Централният комитет избира на същото заседание *политически* център за ръководството на въстанието под названието Политическо бюро в състав: Ленин, Зиновиев, Сталин, Каменев, Троцки, Соколников и Бубнов.

Такива са фактите.

Тези протоколи изведнаж разрушават няколко легенди. Те разрушават легендата, че ЦК в мнозинството си бил против въстанието. Те разрушават още и легендата, че ЦК по въпроса за въстанието бил пред разцепление. От протоколите е ясно, че противниците на незабавното въстание — Каменев и Зиновиев — са влезли в органа за политическо ръководене на въстанието наравно с привържениците на въстанието. За никакво разцепление не е ставало и не е могло да става дума.

Троцки уверява, че в лицето на Каменев и Зиновиев ние сме имали в Октомври дясно крило на нашата партия, почти социалдемократи. Необяснимо е само: как е могло да се случи партията да се отърве в такъв случай без разцепление; как е могло да се случи разногласията с Каменев и Зиновиев да са продължили само няколко дни; как е могло да се случи, въпреки разногласията, партията да постави тези другари на най-важни постове, да ги избере в състава на политическия център на въстанието и пр.? В партията е достатъчно известна безпощадността на Ленин по отношение на социалдемократите; партията знае, че Ленин нито за една минута не би се съгласил да има в партията, пък още и на най-важни постове, социалдемократически настроени другари. С какво да се обясни, че партията е минала без разцепление? Обяснява се с това, че въпреки разногласията, ние имахме в лицето на тези другари стари болшевики, стоящи на общата почва на болшеvizма. В какво се състоеше тази обща почва? В единството на възгледите по основните въпроси: за характера на руската революция, за движещите сили на революцията, за ролята на селячеството, за основите на партийното ръководство и т. н. Без такава обща почва разцеплението би било неминуемо. Разцепление нямаше, а разногласията продължиха само няколко дни затова и само затова, че ние имахме в лицето на Каменев и Зиновиев ленинци, болшевики.

Да преминем сега към легендата за особената роля на Троцки в Октомврийското въстание. Троцкистите усилено разпространяват слухове, че вдъхновител и единствен

ръководител на Октомврийското въстание е Троцки. Тези слухове особено усилено се разпространяват от така наречения редактор на съчиненията на Троцки, Ленцнер. Сам Троцки, систематически заобикаляйки партията, ЦК на партията и Петроградския партиен комитет, замълчавайки за ръководната роля на тези организации в извършването на въстанието и изтъквайки усилено себе си като централна фигура на Октомврийското въстание, волно или неволно допринася за разпространяването на слухове за особената роля на Троцки във въстанието. Далеч съм от това, да отричам несъмнено важната роля на Троцки във въстанието. Но трябва да кажа, че Троцки не е играл и не е можел да играе никаква особена роля в Октомврийското въстание, че като председател на Петроградския съвет той е изпълнявал само волята на съответните партийни инстанции, които ръководеха на всяка крачка Троцки. За еснафи като Суханов всичко това може да се покаже странно, но фактите, действителните факти, изцяло и напълно потвърждават това мое твърдение.

Да вземем протоколите на следващото заседание на ЦК от 16 (29) октомври 1917 година. Присъствуват членовете на ЦК, плюс представителите на Петроградския комитет, плюс представители на военната организация, на фабрично-заводските комитети, на профсъюзите, на железничарите. В числото на присъстващите, освен членовете на ЦК, са: Криленко, Шотман, Калинин, Володарски, Шляпников, Лацис и др. Всичко 25 души. Обсъжда се въпросът за въстанието откъм чисто практически-организационна страна. Приема се резолюцията на Ленин за въстанието с мнозинство от 20 против 2, при 3 въздържали се. Избира се *практически* център за организационното ръководене на въстанието. Кой влиза в този център? За този център се избират петима: Свердлов, Сталин, Дзержински, Бубнов, Урицки. Задачите на практическия център са: да ръководи всички практически органи на въстанието съгласно директивите на Централния комитет. Така че на това заседание на ЦК е станало, както виждате, нещо „ужасно“, т. е. в състава на практическия център, предназначен да ръководи въстанието, „по странен начин“ не е влязъл „вдъхновителят“, „главната фигура“,

„единственият ръководител“ на въстанието, Троцки. Как да се примири това с общоразпространеното мнение за особената роля на Троцки? Не е ли вярно, малко „странно“ е всичко това, както би казал Суханов или както биха казали троцкистите. А всъщност тук няма нищо странно, защото никаква *особена* роля нито в партията, нито в Октомврийското въстание не е играл и не е можел да играе Троцки, човек сравнително нов за нашата партия в периода на Октомври. Той, както и всички отговорни работници, е бил само изпълнител на волята на ЦК и на неговите органи. Който е запознат с механиката на болшевишкото партийно ръководство, той ще разбере без особен труд, че иначе не е могло и да бъде: достатъчно е било Троцки да наруши волята на ЦК, за да се лиши от влияние върху хода на нещата. Приказките за особена роля на Троцки са легенда, разпространявана от услужливите „партийни“ клюкарки.

Това, разбира се, не значи, че Октомврийското въстание не е имало своя вдъхновител. Не, то имаше вдъхновител и ръководител. Но той беше Ленин, а не някой друг, същият Ленин, чиито резолюции ЦК приемаше при решаването на въпроса за въстанието, същият Ленин, на когото нелегалността не пречеше да бъде истинският вдъхновител на въстанието, въпреки твърдението на Троцки. Глупави и смешни са усилията сега с брътвежи за нелегалността да се замаже несъмненият факт, че вдъхновител на въстанието беше вождът на партията В. И. Ленин.

Такива са фактите.

Да допуснем, ни казват, но не може да се отрича, че Троцки добре се би в периода на Октомври. Да, това е вярно, Троцки действително добре се би в Октомври. Но в периода на Октомври се би добре не само Троцки, не се биха лошо даже такива хора като левите есери, които тогава стояха рамо до рамо с болшевиките. Изобщо аз трябва да кажа, че в период на победоносно въстание, когато врагът е изолиран, а въстанието расте, не е трудно човек да се бие добре. В такива моменти даже изостаналите стават герои.

Но борбата на пролетариата не представлява непрекъснато настъпление, непрекъснатата верига от успехи. Бор-

бата на пролетариата също има свои изпитания, свои поражения. Истински революционер не е онзи, който проявява мъжество в период на победоносно въстание, но онзи, който, умеейки да се бие добре при победоносно настъпление на революцията, умее заедно с това да прояви мъжество в период на отстъпление на революцията, в период на поражение на пролетариата, който не загубва присъствие на духа и не се огъва от страх при неуспехи на революцията, при успехи на врага, който не изпада в паника и не се отчайва в период на отстъпление на революцията. Не се биха лошо левите есери в периода на Октомври, поддържайки болшевиките. Но кому не е известно, че тези „храбри“ бойци изпаднаха в паника през периода на Брест, когато настъплението на германския империализъм ги хвърли в отчаяние и истерика. Крайно печално, но несъмнен факт е, че на Троцки, който се би добре в периода на Октомври, не достигна мъжество в периода на Брест, в периода на временните неуспехи на революцията, за да прояви достатъчно твърдост в този труден момент и да не тръгне по стъпките на левите есери. Безспорно е, че моментът беше труден, нужно беше да се прояви особено мъжество и желязно спокойствие, за да се запази хладнокръвие, временно да се отстъпи, временно да се приеме мирът, да се изведе пролетарската армия изпод удара на германския империализъм, да се запазят селските резерви и след като се получи по този начин отдых, да се удари след това врагът с нови сили. Но такова мъжество и такава революционна твърдост, за съжаление, не се намериха у Троцки в този труден момент.

Според мнението на Троцки основният урок от пролетарската революция е „да не се уплашиш“ през време на Октомври. Това е невярно, защото това твърдение на Троцки съдържа само *частица* от истината за уроците от революцията. Цялата истина за уроците от пролетарската революция се състои в това — „да не се уплашиш“ не само в дни на настъпление на революцията, но и в дни на нейното отстъпление, когато врагът взема връх, а революцията търпи неуспехи. Революцията не се изчерпва с Октомври. Октомври е само началото на про-

летарската революция. Лошо е, ако се изплашиш при надигащо се въстание. Още по-лошо е, ако се изплашиш при тежки изпитания на революцията, след вземането на властта. Удържането на властта на другия ден след революцията е не по-малко важно от вземането на властта. Ако Троцки се уплаши в периода на Брест, в периода на тежки изпитания за нашата революция, когато без малко не се достигна до „предаване“ на властта, той трябва да разбере, че октомврийските грешки на Каменев и Зйновиев нямат тук нищо общо.

Така стои въпросът с легендите за Октомврийското въстание.

II

ПАРТИЯТА И ПОДГОТОВКАТА НА ОКТОМВРИ

Да преминем сега на въпроса за подготовката на Октомври.

Като послуша човек Троцки, може да помисли, че Болшевишката партия през целия подготвителен период от март до октомври се е занимавала само с това — да тъпче на едно място, разяждала се е от вътрешни противоречия и всячески е пречила на Ленин, и ако не е бил Троцки, не се знае как би свършило делото на Октомврийската революция. Малко забавно е да се слушат тези странни речи за партията от Троцки, който обявява в същия този „предговор“ към III том, че „основен инструмент за пролетарския преврат е партията“, че „без партията, покрай партията, при заобикаляне на партията, чрез сурогат на партията пролетарската революция не може да победи“, при което сам аллах не може да разбере как е могла да победи нашата революция, ако „основният ѝ инструмент“ се е оказал негоден, а оказва се, че „при заобикаляне на партията“ няма никаква възможност да се победи. Но Троцки не за пръв път ни гощава със странности. Трябва да се мисли, че забавните речи за нашата партия се отнасят към числото на обикновените странности на Троцки.

Да разгледаме накратко историята на подготовката на Октомври по периоди.

1) *Период на новата ориентировка на партията (март—април)*. Основни факти на този период са:

- а) сваляне на царизма;
- б) образуване на Временното правителство (диктатура на буржоазията);
- в) появяване на Съветите на работническите и селски депутати (диктатура на пролетариата и селяните);
- г) двувластието;
- д) априлската демонстрация;
- е) първата криза на властта.

Характерна черта за този период е фактът, че съществуват една до друга, заедно, в едно и също време и диктатура на буржоазията, и диктатура на пролетариата и селяните, при което последната се отнася доверчиво към първата, вярва в нейните мирни стремежи, доброволно предава властта на буржоазията и по този начин превръща себе си в неин придатък. Сериозни конфликти между двете диктатури още няма. Но затова пък има „контактна комисия“⁷⁰.

Това беше грамаден прелом в историята на Русия и небивал поврат в историята на нашата партия. Старата дореволюционна платформа за пряко сваляне на правителството беше ясна и определена, но тя вече не подходеше за новите условия на борбата. Сега вече не можеше да се върви направо към сваляне на правителството, защото то беше свързано със Съветите, които се намираха под влияние на оборонците, и партията би трябвало да води непосилна война и против правителството, и против Съветите. Но не можеше също така да се води политика на поддръжка на Временното правителство, защото то беше империалистическо правителство. Необходима беше нова ориентировка на партията в новите условия на борбата. Партията (нейното мнозинство) вървеше към тази нова ориентировка пипнешком. Тя прие политиката на натиск на Съветите върху Временното правителство по въпроса за мира и не се реши изведнаж да направи крачка напред от стария лозунг за диктатура на пролетариата и селяните към новия лозунг за власт на Съветите. Тази половинчата политика целеше да даде на Съветите възможност да видят във връзка с

конкретните въпроси за мира истинската империалистическа природа на Временното правителство и с това да ги откъсне от последното. Но това беше дълбоко погрешна позиция, защото тя раждаше пацифистки илюзии, наливаше вода във воденицата на оборончеството и затрудняваше революционното възпитание на масите. Тази погрешна позиция аз споделях тогава с други другари в партията и се отказах от нея напълно едва в средата на април, като се присъединих към тезисите на Ленин. Нужна беше нова ориентировка. Тази ориентировка даде на партията Ленин в своите знаменити Априлски тезиси⁷¹. Аз не се разпростирам върху тези тезиси, тъй като те са известни на всекиго. Имаше ли тогава партията разногласия с Ленин? Да, имаше. Колко продължиха тези разногласия? Не повече от две седмици. Общоградската конференция на Петроградската организация⁷² (втората половина на април), която прие тезисите на Ленин, беше преломен пункт в развитието на нашата партия. Общоруската априлска конференция⁷³ (края на април) само довърши в общоруски мащаб делото на Петроградската конференция, като сплоти около единната партийна позиция девет десети от партията.

Сега, седем години по-късно, Троцки злорадствува по повод на миналите разногласия у болшевиките, представяйки тези разногласия като борба едва ли не на две партии вътре в болшевизма. Но, първо, Троцки тук безбожно преувеличава и надува работата, защото Болшевишката партия преживя тези разногласия без ни най-малко сътресение. Второ, нашата партия би била каста, а не революционна партия, ако тя не би допускала в своята среда отсенки на мисълта, при това известно е, че разногласия между нас е имало и в миналото, например в периода на III Дума, което обаче не е пречело на единството на нашата партия. Трето, не ще бъде излишно да попитаме каква беше *тогава* позицията на самия Троцки, който *сега* охотно злорадствува по повод на миналите разногласия между болшевиките? Така нареченият редактор на съчиненията на Троцки, Ленцнер, уверява, че американските писма на Троцки (март) „изцяло изпреварили“ по съдържание Лениновите „Писма от-

далече⁷⁴ (март), които легнаха в основата на Априлските тезиси на Ленин. Точно така е казано: „изцяло изпревариха“. Троцки не възразява против такава аналогия, приемайки я очевидно с благодарност. Но, първо, писмата на Троцки „съвсем не приличат“ на писмата на Ленин нито по дух, нито по изводи, защото те отразяват изцяло и напълно антиболшевишкия лозунг на Троцки: „без царя, а правителство работническо“, лозунг, означаващ революция *без* селячеството. Достатъчно е да прегледаме само тези две групи писма, за да се убедим в това. Второ, с какво да си обясним в такъв случай, че Ленин счете за нужно да се разграничи от Троцки още на другия ден след пристигането си от чужбина? На кого не са известни нееднократните заявления на Ленин, че лозунгът на Троцки: „*без царя, а правителство работническо*“, е опит „да се прескочи неизживялото себе си селско движение“, че този лозунг означава „игра на вземане властта от работническо правителство“*?

Какво общо може да има между болшевишките тезиси на Ленин и антиболшевишката схема на Троцки с нейната „игра на вземане властта“? И откъде се взема у някои тази страст да сравняват хижичката с Монблан? За какво е било нужно на Ленцнер това рисковано прибавяне към купчината стари легенди за нашата революция още една легенда за „изпреварване“ в американските писма на Троцки известните „Писма отдалече“ на Ленин? **

---

* Виж Съчинения на Ленин, том XX, стр. 104. Виж също така докладите пред Петроградската общоградска конференция и Общоруската конференция на РСДРП (б) (средата и края на април 1917 г.).

** Към числото на тези легенди трябва да се отнесе и много разпространената версия, че Троцки бил „единственият“ или „главният организатор“ на победите по фронтовете на гражданската война. Аз трябва да заявя, другари, в интерес на истината, че тази версия съвсем не отговаря на действителността. Далеч съм от намерението да отричам важната роля на Троцки в гражданската война. Но трябва да заявя с най-голяма решителност, че високата чест на организатор на нашите победи принадлежи не на отделни лица, а на великия колектив от челни работници на нашата страна — на Руската комунистическа партия. Може би няма да бъде излишно да дам няколко примера. Вие знаете, че за главни врагове на Съветската република се смятаха Колчак и Деникин. Вие знаете, че нашата страна си отдъхна свободно едва след победата над тези

Не напразно се казва, че услужливата мечка е по-опасна от врага.

2) *Периодът на революционната мобилизация на масите (май — август)*. Основни факти на този период са:

а) априлската демонстрация в Петроград и образуването на коалиционно правителство с участието на „социалисти“;

б) първомайската демонстрация в главните центрове на Русия с лозунг „демократически мир“;

в) юнската демонстрация в Петроград с основен лозунг „долу министрите-капиталисти!“;

врагове. И ето, историята говори, че нашите войски довършиха смазването на двата тези врага, т. е. и на Колчак, и на Деникин, *против* плановете на Троцки.

Съдете сами.

1. *За Колчак*. Събитията стават през лятото на 1919 г. Нашите войски настъпват срещу Колчак и действуват при Уфа. Заседание на Централния комитет. Троцки предлага да се спре настъплението по линията на река Белая (при Уфа), да се остави Урал в ръцете на Колчак, да се изтеглят част от войските от Източния фронт и да се прехвърлят на Южния фронт. Водят се горещи спорове. Централният комитет не се съгласява с Троцки, нгамирайки, че не бива да се оставя в ръцете на Колчак Урал с неговите заводи, с неговата железопътна мрежа, където той лесно може да се съвземе, да събере ударна група и отново да се озове при Волга — трябва по-напред да се изгони Колчак зад Уралския хребет, в сибирските степи, и едва след това да се предприеме прехвърляне сили на юг. Централният комитет отхвърля плана на Троцки. Последният подава оставка. Централният комитет не приема оставката му. Главком Вацетис, привърженик на плана на Троцки, излиза в оставка. Неговото място заема новият Главком, Каменев. От този момент Троцки отпада от пряко участие в действията на Източния фронт.

2. *За Деникин*. Събитията стават през есента на 1919 г. Настъплението срещу Деникин не успява. „Стомгненият обръч“ около Мамонтов (рейд на Мамонтов) явно се проваля. Деникин превзема Курск. Деникин приближава Орел. Троцки бива повикан от Южния фронт на заседание на Централния комитет. Централният комитет признава положението за тревожно и постановява да се изпратят на Южния фронт нови военни работници, като отзовава Троцки. Новите военни работници искат „ненамеса“ на Троцки в делата на Южния фронт. Троцки отпада от пряко участие в делата на Южния фронт. Операциите на Южния фронт, включително превземането от нас на Ростов на Дон и Одеса, минават без Троцки.

Нека се опитат да провергят тези факти.

г) юнското настъпление на фронта и неуспехите на руската армия;

д) юлската въоръжена демонстрация в Петроград, излизането на министрите-кадети от правителството;

е) докарването на контрареволуционни войски от фронта, разгромването на редакцията на „Правда“, борба на контрареволуцията със Съветите и образуване на ново коалиционно правителство начело с Керенски;

ж) VI конгрес на нашата партия, който даде лозунга за подготовка на въоръжено въстание;

з) контрареволуционното Държавно съвещание и общата стачка в Москва;

и) неуспешното настъпление на Корнилов срещу Петроград, оживлението на Съветите, оставката на кадетите и образуването на „Директорията“.

За характерна черта на този период трябва да се смята изострянето на кризата и нарушаването на онова неустойчиво равновесие между Съветите и Временното правителство, което — добре или зле — съществуваше в предишния период. Двувластието стана нетърпимо и за двете страни. Слабото здание на „контактната комисия“ доживява последните си дни. „Кризата на властта“ и „министерската игра на прескачаница“ бяха тогава най-модните думички на момента. Кризата на фронта и разрухата в тила вършат своята работа, като засилват крайните флангове и свиват от двете страни съглашателите-оборонци. Революцията се мобилизира, предизвиквайки мобилизация на контрареволуцията. Контрареволуцията на свой ред потиква революцията, предизвиквайки нови вълни на революционен прилив. Въпросът за преминаването на властта у нова класа се поставя на дневен ред.

Имаше ли тогава разногласия в нашата партия? Да, имаше. Но те имаха изключително делови характер, противно на уверенията на Троцки, който се мъчи да открие „дясно“ и „ляво“ крило в партията. Т. е. това бяха такива разногласия, каквито не може да няма изобщо при жив партиен живот и действителна партийна работа.

Не е прав Троцки, уверявайки, че априлската демонстрация в Петроград предизвикала разногласия в Централния комитет. Централният комитет беше абсолютно

единен по този въпрос, осъждайки опита на група другари да арестуват Временното правителство в момент, когато в Съветите и в армията болшевиките съставляваха малцинство. Ако Троцки пишеше „историята“ на Октомври не по Суханов, а по действителни документи, той лесно би се убедил в погрешността на своето твърдение.

Абсолютно неправ е Троцки в твърдението си, че опитът, „по инициатива на Ленин“, да се устрои демонстрация на 10 юни срещнал обвинение в „авантюризм“ от страна на „десните“ членове на Централния комитет. Ако Троцки пишеше не по Суханов, той щеше да знае със сигурност, че демонстрацията на 10 юни беше отложена в пълно съгласие с Ленин, при което необходимостта на отсрочването бе защитена от Ленин в голяма реч на известното заседание на Петроградския комитет (виж протоколите на Петроградския комитет⁷⁵).

Съвсем неправ е Троцки, говорейки за „трагически“ разногласия в ЦК във връзка с юлската въоръжена демонстрация. Троцки просто съчинява с предположението си, че някои членове на ръководната група в ЦК „трябвало да видят в юлския епизод вредна авантюра“. Троцки, който тогава още не влизаше в състава на нашия ЦК и беше само наш съветски парламентарен деец, е могъл, разбира се, и да не знае, че ЦК гледаше на юлската демонстрация само като на средство за изпитване на противника, че ЦК (и Ленин) не искаха и не мислеха да превърнат демонстрацията във въстание в момент, когато столичните Съвети бяха още на страната на оборонците. Напълно възможно е някои от болшевиките действително да са хленчили във връзка с юлското поражение. На мен е известно например, че някои от арестуваните тогава болшевики са били готови дори да напуснат нашите редове. Но да се умозаклучава оттук против някои уж „десни“, уж членове на ЦК — значи безбожно да се изопаचाва историята.

Не е прав Троцки със заявлението си, че през корниловските дни в част от върховете на партията се проявила тенденция към блок с оборонците, към поддръжка на Временното правителство. Става дума, разбира се, за

същите тези уж „десни“, които не дават на Троцки да спи. Троцки не е прав, тъй като съществуват на тоя свят такива документи като тогавашния Централен орган на партията, който опровергава заявлението на Троцки. Троцки се позовава на писмото на Ленин до ЦК, в което се прави предупреждение срещу поддържане на Керенски. Но Троцки не разбира писмата на Ленин, тяхното значение, тяхното предназначение. В своите писма Ленин понякога нарочно забягва напред, като изтъква на пръв план онези *възможни* грешки, които могат да бъдат допуснати, и ги критикува в аванс с цел да предупреди партията и да я гарантира срещу грешки, или пък понякога раздухва някоя „дреболия“ и прави „от мухата слон“ със същата педагогическа цел. Вождът на партията, а особено ако той се намира в нелегалност, не може иначе и да постъпва, защото той трябва да вижда по-далеч от своите съратници и е задължен да бие тревога по повод на всяка възможна грешка, даже по повод на „дреболиите“. Но от такива писма на Ленин (а такива писма той има доста) да се прави извод за „трагически“ разногласия и да се тръби по този повод — значи да не се разбират писмата на Ленин, да не се познава Ленин. С това навярно се обяснява, че Троцки понякога прави дупка в небето. Накратко: никакви, абсолютно никакви разногласия не е имало в ЦК в дните на корниловския бунт.

След юлското поражение между ЦК и Ленин действително възникна разногласие по въпроса за съдбата на Съветите. Известно е, че Ленин, желаяйки да съсредоточи вниманието на партията върху подготовката на въстанието извън Съветите, предпазваше от увлечение по Съветите, смятайки, че Съветите, замърсени от оборонците, са се превърнали вече в пусто място. Централният комитет и VI конгрес на партията възприеха по-предпазлива линия, като решиха, че няма основание да се смята за изключено оживлението на Съветите. Корниловският бунт показва, че решението беше правилно. Впрочем това разногласие нямаше актуално значение за партията. Впоследствие Ленин призна, че линията на VI конгрес беше правилна. Интересно е, че

Троцки не се е хванал за това разногласие и не го е надул до „чудовищни“ размери.

Единна и сплотена партия, стояща в центъра на революционната мобилизация на масите — такава е картината на положението на нашата партия в този период.

3) *Периодът на организиране щурма (септември—октомври)*. Основни факти на този период са:

а) свикването на Демократическото съвещание и провалянето на идеята за блок с кадетите;

б) преминаването на Московския и на Петроградския съвет на страната на болшевиките;

в) конгресът на Съветите от Северната област⁷⁶ и решението на Петроградския съвет против извеждането на войските;

г) решението на ЦК на партията за въстанието и образуването на Военно-революционния комитет на Петроградския съвет;

д) решението на Петроградския гарнизон за въоръжена поддръжка на Петроградския съвет и организирането на системата комисари на Военно-революционния комитет;

е) поставянето в действие на болшевишките въоръжени сили и арестуването на членовете на Временното правителство;

ж) вземането на властта от Военно-революционния комитет на Петроградския съвет и създаването на Съвета на народните комисари от II конгрес на Съветите.

Като характерна черта на този период трябва да се смята бързото нарастване на кризата, пълното объркване на управляващите кръгове, изолирането на есерите и меншевиките и масовото преминаване на колебаещите се елементи към страната на болшевиките. Следва да се отбележи една оригинална особеност в тактиката на революцията през този период. Тя, тази особеност, се състои в това, че всяка или почти всяка крачка от своето настъпление революцията се старае да извърши под вида на отбрана. Няма съмнение, че отказът на искането да се изведат войските от Петроград беше сериозна крачка в настъплението на революцията, но въпреки това, настъплението беше извършено под лозунга на

отбраната на Петроград срещу възможно настъпление на външния враг. Несъмнено е, че образуването на Военно-революционния комитет беше още по-сериозна крачка на настъпление срещу Временното правителство, въпреки това, то беше проведено под лозунга на организирането на контрол от страна на Съветите върху действията на щаба на окръга. Несъмнено е, че откритото преминаване на гарнизона на страната на Военно-революционния комитет и организирането на мрежа от съветски комисари значеха започване на въстанието, въпреки това, революцията направи тези крачки под лозунга за защита на Петроградския съвет срещу възможни акции на контрареволуцията. Революцията като че ли маскираше настъпателните си действия с обвивката на отбрана, за да въввлече по-лесно в своята орбита нерешителните, колебаещи се елементи. С това, най-вероятно, се обяснява външно-отбранителният характер на речите, статиите и лозунгите от този период, които въпреки това имат дълбоко настъпателен характер по вътрешното си съдържание.

Имаше ли в този период разногласия в Централния комитет? Да, имаше, и не маловажни. За разногласията по въпроса за въстанието вече говорих. Те са напълно отразени в протоколите на ЦК от 10 и 16 октомври. Затова аз няма да се залавям с повтаряне на казаното по-рано. Необходимо е сега да се спрем на три въпроса: за участието в предпарламента, за ролята на Съветите във въстанието и за срока на въстанието. То е още по-необходимо поради това, че Троцки в своето усилие да изтъкне себе си на видно място „случайно“ е изопачил позицията на Ленин по последните два въпроса.

Несъмнено е, че разногласията по въпроса за предпарламента имаха сериозен характер. В какво се състоеше, така да се каже, целта на предпарламента? В това, да помогне на буржоазията да изтика Съветите на заден план и да положи основите на буржоазния парламентаризъм. Можеше ли предпарламентът да изпълни такава задача при създалата се революционна обстановка — това е друг въпрос. Събитията показаха, че тази цел беше неосъществима, а самият предпарламент представ-

ляваше недоносче на корниловщината. Но несъмнено е, че именно такава цел преследваха меншевиките и есерите, създавайки предпарламента. Какво можеше да означава при тези условия участието на болшевиките в предпарламента? Нищо друго освен вкарване в заблуждение пролетарските маси по отношение на истинското лице на предпарламента. С това главно се обяснява онази страстност, с която Ленин бичува в своите писма привържениците на участието в предпарламента. Участието в предпарламента беше несъмнено сериозна грешка.

Но би било погрешно да се мисли, както прави Троцки, че привържениците на участието са отишли в предпарламента с цел да вършат градивна работа, с цел „да вкарат работническото движение“ „в руслото на социалдемократията“. Това е съвсем невярно. Това не е истина. Ако това беше вярно, партията не би могла „с един замах“ да ликвидира тази грешка чрез демонстративното излизане от предпарламента. Жизнеността и революционната мощ на нашата партия се изрази между другото и в това, че тя мигновено поправи тази грешка.

А после, позволете ми да поправа една мъничка неточност, която се е промъкнала в съобщението на „редактора“ на съчиненията на Троцки, Ленцнер, относно заседанията на болшевишката фракция, която реши въпроса за предпарламента. Ленцнер съобщава, че докладчиците на това заседание били двама — Каменев и Троцки. Това не е вярно. В действителност докладчиците бяха четирма: двама за бойкот на предпарламента (Троцки и Сталин) и двама за участие (Каменев и Ногин).

Още по-лошо става, когато Троцки засяга позицията на Ленин по въпроса за формата на въстанието. У Троцки излиза, че според Ленин през Октомври партията трябвало да вземе властта „независимо от Съвета и зад неговия гръб“. Критикувайки след това тази глупост, приписвана на Ленин, Троцки „ликува“ и накрая изтърсва снизходителната фраза: „Това би било грешка“. Троцки говори тук неистина за Ленин, той изопачава гледището на Ленин

за ролята на Съветите във въстанието. Би могло да се приведат цял куп документи, които говорят, че Ленин предлагаше да се вземе властта *чрез* Съветите, Петроградския или Московския, а не *зад гърба* на Съветите. За какво е била нужна на Троцки тази повече от странна легенда за Ленин ?

Не по-добре стои работата с Троцки, когато той „разглежда“ позицията на ЦК и на Ленин по въпроса за срока на въстанието. Съобщавайки за знаменитото заседание на ЦК от 10 октомври, Троцки твърди, че на това заседание „беше приета резолюция в смисъл че въстанието трябва да стане не по-късно от 15 октомври“. Излиза, че ЦК е насрочил въстанието за 15 октомври и след това сам е нарушил това решение, отлагайки датата на въстанието за 25 октомври. Вярно ли е това ? Не, не е вярно. Централният комитет прие през този период всичко две резолюции за въстанието — от 10 октомври и от 16 октомври. Да прочетем тези резолюции.

Резолюцията на ЦК от 10 октомври :

„ЦК признава, че както международното положение на руската революция (въстанието във флотата в Германия като крайна проява на нарастването на световната социалистическа революция в цяла Европа, след това опасността от мир* между империалистите с цел да задушат революцията в Русия), така и военното положение (несъмненото решение на руската буржоазия и на Керенски и К⁰ да предадат Питер на немците), а също и това, че пролетарската партия спечели на своя страна мнозинството в Съветите — всичко това свързано със селското въстание и с поврата на народното доверие към нашата партия (изборите в Москва), най-последно явното подготвяне на втора корниловщина (извеждането на войските от Питер, докарването на казаци към Питер, обкръжаването на Минск от казаци и пр. — всичко това поставя на дневен ред въоръженото въстание.

Признавайки по този начин, че въоръженото въстание е неизбежно и напълно назряло, ЦК предлага на всички организации на партията да се ръководят от това и от тази гледна точка да обсъждат и разрешават всички практически въпроси (конгреса на Съветите от Северната област, извеждането на войските от Питер, акциите на московчани и минчани и т. н.).“⁷⁷

Резолюцията на съвещанието на ЦК с отговорни работници от 16 октомври :

* Очевидно трябва да бъде : „сепаративен мир“. *И. Ст.*

„Събранието напълно приветствува и изцяло поддържа резолюцията на ЦК, призовава всички организации и всички работници и войници към всестранна и най-усилена подготовка на въоръженото въстание, към поддръжка на създавания за тази цел от Централния комитет център и изразява пълна увереност, че ЦК и Съветът своевременно ще посочат благоприятния момент и целесъобразните начини на настъпление.“⁷⁸

Вие виждате, че паметта е изменила на Троцки по отношение срока на въстанието и резолюцията на ЦК за въстанието.

Съвсем не е прав Троцки в твърдението си, че Ленин недооценявал съветската легалност, че Ленин не разбирал сериозното значение на вземането на властта от Всеруския конгрес на Съветите на 25 октомври, че уж именно затова Ленин настоявал да се вземе властта преди 25 октомври. Това не е вярно. Ленин предлагаше да се вземе властта преди 25 октомври по две причини. Първо, защото контрареволуционерите можеха във всеки момент да предадат Петроград, което би обезкръвило надигащото се въстание и поради което всеки ден беше скъп. Второ, защото грешката на Петроградския съвет, който *открило* определи и разгласи деня на въстанието (25 октомври), не можеше да бъде поправена иначе освен с фактическо въстание *преои* този легален срок на въстанието. Въпросът е там, че Ленин гледаше на въстанието като на изкуство и той не можеше да не знае, че врагът, осведомен (благодарение на непредпазливостта на Петроградския съвет) относно деня на въстанието, непременно ще се постарее да се подготви за този ден, поради което беше необходимо да се изпревари врагът, т. е. да се започне въстанието непременно *преди* легалния срок. С това главно се обяснява онази страстност, с която Ленин бичува в своите писма фетишистите на датата — 25 октомври. Събитията показаха, че Ленин беше напълно прав. Известно е, че въстанието беше започнато преди Всеруския конгрес на Съветите. Известно е, че властта беше взета фактически преди откриването на Всеруския конгрес на Съветите, и тя беше взета не от конгреса на Съветите, а от Петроградския съвет, от Военно-революционния комитет. Конгресът на Съветите само *прие* властта от ръцете на Петроградския съвет.

Ето защо дългите разсъждения на Троцки за значението на съветската легалност са напълно излишни.

Жива и мощна партия, стояща начело на революционните маси, щурмуващи и свалящи буржоазната власт — такова е състоянието на нашата партия в този период.

Така стои въпросът с легендите за подготовката на Октомври.

III

ТРОЦКИЗЪМ ИЛИ ЛЕНИНИЗЪМ ?

По-горе говорихме за легендите против партията и по отношение на Ленин, разпространявани от Троцки и неговите съмишленици във връзка с Октомври и неговата подготовка. Ние разобличавахме и опровергавахме тези легенди. Но има един въпрос: за какво са били нужни на Троцки всички тези легенди за Октомври и за подготовката на Октомври, за Ленин и партията на Ленин? За какво са били нужни новите писания на Троцки против партията? В какво е смисълът, задачата, целта на тези писания сега, когато партията не иска да дискутира, когато партията е затрупана от куп неотложни задачи, когато партията се нуждае от сплотена работа по възстановяването на стопанството, а не от нова борба по стари въпроси? За какво е било нужно на Троцки да тегли партията назад, към нови дискусии?

Троцки уверява, че всичко това е необходимо за „изучаване“ на Октомври. Но нима не може да се изучава Октомври, без да се удря за лишен път партията и нейният вожд Ленин? Каква е тая „история“ на Октомври, която започва и свършва с развенчаване на главния деец на Октомврийското въстание, с развенчаване на партията, която организира и проведе това въстание? Не, въпросът тук не е в изучаването на Октомври. *Така* не се изучава Октомври. *Така* не се пише история на Октомври. Очевидно тук има друг „умисъл“. А този „умисъл“, по всички данни, се състои в това, че Троцки в своите писания прави още един (още един!) опит да подготви условия за подменяване

на ленинизма с троцкизъм. За Троцки е „на всяка цена“ нужно да развенчае партията, нейните кадри, които проведоха въстанието, за да премине от развенчаването на партията към развенчаването на ленинизма. А развенчаването на ленинизма е необходимо, за да прокара троцкизма като „единствена“, „пролетарска“ (не се смейте!) идеология. Всичко това, разбира се (о, разбира се!), под флага на ленинизма, за да мине процедурата на прокараването „максимално безболезнено“.

В това е същността на последните писания на Троцки.

Затова тези писания на Троцки поставят ребром въпроса за троцкизма.

И така, какво е троцкизъм?

Троцкизмът съдържа три особености, които го поставят в непримиримо противоречие с ленинизма.

Какви са тези особености?

Първо. Троцкизмът е теория на „перманентната“ (непрекъснатата) революция. А какво е това перманентна революция тъй както я разбират троцкистите? Това е революция без да се слагат в сметката бедните селяни като революционна сила. „Перманентната“ революция на Троцки е, както казва Ленин, „прескачане“ през селското движение, „игра на вземане властта“. В какво се състои нейната опасност? В това, че такава революция, ако биха се опитали да я осъществят, би завършила с неминуем крах, защото тя би откъснала руския пролетариат от неговия съюзник, т. е. от бедните селяни. С това именно се обяснява борбата, която ленинизмът води с троцкизма още от 1905 г.

Как оценява Троцки ленинизма от гледна точка на тази борба? Той го разглежда като теория, която съдържа „антиреволюционни черти“. На какво се основава такъв сърдит отзив за ленинизма? На това, че ленинизмът отстояваше и отстоя на времето идеята за диктатурата на пролетариата и *селячеството*.

Но Троцки не се ограничава с този сърдит отзив. Той отива по-нататък, твърдейки, че: „Цялото здание на ленинизма в настояще време е построено върху лъжа и фалшификация и носи в себе си отровното начало на собственото си разлагане“ (виж писмото на Троцки до Чхе-

идзе от 1913 г.). Както виждате, пред нас са две противоположни линии.

Второ. Троцкизмът е недоверие към болшевишката партийност, към нейната монолитност, към нейната враждебност спрямо опортюнистическите елементи. Троцкизмът в организационната област е теория за съжителството на революционери и опортюнисти, на техните групировки и групировчици в недрата на единната партия. На вас трябва да е известна историята с Августовския блок на Троцки, където благополучно сътрудничеха помежду си мартовци и отзовисти, ликвидатори и троцкисти, давайки си вид на „истинска“ партия. Известно е, че тази скърпена „партия“ преследваше целта да разруши Болшевишката партия. В какво се състояха тогава „нашите разногласия“ ? В това, че ленинизмът виждаше залога за развитието на пролетарската партия в разрушаването на Августовския блок, тогава, когато троцкизмът виждаше в този блок базата за създаване на „истинска“ партия.

Както виждате, пак две противоположни линии.

Трето. Троцкизмът е недоверие към лидерите на болшевиизма, опит за тяхното дискредитиране, за тяхното развенчаване. Аз не зная нито едно течение в партията, което би могло да се сравни с троцкизма в дискредитирането на лидерите на ленинизма или на централните партийни институти. Колко струва например „любезният“ отзив на Троцки за Ленин, когото той характеризира като „професионален експлоататор на всяка изостаналост в руското работническо движение“ (виж пак там). А пък това далеч не е най-„любезният“ отзив от всички съществуващи „любезни“ отзиви на Троцки.

Как можа така да се случи, че Троцки, който има зад гърба си такъв неприятен товар, се оказа все пак в редовете на болшевиките през време на Октомврийското движение ? Това се случи, защото Троцки тогава се отказа (фактически се отказа) от своя товар, скри го в шкафа. Без тази „операция“ сериозно сътрудничество с Троцки не би било възможно. Теорията на Августовския блок, т. е. теорията за единство с меншевиките, беше вече разбита и изхвърлена навън от революцията,

защото за какво единство можеше да става дума при въоръжена борба между болшевиките и меншевиките? На Троцки оставаше само да признае факта на негодността на тази теория.

С теорията за перманентната революция се „случи“ същата неприятна история, защото никой от болшевиките не е помислял за незабавно вземане на властта на другия ден след февруарската революция и Троцки не е могъл да не знае, че болшевиките не ще му позволят, казано с думите на Ленин, „да играе на вземане властта“. На Троцки оставаше само да признае болшевишката политика на борба за влияние в Съветите, на борба за спечелване на селячеството. Колкото се отнася до третата особеност на троцкизма (недоверието към болшевишките лидери), тя естествено трябваше да мине на заден план поради явното проваляне на двете първи особености.

Можеше ли Троцки при такова положение на нещата да не скрие своя товар в шкафа и да не тръгне след болшевиките, той, който нямаше след себе си никаква сериозна група и дойде при болшевиките като лишен от армия политически самотник? Разбира се, че не можеше!

Каква е поуката от това? Поуката е една: продължително сътрудничество на ленинци с Троцки е възможно само при пълно отказване на последния от стария товар, при пълното негово присъединяване към ленинизма. Троцки пише за уроците от Октомври, но той забравя, че освен всички други уроци има още един урок от Октомври, току-що разказан от мен и притежаващ първостепенно значение за троцкизма. Не би било зле троцкизмът да държи сметка и за този урок от Октомври.

Но този урок, както се вижда, не понася на троцкизма. Работата е там, че старият товар на троцкизма, скрит в шкафа през дните на Октомврийското движение, сега отново се измъква на бял свят с надежда да бъде пласиран — още повече, че пазарът у нас се разширява. Няма съмнение, че в новите писания на Троцки имаме опит за връщане към троцкизма, за „преодоляване“ лени-

низма, за прокарване и насаждане всички особености на троцкизма. Новият троцкизъм не е просто повторение на стария троцкизъм, той е доста пооскубан и очукан, той е несравнено по-мек по дух и по-умерен по форма от стария троцкизъм. Но той несъмнено запазва по същността си всички особености на стария троцкизъм. Новият троцкизъм не се решава да излиза против ленинизма като войнствуваща сила, той предпочита да действа под общия флаг на ленинизма, подвизавайки се под лозунга на тълкуването, подобряването на ленинизма. То е, защото той е слаб. Не може да се смята за случайност фактът, че акцията на новия троцкизъм съвпада с момента, когато Ленин ни напусна. При Ленин той не би се решил на тази рискована крачка.

В какво се състоят характерните черти на новия троцкизъм ?

1) *По въпроса за „перманентната“ революция.* Новият троцкизъм не смята за нужно открито да отстоява теорията за „перманентната“ революция. Той „просто“ установява, че Октомврийската революция изцяло е потвърдила идеята за „перманентната“ революция. От това той прави следния извод: важно и приемливо в ленинизма е онова, което имаше място след войната, в периода на Октомврийската революция, и обратно — неправилно и неприемливо в ленинизма е онова, което имаше място до войната, до Октомврийската революция. Оттук теорията на троцкистите за разсичане ленинизма на две части: на довоенен ленинизъм, ленинизъм „стар“, „негоден“ с неговата идея за диктатурата на пролетариата и селячеството, и ленинизъм нов, следвоенен, Октомврийски, който те се надяват да приспособят към целите на троцкизма. Тази теория за разсичане на ленинизма е нужна за троцкизма като първа, повече или помалко „приемлива“ крачка, необходима, за да улесни следващите негови крачки в борбата с ленинизма.

Но ленинизмът не е еkleктическа теория, слепена от разнообразни елементи и допускаща възможност да бъде разсичана. Ленинизмът е цялостна теория, възникнала в 1903 г., преминала изпитанията на три революции

и шествуваша сега напред като бойно знаме на световния пролетариат.

„Болшеvizмът — казва Ленин — съществува като течение на политическата мисъл и като политическа партия от 1903 г. Само историята на болшеvizма за *целия* период на неговото съществуване може задоволително да обясни защо той можа да изработи и да запази при най-трудни условия желязната дисциплина, необходима за победата на пролетариата“ (виж т. XXV, стр. 174).

Болшеvizмът и ленинизмът са едно нещо. Това са две наименования на един и същ предмет. Ето защо теорията за разсичане ленинизма на две части е теория за разрушаване на ленинизма, теория за подменяване на ленинизма с троцкизъм.

Няма защо и да се казва, че партията не може да се примири с тази странна теория.

2) *По въпроса за партийността.* Старият троцкизъм подкопаваше болшевишката партийност с помощта на теорията (и практиката) за единство с меншевиките. Но тази теория толкова се оскандали, че за нея сега не искат дори да си спомнят. За подкопаване на партийността съвременният троцкизъм е измислил нова, по-малко скандална и почти „демократическа“ теория за противопоставяне старите кадри на младото партийно поколение. За троцкизма не съществува единна и цялостна история на нашата партия. Троцкизмът дели историята на нашата партия на две неравноценни части, на предоктомврийска и следоктомврийска. Предоктомврийската част от историята на нашата партия всъщност не е история, а „предистория“, незначителен или, във всеки случай, не много значителен подготвителен период на нашата партия. А следоктомврийската част от историята на нашата партия е същинската, истинската история. Там — „старите“, „предисторически“, незначителни кадри на нашата партия. Тук — новата, истинската, „историческата“ партия. Едва ли е нужно да се доказва, че тази оригинална схема на историята на партията е схема за подкопаване единството между старите и новите кадри на нашата партия, схема за разрушаване на болшевишката партийност.

Няма защо да се казва, че партията не може да се примири с тази странна схема.

3) *По въпроса за лидерите на болшеvizма.* Старият троцкизъм се стараеше да развенчае Ленин повече или по-малко открито, без да се бои от последствията. Новият троцкизъм постъпва по-предпазливо. Той се старае да извърши делото на стария троцкизъм под вида на възхваляване на Ленин, под вида на неговото възвеличаване. Аз мисля, че заслужава да се дадат няколко примера.

Партията знае Ленин като безпощаден революционер. Но тя знае също така, че Ленин беше предпазлив, не обичаше самозабравящите се и често пресичаше с твърда ръка тези, които се увличаха от терор, в това число и самия Троцки. Троцки засяга тази тема в книгата си „За Ленин“. Но от неговата характеристика излиза, че Ленин е правил само това — „да втълпява при всеки подходящ случай мисълта за неизбежността на терора“. Получава се впечатление, че Ленин е бил най-кръвожадният от всички кръвожадни болшевики.

За какво е потрябвало на Троцки това ненужно и с нищо неоправдано сгъстяване на боите ?

Партията познава Ленин като примерен партиец, който не обича да решава въпросите еднолично, без ръководната колегия, необмислено, без грижливо проучване и проверка. Троцки засяга в своята книга и тази страна на въпроса. Но у него се получава не Ленин, а някакъв китайски мандарин, който решава най-важните въпроси в тишината на кабинета, по хрумване.

Вие искате да знаете как е бил решен от нашата партия въпросът за разтурването на Учредителното събрание. Послушайте Троцки:

„Трябва, разбира се, да се разтури Учредителното събрание — казваше Ленин, — но какво ще правим с левите есери ?

Нас обаче много ни утеши старецът Натансон. Той се бе отбил при нас да се „посъветва“ и от първите думи казва:

— Май че ще трябва да разтурим Учредителното събрание със сила.

— Браво! — възкликна Ленин — което е вярно, вярно е! Ами вашите ще се съгласят ли на това ?

— У нас някои се колебаят, но мисля, че в края на краищата ще се съгласят — отговори Натансон.“

Така се пише история.

Вие искате да знаете как е бил решен от партията въпросът за Висшия военен съвет? Чуйте Троцки:

„Без сериозни и опитни военни ние не можем да се измъкнем от този хаос — казвах аз на Владимир Илич всеки път след посещение на щаба.

— Това очевидно е вярно. Само че да не ни предадат...

— Ще поставим при всекиго комисар.

— А още по-добре двама — възкликна Ленин, — и то такива, дето пипат здраво. Та не може да бъде у нас да няма комунисти, които пипат здраво.

Така се роди конструкцията на Висшия военен съвет.“

Така пише Троцки историята.

За какво са били нужни на Троцки тези компрометиращи Ленин арабски приказки? Нима за възвеличаване вожда на партията В. И. Ленин? Не прилича на такова нещо.

Партията знае Ленин като най-голям марксист на нашето време, като най-дълбок теоретик и най-опитен революционер, у когото няма и сянка от бланкизъм. Троцки засяга в своята книга и тази страна на въпроса. Но от неговата характеристика се получава не великанът Ленин, а някакво джудже-бланкист, което съветва партията в Октомврийските дни „да вземе властта със собствени ръце, независимо от Съвета и зад неговия гръб“. Но аз вече говорих, че тази характеристика ни най-малко не отговаря на действителността.

За какво е била нужна на Троцки тази въпиюща... неточност? Няма ли тук опит „мъничко“ да се развенчае Ленин?

Такива са характерните черти на новия троцкизъм.

В какво се състои опасността от новия троцкизъм? В това, че троцкизмът по цялото си вътрешно съдържание има всички шансове да стане център и сборен пункт на непролетарските елементи, които се стремят към отслабване, към разлагане диктатурата на пролетариата.

А по-нататък какво? — ще попитате вие. Какви са непосредствените задачи на партията във връзка с новите писания на Троцки?

Троцкизмът предприема сега действия, за да развенчае болшевиизма и да подкопае неговите основи. Задачата на партията е *да погребее троцкизма като идейно течение.*

Говорят за репресии против опозицията и за възможно разцепление. Това са празни приказки, другари. Нашата партия е крепка и могъща. Тя не ще допусне никакви разцепления. Колкото се отнася до репресиите, аз съм решително против тях. Сега ни са нужни не репресии, а широка идейна борба против възраждащия се троцкизъм.

Ние не желяехме и не се стремяхме към тази литературна дискусия. Троцкизмът ни я налага със своите антиленински писания. Добре, ние сме готови, другари.

„Правда“ бр. 269,
26 ноември 1924 г.

ОКТОМВРИЙСКАТА РЕВОЛЮЦИЯ И ТАКТИКАТА НА РУСКИТЕ КОМУНИСТИ

Предговор към книгата „На пътя към Октомври“⁷⁸

I

ВЪНШНАТА И ВЪТРЕШНА ОБСТАНОВКА НА ОКТОМВРИЙСКАТА РЕВОЛЮЦИЯ

Три външни обстоятелства определиха сравнителната леснота, с която пролетарската революция в Русия сполучи да разбие веригите на империализма и да събори по такъв начин буржоазната власт.

Първо, обстоятелството, че Октомврийската революция започна през периода на отчаяната борба между двете главни империалистически групи, англо-френската и австро-германската, когато тези групи, бидейки заети помежду си с борба на живот или смърт, нямаша нито време нито средства да отделят сериозно внимание на борбата против Октомврийската революция. Това обстоятелство имаше огромно значение за Октомврийската революция, защото то ѝ даде възможност да използва жестоките сблъсквания вътре в империализма за укрепване и организиране на силите си.

Второ, обстоятелството, че Октомврийската революция се започна в хода на империалистическата война, когато измъчените от войната и жадуващи за мир трудещи се маси бяха доведени от самата логика на нещата до пролетарската революция като единствен изход от войната. Това обстоятелство имаше най-сериозно значение за Октомврийската революция, защото то ѝ даде в ръцете мощното оръдие на мира, улесни за нея въз-

можността да свърже съветския преврат със свършването на омразната война и поради това създаде масово съчувствие към нея както на Запад, сред работниците, така и на Изток, сред потиснатите народи.

Трето, съществуването на мощно работническо движение в Европа и фактът на назряването на революционна криза на Запад и Изток, създадена от продължителната империалистическа война. Това обстоятелство имаше неоченимо значение за революцията в Русия, защото то ѝ осигури верни съюзници въвн от Русия в борбата ѝ против световния империализъм.

Но освен външните обстоятелства Октомврийската революция имаше още цяла редица вътрешни благоприятни условия, които улесниха нейната победа.

Като главни от тези условия трябва да се смятат следните:

Първо, Октомврийската революция имаше зад себе си най-активната подкрепа на грамадното мнозинство от работническата класа в Русия.

Второ, тя имаше несъмнената подкрепа на селската беднота и на мнозинството от войниците, които жадуваха за мир и земя.

Трето, тя имаше начело като ръководна сила такава изпитана партия, като партията на болшевиките, силна не само със своя опит и създадената в течение на години дисциплина, но и с огромните си връзки с трудещите се маси.

Четвърто, Октомврийската революция имаше пред себе си такива сравнително лесно преодолими врагове, като повече или по-малко слабата руска буржоазия, окончателно деморализираната от селските „бунтове“ класа на помешчиците и напълно фалиралите в течение на войната съглашателски партии (партиите на меншевиките и есерите).

Пето, тя имаше в свое разпореждане огромните пространства на младата държава, гдето можеше свободно да маневрира, да отстъпва, когато това се налагаше от обстановката, да си отдъхне, да събере силите си и пр.

Шесто, в борбата си против контрареволуцията Октомврийската революция можеше да разчита вътре в

страната на достатъчно количество ресурси продоволствие, гориво и сурови материали.

Съчетаването на тези външни и вътрешни обстоятелства създаде оная своеобразна обстановка, която определи сравнително леката победа на Октомврийската революция.

Това не значи, разбира се, че Октомврийската революция нямаше свои минуси във външната и вътрешна обстановка. Колко ни струва например такъв минус като известната самотност на Октомврийската революция, липсата около нея и в съседство с нея на друга съветска страна, на която тя би могла да се опре? Без съмнение, бъдещата революция, например в Германия, в това отношение ще бъде в по-изгодно положение, защото тя ще има за съсед такава могъща съветска страна като нашия Съветски съюз. Аз вече не говоря и за такъв минус на Октомврийската революция като липсата на пролетарско мнозинство в страната.

Но тези минуси само подчертават грамадното значение на онова своеобразие на вътрешните и външни условия на Октомврийската революция, за които се каза по-горе.

Това своеобразие не трябва да се забравя нито за минута. За него трябва особено да се помни при анализа на германските събития през есента 1923 г. За него преди всичко трябва да помни Троцки, който прави безразборно аналогия между Октомврийската революция и революцията в Германия и необуздано бичува германската компартия за нейните действителни и мними грешки.

„За Русия — казва Ленин — при съществуващата през 1917 г. конкретна, исторически извънредно оригинална ситуация, беше лесно *са залочне* социалистическата революция, но *да я продължава* и да я доведе докрай за Русия ще бъде по-мъчно отколкото за европейските страни. Аз още в началото на 1918 г. имах случая да изтъкна това обстоятелство и двегодишният опит оттогава насам напълно потвърди правилността на такова съображение. Такива специфични условия като: 1) възможността да се съедини съветският преврат със свършването, б агодарение на него, на империалистическата война, която невероятнo измъчи работниците и селяните; 2) възможността да се използва за известно време борбата на живот или смърт между двете могъщи световни групи империалистически хищници, които групи не можеха да се обединят против съветския враг;

3) възможността да се издържи сравнително дългата гражданска война отчасти поради гигантските размери на страната и лошите средства за съобщения; 4) наличието на едно такова дълбоко буржоазнодемократическо революционно движение сред селяните и обстоятелството, че пролетарската партия взе революционните искания от партията на селяните (от партията на социал-революционерите, която в мнозинството си е рязко враждебна на болшевиизма) и веднага ги осъществи благодарение завладяването на политическата власт от пролетариата; — такива специфични условия в Западна Европа сега не съществуват и повтарянето на такива или подобни условия не е твърде лесно. Ето защо, между впрочем — независимо от редица други причини, — за Западна Европа е по-трудно да започне социалистическата революция отколкото за нас.“ (виж т. XXV, стр. 205).

Тези Ленинови думи не бива да се забравят.

II

ЗА ДВЕТЕ ОСОБЕНОСТИ НА ОКТОМРИЙСКАТА РЕВОЛЮЦИЯ, ИЛИ ОКТОМВРИ И ТЕОРИЯТА НА ТРОЦКИ ЗА „ПЕРМАНЕНТНАТА“ РЕВОЛЮЦИЯ

Октомврийската революция има две особености, уясняването на които е необходимо, за да се разбере преди всичко вътрешният смисъл и историческото значение на тази революция.

Какви са тези особености?

Първо, фактът, че у нас пролетарската диктатура се създаде като власт, възникнала на основата на съюза на пролетариата и трудещите се селски маси, при ръководството на последните от пролетариата. Второ, фактът, че у нас пролетарската диктатура се затвърди като резултат от победата на социализма в една капиталистически слабо развита страна, при запазване на капитализма в другите капиталистически по-развити страни. Това не значи, разбира се, че Октомврийската революция няма други особености. Но за нас сега са важни именно тези две особености не само поради това, че те ясно изразяват същността на Октомврийската революция, но и поради това, че те великолепно разкриват опортюнистическата природа на теорията за „перманентната революция“.

Да разгледаме накратко тези особености.

Въпросът за трудещите се маси на дребната буржоазия, градска и селска, въпросът за спечелването на

тези маси на страната на пролетариата е най-важният въпрос на пролетарската революция. Кого ще подкрепи в борбата за власт трудовият народ на града и селото, буржоазията или пролетариата, чий резерв ще бъде то, резерв на буржоазията или резерв на пролетариата — от това зависи съдбата на революцията и трайността на пролетарската диктатура. Революциите от 1848 г. и 1871 г. във Франция претърпяха крах главно поради това, че селските резерви се оказаха на страната на буржоазията. Октомврийската революция победи, защото можа да отнеме от буржоазията нейните селски резерви, тя можа да спечели тези резерви на страната на пролетариата и пролетариатът се оказа в тази революция единствената ръководна сила на милионните маси на трудовия народ от града и селото.

Който не е разбрал това, той никога не ще разбере нито характера на Октомврийската революция, нито природата на пролетарската диктатура, нито своеобразието на вътрешната политика на нашата пролетарска власт.

Пролетарската диктатура не е проста правителствена върхушка, „умело“ „подбрана“ от грижливата ръка на „опитен стратег“ и „разумно опираща се“ на едни или други слоеве от населението. Пролетарската диктатура е класов съюз на пролетариата и трудещите се селски маси за събаряне на капитала, за окончателната победа на социализма, при условие че ръководна сила в този съюз е пролетариатът.

Следователно въпросът тук не е, че се подценяват „мъничко“ или надценяват „мъничко“ революционните възможности на селското движение, както обичат да се изразяват сега някои дипломатически защитници на „перманентната революция“. Въпросът е за природата на новата пролетарска държава, възникнала като резултат на Октомврийската революция. Въпросът е за характера на пролетарската власт, за основите на самата пролетарска диктатура.

„Пролетарската диктатура — казва Ленин — е особена форма на класовия съюз между пролетариата — авангарда на трудещите се — и многобройните непролетарски трудещи се слоеве (дребната буржоазия, дребните стопани, селяните, интелигенцията и т. н.) или

мнозинството от тях, особена форма на съюза против капитала, на съюза, целта на който е пълното събаряне на капитала, пълното смазване съпротивата на буржоазията и опитите ѝ за реставрация, на съюза, целта на който е окончателното построяване и укрепване на социализма“ (виж т. XXIV, стр. 311).

И по-нататък :

„Пролетарската диктатура, ако се преведе този латински, научен историко-философски израз на по прост език, означава ето що: само определена класа, а именно класата на градските и изобщо фабрично-заводските, индустриалните работници е в състояние да ръководи цялата маса от трудещи се и експлоатирани в борбата за събаряне игото на капитала, в хода на самото събаряне, в борбата за задържане на победата и нейното укрепване, в строителството на новия, социалистическия обществен строй, в цялата борба за пълното унищожаване на класите“ (виж т. XXIV, стр. 336).

Такава е теорията на пролетарската диктатура, дадена от Ленин.

Една от особеностите на Октомврийската революция се състои в това, че тази революция е класическо прилагане на ленинската теория за пролетарската диктатура.

Някои другари мислят, че тази теория е чисто „руска“ теория, която се отнася само до руската действителност. Това не е вярно. Това е съвършено невярно. Говорейки за трудещите се маси, непринадлежащи към пролетарската класа, които пролетариатът ръководи, Ленин има предвид не само руските селяни, но и трудещите се елементи от покрайнините на Съветския съюз, които до неотдавна бяха още колонии на Русия. Ленин неуморно твърдеше, че без съюз с тези маси от другите националности руският пролетариат не ще може да победи. В статиите си по националния въпрос и в речите си на конгресите на Коминтерна Ленин неведнаж е казвал, че победата на световната революция е невъзможна без революционния съюз, без революционния блок на пролетариата от напредналите страни с потиснатите народи от поробените колонии. Но какво нещо са колониите, ако не същите тези потиснати трудещи се маси и преди всичко трудещите се селски маси? На кого не е известно, че въпросът за освобождението на колониите е *всъщност* въпрос за освобождение на трудовите маси, непринадлежащи към пролетарската класа, от гнета и експлоатацията на финансовия капитал?

Но от това следва, че ленинската теория за пролетарската диктатура не е чисто „руска“ теория, а теория, която е задължителна за всички страни. Болшеvizмът не е само руско явление. „Болшеvizмът — казва Ленин — е *образец на тактика за всички*“ (виж т. XXIII, стр. 386).

Такива са характерните черти на първата особеност на Октомврийската революция.

Как стои въпросът с теорията на Троцки за „перманентната революция“ от гледището на тази особеност на Октомврийската революция?

Не ще се разпростираме върху позицията на Троцки в 1905 г., когато той „просто“ забрави селяните като революционна сила и издигна лозунга „без цар, но правителство работническо“, т. е. лозунга за революция без селяни. Даже Радек, този дипломатически защитник на „перманентната революция“, е принуден сега да признае, че „перманентната революция“ в 1905 година означаваше „скок във въздуха“ от действителността. Сега, вижда се, всички признават, че с този „скок във въздуха“ не струва повече да се занимаваме.

Не ще се разпростираме също върху позицията на Троцки през периода на войната, например 1915 г., когато той в статията си „Борба за власт“, изхождайки от това, че „ние живеем в епохата на империализма“, че империализмът „противопоставя не буржоазната нация срещу стария режим, а пролетариата — срещу буржоазната нация“, дойде до заключението, че революционната роля на селяните ще се намалява и че лозунгът за конфискуването на земята няма вече онова значение, което той имаше по-рано. Известно е, че Ленин, разглеждайки тази статия на Троцки, го обвиняваше тогава в „отричане“ „ролята на селяните“, като казваше, че „Троцки в действителност помага на либералните работнически политици в Русия, които под „отричане“ ролята на селяните разбират *нежелание* да вдигат селяните на революция!“ (виж т. XVIII, стр. 318).

Да преминем по-добре към по-късните трудове на Троцки по този въпрос, към трудовете от периода, когато пролетарската диктатура бе успяла вече да се затвърди

и когато Троцки имаше възможност да провери теорията си за „перманентната революция“ на дело и да поправи грешките си. Да вземем „предговора“ на Троцки към книгата „1905 година“, написан в 1922 г. Ето какво казва Троцки в този „предговор“ за „перманентната революция“:

„Именно в промеждутъка между 9 януари и октомврийската стачка в 1905 г. се оформиха у автора ония възгледи върху характера на революционното развитие в Русия, които получиха названието теория на „перманентната революция“. Това дълбокомислено название изразяваше мисълта, че руската революция, пред която непосредствено стоят буржоазни цели, не ще може обаче да се спре на тях. Революцията не ще може да разреши най-близките си буржоазни задачи иначе, освен като постави на власт пролетариата. А последният, след като вземе властта в ръцете си, не ще може да се ограничи в буржоазните рамки в революцията. Наопаки, именно за да осигури победата си, ще се наложи на пролетарския авангард още от началото на своето господство да извърши най-дълбоки нахлувания не само във феодалната, но и в буржоазната собственост. При това той ще дойде във враждебни сблъсквания не само с всички буржоазни групировки, които са го поддържали в началото на неговата революционна борба но и с широките селски маси, с чието съдействие той е дошъл на власт. Противоречията в положението на рабочническото правителство в една изостанала страна, с огромно мнозинство селско население, ще могат да намерят своето разрешение само в международен мащаб, на арената на световната пролетарска революция.“*

Така говори Троцки за своята „перманентна революция“.

Достатъчно е само да се сравни този цитат с по-горе приведените цитати от съчиненията на Ленин за пролетарската диктатура, за да се разбере цялата пропаст, която отделя ленинската теория за пролетарската диктатура от теорията на Троцки за „перманентната революция“.

Ленин говори за съюз на пролетариата и трудещите се селски слоеве като основа на пролетарската диктатура. А у Троцки се получават „враждебни сблъсквания“ на „пролетарския авангард“ с „широките селски маси“.

Ленин говори за ръководство на трудещите се и експлоатирани маси от страна на пролетариата. А у Троцки се получават „противоречия“, в положението

* Курсивът е мой. И. Ст.

на работническото правителство в една изостанала страна с огромно мнозинство селско население“.

Според Ленин революцията черпи своите сили преди всичко в средата на работниците и селяните на самата Русия. А у Троцки се получава, че необходимите сили може да се черпят *само* „на арената на световната пролетарска революция“.

Но какво ще стане, ако на международната революция е съдено да дойде със закъснение? Има ли някаква надежда за нашата революция? Троцки не дава никаква надежда, защото „противоречията, в които изпада работническото правителство . . . ще могат да намерят своето разрешение *само* . . . на арената на световната пролетарска революция“. Според този план за нашата революция остава само една перспектива: да влачи жалко съществуване в собствените си противоречия и да гние на корена си, очаквайки световната революция.

Какво нещо е пролетарската диктатура според Ленин?

Пролетарската диктатура е власт, която се опира на съюза на пролетариата и трудещите се селски маси за „пълното събаряне на капитала“, за „окончателното създаване и заздравяване на социализма“.

Какво нещо е пролетарската диктатура според Троцки?

Пролетарската диктатура е власт, която влиза във „враждебни сблъсквания“ с „широките селски маси“ и търси разрешение на „противоречията“ *само* „на арената на световната пролетарска революция“.

По какво се различава тази „теория на перманентната революция“ от известната теория на меншевизма, която отрича идеята за пролетарската диктатура?

Всъщност по нищо.

Съмнения са невъзможни. „Перманентната революция“ не е просто подценяване на революционните възможности на селското движение. „Перманентната революция“ е такова подценяване на селското движение, което води към *стричане* Лениновата теория на пролетарската диктатура.

„Перманентната революция“ на Троцки е разновидност на меншевизма.

Така стои въпросът с първата особеност на Октомврийската революция.

Какви са характерните черти на втората особеност на Октомврийската революция?

Изучавайки империализма, особено през периода на войната, Ленин стигна до закона за неравномерното, скокообразното икономическо и политическо развитие на капиталистическите страни. Според смисъла на този закон развитието на предприятията, тръстовете, отделните индустриални клонове и отделните страни не се извършва равномерно, не по един установен ред и не така, че един тръст, един индустриален клон или една страна върви през всичкото време напред, а другите тръстове или страни изостават последователно една след друга — а се извършва скокообразно, с прекъсвания в развитието на едни страни и със скокове напред в развитието на други страни. При това „напълно законният“ стремеж на изоставащите страни да запазят старите си позиции и също тъй „законният“ стремеж на отишлите напред страни да завладеят нови позиции довеждат до това, че военните сблъсквания между империалистическите страни стават неизбежна необходимост. Така беше например с Германия, която преди половин век, в сравнение с Франция и Англия, беше изостанала страна. Същото трябва да се каже за Япония в сравнение с Русия. Известно е обаче, че още в началото на ХХ век Германия и Япония скочиха така далече напред, че първата успя да изпревари Франция и започна да измества Англия на световния пазар, а втората — Русия. От тези противоречия именно възникна, както е известно, неотдавнашната империалистическа война.

Този закон изхожда от това, че:

1) „Капитализмът прерасна в световна система на колониално потискане и финансово задушаване грамадното мнозинство от населението на земното кълбо от шепата „напреднали“ „страни““ (виж предговора към френското издание на „Империализмът“ на Ленин, т. XIX, стр. 74).

2) „Подялбата на тази „плячка“ става между най-могъщите в света и въоръжени от главата до петите два-три хищника (Америка, Англия, Япония), които вмъкват

в своята война за подялба на своята плячка цялото земно кълбо“ (виж пак там).

3) Увеличаването на противоречията в световната система на финансовото потисничество и неизбежността на военните сблъсквания водят към това, че световният империалистически фронт става лесно уязвим за революцията, а пробиването на този фронт в отделни страни — вероятно.

4) Това пробиване е най-вероятно в ония пунктове и в ония страни, където веригата на империалистическия фронт е по-слаба, т. е. където империализмът е най-слабо подкован, а революцията може по-лесно да избухне.

5) Поради това победата на социализма в една страна, ако даже тази страна е по-слабо развита капиталистически, при същевременното запазване на капитализма в другите страни, ако даже тези страни са по-развити капиталистически, е напълно възможно и вероятно.

Такива са в две думи основите на Лениновата теория за пролетарската революция.

В що се състои втората особеност на Октомврийската революция?

Втората особеност на Октомврийската революция се състои в това, че тази революция е образец на практическо прилагане Лениновата теория за пролетарската революция.

Който не е разбрал тази особеност на Октомврийската революция, той никога не ще разбере нито интернационалната природа на тази революция, нито нейната колосална международна сила, нито нейната своеобразна външна политика.

„Неравномерността на икономическото и политическо развитие — казва Ленин — е безусловен закон на капитализма. Оттук следва, че е възможно социализмът да победи първоначално в няколко или даже в една отделно взета капиталистическа страна. Победилният в тази страна пролетариат, след като експроприра капиталистите и организира в себе си социалистическо производство, ще застане *против* останалия капиталистически свят, привличайки на своя страна угнетените класи от другите страни, повдигайки у тях въстание против капиталистите, действайки, ако се окаже необходимо, даже с военна сила против експлоататорските класи и техните държави.“ Защото „невъзможно е свободно обединение на

нациите и социализма без повече или по-малко продължителна и упорита борба на социалистическите републики с изостаналите държави* (виж т. XVIII, стр. 232—233).

Опортюнистите от всички страни твърдят, че пролетарската революция може да се започне — ако тя изобщо трябва някъде да се започне според тяхната теория — само в развитите индустриални страни, че колкото са по-развити в индустриално отношение тези страни, толкова по-големи са шансовете за победата на социализма, при което те изключват като нещо съвършено невероятно възможността за победата на социализма в една страна, а и при това страна, слабо развита капиталистически. Ленин още през време на войната, изхождайки от закона за неравномерното развитие на империалистическите държави, противопоставя на опортюнистите своята теория на пролетарската революция за победата на социализма в една страна, даже ако тази страна е по-малко развита капиталистически.

Известно е, че Октомврийската революция напълно потвърди верността на Лениновата теория за пролетарската революция.

Как стои въпросът с „перманентната революция“ на Троцки от гледището на Лениновата теория за победата на пролетарската революция в една страна?

Да вземем брошурата на Троцки „Нашата революция“ (1906 г.).

Троцки пише:

„Без пряката държавна помощ на европейския пролетариат работническата класа в Русия не ще може да се задържи на власт и да превърне временното си господство в продължителна социалистическа диктатура. В това ни за минута не трябва да се съмняваме.“

Какво говори този цитат? Той говори, че победата на социализма в една страна, в дадения случай в Русия, е невъзможна „без пряката държавна помощ на европейския пролетариат“, т. е. до завоюването на властта от европейския пролетариат.

Какво общо има между тази „теория“ и принципа на Ленин, че е възможна победата на социализма „в една отделно взета капиталистическа страна“?

Ясно е, че тук няма нищо общо.

Но да допуснем, че тази брошура на Троцки, издадена в 1906 г., когато беше трудно да се определи характерът на нашата революция, съдържа неволни грешки и не напълно отговаря на възгледите на Троцки през по-късния период. Да разгледаме една друга брошура на Троцки, неговата „Програма на мира“, която се появи преди Октомврийската революция 1917 година и е издадена сега (1924 г.) в книгата „1917“. В тази брошура Троцки критикува Лениновата теория на пролетарската революция за победата на социализма в една страна и противопоставя на нея лозунга на Европейските съединени щати. Той твърди, че победата на социализма в една страна е невъзможна, че победата на социализма е възможна само като победа в няколко главни страни в Европа (Англия, Русия, Германия), обединяващи се в Европейски съединени щати, или тя е съвсем невъзможна. Той направо казва, че „победоносната революция в Русия или Англия е немислима без революция в Германия — и обратно“.

„Единственото що-годе конкретно историческо съображение — казва Троцки — против лозунга за съединени щати бе формулирано в швейцарския „Социал-Демократ“ (тогавашния централен орган на болшевиките. *И. Ст.*) в следната фраза: „Неравномерността на икономическото и политическото развитие е безусловен закон на капитализма“. Оттук „Социал-Демократ“ теглеше заключение, че е възможно победата на социализма в една страна и че поради това няма защо пролетарската диктатура във всяка отделна държава да се обуславя от създаването на Европейски съединени щати. Че капиталистическото развитие на разните страни е неравномерно, това е съвършено безспорно съображение. Но самата тази неравномерност е твърде неравномерна. Капиталистическото равнище на Англия, Австрия, Германия или Франция не е еднакво. Но в сравнение с Африка и Азия всички тези страни представляват от себе си капиталистическа „Европа“, която е узряла за социалната революция. Че в своята борба нито една страна не трябва да чака“ другите — това е елементарна мисъл, която е полезно и необходимо да се повтаря, за да не се заменя идеята за паралелното интернационално действие с идеята за очаквателното интернационално бездействие. Без да чакаме другите, ние започваме и продължаваме борбата на национална почва с пълна увереност, че нашата инициатива ще даде тласък на борбата в другите страни; а ако това не стане, то безнадеждно е да се мисли — така свидетелствуват и историческият опит, и теоретическите съображения, — че например революционна Русия би могла да устои пред лицето на консервативна Европа или че социалистическа Германия би могла да съществува изолирано сред капиталистическия свят.“

Както виждате, пред нас е същата оная теория за едновременната победа на социализма в главните страни на Европа, която, като правило, изключва Лениноната теория на революцията за победата на социализма в една страна.

Не ще и дума, че за *пълната* победа на социализма, за *пълната* гаранция от възстановяване на стария ред са необходими съвместните усилия на пролетариите от няколко страни. Не ще и дума, че без подкрепа на нашата революция от европейския пролетариат пролетариатът в Русия не би могъл да устои срещу общия натиск точно така, както и без подкрепата на руската революция революционното движение на Запад не би могло да се развива с такъв темп, с който то почна да се развива след пролетарската диктатура в Русия. Не ще и дума, че ни е нужна подкрепа. Но какво значи подкрепа на нашата революция от страна на западноевропейския пролетариат? Съчувствието на европейските работници към нашата революция, тяхната готовност да разстроят плановете на империалистите за интервенция, не е ли всичко това подкрепа, сериозна помощ? Безусловно, да. Без такава подкрепа, без такава помощ не само от европейските работници, но и от колониалните и зависимите страни, пролетарската диктатура в Русия би се намерила в твърде трудно положение. Достатъчно ли беше до днес това съчувствие и тази помощ, прибавена към мощта на нашата Червена армия и към готовността на работниците и селяните в Русия с гърдите си да бранят социалистическото отечество — достатъчно ли беше всичко това, за да се отбият атаките на империалистите и се осигурят необходимите условия за сериозна строителна работа? Да, беше достатъчно. Расте ли това съчувствие, или намалява? Безусловно, расте. Съществуват ли следователно у нас благоприятни условия не само за да движим напред организацията на социалистическото стопанство, но и за да окажем от своя страна помощ както на западноевропейските работници, така и на потиснатите източни народи? Да, съществуват. За това красноречиво говори седемгодишната история на пролетарската диктатура в Русия.

Може ли да се отрича, че могъщият трудов подем се е започнал вече у нас? Не, не може да се отрича.

Какво значение може да има след всичко това декларацията на Троцки, че революционна Русия не би могла да устои пред лицето на консервативна Европа?

То може да има само едно значение: първо, Троцки не чувствава вътрешната сила на нашата революция; второ, Троцки не разбира неоченимото значение на оная морална подкрепа, която оказват на нашата революция работниците от Запада и селяните от Изтока; трето, Троцки не схваща оная вътрешна слабост, която сега разяжда империализма.

Като се увлече в критиката на Лениновата теория за пролетарската революция, Троцки без да иска си разби главата със своята брошура „Програмата на мира“, излязла в 1917 г. и преиздадена в 1924 г.

Но може би и тази брошура на Троцки е остаряла и по една или друга причина не отговаря вече на сегашните му възгледи? Да вземем последните трудове на Троцки, написани след победата на пролетарската революция в *една страна* — в Русия. Да вземем например „Послесловието“ на Троцки към новото издание на брошурата му „Програмата на мира“, написано в 1922 г. Ето какво пише той в това „Послесловие“:

„Повтарящото се на няколко места в „Програмата на мира“ твърдение, че пролетарската революция не може да се завърши победоносно в националните рамки, ще се покаже може би на някои читатели опровергано от почти петгодишния опит на нашата Съветска република. Но такова заключение би било неоснователно. Фактът, че работническата държава устeya успешно против целия свят в една, и при това изостанала страна, свидетелствува за колосалната сила на пролетариата, която в другите, по-напреднали, поцивилизовани страни ще бъде способна да твори наистина чудеса. Но след като се защитихме политически и военно като държава, ние не сме дошли и даже не сме се приближили до създаването на социалистическото общество... Дотогава, докато в останалите европейски държави на власт се намира буржоазията, за да излезем от нашата икономическа изолация, ние сме принудени да търсим споразумение с капиталистическия свят; при това с увереност може да се каже, че тези споразумения в най-добрия случай могат да ни помогнат да излекуваме едни или други икономически рани, да направим една или друга крачка напред, но че истинският подем на социали-

стическото стопанство в Русия ще стане възможен *само след победата** на пролетариата в най-важните страни на Европа."

Така говори Троцки, като явно греши против действителността и упорито се стреми да спаси „перманентната революция“ от пълно проваляне.

Излиза, че както и да се извъртаме, до създаване на социалистическото общество не само че „не сме дошли“, но даже „не сме се приближили“. Някои си хранели надежда за „споразумения с капиталистическия свят“, но и от тези споразумения се оказва, че нищо не излиза, защото както и да се извъртаме, „истински подем на социалистическото стопанство“ не ще имаме, докато не победи пролетариатът в „най-важните страни на Европа“.

Но тъй като още няма победа на Запад, то за революцията в Русия остава „изборът“: или да изгние на корена си, или да се изроди в буржоазна държава.

Не напразно Троцки вече две години говори за „израждане“ на нашата партия.

Не напразно Троцки пророкуваше миналата година „гибелта“ на нашата страна.

Как да се съгласува тази странна „теория“ с теорията на Ленин за „победата на социализма в една страна“?

Как да се съгласува тази странна „перспектива“ с перспективата на Ленин, че новата икономическа политика ще ни даде възможност „да построим фундамента на социалистическата икономика“?

Как да се съгласува тази „перманентна“ безнадеждност например със следните думи на Ленин:

„Сега вече социализмът не е въпрос на далечното бъдеще или някаква абстрактна картина, или някаква икона. Относно иконите ние си оставаме на старото, твърде лошо мнение за тях. Ние вмъкнахме социализма във всекидневния живот и тук всичко трябва да ни стане ясно. Ето коя е задачата на нашето време, ето коя е задачата на нашата епоха. Разрешете ми да завърша, изказвайки увереността си, че колкото и да е тежка тази задача, колкото и нова да е тя в сравнение с по-раншната наша задача, колкото много мъчнотии тя да ни причинява — всички ние заедно, ако не утре, то в продължение на няколко години ще разрешим тази задача на всяка цена, и то така, че неповска Русия ще стане социалистическа Русия“ (виж т. XXVII, стр. 366).

* Курсивът е мой. *И. Ст.*

Как да се съгласува тази „перманентна“ безпросветност на Троцки например със следните думи на Ленин:

„И действително всички главни средства на производството във владение на държавата, държавната власт в ръцете на пролетариата, съюз на тоя пролетариат с многото милиони дребни и най-дребни селяни, осигуряване ръководството на пролетариата по отношение на селяните и т. н. — няма това не е всичко, което е нужно, щото от кооперацията, единствено само от кооперацията, която по-рано ние третирахме като търгашеска и която от известна страна имаме право и сега при непа да третираме по същия начин, няма това не е всичко, което е необходимо за построяването на пълното социалистическо общество? Това още не е построяване на социалистическото общество, но това е всичко необходимо и достатъчно за това построяване“ (виж т. XXVII, стр. 392).

Ясно е, че тук няма, пък и не може да има никакво съгласуване. „Перманентната революция“ на Троцки е отричане Лениновата теория за пролетарската революция, и обратно — Лениновата теория за пролетарската революция е отричане теорията за „перманентната революция“.

Неверие в силите и способностите на нашата революция, неверие в силите и способностите на руския пролетариат — такава е подпочвата на теорията за „перманентната революция“.

Досега обикновено се подчертаваше *едната* страна на теорията за „перманентната революция“, неверието в революционните възможности на селското движение. Сега справедливостта изисква тази страна да се допълни, като се подчертае и *другата* страна — неверието в силите и способностите на пролетариата в Русия.

По какво се отличава теорията на Троцки от обикновената теория на меншевизма, че победата на социализма в една, и при това изостанала страна е невъзможна без предварителната победа на пролетарската революция „в главните страни на Западна Европа“?

Всъщност — по нищо.

Съмненията са невъзможни. Теорията на Троцки за „перманентната революция“ е разновидност на меншевизма.

Напоследък в нашия печат се навъдиха гнили дипломати, които се стремят да промъкнат теорията за „перманентната революция“ като нещо съвместимо с ленинизма. Разбира се, казват те, тази теория в 1905 г. беше непри-

годна. Но грешката на Троцки е в това, че той тогава забягна напред, като се опита да приложи при условията в 1905 г. нещо, което не можеше да се приложи тогава. Но впоследствие, казват те, например през Октомври 1917 г., когато революцията напълно узря, тогава теорията на Троцки, видите ли, се оказала тъкмо на място. Не е мъчно да се досетим, че най-главният от тези дипломати е Радек. Не обичате ли да послушате :

„Войната изкопа пропаст между селяните, които се стремят към завладяване на земята и към мир, и дребнобуржоазните партии. Войната отдаде селяните под ръководството на работническата класа и нейния авангард — Болшевишката партия. Стапа възможна не диктатурата на работническата класа и селяните, а диктатурата на работническата класа, опираща се на селяните. Онова, което Роза Люксембург и Троцки в 1905 година издигаха против Ленин (т. е. „перманентната революция“. *И. С. т.*), се оказа в действителност втори етап от историческото развитие.“

Тук всяка дума е извъртане.

Не е вярно, че през войната „стана възможна не диктатурата на работническата класа и селяните, а диктатурата на работническата класа, опираща се на селяните“. В действителност февруарската революция в 1917 г. беше осъществяване диктатурата на пролетариата и селяните, преплетено своеобразно с диктатурата на буржоазията.

Не е вярно, че теорията за „перманентната революция“, която Радек срамежливо замълчава, издигнали в 1905 г. Роза Люксембург и Троцки. Всъщност тази теория издигнаха Парвус и Троцки. Сега, след десет месеца, Радек се поправя, смятайки за нужно да изругае Парвус за „перманентната революция“. Но справедливостта иска от Радек да бъде изруган и компаньонът на Парвус — Троцки.

Не е вярно, че „перманентната революция“, отхвърлена от революцията през 1905 г., се оказала правилна през „втория етап от историческото развитие“, т. е. през време на Октомврийската революция. Целият ход на Октомврийската революция, цялото ѝ развитие показаха и доказаха пълната несъстоятелност на теорията за „перманентната революция“, пълната ѝ несъвместимост с основите на ленинизма.

Със сладички думи и с гнила дипломация не може да се прикрие зеещата пропаст, която лежи между теорията за „перманентната революция“ и ленинизма.

III

НЯКОИ ОСОБЕНОСТИ НА ТАКТИКАТА НА БОЛШЕВИКИТЕ ПРЕЗ ПЕРИОДА НА ПОДГОТОВКАТА НА ОКТОМВРИ

За да се разбере тактиката на болшевиките през периода на подготовката на Октомври, необходимо е да се уяснят поне някои специално важни особености на тази тактика. Това е толкова по-необходимо, че в многобройните брошури върху болшевишката тактика нерядко се заобикалят именно тези особености.

Какви са тези особености?

Първа особеност. Като се слуша Троцки, може да се помисли, че в историята на подготвянето на Октомври съществуват всичко два периода — период на разузнаване и период на въстание, а всичко въвн от това е от лукавия. Какво нещо е априлската манифестация в 1917 година? „Априлската манифестация, която отиде „по-наляво“, отколкото трябваше, беше разузнавателна акция за проверяване настроението на масите и взаимоотношението между тях и съветското мнозинство.“ А какво нещо е юлската демонстрация в 1917 година? Според мнението на Троцки „всъщност и този път работата се сведе до ново, по-широко разузнаване при новия, по-висок етап на движението“. Не ще и дума, че юлската демонстрация в 1917 година, устроена по искането на нашата партия, според представата на Троцки, още повече трябва да се нарече „разузнаване“.

И така, излиза, че болшевиките още през март 1917 год. са имали готова политическа армия от работници и селяни и че ако те не я пускаха в действие за извършване на въстание нито през април, нито през юни, нито през юли, а са се занимавали само с „разузнаване“, то това е затуй и само затуй, че „данните от разузнаването“ не давали тогава благоприятни „сведения“.

Не ще и дума, че тази опростена представа за политическата тактика на нашата партия не е нищо друго

освен смесване на обикновената военна тактика с революционната тактика на болшевиките.

В действителност всички тези демонстрации бяха преди всичко резултат от стихийния натиск на масите, резултат от стремящото се да се излее на улицата възмущение на масите против войната.

В действителност тука ролята на партията се състоеше в оформяване и ръководене на стихийно възникващите акции на масите под знамето на революционните лозунги на болшевиките.

В действителност болшевиките нямаха, а и не можеха да имат през март 1917 година готова политическа армия. Болшевиките само създаваха такава армия (и най-после я създадоха към октомври 1917 год.) в процеса на борбата и класовите сблъсквания от април до октомври 1917 год., създаваха я и чрез априлската манифестация, и чрез юнската и юлската демонстрация, и чрез изборите за районните и общоградските Думи, и чрез борбата против корниловщината, и чрез завоюването на Съветите. Политическата армия не е онова, което е военната армия. Ако военното командване започва войната, разполагайки вече с готова армия, то партията трябва да създава своята армия в процеса на самата борба, в процеса на класовите сблъсквания, в зависимост от това, как самите маси се убеждават от собствения си опит в правилността на лозунгите на партията, в правилността на нейната политика.

Разбира се, всяка такава демонстрация хвърляше същевременно известна светлина върху скритите от погледа съотношения на силите, вършеше известно разузнаване, но тук разузнаването не служеше за мотив на демонстрацията, а беше неин естествен резултат.

Като анализира събитията преди въстанието през октомври, като ги сравнява със събитията през април — юли, Ленин казва:

„Въпросът днес стои имен-о не така, как-о преди 20--21 април, 9 юни и 3 юли, защото тогава имаше *стихийно възбуждение*, което ние като партия или не долавяхме (21 април), или съдържахме и оформяхме в мирна демонстрация (9 юни и 3 юли). Защото ние добре знаехме тогава, че Съветите *още* не са наши, че селяните *още* вярват в либердановско-черновския път, а не в болшевишкия път

(въстанието), че следователно мнозинството от народа не може да бъде с нас, че следователно въстанието е преждевременно“ (виж т. XX, стр. 345).

Ясно е, че само с „разузнаването“ не ще отидеш далече.

Въпросът, очевидно, не е в „разузнаването“, а в това, че:

1) през целия период на подготовката на Октомври партията в своята борба неотклонно се опираше върху стихийния подем на масовото революционно движение;

2) опирайки се на стихийния подем, тя запазваше неделимо в ръцете си ръководството на движението;

3) такова ръководство на движението улесняваше задачата ѝ по формирането на масова политическа армия за извършване на Октомврийското въстание;

4) такава политика не можеше да не доведе до това, че цялата подготовка на Октомври мина под ръководството на *една* партия, партията на болшевиките;

5) такава подготовка на Октомври, от своя страна, доведе до това, че като резултат от Октомврийското въстание властта се оказа в ръцете на *една* партия, партията на болшевиките.

И така, изключителното ръководство на една партия, партията на комунистите, като основен момент в подготовянето на Октомври — такава е характерната черта на Октомврийската революция, такава е първата особеност на тактиката на болшевиките през периода на подготовката на Октомври.

Едва ли е нужно да се доказва, че без тази особеност на тактиката на болшевиките победата на пролетарската диктатура при условията на империализма не би била възможна.

С това преимущество се отличава Октомврийската революция от революцията в 1871 г. във Франция, гдето ръководството на революцията се делеше между две партии, от които нито една не може да бъде наречена комунистическа партия.

Втора особеност. Така, подготовката на Октомври се извършваше под ръководството на една партия, партията на болшевиките. Но как партията упражняваше

ръководството си, о каква линия се придържаше тя? Ръководството на партията вървеше по линията на изолиране на *съглашателските* партии като най-опасни групировки през периода, когато се започваше революцията, по линията на изолирането на есерите и меншевиките.

В какво се състои основното стратегическо правило на ленинизма?

То се състои в признаването:

1) че най-опасната социална опора на враговете на революцията през периода, когато се приближава революционната развръзка, са *съглашателските* партии;

2) че не е възможно да се събори врагът (царизмът или буржоазията) без изолирането на тези партии;

3) че главните стрели през подготвителния период на революцията по тая причина трябва да бъдат насочени към изолирането на тези партии, към откъсването на широките трудещи се маси от тях.

През периода на борбата против царизма, през подготвителния период на буржоазнодемократическата революция (1905—1916), най-опасната социална опора на царизма беше либералномонархическата партия, партията на кадетите. Защо? Защото тя беше съглашателска партия, партия на *съглашението* между царизма и мнозинството от народа, т. е. селяните като цяло. Естествено е, че партията насочваше тогава главните си удари срещу кадетите, защото без изолирането на кадетите не можеше да се очаква селяните да бъдат *откъснати* от царизма, а докато не се осигуреше това откъсване — не можеше да се разчита, че революцията ще победи. Тогава мнозина не разбираха тази особеност на болшевишката стратегия и обвиняваха болшевиките в излишно „кадетоядство“, твърдейки, че борбата срещу кадетите „заслонявала“ у болшевиките борбата срещу главния враг, срещу царизма. Но тези безпочвени обвинения издаваха пълно неразбиране на болшевишката стратегия, която изискваше изолирането на съглашателската партия, *за* да се улесни и приближи победата над главния враг.

Едва ли е нужно да се доказва, че без такава стратегия хегемонията на пролетариата в буржоазнодемократическата революция би била невъзможна.

През периода, когато се подготвяше Октомври, центърът на тежестта на борещите се сили се премести върху нова плоскост. Нямаше вече цар. Кадетската партия от съглашателска сила се превърна в управляваща сила, в господстваща сила на империализма. Борбата се водеше вече не между царизма и народа, а между буржоазията и пролетариата. През този период най-опасната социална опора на империализма бяха дребнобуржоазните демократически партии, партиите на есерите и меншевиките. Защо? Защото тогава тези партии бяха съглашателски, партии на *съглашението* между империализма и трудещите се маси. Естествено е, че тогава главните си удари болшевиките насочваха против тези партии, защото без изолирането на тези партии не можеше да се очаква трудещите се маси да бъдат *откъснати* от империализма, а докато не се осигуреше това откъсване, не можеше да се разчита, че съветската революция ще победи. Мнозина тогава не разбираха тази особеност на болшевишката тактика и обвиняваха болшевиките в „излишна омраза“ към есерите и меншевиките и в „забравяне“ на главната цел. Но целият период на подготовката на Октомври красноречиво говори, че само с такава тактика болшевиките можеха да осигурят победата на Октомврийската революция.

Характерна черта на този период е продължаващото се революционизиране на трудещите се селски маси, тяхното разочарование от есерите и меншевиките, тяхното отдръпване от тези партии, техният завой към непосредствено сплотяване около пролетариата като единствена и докрай революционна сила, способна да доведе страната до мира. Историята на този период е история на борбата на есерите и меншевиките, от една страна, и болшевиките, от друга, за трудещите се селски маси, за спечелването на тези маси. Съдбата на тази борба решиха: коалиционният период, периодът на керенщината, отказът на есерите и меншевиките от конфискацията на земите на помещиците, борбата на есерите и меншевиките за продължаване на

войната, юнското настъпление на фронта, смъртното наказание за войниците, корниловското въстание. И те решиха нейната съдба изключително в полза на болшевишката стратегия. Защото без изолирането на есерите и меншевиките невъзможно беше да се събори правителството на империалистите, а без събарянето на това правителство невъзможно беше да се изтръгнем от войната. Политиката на изолиране на есерите и меншевиките се оказа единствената правилна политика.

И така, изолирането на меншевишката и есерската партия като основна ръководна линия в подготвянето на Октомври — такава е втората особеност на болшевишката тактика.

Едва ли е нужно да се доказва, че без тази особеност на болшевишката тактика съюзът на работническата класа с трудещите се селски маси би увиснал във въздуха.

Характерно е, че за тази особеност на болшевишката тактика Троцки нищо или почти нищо не говори в своите „Поуки от Октомври“

Трета особеност. И така, ръководството на партията по подготовката на Октомври се осъществяваше по линията на изолиране на есерската и меншевишката партия, по линията на откъсване широките работнически и селски маси от тях. Но как конкретно осъществяваше партията това изолиране, в каква форма, под какъв лозунг? Тя го осъществяваше във формата на революционно движение на масите за властта на Съветите, под лозунга „Цялата власт в ръцете на Съветите“, чрез борбата за превръщане на Съветите от органи за мобилиране на масите в органи на въстанието, в органи на властта, в апарат на новата пролетарска държавност.

Защо болшевиките се хванаха именно за Съветите като за главен организационен лост, който можеше да улесни изолирането на меншевиките и есерите, беше способен да тласне пролетарската революция напред и беше призван да доведе милионните трудещи се маси до победата на пролетарската диктатура?

Какво нещо са Съветите?

„Съветите — казваше Ленин още през септември 1917 г. — са нов държавен апарат, който осигурява, първо, въоръжената сила на

работниците и селяните, при което тази сила не е откъсната от народа, както силата на старата постоянна армия, а най-тясно е свързана с него; във военно отношение тази сила е несравнено по-могъща отколкото по-раншните; в революционно отношение тя не може да се замени с нищо друго. Второ, този апарат осигурява такава тясна, неразривна, лесно проверима и възобновяема връзка с масите, с мнозинството от народа, нещо, подобно на което няма и помен в стария държавен апарат. Трето, този апарат поради избираемостта и сменяемостта на своя състав по волята на народа, без бюрократически формалности, е много по-демократичен отколкото по-раншните апарати. Четвърто, той осигурява здрава връзка с най-различните професии, като с това улеснява провеждането на най-разнообразни реформи и от най-дълбок характер без бюрократизъм. Пето, той служи за организационна форма на авангарда, т. е. на най-съзнателната, най-енергичната и прогресивна част от *потиснатите* класи, работниците и селяните, бидейки по този начин апарат, чрез който авангардът на потиснатите класи може да издига, да възпитава, да учи и да води след себе си *цялата гигантска маса* от тези класи, която досега е стояла във от политическия живот, във от историята. Шесто, той позволява да се съединят изгодите на парламентаризма с изгодите на непосредствената и пряка демокрация, т. е. да се съединят в лицето на изборни народни представители и законодателната функция, *и изпълнението на законите*. В сравнение с буржоазния парламентаризъм това е такава крачка напред в развитието на демокрацията, която има всемирноисторическо значение. . . Ако народното творчество на революционните класи не бе създадо Съвети, то пролетарската революция в Русия би била безнадеждно дело, защото със стария апарат пролетариатът, без съмнение, не би могъл да задържи властта, а нов апарат отведнаж не може да се създаде“ (виж т. XXI, стр. 258—259).

Ето защо болшевиките се заловиха за Съветите като за главно организационно звено, което можеше да улесни организирането на Октомврийската революция и създаването на нов могъщ апарат на пролетарската държавност.

Лозунгът „Цялата власт в ръцете на Съветите“ от гледището на неговото вътрешно развитие премина през два стадия: първия (до юлското поражение на болшевиките, през време на двувластието) и втория (след поражението на Корниловото въстание).

През първия стадий този лозунг означаваше разкъсване блока на меншевиките и есерите с кадетите, образуване на Съветско правителство от меншевики и есери (защото Съветите тогава бяха есерово-меншевишки), право на свободна агитация на опозицията (т. е. за болшеви-

ките) и свободна борба на партиите вътре в Съветите; болшевиките разчитаха, че чрез такава борба те ще успеят да завладеят Съветите и да изменят състава на Съветското правителство по пътя на мирното развитие на революцията. Този план не означаваше, разбира се, диктатура на пролетариата. Но той, без съмнение, улесняваше създаването на условията, необходими за осигуряването на диктатурата, защото той, поставяйки на власт меншевиките и есерите и заставяйки ги да приложат на дело своята антиреволюционна платформа, ускоряваше разкриването истинската природа на тези партии, ускоряваше изолирването им, откъсването им от масите. Юлското поражение на болшевиките обаче прекъсна това развитие, като даде превес на генералско-кадетската контрареволюция и хвърли есеро-меншевиките в прегръдките на последната. Това обстоятелство застави партията да снесе временно от дневен ред лозунга „Цялата власт в ръцете на Съветите“, за да го издигне отново, когато настъпят условията за нов подем на революцията.

Поражението на Корниловото въстание откри втория стадий. Лозунгът „Цялата власт в ръцете на Съветите“ отново се яви на дневен ред. Но сега този лозунг не означаваше вече онова, което означаваше през първия стадий. Неговото съдържание коренно се измени. Сега този лозунг означаваше пълно скъсване с империализма и преминаване на властта в ръцете на болшевиките, защото Съветите в мнозинството си бяха вече болшевишки. Сега този лозунг означаваше, че революцията стои непосредствено пред осъществяването на пролетарската диктатура чрез въстание. Нещо повече, сега този лозунг означаваше организиране и държавно оформяване на пролетарската диктатура.

Неоценимото значение на тактиката, която целеше да превърне Съветите в органи на държавната власт, се състоеше в това, че тя откъсваше милионните трудещи се маси от империализма, развенчаваше меншевишката и есерската партия като оръдия на империализма и довеждаше тези маси, така да се каже, по пряк път до пролетарската диктатура.

И така, политика на превръщане Съветите в органи на държавната власт като най-важно условие за изолиране на съглашателските партии и за победа на пролетарската диктатура — ето каква е третата особеност на болшевишката тактика през подготвителния период на Октомврийската революция.

Четвърта особеност. Картината не ще бъде пълна, ако не се спрем на въпроса, как и защо болшевиките успяваха да превърнат своите партийни лозунги в лозунги за милионните маси, в лозунги, които тласкаха революцията напред, как и защо те успяваха да убедят в правилността на своята политика не само авангарда и не само мнозинството от работническата класа, но и мнозинството от народа.

Работата е там, че за да победи революцията, ако тя действително е народна революция, която завладява милионните маси — не стигат само правилни партийни лозунги. За да победи революцията, необходимо е още едно условие, а именно: самите маси от своя собствен опит да се убедят в правилността на тези лозунги. Само тогава лозунгите на партията стават лозунги на самите маси. Само тогава революцията става действително народна революция. Една от особеностите на болшевишката тактика през подготвителния период на Октомври се състои в това, че тя умееше правилно да определя пътищата и завоите, по които масите естествено възприемат партийните лозунги и ги довеждат, така да се каже, до самия праг на революцията, улеснявайки ги по такъв начин да почувствуват, да проверят, да се убедят от собствения си опит в правилността на тези лозунги. С други думи, една от особеностите на болшевишката тактика е в това, че тя не смесва ръководството на партията с ръководството на масите, че тя ясно вижда разликата между едното и другото ръководство, че по такъв начин тя е наука не само за ръководство на партията, но и за ръководство на милионните трудещи се маси.

Пример, който нагледно показва тази особеност на болшевишката тактика, е опитът със свикването и разгонването на Учредителното събрание.

Известно е, че болшевиките издигнаха лозунга за Съветска република още през април 1917 год. Известно е, че Учредителното събрание е буржоазен парламент, който коренно противоречи на основите на Съветската република. Как така се случи, че болшевиките, отивайки към Съветска република, същевременно искаха от Временното правителство незабавно свикване на Учредителното събрание? Как така се случи, че болшевиките не само взеха участие в изборите, но и сами свикаха Учредителното събрание? Как така се случи, че болшевиките само един месец преди въстанието допускаха при прехода от старото към новото възможността на една временна комбинация на Съветската република с Учредителното събрание?

Всичко това „се случи“, защото:

1) идеята за Учредителното събрание бе една от най-популярните идеи сред широките маси на населението;

2) лозунгът за незабавното свикване на Учредителното събрание улесняваше разкриване контрареволуционната природа на Временното правителство;

3) за да се развенчае в очите на народните маси идеята за Учредителното събрание, необходимо беше да се доведат масите до стените на Учредителното събрание с техните искания за земя, за мир, за Съветска власт и да бъдат те по този начин сблъскани с истинското и живо Учредително събрание;

4) само по такъв начин можеше да се помогне на масите да се убедят от собствения си опит в контрареволуционността на Учредителното събрание и в необходимостта от неговото разгонване;

5) естествено, всичко това допускаше възможността от временно комбиниране на Съветската република и Учредителното събрание като едно от средствата за изживяване на Учредителното събрание;

6) такава комбинация, ако тя би се осъществила *при* условието, че цялата власт минаваше в ръцете на Съветите, можеше да означава само подчиняване Учредителното събрание на Съветите, превръщането му в придатък на Съветите, неговото безболезнено отмиране.

Едва ли е нужно да се доказва, че без такава политика на болшевиките разгонването на Учредителното събрание не би минало така гладко и последвалите акции на есерите и меншевиките под лозунга „Цялата власт в ръцете на Учредителното събрание“ не биха се провалили с такъв трясък.

„Ние участвахме — казва Ленин — в изборите за руския буржоазен парламент, за Учредителното събрание, през септември — ноември 1917 год. Правилна ли беше нашата тактика, или не? . . . Нямахме ли ние, руските болшевики, през септември—ноември 1917 г. повече от които и да било западни комунисти право да считаме, че парламентаризмът в Русия е политически изживян? Разбира се, имахме, защото не е в това въпросът, дали отдавна или неотдавна съществуват буржоазни парламенти, а в това, доколко широките трудещи се маси *са готови* (идейно, политически, практически) да възприемат съветския строй и да разгонят (или да допуснат да бъде разгонен) буржоазнодемократическия парламент. Че в Русия през септември—ноември 1917 г. работническата класа в градовете, войниците и селяните, поради редица специални условия, бяха, както рядко се случва, подготвени да възприемат съветския строй и да допуснат разгонването на най-демократическия буржоазен парламент, това е съвършено безспорен и напълно доказан исторически факт. И все пак болшевиките *не* бойкотираха Учредителното събрание, а участваха в изборите и преди, и *след* завладяването на политическата власт от пролетариата“ (виж т. XXV, стр. 201—202).

А защо те не бойкотираха Учредителното събрание? Затова, казва Ленин, защото:

„Даже няколко седмици преди победата на Съветската република, даже *след* тази победа участието в буржоазнодемократическия парламент не само че не вреди на революционния пролетариат, но го улеснява да *докаже* на несъзнателните маси защо такива парламенти заслужават да бъдат разгонени, *улеснява* успешното им разгонване, *улеснява* „политическото изживяване“ на буржоазния парламентаризъм“ (виж пак там).

Характерно е, че Троцки не разбира тази особеност на болшевишката тактика и се пени против „теорията“ за съчетаване Учредителното събрание със Съветите като против хилфердинговщина.

Той не разбира, че допускането на такова съчетание *наред* с лозунга за въстание и при вероятната победа на Съветите, свързано със свикването на Учредителното събрание, е единствената революционна тактика, която няма нищо общо с Хилфердинговата тактика — да бъдат

превърнати Съветите в придатък на Учредителното събрание, че грешката на някои другари по *този* въпрос не му дава основание да хули съвършено правилната позиция на Ленин и на партията за „комбиниран тип държава“ *при* известни условия (сравни т. XXI, стр. 338).

Той не разбира, че без тая своеобразна политика на болшевиките във връзка с Учредителното събрание те не биха успели да спечелят на своя страна милионните народни маси, а без спечелването на тези маси те не биха могли да превърнат Октомврийското въстание в дълбока народна революция.

Интересно е, че Троцки се пени даже против думите „народ“, „революционна демокрация“ и др. т., които се срещат в статиите на болшевиките, като ги счита неприлични за един марксист.

Троцки очевидно забравя, че Ленин, този несъмнен марксист, даже през септември 1917 г., един месец преди победата на диктатурата на пролетариата, писа за „необходимостта от незабавно преминаване на цялата власт в ръцете на *революционната демокрация начело с революционния пролетариат*“ (виж т. XXI, стр. 198).

Троцки очевидно забравя, че Ленин, този несъмнен марксист, като цитира известното писмо на Маркс до Кугелман⁸⁰ (април 1871 година), че разрушаването на бюрократическо-военния държавен апарат е предварително условие за всяка действително *народна* революция на континента, пише черно на бяло следните редове:

„Особено внимание заслужава извънредно дълбоката бележка на Маркс, че разрушаването на бюрократическо-военната държавна машина е „предварително условие за всяка действително *народна* революция“. Понятието „народна“ революция изглежда странно в устата на Маркс, и руските плехановци и меншевики, тези последователи на Струве, които желаят да минават за маркнисти, даже биха могли да обявят такъв израз на Маркс за „грешка на езика“. Те сведоха марксизма до такова жалко либерално изопачаване, че за тях нищо повече не съществува освен противопоставянето на буржоазната и пролетарската революция, а и това противопоставяне се разбира от тях до невъзможност мъртво . . .

През 1871 година пролетариатът не беше мнозинство от народа в една страна на континентална Европа. Една „народна“ революция, която въвлича в движение действителното мнозинство, би могла да бъде такава само ако обхваща и пролетариата, и селяните. Двете тия класи именно съставляваха тогава „народа“. Тези две

класи ги обединява това, че „бюрократическо-военната държавна машина“ ги потиска, души, експлоатира. *Да се разбие* тази машина, *да се разруши* тя — такъв е действителният интерес на „народа“, на неговото мнозинство на работниците и мнозинството от селяните, такова е „предварителното условие“ за свободния съюз на бедните селяни с пролетариата, а без такъв съюз демокрацията е нетрайна и социалистическото преобразование невъзможно“ (виж т. XXI, стр. 395—396).

Тези думи на Ленин не бива да се забравят.

И така, умението да убеждаваме масите върху собствения им опит в правилността на партийните лозунги и да издигаме тези маси до революционните позиции като най-важно условие за спечелване на милионните трудещи се маси от партията — такава е четвъртата особеност на болшевишката тактика през подготвителния период на Октомврийската революция.

Аз мисля, че казаното е напълно достатъчно, за да си уясним характерните черти на тази тактика.

IV

ОКТОМВРИЙСКАТА РЕВОЛЮЦИЯ КАТО НАЧАЛО И ПРЕДПОСТАВКА НА СВЕТОВНАТА РЕВОЛЮЦИЯ

Несъмнено е, че универсалната теория за едновременна победа на революцията в главните страни на Европа, теорията за невъзможността да победи социализмът в една страна — се оказа изкуствена, нежизнеспособна теория. Седемгодишната история на пролетарската революция в Русия говори не за, а против тази теория. Тази теория е неприемлива не само като схема за развитие на световната революция, защото тя противоречи на очевидните факти. Тя е още по-неприемлива като лозунг, защото тя свързва, а не развързва инициативата на отделните страни, които по силата на известни исторически условия получават възможност самостоятелно да пробият фронта на капитала, защото тя подбужда не към активен натиск върху капитала във всяка отделна страна, а към пасивно изчакване момента на „всеобщата развързка“, защото тя култивира сред пролетариата в отделните страни не дух на революционна решителност, а дух на хамлетовски съмнения: „ами ако другите не ни подкрепят?“. Ленин е

съвършено прав, като казва, че победата на пролетариата в една страна е „типичен случай“, че „едновременна революция в редица страни“ може да бъде само „рядко изключение“ (виж т. XXIII, стр. 354).

Но Лениновата теория за революцията не се ограничава, както е известно, само с тази страна на въпроса. Тя е заедно с това теория на развитието на световната революция*. Победата на социализма в една страна не е самозадоволяваща се задача. Революцията в победилата страна трябва да разглежда себе си не като самозадоволяваща се величина, а като подкрепа, като средство за ускоряване победата на пролетариата във всички страни. Защото победата на революцията в една страна, в дадения случай в Русия, не е само продукт на неравномерното развитие на империализма и неговото прогресиращо разпадане. Тя е същевременно начало и предпоставка на световната революция.

Несъмнено е, че пътищата на развитието на световната революция не са така прости, както това можеше да изглежда по-рано, преди победата на революцията в една страна, преди появяването на развития империализъм, който е „навечерието на социалистическата революция“. Защото се появи такъв нов фактор като действащия в условията на развития империализъм закон за неравномерното развитие на капиталистическите страни, който говори за неизбежността от военните сблъсквания, за общото отслабване на световния капиталистически фронт и за възможността от победа на социализма в отделните страни. Защото се появи такъв нов фактор като огромната Съветска страна, която лежи между Запада и Изтока, между центъра на финансовата експлоатация на света и арената на колониалното потисничество и която само с факта на своето съществуване революционизира целия свят.

Всичко това са такива фактори (аз не говоря за другите по-маловажни фактори), които не могат да не се вземат предвид при изучаването пътищата на световната революция.

* Виж по-горе „За основите на ленинизма“. *И. Ст.*

По-рано обикновено мислеха, че революцията ще се развива по пътя на равномерното „узряване“ на елементите на социализма, преди всичко в по-развитите, в „напредналите“ страни. Сега тази представа се нуждае от съществени изменения.

„Сега се създаде такава система на международни отношения — казва Ленин, — че в Европа една от държавите е поробена от държавите-победителки, това е Германия. После редица държави, и при това най старите държави на Запада, поради победата се намериха в такива условия, когато те могат да се ползват от тази победа, за да правят редица маловажни отстъпки на потисканите от тях класи — отстъпки, които донякъде задържат революционното движение в тях и създават нещо като „социален мир“.“

„В същото време цял ред страни: Изток, Индия, Китай и др. т., именно поради последната империалистическа война се намериха окончателно изхвърлени извън своите релси. Тяхното развитие се насочи окончателно по общоевропейския капиталистически мащаб. В тях се започна общоевропейски кипеж. И сега за целия свят е ясно, че те са въввлечени в такова развитие, което не може да не доведе до криза на целия световен капитализъм.“

Поради това и във връзка с това „западноевропейските капиталистически страни ще завършат развитието си към социализма... не така, както ние очаквахме по-рано. Те го завършват не чрез равномерно „узряване“ на социализма у тях, а чрез експлоатацията на едни държави от други, чрез експлоатацията на първата от победените в империалистическата война държави, съединена с експлоатацията на целия Изток. А Изток, от друга страна, стъпи окончателно на революционен път именно благодарение на тази първа империалистическа война и безвъзвратно биде въввлечен в общия водовъртеж на световното революционно движение“ (виж т. XXVII, стр. 415—416).

Ако към това се прибави фактът, че не само победените страни и колониите се експлоатират от страните-победителки, но че и част от последните попадат в орбитата на финансовата експлоатация на най-могъщите страни-победителки — Америка и Англия; че противоречията между всичките тези страни са един от най-важните фактори за разлагане на световния империализъм; че освен тези противоречия съществуват и се развиват и други най-дълбоки противоречия вътре във всяка от тия страни; че всички тези противоречия се задълбочават и изострят от факта, че наред с тези страни съществува великата Съветска република — ако всичко това се вземе предвид, своеобразната картина на международното положение ще бъде повече или по-малко пълна.

Най-вероятно е, че световната революция ще се развива чрез революционното отпадане на редица нови страни от системата на империалистическите държави при поддръжката на пролетариата в тези страни от пролетариата на империалистическите държави. Ние виждаме, че първата отпаднала страна, първата победила страна вече намира поддръжка у работническите и трудещите се маси в другите страни. Без тази поддръжка тя не би могла да се удържи. Несъмнено е, че тази поддръжка ще се усилва и увеличава. Но несъмнено е също и това, че самото развитие на световната революция, самият процес на отпадане от империализма на редица нови страни ще става толкова по-бързо и по-основно, колкото по-основно ще се укрепва социализмът в първата победила страна, колкото по-бързо ще се превръща тази страна в база за по-нататъшното развитие на световната революция, в лост за по-нататъшното разлагане на империализма.

Ако е вярно положението, че *окончателната* победа на социализма в първата освободила се страна е невъзможна без общите усилия на пролетариата от няколко страни, то толкова вярно е и това, че световната революция ще се развива толкова по-бързо и по-основно, колкото по-действителна бъде помощта, оказана от първата социалистическа държава на работниците и трудещите се маси от всички останали страни.

В какво трябва да се изразява тази помощ?

Тя трябва да се изразява, първо, в това, щото победилата страна „да провежда максимума от онова, което е осъществимо в една страна за развитието, поддръжката и пробуждането на революцията във всички страни (виж *Ленин*, т. XXIII, стр. 385).

Тя трябва да се изразява, второ, в това, щото „победилният пролетариат“ в една страна, „след като експроприира капиталистите и организира в себе си социалистическото производство, да застане . . . *против* останалия капиталистически свят, привличайки на своя страна потиснатите класи в другите страни, повдигайки у тях въстание против капиталистите, действайки, ако се окаже необходимо, даже с военна сила, против експлоататорските класи и техните държави“ (виж *Ленин*, т. XVIII, стр. 232—233).

Характерната особеност на помощта на победилата страна е не само в това, че тя ускорява победата на пролетариата в другите страни, но още и в това, че облекчавайки тази победа, тя по тоя начин осигурява *окончателната* победа на социализма в първата победила страна.

Най-вероятно е, че в процеса на развитието на световната революция, наред с огнищата на империализма в отделните капиталистически страни и със системата на тези страни в целия свят ще се създадат огнища на социализма в отделни съветски страни и система от такива огнища в целия свят, при което борбата между тези две системи ще запълня историята на развитието на световната революция.

„Защото — казва Ленин — невъзможно е свободно обединение на нациите в социализма без повече или по-малко продължителна и упорита борба на социалистическите републики с изостаналите назад държави“ (виж пак там).

Световното значение на Октомврийската революция е не само в това, че тя е велик почин на една страна за пробиване на империалистическата система и първо огнище на социализма в океана от империалистически страни, но още и в това, че тя е първият етап на световната революция и могъща база за нейното по-нататъшно развитие.

Поради това не са прави не само онези, които, забравяйки международния характер на Октомврийската революция, обявяват победата на революцията в една страна за чисто национално и изключително национално явление. Не са прави също и онези, които, признавайки международния характер на Октомврийската революция, са склонни да разглеждат тази революция като нещо пасивно, което е призвано само да чака помощ отвън. Всъщност не само Октомврийската революция се нуждае от подкрепата на революцията в другите страни, но и революцията в тези страни се нуждае от подкрепата на Октомврийската революция, за да се ускори и тласне напред събарянето на световния империализъм.

17 декември 1924 г.

И. Сталин, На путях к Октябрю, ГИЗ, 1925.

БЕЛЕЖКИ

- ¹ XIII конференция на РКП (б) се е състояла в Москва на 16—18 януари 1924 г. На конференцията са присъствували 128 делегата с решаващ глас и 222 със съвещателен. Конференцията е обсъдила въпросите на партийното строителство, международното положение и най-близките задачи на икономическата политика. По доклада на И. В. Сталин „За най-близките задачи на партийното строителство“ конференцията е приела две резолюции: „За партийното строителство“ и „За резултатите от дискусията и за дребнобуржоазния уклон в партията“.

Конференцията е осъдила троцкистката опозиция, като заявила, че в нейното лице партията има работа с дребнобуржоазно отклонение от марксизма и е предложила на Централния комитет да публикува точка 7 от резолюцията „За единството на партията“, приета на X конгрес на РКП (б) по предложение на В. И. Ленин. Тези решения на конференцията са одобрени от XIII конгрес на партията и V конгрес на Коминтерна. (Резолюциите на конференцията виж в книгата „ВКП (б) в резолюциях и решениях съездов, конференций и пленумов ЦК“, част I, 1941, стр. 535—556.) — 5.

- ² Има се предвид резолюцията за партийното строителство, приета на съвместното заседание на Политбюро на ЦК и Президиума на ЦКК на РКП (б) от 5 декември 1923 г. и публикувана в „Правда“ брой 278 от 7 декември 1923 г. Пленумът на ЦК на РКП (б), състоял се на 14—15 януари 1924 г., е направил равностойна на резултатите от партий-

- ната дискусия и е одобрил резолюцията на Политбюро на ЦК и на Президиума на ЦКК за партийното строителство за внасянето ѝ в XIII партийна конференция (виж „ВКП(б) в резолюциях и решениях съездов, конференций и пленумов ЦК“, част I, 1941 г., стр. 533—540). — 7.
- 3 За документа на 46-те опозиционери виж „История на ВКП(б). Кратък курс“, стр. 325—326. — 26.
- 4 Английският министър на външните работи Кързон изпрати на 8 май 1923 г. на Съветското правителство ултиматум с клеветнически обвинения по адрес на Съветското правителство. В ултиматума се искаше отзоваване от Персия и Авганистан съветските пълномощни представители, освобождаване на задържаните английски риболовни кораби, които ловили незаконно риба в северните териториални води на СССР, и т. н. В случай на отказ да се приемат в течение на 10 дни условията на ултиматума Кързон заплашваше със скъсване на търговските отношения. Ултиматумът на Кързон създаде опасност от нова интервенция. Съветското правителство отхвърли незаконните претенции на английското правителство, като същевременно изрази пълна готовност да уреди взаимните отношения между страните по мирен начин, и взе мерки за усилване отбранителната способност на страната — 32.
- 5 Има се предвид настъплението на германските войски под командуването на генерал Хофман в съветска територия през февруари 1918 год. (За настъплението на Хофман виж И. В. Сталин, Сочинения, т. 4, стр. 38—48).—33.
- 6 Има се предвид контрареволуционният метеж в Кронщад през 1921 г. и кулашкото въстание в Тамбовска губерния в 1919 —1921 г. — 33.
- 7 „Дни“ — всекидневен вестник на есерите-белоемигранти, издаван в Берлин от октомври 1922 година. — 39.
- 8 „Заря“ — списание на десните меншевики-белоемигранти, издавано в Берлин от април 1922 г. до януари 1924 г. — 40.
- 9 Втори всесъюзен конгрес на Съветите се състоя в Москва от 26 януари — 2 февруари 1924 год. На първото заседание на конгреса, посветено на паметта на В. И. Ленин, И. В. Сталин произнесе реч, в която от името на Болшевиш-

- ката партия даде велика клетва за пазене и изпълнение Лениновите завети. Във връзка със смъртта на Ленин конгресът прие обръщение „Към трудещото се човечество“. За увековечаване паметта на Ленин конгресът постанови да се издадат Съчиненията на Ленин, да се преименува град Петроград в град Ленинград, да се определи ден за траур, да се построи мавзолей на Ленин на Червения площад в Москва и паметници в столиците на съюзните републики, а също така в градовете Ленинград и Ташкент. Конгресът обсъди доклада за дейността на Съветското правителство и бюджетните въпроси на СССР и за учредяване на Централна селскостопанска банка. На 31 януари конгресът утвърди първата конституция (основния закон) на СССР, изработена под ръководството на И. В. Сталин. Конгресът избра ЦИК — Съюзен съвет и Съвет на националностите. И. В. Сталин бе избран за член на Съюзния съвет. — 41.
- ¹⁰ Има се предвид икономическата и политическата криза през 1923 г. в Германия. В страната се разви масово революционно движение, в резултат на което в Саксония и Тюрингия бяха създадени работнически правителства, в Хамбург избухна въоръжено въстание. След потъпкването на революционното движение в Германия засили се буржоазната реакция в цяла Европа, а също така опасността от нова интервенция против Съветската република. — 44.
- ¹¹ „Искра“ — първият общоруски нелегален марксистки вестник, основан от В. И. Ленин през декември 1900 г. в чужбина, откъдето тайно е бил препращан в Русия (за значението и ролята на „Искра“ виж „История на ВКП(б). Кратък курс“, стр. 29—32). — 47.
- ¹² Стокхолмският конгрес на партията — IV („Обединителен“) конгрес на РСДРП, се състоя на 10—25 април (23 април — 8 май) 1906 г. (за Стокхолмския конгрес виж „История на ВКП(б). Кратък курс“, стр. 105—107). — 50.
- ¹³ V (Лондонски) конгрес на РСДРП се състоя на 30 април — 19 май (13 май — 1 юни) 1907 г. (за V конгрес на РСДРП виж И. В. Сталин, Съчинения, т. II, стр. 41—46 и „История на ВКП(б). Кратък курс“, стр. 110—114). — 51.
- ¹⁴ На 3 април 1924 г. при ЦК на РКП(б) се състоя съвещание по работата сред младежта с участието на членовете на ЦК

- на партията, членовете и кандидатите на ЦК на РКСМ и представители от 10 най-големи губернски организации на РКСМ. Съвещанието направи равностметка на дискусиата за най-близките задачи на Комсомола, която се разви в началото на 1924 г. След като обсъди резултатите от съвещанието, ЦК на РКП(б) препоръчи на местните партийни и комсомолски организации да постигнат единство и съгласувана работа на РКСМ, да призват ръководния състав на Комсомола към единодушна работа по изпълнението на задачите, поставени от партията. — 57.
- 15 Лекциите на И. В. Сталин „За основите на ленинизма“ са били публикувани в „Правда“ през април и май 1924 год. През май 1924 г. излиза брошурата на И. В. Сталин „За Ленин и ленинизма“, в която са били включени спомените „За Ленин“ и лекциите „За основите на ленинизма“. Произведението на И. В. Сталин „За основите на ленинизма“ е включено във всички издания на книгата на И. В. Сталин „Въпросите на ленинизма“. — 61.
- 16 К. Маркс и Ф. Енгелс. „Манифест Коммунистической Партии“, 1939, стр. 60. — 68.
- 17 Има се предвид изказването на К. Маркс в писмото до Ф. Енгелс от 16 април 1856 г. (виж К. Маркс и Ф. Енгелс. Избранные письма, 1947, стр. 86). — 72.
- 18 Има се предвид статията на Ф. Енгелс „Бакуинци на работа“ (виж К. Маркс и Ф. Енгелс. Сочинения, т. XV, 1933, стр. 105—124) — 73.
- 19 В. И. Ленин. „Детская болезнь“ „левизны“ в коммунизме“ (виж Сочинения, изд. 3-е, т. XXV, стр. 174). — 74.
- 20 В. И. Ленин. „Что такое „друзья народа“ и как они воюют против социалдемократов?“ (виж Сочинения, изд. 4 е, т. I, стр. 278—279). — 74.
- 21 Базелският конгрес на II Интернационал се е състоял на 24—25 ноември 1912 г. Той е бил свикан във връзка с Балканската война и надвисналата опасност от световна война. Конгресът обсъдил един въпрос — за международното положение и за съвместните действия против войната. В приетия манифест конгресът призовава работниците да използват

- организацията и мощта на пролетариата за революционна борба с военната опасност, да обявят „война на войната“. — 74.
- 22 Виж К. Маркс. „Капитал“, т. I, 1935, стр. XXIII. — 76.
- 23 Виж Ф. Энгельс. „Людвиг Фейербах и конец классической немецкой философии“, 1939, стр. 21. — 78.
- 24 Виж В. И. Ленин. Сочинения, изд. 3-е, т. XIII. — 78.
- 25 К. Маркс. „Тезисы о Фейербахе“ (виж Ф. Энгельс, Людвиг Фейербах и конец классической немецкой философии“, 1939, Приложение). — 80.
- 26 В. И. Ленин. Империализм, как высшая стадия капитализма“ (виж Сочинения, изд. 3-е, т. XIX, стр. 67—175). — 81.
- 27 И. В. Сталин се позовава на статиите на В. И. Ленин, написани през 1905 г.: „Социалдемократията и временното революционно правителство“, от която дава цитат, „Революционната демократическа диктатура на пролетариата и селячеството“ и „За временното революционно правителство“ (виж В. И. Ленин, Сочинения, изд. 4-е, т. VIII, стр. 247—263, 264—274, 427—447). — 87.
- 28 К. Маркс и Ф. Энгельс. „Первое обращение о Центрального Комитета к Союзу Коммунистов“ (виж К. Маркс и Ф. Энгельс, Сочинения, т. VIII, 1931, стр. 483). — 90.
- 29 Виж К. Маркс и Ф. Энгельс. „Манифест Коммунистической Партии“, 1939, стр. 10 и „Избранные письма“, 1947, стр. 263. — 99.
- 30 Виж Ф. Энгельс. „Крестьянский вопрос во Франции и Германии“, 1922, стр. 41 и 66—67. — 113.
- 31 Селскосоюз — Всеруски съюз на селскостопанските кооперации, съществувал от август 1921 до юни 1929 година. — 115.
- 32 Виж произведението на Ленин „О значении золота теперь и после полной победы социализма“ (Сочинения, изд. 3-е, т. XXVII, стр. 79—85). — 140.
- 33 Резолюцията „За единството на партията“ е написана от В. И. Ленин и приета от X конгрес на РКП(б), състоял се на 8—16 март 1921 г. (Виж В. И. Ленин, Сочинения, изд. 3-е, т. XXVI, стр. 259—261, а също така „ВКП(б) в резолюциях и

решениях съездов, конференций и пленумов ЦК“, ч. I, 1941, стр. 364—366). — 153.

²⁴ XIII конгрес на РКП(б) е първият конгрес на Болшевишката партия след смъртта на В. И. Ленин, състоял се на 23—31 май 1924 г. Работата на конгреса е била ръководена от И. В. Сталин. На конгреса са присъствували 748 делегати с решаващ глас, представляващи 735,881 члена на партията, от тях 241,591 от Лениновия набор и 127,741 — кандидати до Лениновия набор. Делегатите със съвещателен глас са били 416 души. Конгресът събрал политическия и организационен отчет на ЦК, отчети на Централната ревизионна комисия и на ЦКК, отчет на представителите на РКП(б) в Изпълнителния комитет на Коминтерна, партийно-организационни въпроси, въпросите за вътрешната търговия и кооперациите, за работата в селото, за работата сред младежите и други.

Конгресът единодушно осъдил платформата на троцкистката опозиция, определяйки я като дребнобуржоазно отклонение от марксизма, като ревизия на ленинизма, и потвърдил резолюцията на XIII партийна конференция „За партийното строителство“ и „За резултатите от дискусиата и за дребнобуржоазния уклон в партията“.

Конгресът посочил грамадното значение на Лениновия набор и обърнал вниманието на партията върху усилването на работата по обучението на младите членове на партията в основите на ленинизма. Конгресът задължил Института В. И. Ленин да подготви пълно научно и най-грижливо издание на пълното събрание Съчиненията на В. И. Ленин и на избрани негови произведения за широките работнически маси на езиците на всички народности на СССР. — 159.

²⁵ Селските комитети за обществена взаимопомощ (кресткоми) са се създавали при селските съвети и волостни изпълнителни комитети съгласно декрета на Съвета на народните комисари от 14 май 1921 г., подписан от В. И. Ленин; съществували до 1933 г. Селските комитети са били създадени с цел да се постави на по-добра основа общественото подпомагане на селяните и на семействата на червеноармейците, с цел да се развие самодейността и инициативата на

- широките селски маси. Законът за селските дружества за взаимопомощ, утвърден от ВЦИК и СНК на РСФСР през септември 1924 г., е възлагал на селските комитети още и задачата да съдействуват за развитието и укрепването сред селското население на различните форми на кооперацията и въвличането в нея на бедняшко-средняшките маси на селото. — 166.
- 36 На 23 май 1924 г. на Червения площад в Москва се е състоял парад на младите пионери в чест на XIII конгрес на РКП (б) и преименуването на организацията на младите пионери в „Детски комунистическа организация на името на В. И. Ленин“. Парадът, в който са участвували около 10 хиляди пионери, е бил приет от Президиума на XIII конгрес на РКП (б). — 166.
- 37 Акционерни дружества (държавни, смесени и кооперативни) са се създавали в СССР от Народния комисариат на външната търговия, Народния комисариат на вътрешната търговия и Народния комисариат на финансите с утвърждаване от Съвета на труда и отбраната. Целта на тяхното създаване е била привличането на средства, включително и такива на частни предприемачи, за най-бързо възстановяване на народното стопанство и за развиване на стокообмена.
- Смесените дружества, като един от видовете акционерни дружества, са привличали чуждестранен капитал за закупуване на експортни стоки в страната, продажбата им в чужбина и внасяне на предмети, необходими за възстановяването на народното стопанство. Смесените дружества са действували под контрола на Народния комисариат на външната търговия. Акционерните дружества са съществували в първия период на непа. — 182.
- 38 „Крестьянская Газета“ — орган на ЦК на ВКП (б), масов вестник за селото; излизал от ноември 1923 до февруари 1939 година. — 183.
- 39 Комитетите на незаможните селяни (комнезами) са обединявали малоземлените и безземлени селяни в Украйна. Създавани са били за защита на интересите на бедните и средните селяни. Съществували са от 1920 година до пълното провеждане на колективизацията — 1933 год. В първия период на своето съществуване (1920—1921 г.) комитетите на неза-

можните селяни са политически организации, съдействащи за заздравяването на властта на Съветите в село. С въвеждането на новата икономическа политика комитетите на незаможните селяни биват реорганизирани в обществени организации от производствен тип, основна задача на които е въвличането на селяните в различните селскостопански колективи. Комитетите на незаможните селяни са били активни проводници на политиката на партията и държавата в селото. — 183.

- ⁴⁰ Териториални формирания (терформирания) — териториални войскове части: създадени с декрет на ЦИК и СНК на СССР от 8 август 1923 г. наред със съществуващите кадрови части на Червената армия. Териториалните формирания са били организирани на милиционни начала с цел да се извършва военна подготовка на трудещите се чрез преминаване на кратковременни обучения — 183.
- ⁴¹ Виж В. И. Ленин, Сочинения, изд. 3-е, т. XXVII, стр. 219 — 272. — 184.
- ⁴² Има се предвид трудът на В. И. Ленин „О продоволственном налоге“ („За продоволствения данък“) (Сочинения, изд. 3-е, т. XXVI, стр. 317—352). — 184.
- ⁴³ Има се предвид резолюцията „За резултатите от дискусиата и за дребнобуржоазния уклон в партията“, приета на XIII конференция на РКП(б) на 18 януари 1924 г. по доклада на И. В. Сталин „За предстоящите задачи на партийното строителство“ (виж ВКП(б) в резолюциях и решениях съездов, конференций и пленумов ЦК“, ч. I, 1941, стр. 540—545). — 185.
- ⁴⁴ Политиката на признаване на СССР от страна на капиталистическите страни се изрази в установяване дипломатически отношения със СССР — през февруари 1924 г., от страна на Англия, Италия, Норвегия и Австрия; през март — от Гърция и Швеция; през юни — от Дания; през октомври — от Франция; през януари 1925 г. — от Япония и редица други държави. — 201.
- ⁴⁵ Виж В. И. Ленин, Сочинения, изд. 3-е, т. XXVII, стр. 219—272. — 205.
- ⁴⁶ Виж „ВКП(б) в резолюциях и решениях съездов, конференций и пленумов ЦК“, ч. I, 1941, стр. 566—568. — 207.
- ⁴⁷ Виж „ВКП(б) в резолюциях и решениях съездов, конференций и пленумов ЦК“, ч. I, 1941, стр. 589—598. — 207.

- ⁴⁸ Виж „ВКП(б) в резолюциях и решениях съездов, конференций и пленумов ЦК“, ч. I, 1941, стр. 582—588. — 207.
- ⁴⁹ Парична реформа — замяна на обезценените книжни съветски знаци с червонци с твърдо златно обезпечение; завършена от Съветското правителство в течение на 1924 г. — 209.
- ⁵⁰ Виж „ВКП(б) в резолюциях и решениях съездов, конференций и пленумов ЦК“, ч. I, 1941, стр. 578—582. — 210.
- ⁵¹ Виж „ВКП(б) в резолюциях и решениях съездов, конференций и пленумов ЦК“, ч. I, 1941, стр. 307—311. — 211.
- ⁵² Има се предвид пленумът на ЦК на РКП(б), състоял се на 2 юни 1924 г., след XIII конгрес на партията. И. В. Сталин е бил избран за член на Политбюро, Оргбюро, Секретариата на ЦК на РКП(б) и отново за генерален секретар на ЦК на РКП(б). Пленумът обсъдил въпросите за представителството на РКП(б) в Изп. ком. на Ком. интернационал (ИККИ) и на V конгрес на Коминтерна, въпросите за работната заплата, за металната индустрия, за сушата и пр. За подробна разработка на въпросите, свързани с работата в селото, е било взето решение за създаване на постоянна комисия на пленума на ЦК на РКП(б) по работата в селото. По поръчение на пленума Политбюро на ЦК създадо комисия в състав: В. М. Молотов (председател), И. В. Сталин, М. И. Калинин, Л. М. Каганович, Н. К. Крупская и др. По решение на пленума на ЦК на РКП(б) през септември 1924 г. комисията е била преобразувана в съвещание при ЦК на РКП(б) по работата в селото. — 211.
- ⁵³ Виж ВКП(б) в резолюциях и решениях съездов, конференций и пленумов ЦК, ч. I, 1941, стр. 610—617. — 213.
- ⁵⁴ „Рабочий Корреспондент“ — месечно списание, издавано от януари 1924 г. до юни 1941 г. От януари 1925 година нататък излизало под името „Рабоче-Крестьянский Корреспондент“. — 221.
- ⁵⁵ Полската комисия е била образувана на V конгрес на Коминтерна, състоял се в Москва от 17 юни до 8 юли 1924 г. И. В. Сталин е бил член на най-важните комисии на конгреса и председател на полската комисия. Резолуцията по полския въпрос, предложена от комисията, е била единодушно приета на първото заседание на разширения пленум

- на Изпълн. комитет на Коминтерна, състояло се на 12 юли 1924 г. — 223.
- 56 Група на Брандлер — десноопортюнистическа група в Германската комунистическа партия. Влезли в безпринципно сътрудничество с върхушката на германската социалдемократия, брандлеровци допринесоха за поражението на работническата класа в Германия през време на революционните събития от 1923 г. V конгрес на Коминтерна (1924 г.) осъди капитулантската линия на групата на Брандлер. С решение на V разширен пленум на Изпълнителния комитет на Коминтерна от 4 април 1925 г. на групата Брандлер е било забранено да се меси в делата на Германската комунистическа партия и да участва в работата на Коминтерна. В 1929 г. Брандлер бе изключен от редовете на Комунистическата партия за фракционна дейност. — 225.
- 57 Има се предвид стихотворението на Демян Бедни „Тяга“ (виж Д. Бедни. Полное собрание сочинений, 1928, т. IX, стр. 86—93). — 232.
- 58 „Левият блок“ във Франция — блок на радикалите и радикал-социалистите начело с Едуард Ерио, дошъл на власт през май 1924 г. Прикривайки се с „лява“ фразеология, правителството на „левия блок“ на практика активно помагаше на френския империализъм в неговата външна и вътрешна политика. Правителството на Ерио се задържа на власт до април 1925 г. — 236.
- 59 Лондонската конференция на Антантата се състоя на 16 юли — 16 август 1924 г. и в нея участваха Англия, Франция, Съединените американски щати и други страни. Конференцията бе свикана за обсъждане и решаване на въпроса за германските репарации. — 240.
- 60 Саксѳнското работническо правителство се образува на 11 октомври 1923 г. в резултат на масовото революционно движение, което се разгърна по цяла Германия. В правителството влязоха 5 социалдемократи и 2 комунисти. Правителството се възглавяваше от „левия“ социалдемократ Цайгнер. Комунистите, които влязоха в състава на саксонското правителство, провеждаха капитулантската политика на брандлеровското ръководство на Германската комунистическа партия и заедно с „левите“ социалдемократи попречиха на въроръжа-

ването на пролетариата и развитието на революцията в Германия. На 30 октомври 1923 г. имперските войски разгониха саксонското работническо правителство. — 245.

- ⁶¹ Група на Суварин — опортюнистическа група във Френската компартия, възглавявана от Суварин, върл привърженик на Троцки. Поддържайки троцкистката опозиция в РКП (б), групата на Суварин клеветеше Френската комунистическа партия и Коминтерна и грубо нарушаваше партийната дисциплина. През 1924 г. IV разширен пленум на Изпълнителния комитет на Коминтерна удовлетвори искането на Френската компартия за изключване на Суварин от Компартията на Франция, а VII разширен пленум на Изпълн. комитет на Коминтерна през 1926 г. го изключи от Комунистическия интернационал за контрареволуционна пропаганда. — 245.
- ⁶² V Световен конгрес на Коминтерна се състоя в Москва от 17 юни до 8 юли 1924 г. На конгреса присъствуваха 510 делегати, представляващи 60 организации на 49 страни.

Конгресът обсъди въпросите за дейността на Изпълнителния комитет на Коминтерна, за световното икономическо положение, за икономическото положение в СССР и за дискусията в РКП (б), за фашизма, за тактиката в професионалното движение, за производствените ядки, въпроси на партии на отделните страни, програмния, националния, аграрния и други въпроси. И. В. Сталин бе член на Президиума на конгреса, член и на най важните му комисии: политическата, програмната, комисията за изработване резолюцията по ленинизма и председател на комисията за Полша. V конгрес единодушно даде поддръжката си на Болшевишката партия в борбата ѝ против троцкизма. Конгресът утвърди резолюцията на XIII партийна конференция и на XIII конгрес на РКП (б) „За резултатите от дискусията и за дребнобуржоазния уклон в партията“ и постанови да бъде тя публикувана като постановление на конгреса. Конгресът взе решение за укрепване на комунистическите партии в капиталистическите страни, за тяхното болшевиизиране и превръщане в действително масови партии, опиращи се на професионалните съюзи. — 246.

- ⁶³ Профинтерн — Червен интернационал на професионалните съюзи, оформил се в 1921 г. и просъществувал до края на 1937 г.

- Профинтернът обединяваше революционните профсъюзи и стоеше на позициите на Комунистическия интернационал. — 247.
- 64 Амстердамско обединение (Амстердамски интернационал) — Международно обединение на професионалните съюзи, създадено през юли 1919 г. на международния конгрес в Амстердам. То включваше реформистките профсъюзи на редица западноевропейски страни и на САЩ и по програма и тактика стоеше на антиреволюционни позиции, враждебни на комунизма. Амстердамското обединение прекрати своето съществуване със създаването на Световната федерация на профсъюзите на Първия световен конгрес на профсъюзите (септември—октомври 1945 г.) — 247.
- 65 Лява група на Леви — група в социалдемократическата партия на Германия. През октомври 1923 г., когато беше създадено саксонското работническо правителство, групата на Леви от страх да не изгуби влияние сред работническите маси заявяваше, че е готова за съвместна работа с комунистите, а на практика прикриваше контрареволюционната политика на социалдемократията и помогна на буржоазията да потуши революционното движение на пролетариата в Германия. — 249.
- 66 Съвещание на секретарите на селските ядки при ЦК на РКП(б), състояло се на 21—24 октомври 1924 г. На съвещанието са присъствували 62 дейци от отделните места, в това число: представители на централните области и на губернските комитети — 4, на окръжните комитети и на районните комитети — 15, на волостните комитети — 17, на селските ядки — 11, на комсомолските ядки — 11, и на волостните организатори на селянките — 4. Съвещанието е изслушало доклади: на В. М. Молотов „За най близките задачи на селските ядки“, на М. И. Калинин „Новият правилник за комитетите на селска взаимопомощ“, на Л. М. Каганович „За низовия съветски апарат“, на Н. К. Крупская „Политико-просветната работа в селото“, доклади от представители на отделните места и други въпроси. И. В. Сталин участва в работата на съвещанието и на заседанието на 22 октомври произнася реч „За предстоящите задачи на партията в селото“. — 353.
- 67 Има се предвид контрареволюционното въстание в Грузия в края на август 1924 г., организирано от грузинските меншевики и от буржоазните националисти при подкрепа от страна

на лидерите на II Интернационал и от агентите на чуждите държави. Въстанието е било бързо ликвидирано с активното съдействие на грузинските работници и трудовите селски маси. — 258.

⁶³ Виж В. И. Ленин, Сочинения, изд. 3-е, т. XXVII, стр. 256. — 261.

⁶⁴ Пленум на ЦК на РКП(б), състоял се на 25—27 октомври 1924 г. Пленумът е обсъдил стопански въпроси и доклада на В. М. Молотов „Предстоящите задачи на работата в селото“. Пленумът е приел резолюция „За предстоящите задачи на работата в селото“, в която дава на партийните организации допълнителни указания, развиващи решенията на XIII партиен конгрес за работата в село. И. В. Сталин ръководи работата на пленума и на заседанието на 26 октомври произнася реч „За задачите на партията в селото“. — 262.

⁷⁰ „Контактната комисия“ в състав Чхеидзе, Стеклов, Суханов, Филиповски и Скобелев (по-късно влизат Чернов и Церетели) е била излъчена от меншевишко-есерския Изпълнителен комитет на Петроградския съвет на работническите и войнишки депутати на 7 март 1917 г. за установяване контакт с Временното правителство, за „въздействие“ върху него и „контролиране“ на неговата дейност. На практика „контактната комисия“ е помагала за осъществяването на буржоазната политика на Временното правителство и е удържала работническите маси от активна революционна борба за преминаване на цялата власт у Съветите. „Контактната комисия“ е съществувала до май 1917 г., когато представителите на меншевиките и есерите влизат непосредствено в състава на Временното правителство. — 279.

⁷¹ Виж В. И. Ленин, Сочинения, изд. 3-е, т. XX, стр. 87—90. — 280.

⁷² Петроградска общоградска конференция на РСДРП(б), състояла се на 27 април — 5 май (14—22 април) 1917 г. На конференцията са присъствували 57 делегати. В работата на конференцията вземат участие В. И. Ленин и И. В. Сталин. В. И. Ленин изнася доклад за текущия момент, в основата на който лягат неговите Априлски тезиси. И. В. Сталин е бил член на комисията по изработването на резолюцията по доклада на В. И. Ленин. — 280.

- ⁷³ За VII Всеруска априлска конференция на болшевиките виж „История на ВКП(б), Краткий курс“, стр. 180—184 (Бълг. изд., 1947 г. — стр. 232—233). — 280.
- ⁷⁴ Виж В. И. Ленин, Сочинения, изд. 3-е, т. XX, стр. 13—47. — 281.
- ⁷⁵ Виж „Речь В. И. Ленина на заседании Петроградского комитета РСДРП(б) 24 (11) июня 1917 г. по поводу отмены демонстрации“ (Сочинения, изд. 3-е, т. XX, стр. 526—527.) — 284.
- ⁷⁶ Конгресът на Съветите на работническите и войнишки депутати от Северната област се е състоял на 24 — 26 (11—13) октомври 1917 г. в Петроград под ръководството на болшевиките. На конгреса е имало представители на Петроград, Москва, Кронщад, Новгород, Ревел, Хелзингфорс, Выборг и други градове — всичко 94 делегати, между които болшевики — 51. Конгресът приема резолюция за необходимостта от незабавно преминаване на цялата власт в ръцете на Съветите в центъра и по места, призовава селяните да подкрепят борбата за Съветска власт, а самите Съвети — към активни действия и създаване на военно-революционни комитети за организиране военната защита на революцията. Конгресът образува Северен областен комитет и му възлага да подготви свикването на II Всеруски конгрес на Съветите и да обедини дейността на всички областни Съвети. — 286.
- ⁷⁷ Виж В. И. Ленин, Сочинения, изд. 3-е, т. XXI, стр. 330. — 289.
- ⁷⁸ Виж В. И. Ленин, Сочинения, изд. 3-е, т. XXI, стр. 333. — 290.
- ⁷⁹ Книгата на И. В. Сталин „На пътя към Октомври“ излиза в две издания през януари и май 1925 г. Статиите и речите, поместени в тази книга, влизат в III том от Съчиненията на И. В. Сталин. Предговорът е завършен от автора през декември 1924 г. и публикуван изцяло едва в книгата „На пътя към Октомври“. По-голямата част от предговора, под общото заглавие „Октомврийската революция и тактиката на руските комунисти“ е включена, освен в различни сборници и в отделни брошури, още и във всички издания на книгата на И. В. Сталин „Въпроси на ленинизма“. Част от предговора, като бележка на автора към статията „Против федерализма“, е публикувана в III том на Съчиненията на И. В. Сталин. — 300.
- ⁸⁰ Виж К. Маркс и Ф. Энгельс. Избранные письма, 1947, стр. 262—264. — 329.

БИОГРАФИЧНА ХРОНИКА

1924

- 4 януари** И. В. Сталин избран от Краснопресненската районна конференция на РКП(б) за делегат на Московската губернска партийна конференция.
- 9 януари** И. В. Сталин беседва с кореспондент на Роста за дискусиата по въпросите на вътрешно-партийното положение.
- 14—15 януари** И. В. Сталин ръководи работата на пленума на ЦК на РКП(б).
- 14 януари** На пленума на ЦК на РКП(б) И. В. Сталин прави доклад по проекта за резолюция на XIII партийна конференция. „За предстоящите задачи на партийното строителство“.
- 15 януари** Пленумът на ЦК на РКП(б) утвърждава И. В. Сталин като докладчик на XIII партийна конференция на РКП(б) по въпроса „За предстоящите задачи на партийното строителство“.
- 16—18 януари** И. В. Сталин ръководи работата на XIII конференция на РКП(б).
- 16 януари** XIII конференция на РКП(б) избира И. В. Сталин за член на Президиума на конференцията.

- 17 януари И В. Сталин изнася пред XIII конференция на РКП(б) доклад „За предстоящите задачи на партийното строителство“.
- 18 януари И. В. Сталин произнася пред XIII конференция на РКП(б) заключително слово по доклада „За предстоящите задачи на партийното строителство“.
- 19 януари XI Всеруски конгрес на Съветите избира И. В. Сталин за член на Президиума на конгреса.
- 21 януари Смъртта на В. И. Ленин (в Горки).
- 6 ч. и 50 м. вечерта
- 9 ч. и 30 м. вечерта
- 22 януари И. В. Сталин заедно с другите членове на Политбюро на ЦК на РКП(б) заминава за Горки. И. В. Сталин внася поправки в текста на обръщението на XI Всеруски конгрес на Съветите „Към всички трудещи се на СССР“ по повод смъртта на В. И. Ленин.
- В телеграма до ЦК на Бухарската комунистическа партия И. В. Сталин известява за смъртта на В. И. Ленин и призовава към поддържане на Лениновата линия на укрепване съюза между работниците и селяните и към по-тясно сплотяване около Съветската власт.
- 23 януари 9 ч. сутринта И. В. Сталин заедно с членовете на ЦК на РКП(б) изнася ковчега с тялото на В. И. Ленин от квартирата му в Горки.
- 1 ч. и 30 м. — 2 ч. и 45 м. през деня И. В. Сталин заедно с делегатите на II Всесъюзен и XI Всеруски конгрес на Съветите, с членовете на ЦК на партията и на правителството, с работници, представители на различни срганизации носи ковчега с тялото на В. И. Ленин от Павелецката гара до Дома на Съюзите.

- 6 ч. и 10 м. вечерта И. В. Сталин на почетен караул при ковчега на В. И. Ленин в Колонната зала на Дома на Съюзите.
- 25 януари Във в. „Правда“ бр. 20 се публикува подписаното от И. В. Сталин обръщение на ЦК на РКП (б) до всички партийни организации, учреждения, органи на печата с предложение да се запазват и предават на Института В. И. Ленин при ЦК на РКП (б) всички материали за В. И. Ленин.
- 26 януари На траурното заседание на II конгрес на Съветите на СССР И. В. Сталин произнася реч „По повод смъртта на Ленин“ и от името на Болшевишката партия дава клетва за пазене и изпълняване заветите на Ленин.
- 8 ч. и 24 м. —
8 ч. и 40 м. вечерта
- 27 януари И. В. Сталин на почетен караул при ковчега на В. И. Ленин в Колонната зала на дома на Съюзите.
- 8 ч. и 30 м. сутринта И. В. Сталин до главата на Лениновото тяло в Колонната зала на Дома на Съюзите.
- 9 ч. сутринта И. В. Сталин с представители на работниците изнася от дома на Съюзите ковчега с тялото на В. И. Ленин.
- 4 ч. сл. обед И. В. Сталин, В. М. Молотов и други след завършването на траурния митинг на Червения площад вдигат от подставката ковчега с тялото на В. И. Ленин и го носят към гробницата.
- 28 януари И. В. Сталин произнася реч на посветената на паметта на В. И. Ленин вечер на кремълските курсисти на Школата на ВЦИК.
- 29 януари XI Всеруски конгрес на Съветите избира И. В. Сталин за член на Всеруския централен изпълнителен комитет (ВЦИК).
- 29, 31 януари И. В. Сталин ръководи работата на пленума на ЦК на РКП (б).

- 30 януари И. В. Сталин избран за член на Президиума на II конгрес на Съветите на СССР.
- 2 февруари II Всесъюзен конгрес на Съветите избира И. В. Сталин за член на Съюзния Съвет на Центр. изп. комитет на СССР.
На заседанието на първата сесия на II Централен изп. комитет (ЦИК) на СССР И. В. Сталин е избран за член на Президиума на ЦИК на СССР.
На заседанието на първата сесия на XI Все-руски центр. изп. комитет (ВЦИК) И. В. Сталин избран за член на Президиума на ВЦИК.
- 3 февруари И. В. Сталин говори на заседанието на пленума на ЦК на РКП (б) по доклада на комисията по обследване състоянието на Червената армия.
- 5, 12 март По указание на И. В. Сталин комисията на ЦИК на СССР по увековечаване паметта на В. И. Ленин прави съвещание с най-видни учени на страната по въпроса за запазване тялото на В. И. Ленин.
- 25 март И. В. Сталин завършва работата си над „Плана за семинар по ленинизъм“. „Планът за семинар по ленинизъм“ бива публикуван в списанието „Красная Молодёжь“ бр. 1 през май 1924 г.
- 27 март На заседанието на Политбюро на ЦК на РКП (б) И. В. Сталин говори по доклада за вътрешната търговия и за потребителните кооперации.
- 31 март—
2 април И. В. Сталин ръководи работата на пленума на ЦК на РКП (б).
- 1 април На заседанието на пленума на ЦК на РКП (б) И. В. Сталин говори по доклада за вътрешната търговия и потребителните кооперации.
- 2 април На заседанието на пленума на ЦК на РКП (б) И. В. Сталин говори по доклада на М. И. Калинин за работата в селото.

- 3 април** Във в. „Правда“ бр. 76 се публикува подписаното от И. В. Сталин известие на ЦК на РКП(б) за свикването на 20 май 1924 г. редовния XIII конгрес на РКП(б).
И. В. Сталин произнася реч на съвещанието при ЦК на РКП(б) по работата сред младежта.
- Началото на април** И. В. Сталин чете лекция „За основите на ленинизма“ в Свердловския университет.
- 28 април** И. В. Сталин заедно с други стари бакинци изпраща поздрав до организацията на Комунистическата партия в Баку по случай нейния 25-годишен юбилей.
- 9 май** В телеграма до Реввоенсъвета на Балтийската флота И. В. Сталин съобщава, че във връзка с подготовката на предстоящия XIII конгрес на партията не може да приеме поканата за празника на флотата. Телеграмата е публикувана във в. Красный Балтийский Флот“ бр. 106 от 15 май 1924 г.
- 11 май** XX Ленинградска губернска партийна конференция избира И. В. Сталин за член на Ленинградския губернский комитет на партията и за делегат на XIII конгрес на РКП(б).
- 15 май** III конгрес на комунистическите организации на Закавказието избира И. В. Сталин за делегат на XIII конгрес на РКП(б).
- 18 май** XII Московска губернска партийна конференция избира И. В. Сталин за делегат на XIII конгрес на РКП(б).
- 23—31 май** И. В. Сталин ръководи работата на XIII конгрес на РКП(б) — първия конгрес на партията след смъртта на В. И. Ленин.
- 23 май** И. В. Сталин заедно с членовете на Президиума на XIII конгрес на РКП(б) приема парада на младите пионери в чест на XIII конгрес. Парадът се е състоял на Червения площад в Москва.

- И. В. Сталин подарява на С. М. Киров книгата „За Ленин и ленинизма“ с надпис; „На моя приятел и любим брат от автора. И. Сталин“.
- 24 май** И. В. Сталин изнася пред XIII конгрес на РКП (б) организационния отчет на ЦК.
- 27 май** И. В. Сталин произнася пред XIII конгрес на РКП (б) заключително слово по организационния отчет на ЦК.
- 29 май** XIII конгрес избира И. В. Сталин за член на комисията по работата сред младежта.
- 31 май** И. В. Сталин избран на заседанието на XIII конгрес на РКП (б) за член на ЦК на РКП (б).
- 2 юни** Пленумът на ЦК на РКП (б) избира И. В. Сталин за член на Политбюро, Оргбюро, Секретариата и отново за генерален секретар на ЦК на РКП (б).
- 4 юни** Приветствие до работниците на Баку във връзка с откриването на нов петролен фонтан в Сурахани, подписано от И. В. Сталин и другите членове на Президиума на XIII конгрес на РКП (б); приветствието е публикувано във в. „Бакинский Рабочий“ бр. 125.
- 12 юни** Политбюро на ЦК на РКП (б) утвърждава И. В. Сталин за член на комисията на пленума на ЦК по работата в селото.
- 17 юни** И. В. Сталин изнася пред курсовете за секретари на околийски комитети при ЦК на РКП (б) доклад „За резултатите от XIII конгрес на РКП (б).“
- 17 юни—8 юли** И. В. Сталин участва в работата на V конгрес на Комунистическия интернационал.
- 17 юни** И. В. Сталин избран за член на Президиума на V конгрес на Коминтерна.
- 19 юни** V конгрес на Коминтерна избира И. В. Сталин за член на комисиите на конгреса: по изра-

ботване на резолюция за ленинизма, политическата и програмната комисия.

- 20 юни И. В. Сталин избран на заседанието на V конгрес на Коминтерна за председател на полската комисия.
- 27 юни Политбюро на ЦК на РКП(б) утвърждава И. В. Сталин за член на комисията на ЦК по работата сред работничките и селянките.
- Юни В списанието „Рабочий Корреспондент“ бр. 6 е публикувана беседата на И. В. Сталин със сътрудник на списанието относно задачите на работническите и селските кореспонденти.
- 1—3 юли И. В. Сталин ръководи заседанията на полската комисия на V конгрес на Коминтерна.
- 3 юли На заседанието на полската комисия на V конгрес на Коминтерна И. В. Сталин произнася речта си „За Компартията на Полша“.
- 5 юли И. В. Сталин заедно с другите членове на Президиума на V конгрес на Коминтерна подписва приетия от конгреса „Манифест на Комунистическия интернационал до световния пролетариат“.
- 8 юли И. В. Сталин избран за член на Изпълн. комитет и на Президиума на Изпълн. комитет на Коминтерна.
- 15 юли И. В. Сталин пише писмо до Демян Бедни.
- 25 юли Обръщение на ЦК на РКП(б) до всички партийни организации относно мерките за борба със сушата и с последиците от сушата, подписано от И. В. Сталин, публикувано в „Правда“ бр. 167.
- 28 юли И. В. Сталин говори на заседанието на Оргбюро на ЦК на РКП(б) по доклада на комисията на Оргбюро за работата в Червената армия.

- 31 юли В писмо до Мануилски И. В. Сталин дава отзив за резолюциите на V конгрес на Коминтерна по националния въпрос в Средна Европа и Балканите, по източния и колониалния въпрос.
- Юли И. В. Сталин внася поправки в текста на обръщението на Изпълнителния комитет на Коминтерна „До всички организации на Комунистическата партия на Полша“.
- 2 август И. В. Сталин написва статията „За Я. М. Свердлов“.
- 4 август И. В. Сталин говори на заседанието на Оргбюро на ЦК на РКП(б) по доклада на комисията на Оргбюро по пионерското движение.
- 11 август И. В. Сталин говори на заседанието на Оргбюро на ЦК на РКП(б) по доклада на комисията по възпитанието на Лениновия набор.
- 16—20 август И. В. Сталин ръководи работата на пленума на ЦК на РКП(б).
- 12 септември И. В. Сталин завършва статията си „За международното положение“. Статията е публикувана на 20 септември във в „Правда“ бр. 214 и в списание „Большевик“ бр. 11.
- 20 октомври И. В. Сталин беседва с младите кореспонденти на списанието „Юные Строители“.
- 21—24 октомври И. В. Сталин участва в работата на съвещанието на секретарите на селските ядки, свикано при ЦК на РКП(б).
- 22 октомври И. В. Сталин произнася на съвещанието на секретарите на селските ядки, свикано при ЦК на РКП(б), реч „За предстоящите задачи на партията в селото“.
- 25—27 октомври И. В. Сталин ръководи работата на пленума на ЦК на РКП(б).

- 26 октомври На пленума на ЦК на РКП(б) И. В. Сталин произнася реч „За задачите на партията в селото“.
- До 7 ноември И. В. Сталин приема делегация от работниците на завода „Динамо“, които го поканват на тържественото заседание на заводския колектив в деня на седмата годишнина от Великата октомврийска социалистическа революция.
- 7 ноември И. В. Сталин произнася реч на тържественото заседание на колектива на завода „Динамо“, посветено на седмата годишнина от Великата октомврийска социалистическа революция и на откриването на възпоминателната плоча в чест на посещението на завода от В. И Ленин през 1921 г. И. В. Сталин написва Бележка в Червената книга на завода „Динамо“.
- 15 ноември И. В. Сталин пише приветствие во Първа конна армия във връзка с нейната петгодишнина.
- 16 ноември По поръчение на ЦК на РКП(б) И. В. Сталин пише писмо до ЦК на Германската компартия във връзка с предстоящите избори за Райхстаг, в което разобличава предателската роля на контрреволюционната германска социалдемократия.
- 17 ноември Приетостанке на И. В. Сталин до „Крестьянская Газета“ във връзка с първата ѝ годишнина, публикувана в „Крестьянская Газета“ бр. 51.
- 19 ноември И. В. Сталин произнася на пленума на комунистическата фракция на Всесоюзния централен съвет на професионалните съюзи (ВЦСПС) речта си „Троцкизъм или ленинизъм?“.
- 20 ноември ЦК на РКП(б) утвърждава И. В. Сталин за член на Съвета на Института В. И. Ленин при ЦК на РКП(б).

- 29 ноември** От името на ЦК на РКП (б) И. В. Сталин изпраща до ЦК на КП (б) на Украйна писмо по повод борбата с троцкизма.
- 8 декември** И. В. Сталин говори на заседанието на Оргбюро на ЦК на РКП(б) по доклада на комисията по възпитанието на Лениновия набор.
- 17 декември** И. В. Сталин завършва работата си над предговора на книгата „На пътя към Октомври“.
- 19 декември** И. В. Сталин подписва окръжно писмо на ЦК на РКП(б) до всички партийни организации за неотклонно провеждане на решенията на XIII конгрес на РКП(б) по въпросите за вътрешната търговия.

СЪДЪРЖАНИЕ

	Стр.
Предговор	VII
ЗА ДИСКУСИЯТА. <i>Беседа с кореспондент на Роста</i> — <i>9 януари 1924 г.</i>	3
XIII КОНФЕРЕНЦИЯ НА РКП(б). <i>16—18 януари 1924 г.</i>	5—40
1. Доклад за предстоящите задачи на партийното строителство, <i>17 януари</i>	7
2. Заключително слово, <i>18 януари</i>	25
ПО ПОВОД СМЪРТТА НА ЛЕНИН. <i>Реч на II Всесоюзен конгрес на Съветите, 26 януари 1924 г.</i>	41
ЗА ЛЕНИН. <i>Реч на възпоминателната вечер на кремъл- ските курсети, 28 януари 1924 г.</i>	47—56
Планински орел	47
Скромност	48
Силата на логиката	49
Без хленчене	50
Без възгордяване	51
Принципност	51
Вяра в масите	53
Гений на революцията	54
ЗА ПРОТИВОРЕЧИЯТА В КОМСОМОЛА. <i>Реч, произнесена на съвещанието при ЦК на РКП(б) по въпросите за работата сред младежта, 3 април 1924 г.</i>	57
ЗА ОСНОВИТЕ НА ЛЕНИНИЗМА. <i>Лекции, четени в Сверд- ловския университет</i>	61—158
I. Историческите корени на ленинизма	63
II. Метод	69
III. Теория	76
IV. Диктатурата на пролетариата	93
V. Селският въпрос	104

VI. Националният въпрос	116
VII. Стратегия и тактика	126
VIII. Партията	141
IX. Стилът в работата	156
XIII КОНГРЕС НА РКП (Б). 23—31 май 1924 г.	159—197
Организационен отчет на Централния комитет, 24 май	161
1. Масовите организации, които свързват партията с класата	162
2. Държавният апарат	167
3. Състезът на партията. Ленинският набор	170
4. Състав на ръководните партийни органи. Кадри и младопартийно поколение	171
5. Работата на партията в областта на агитацията и пропагандата	173
6. Работата на партията в областта на отчетността. Разпределение и издигане на дейците	175
7. Вътрешен живот на партията	176
8. Изводи	178
Заклучително слово, 27 май	186
ЗА РЕЗУЛТАТИТЕ ОТ XIII КОНГРЕС НА РКП (Б). Доклад пред курсовете за секретари на околийски комитети при ЦК на РКП (Б), 17 юни 1924 г.	198—220
Външните работи	199
Въпросите на спойката	203
Въпросите за възпитанието и превъзпитанието на трудещите се маси	209
Партията	213
За задачите на околийските работници	219
ЗА РАБОКОРИТЕ. Беседа със сътрудници на списанието „Рабочий Корреспондент“	221
ЗА ПОЛСКАТА КОМПАРТИЯ. Реч на заседанието на полската комисия на Коминтерна, 8 юли 1924 г.	223
ПИСМО ДО ДР. ДЕМЯН БЕДНИ. 16 юли 1924 г.	230
ЗА Я. М. СВЕРДЛОВ	233
ЗА МЕЖДУНАРОДНОТО ПОЛОЖЕНИЕ	235—252
1. Периодът на буржоазнодемократическия „пацифизъм“	235
2. Намесата на Америка в европейските работи и Лондонското съглашение на Антантата за репарациите	240
3. Засилване на революционните елементи в работническото движение на Европа. Растежът на международната популярност на Съветския съюз	244
ЗА ПРЕДСТОЯЩИТЕ ЗАДАЧИ НА ПАРТИЯТА В СЕЛОТО Реч на съществуването на секретарите на селските ячки при ЦК на РКП (Б), 22 октомври 1924 г.	253—261

Недостатъци на докладите от места	253
Главният недостатък на партията е слабата партийна работа в селото	254
В какво се състои силата на нашата партия в гра- довете?	255
В какво се състои слабостта на нашата работа в селото?	255
Основната задача е да се създаде около партията актив от селяни	256
Трябва да оживим Съветите	256
Трябва да се измени подходът към селячеството	257
Големи от въстанието в Грузия	258
Необходим е внимателен подход към селяните	259
Основните задачи на партията	260
Условия за работа	260
Главното е — запазване на връзките с милионите безпартийни	261
ЗА ЗАДАЧИТЕ НА ПАРТИЯТА В СЕЛОТО. Реч на пленума на ЦК на РКП(Б), 26 октомври 1924 г.	262
ЗАПИСКА В ЧЕРВЕНАТА КНИГА НА ЗАВОДА „ДИНАМО“, 7 ноември 1924 г.	269
ДО ПЪРВА КОННА АРМИЯ	270
ДО „КРЕСТЬЯНСКАЯ ГАЗЕТА“	271
ТРОЦКИЗЪМ ИЛИ ЛЕНИНИЗЪМ? Реч на пленума на комунистическата фракция на ВЦСПС, 19 ноември 1924 г.	272
I. Фактите по Октомврийското въстание	272
II. Партията и подготовката на Октомври	278
III. Троцкизъм или ленинизъм?	291
ОКТОМВРИЙСКАТА РЕВОЛЮЦИЯ И ТАКТИКАТА НА РУ- СКИТЕ КОМУНИСТИ. Предговор към книгата „На пътя към Октомври“	300
I. Външната и вътрешна обстановка на Октомврий- ската революция	300
II. За двете особености на Октомврийската револю- ция, или Октомври и теорията на Троцки за „перманентната“ революция	303
III. Някои особености на тактиката на болшевиките чрез периоди на подготовката на Октомври	318
IV. Октомврийската революция като начало и пред- поставка на световната революция	330
Бележки	335
Биографична хроника (1924 г.)	349

Превели: Ф. Гинев, К. Тинева и други
Редактор: Христо Халачев
Коректор: Шели Хане

* * *

Дадена за печат 30. VIII. 1951 г.

Тираж: 20,001—35,000

Формат $1/16$ $88/64$

Печатни коли $23\frac{1}{2}$. Авторски коли 28³⁴

* * *

Печатница на Бълг. комунистическа партия
София 1232 1951

ПЕЧАТНИ ГРЕШКИ

<i>Стр.</i>	<i>Ред</i>	<i>Напечатано</i>	<i>Да се чете</i>	<i>Допуснати от :</i>
83	3 отгоре	империализъм	империализъм,	печатницата
115	2 отдолу	средсвта	средства	„
137	6 отгоре	авангадрът	авангардът	„
193	5 „	получавае	получават	„
193	21 „	трябваля	трябвало	„
193	22 „	но	на	„
210	2 отдолу	държавн	държавен	„
303	17 отгоре	октомрийвската	октомврийската	„

И. В. Сталин, т. VI